

АЛИШЕР
НАВОИЙ

ХИКМАТЛАР

84(5y₃)

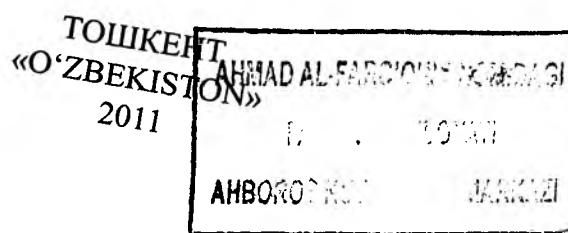
Н 14

ЖК

АЛИШЕР НАВОЙ

1000 тж

УДК: 821
ББК 84 (5ў)1
Н 14

Тўпловчи, сўз боши ва изохлар муаллифи:
филология фанлари номзоди
Эргаш ОЧИЛОВ

Тақризчилар:
филология фанлари доктори, профессор Н. КОМИЛОВ,
филология фанлари номзоди С. ОЛИМОВ

Алишер Навоийнинг катта-кичик ҳикматлар мажмуалари кўп маротаба нашр килинган. Йигирма жилдлик Мукаммал асарлари тўплами асосида тайёрланган ушбу китоб шоирнинг ҳикматли сўзларини имкон кадар тўла камраб олгани билан алоҳида киммат касб этади. Адабиёт ихлосмандлари ундан буюк мутафаккирнинг олам ва одам, шахс ва жамият, ҳаёт моҳияти ва инсон умрининг мазмунни, тириклик ва ўлим, маърифат ва жаҳолат, ҳакикат ва ёлғон, яхшилик ва ёмонлик, дўстлик ва душманлик, муҳаббат ва садоқат, диёнат ва хиёнат, савоб ва гуноҳ, ҳалол ва ҳаром, сахийлик ва баҳиллик, самимият ва риё, кўйингки, инсоният ақлию кўнглини банд этиб келган барча азалий ва абадий мавзулар, кадрият ҳамда тушунчалар, фазилат ва иллатлар ҳақидаги шаклан гўзал, мазмунан теран ва бадиий юксак фикр-мушоҳадаларини топишлари шубҳасиз. Бу тафаккур уммонида сузган ҳикмат дурларини, бу ҳикмат бўйтонида кезган маърифат гулларини қўлга киритишига ишончимиз комил.

Навоийнинг ҳикматлар оламига саёҳатингиз муборак бўлсин, азиз ҳикматсевар дўстлар!

ISBN 978-9943-01-628-6

© «O'ZBEKISTON» НМИУ, 2011

ҲИКМАТ БЎСТОНИ

Биз Алишер Навоийни мутафаккир шоир деб улуғлаймиз. Мутафаккир сўзининг маъноси тафаккур соҳиби, кенг ва чукур фалсафий мушоҳада юритиш салоҳиятига эга бўлган киши дегани. Бу иш ҳар қандай иқтидорли қалам аҳлининг ҳам қўлидан келавермайди. Шунинг учун ҳам дунёда шоири ёзувчи кўп ўтган бўлса-да, улардан жуда оз қисмигина бу шарафли номга лойик кўрилган.

Мутафаккир адаб, биринчидан, чукур билим, кенг дунё-қараш, катта ҳаётий тажрибага эга бўлиши, иккинчидан, ҳаёт, инсон ва умрнинг маъно-мазмуни, эзгулик ва ёвузлик, муҳаббат ва нафрат, ҳалол ва ҳаром, фано ва бако, нафосат ва қабоҳат, дўстлик ва душманлик, диёнат ва хиёнат каби азалий ҳамда абадий тушунчаларнинг моҳиятини теран англаб етиши ва фалсафий нуқтаи назардан таҳлил қила олиши, учинчидан, фикр-мулҳазаларини турли бадиий тасвир воситалари ёрдамида аник, лўнда ва таъсирчан ифодалаш маҳоратини эгаллаши керак. Бу эса ҳамма ижодкорга ҳам насиб этавермайдиган буюк мақом.

Алишер Навоий асарлари, яхлит олганда, ҳаёт қомусига ўхшайди. Чунки бирор-бир ҳаётий масала, инсонга хос қадрият ва туйғулар, фазилат ва иллатлар йўқки, у қаламга олмаган бўлса! Президент Ислом Каримов таъбири билан айтганда: «Буюк гуманист шоиримиз фаолияти ва ижодига теран назар ташласак, унинг даҳоси ижтимоий ҳаётнинг, мафкура ва маданиятнинг барча соҳаларини қамраб олганидан ҳайратга тушамиз»¹.

¹ Президент Ислом Каримовнинг Навоий шаҳрида Алишер Навоий ёдгорлик мажмунининг очилишига бағишлиланган тантанали маросимда сўзлаган нутки // «Ўзбек тили ва адабиёти» журнали, 2001, 5-сон, 4-бет.

Дарҳақиқат, ҳеч нарса Навоийнинг теран нигоҳидан четда қолмаган. Айтайлик, ота-онанинг фарзанд хаётидаги ўрни ва фарзанднинг ота-она олдидаги бурчи ҳакида шундай ёзди:

Бошни фидо айла ато қошиға,
Жисмни қил садқа ано бошиға.
Тун-кунунгға айлагали нур фош,
Бирисин ой англа, бирисин қуёш.

Мазмуни: «Отангнинг қошига бошингни фидо, онангнинг бошига жисмингни садқа қил. Бирини тунингни ёритадиган ой, иккинчисини кунингни чароғон этадиган қуёш деб бил».

Ота-онанинг фарзанд хаётида тутган ўрнини ҳеч ким бундан ортиқ таърифлаб беролмаса керак: дунё учун ой билан қуёш қанчалик аҳамиятга эга бўлса, фарзанд учун ота-она ҳам шунчалик кимматга эга! Чиндан ҳам, ой туфайли тун, қуёш сабабли кун ёруғ бўлганидек, ота фарзанд хаётининг тунини ёритса, она кунини нурга тўлдиради. Улардан бири бўлмаса, кеча-кундузнинг ярми ёруғ, ярми коронғидай туюлади.

Мутафаккир устоз ва шогирд муносабатлари хусусида фикр юритар экан, «Ҳақ йўлида кимки машаққат чекиб, сенга биргина ҳарф ўргатган бўлса, юз хазина бойлик билан ҳам унинг ҳакини адо этолмайсан», дейди:

Ҳақ йўлида ким сенга бир ҳарф ўқутмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳакин юз ганж ила.

Бу – устоз ва шогирднинг ўзаро муносабати тўғрисидаги шоирнинг фалсафий холосаси. Дарҳақиқат, устознинг мақоми буюк – уни ҳеч нарса билан тенглаштириб бўлмайди. «Устоз отангдан улуғ», деган мақол бежиз айтилмаган. Бир донишманндан бунинг маъносини сўраганларида: «Чунки отам мени кўқдан ерга туширган бўлса, устоз ердан яна кўкка кўтарди», – деб жавоб берган экан.

Ёшларга қаратса шундай дейди:

Йигитлиғда йиғ илмнинг маҳзани,
Карилиғ чоғи сарф қилғил ани.

Аввало, ёшлиқда эгалланган билим тошга ўйилган нақш каби мустаҳкам бўлиши маълум. Қолаверса, кейин ҳаёт ташвишларига

кўмилиб, илм эгаллашга фурсат ҳам, имкон ҳам қолмайди. Бора-бора, халқ таъбири билан айтганда, «хотира ҳам айтганни қилмайди».

Мутафаккир шоир инсонлик моҳиятини унинг ижтимоий фаолиятида – жамиятга фойдали касб билан шуғулланиши, халққа манфаати тегиши, одамларнинг оғирини енгил қилишида деб билади. Унинг халқ ғамини ўз ғами деб билмайдиган одамни одам қаторига қўшмаслиги бежиз эмас:

Одамий эрсанг, демагил одами
Ониким, йўқ халқ ғамидин ғами.

Бу – Навоийнинг инсон ҳақидаги қарашлари тизимида энг муҳим нуқта. Зеро, шоирнинг ўзи ҳам халққа қанча кўп фойданг тегса, бу нарсанинг ўзингга фойдаси кўпроқ, деган ақида билан яшаган:

Нафъинг агар халқка бешакдуур,
Билки, бу нафъ ўзунгга кўпракдуур.

Навоийнинг нуқтаи назарига кўра, молу дунёни йиғиш эмас, балки хайрли ишларга, халқ фаровонлиги йўлида сарфлаш керак. Унинг ўзи шундай йўл тутади ва бошқаларни ҳам шунга даъват қиласи. Шоирнинг ёзишича, пулу бойликнинг қулига айланган, жонини тикиб молу дунёга интилган киши ҳеч қачон азиз бўлмайди:

Ҳаргиз бўлмас жоҳу дирам зори азиз,
Жон нақди бериб, сийм харидори азиз.

Халқ ҳаётини энг чуқур қатламларигача, икир-чикирларигача яхши билган, халқ оғзаки ижодидан тўла хабардор шоир ўз асарларида халқ мақол-маталлари, образли ибораларидан кенг фойдаланади, кундалик турмушдан олинган ҳаётий ташбеҳларни кўп қўллади. Ўз навбатида, замонасининг барча илмларини эгаллаган, ҳаётнинг бутун аччик-чучугини тотган донишманд шоирнинг кўрган-кечирганларининг хulosаси сифатидаги теран мазмунли, лўнда ҳикматлари халқ орасига шунчалик сингиб кетганки, уларнинг қайси бири халқники-ю, қайси бири Навоийни эканлигини ажратиб бўлмайди. Мисоллар:

Билмаганни сўруб ўрганган олим ва орланиб
сўрамаган ўзига золим.

* * *

Оз-оз ўрганиб доно бўлур, қатра-қатра йиғилиб
дарё бўлур.

* * *

Тилга ихтиёrsиз – элга эътиборсиз.

* * *

Айтур сўзни айт, айтмас сўздин қайт.

* * *

Сиҳҳат тиласанг, кўп ема, иззат тиласанг, кўп дема.

* * *

Эр кишига зебу зийнат ҳикмату донишдуур.

Алишер Навоий илк девони «Бадоев ул-бидоя»га ёзган-дебочасида адабиёт – тарбия воситаси эканлигига ургу бериб, хар қандай бадиий асар маърифий фикрлар ва панд-насиҳатдан холи бўлмаслиги кераклигини қайд этиб, шундай ёзади: «Девон топилғайким, анда маърифатомиз бир ғазал топилмағай ва ғазал бўлғайким, анда мавъизатангиз бир байт бўлмағай. Мундок девон битилса, худ асрุ бехуда заҳмат ва зоеъ машаққат тортилғон бўлғай»¹.

Шундан кейин ўзининг ишқий ғазаллари ҳам маърифий ва фалсафий байтлардан холи эмаслигини алоҳида таъкидлаб ўтади. Айни жиҳатдан шоир мероси – маънавий-ахлоқий тарбиянинг кучли куролларидан бири. Инсон тарбияси, камолоти масалаларини ўзбек адабиётида ҳеч ким Навоий каби аъло

¹ Алишер Навоий. Муқаммал асарлар тўплами. Йигирма жилдлик. 1-жилд. – Т.: «Фан», 1987, 21-бет.

даражада куйламаган. Шоир орзу қилган комиллик йўли бу – етук одоб-ахлоқ соҳиби бўлиш, жами инсоний эзгу фазилатларни эгаллаш, замонасининг барча илму ҳунарларини ўзлаштириш, илм ва ҳунарни бир-биридан ажратмаслик, нафақат маънавий, балки жисмоний жиҳатдан ҳам баркамолликка интилиш, ҳамиша элу юрт хизматига шай туриш, Ватанга содик фарзанд бўлиш, бурч ва масъулият туйғусини барча нарсадан устун қўйиш ва ҳоказо.

Навоий орзу қилган ва барчадан талаб этган эзгуликларнинг мазмун-мундарижаси шунчалик кенгки, уларни санаб адо қилолмайсиз. Аслида шоирнинг инсон тарбияси билан боғлик панд-насиҳатлари, фикр-мулоҳазалари, талаб-кўрсатмалари, орзу-истакларини бир ерга жамлаб, уларни тартиб билан жойлаштириб чиқса, инсоний камолотга эришиш йўллари кўрсатилган ўзига хос дастур, кўлланма вужудга келади.

Аслида Шарқ ҳалқлари қадимдан мақол-мatalлар, теран маъноли ҳикматли сўзлар, ибратли ривоятларга мойилликлари билан ажралиб турадилар. Ҳалқ эртаклари донишманд отабоболаримиз битта ҳикматли сўзни бир тиллага сотиб олган-лигидан шоҳидлик беради. Ривоят қилишларича, Оллоҳ таоло Луқмони ҳакимдан: «Пайғамбарлик берайми ёки ҳикмат?» – деб сўраганида, у ҳикматни танлаган экан. Шундан кейин Худованди карим унга шунчалик кўп ҳикмат берган эканки, барча пайғамбарлар унинг панд-насиҳатларига муҳтоҷ бўлган эканлар. Шунинг учун ҳам Шарқда дидактик адабиёт ривожланган. Бу ўринда «Калила ва Димна», «Қобуснома», Шайх Саъдийнинг «Бўстон» ва «Гулистон», Абдураҳмон Жомийнинг «Баҳористон», Алишер Навоийнинг «Маҳбуб ул-кулуб», Ҳожа-нинг «Мифтоҳ ул-адл» ва «Гулзор», Абдулла Авлонийнинг «Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ» каби асарларини эслашнинг ўзи кифоя. Панд-насиҳат мумтоз адабиётимизнинг қат-катига сингиб, унинг асосий хусусиятларидан бирига айланган.

Алишер Навоий ижодининг барҳаётлиги шундаки, у азалий ва абадий мавзуларни юксак маҳорат билан қalamга олган: муҳаббат, вафо, дўстлик, инсонпарварлик, меҳнатсеварлик, ҳалоллик, мардлик, саховат, қаноат, адолат, олижаноблик, яхшилик каби инсоний фазилатларни улуғлаган бўлса, ёмонлик,

зулм-зўрлик, ноҳақлиқ, эътиқодсизлик, бевафолик, дилозорлик, ҳасад, риё, кибр, ёлғон, тама, хасислик сингари иллатларни кескин танқид қилган. Айтайлик, Алишер Навоийнинг ўзи эзгуликни умрининг мазмунига айлантириб, бир умр одамларга яхшилик қилиб ўтди. Лекин чаён ўз халоскорига ҳам нишини санчгани каби, унинг яхшилигига ёмонлик қайтарғанлар ҳам кўп бўлди. Мана шундай одамлардан аламзада пайтларида у зуваласига инсонийлик уруғи қўшиб қорилмаган кимсаларни ҳар қанча тарбия қилма, барибир одам бўлмайди, деган хуносага келади:

Нокасу ножинс авлодин киши бўлсун дебон
Чекма меҳнатким, латиф ўлмас касофат олами –
Ким, кучук бирла хўтукка неча қилсанг тарбият,
Ит бўлур, доғи эшак, бўлмаслар асло одами.

Дарҳақиқат, одам боласи тарбия туфайли илму ҳунар эгаллаши, баъзи яхши фазилатларга эга бўлиши мумкин, лекин унинг табиатидаги ёвузлик, кин, ҳасад, баҳиллик, ғаразгўйлик, тухматчилик, ёлғончилик каби тугма иллатларни дунёнинг жами донишмандлари бир бўлиб тарбияласалар ҳам йўқотолмайдилар. «Бирор тарбияни ўрнидан бошқа жойга кўчирибди, деб эшитсаларинг, унга ишонаверинглар, аммо бирор кишининг хулқи ўзгарибди, деб эшитсаларинг ишонманглар, чунки у албатта түфма феълига қайтур»¹, – дейилади ҳадисда. Шоир шеърларидағи дунё ва замонга нисбатан танқидий руҳнинг кучлилиги, бани башардан норозилик оҳангларининг кўплиги худди шу билан изоҳланади. Инсон мавжуд экан, бу ижобий ва салбий хусусиятлар у ёки бу даражада яшайди. Бинобарин, Навоий каби ҳассос шоирларнинг эзгуликни улуғлаш, ёвузликни қоралашга йўналтирилган асарлари ҳамма даврларда ҳам жамият манфаатларига бирдай хизмат қиласеради.

Алишер Навоий кўп киррали теран фикрларни лўнда ва аник шаклда ифодалайди, ўз фикрининг таъсиричанлигини ошириш учун ҳаётий ташбеҳлар топади. Фикр, нарса ва ҳолатни

¹ Минг бир ҳадис (Араб тилидан Абдулазиз Мансур таржимаси). – Т.: «Мовароуннаҳр», 1998, 14-бет.

ўхшашига нисбат бериш, ё зиддига қиёслаш орқали ибратли хулоса чикаради. Чунончи:

Сен агар тарки тамаъ қилсанг, улуғ ишдур буким,
Оlam ахли барча бўлғай бир тараф, сен бир тараф.

Бу ерда шоир ўз фикрини карама-карши қўйиш – тазод санъати орқали ифодаламоқда: хозир бутун дунё тама қулига айланган, агар сен тамани тарк этсанг, оламдаги барча одамлар бир тарафу сенинг ёлғиз ўзинг бир тараф бўласанки, бу ниҳоятда улуғ ишдир.

Куйидаги ҳикмат эса ташбех – ўхшатиш асосига курилган: бир синик кўнгилни кўтариш Каъбани обод қилишга тенглаштирилади:

Кимки бир кўнгли бузуғнинг хотирин шод айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай.

Бу тасаввуфдаги кўнгилни улуғлаш анъаналарига бориб тақалади. Кўнгилнинг ҳамма нарса, ҳатто Каъбадан ҳам устун кўйилишининг сабаби шундаки, тасаввуфда Оллоҳдан кейин кўнгил туради. Тўғри, Каъба – Оллоҳнинг уйи, лекин у зоҳирий, рамзий уй, унинг ҳақиқий уйи – инсоннинг кўнгли. Дунё ва нафс ғуборларидан покланган, кўзгудай мусаффо ҳолга келган кўнгилда Оллоҳ жамоли жилваланади. Шунинг учун ҳам Умар Хайём лойдан бино қилинган юзта Каъба битта кўнгилнинг ўрнини босолмайди, деган. Навоий ҳам «Ҳайрат ул-аброр» достонида оламнинг қибласи бўлишига карамай, Каъбанинг кўнгил каъбасичалик қадри йўқ, деб лутф этади:

Каъбаки, оламнинг ўлуб қибласи,
Қадри йўқ андоқки, кўнгул каъбаси.

Навоий олам ва одам моҳияти ҳақида кўп бош котирган, тириклик ва ўлим сабаблари устида муттасил мулоҳаза юритган, инсон ҳаётининг мақсади, маъно-мазмуни хусусида бир умр ўйлаган, табиат ва жамият сирларини ечишга интилган. Унинг чуқур билим, кенг дунёқараш, катта ҳаётий тажриба, теран тафаккур ва шоирона ўткир нигоҳ билан уйғунлашган фикр-мулоҳазалари, фалсафий хулосалари ҳикмат каби жаранглаши

шундан. Чунончи, шоир оламнинг яратилиши тўғрисидаги кўп йиллик мушоҳадаларининг натижаси сифатида дунёда бир қил ҳам беҳуда яратилмаган, башарти, мен унда бирор хато кўрсам, бу оламнинг номукаммаллигидан эмас, балки менинг нуктаи назаримнинг хато эканлигидандир, деган теран ва ҳаққоний бир фикрни баён этади:

Бу коргаҳда хато келмади чу бир сари мўй,
Хато менинг назаримдиндуур, хато кўрсам.

Дунё отлик Ёсуман ҳарчанд Фарҳоддек асл одамларни жувонмарг қилувчи бўлмасин, Хусрав каби нокаслар ҳам ундан вафо умид килиши хатодир, чунки ҳаёт тегирмони навбати билан яхшини ҳам, ёмонни ҳам ўз комига тортади. Умар Хайём айтганидек, бошқалар ўлиб, ўзингнинг тирик юрганингга мағрур бўлмаки, бир куни албатта сенинг ҳам галинг келади:

Даҳр золи ңечаким Фарҳодкушдур, турфа кўр –
Ким, хатодур тутса гар андин вафо Парвез кўз.

Бу ерда «Фарҳод ва Ширин» достонидаги Фарҳоднинг Хусрав ёллаган Ёсуман макри билан ўлдирилганлигига ишора қилинайпти. Ҳолбуки, Хусравнинг қувончи ҳам узокқа бормайди – Шириннинг васлига етолмай, ўғли Шеруя томонидан ўлдирилади. Ўз навбатида, падаркуш Шеруя ҳам олти ой ўтмай, ажал шарбатини тотади.

Халқдан бошингга ҳар қанча жабру жафо ёғилмасин, мен учун бошқа халқ ярат дейиш жоиз эмас, чунки еру кўкнинг Парвардигори нимани қандай яратишни ўзи билади. Шунингдек, дунё мукаммал эмас, дейиш ҳам қайсиdir маънода Яратувчига таъна қилиш ҳисобланади. Аввалу охирни билгувчи улуғ зот дунёни ҳозирги ҳолатида яратибдими, шуни маъқул кўрган – бунда худонинг нимани кўзда тутганини эртага не бўлишини билмайдиган бандалар қаердан билсин:

Халқдин ҳар ярамас келса, хуш улким, Ҳақға
Деса бўлмас, менинг учун яна бир халқ ярот.

Навоий умрни шамолга ўхшатади: ҳар қанча югуриб, шамолга етиб бўлмагани сингари, шиддатли умр оқимини ҳам тўхтатиб

туриш мумкин эмас. Шундай экан, кўлингдан қелганча уни шод-хуррам ўтказ, токи сўнгги лаҳзада бу олам айвонини афсусу надомат билан тарк этма:

Эй Навоий, умр ўтар елдек, ўзунгни шод тут,
Елга стмак мумкин эрмастур чу суръат кўргузуб.

Бошқа бир ғазалида изтироб билан ёзганидай, гуллаган ёшлик бўстонини ҳарчанд игнабанд девор билан ўраб олма, кексалик қўшини – куз барибир унга бостириб киради:

Хазон сипоҳиға, эй боғбон, эмас монеъ,
Бу боғ томида гар игнадин тикан қилғил.

«Девони Фоний» ҳам шоир адабий меросининг ажралмас қисми. Навоийнинг форсий шеърлари ҳам бадиий баркамоллиги, теран маъноли фикрлар ва ҳикматли сўзларга бойлиги билан ўзбекча шеърларидан қолишмайди. Шунинг учун унинг чуқур мазмунли фалсафий-ахлоқий фикр-мушоҳадаларини ўзида мужассам этган қитъа, рубоий ва байтларини таржимаси билан бирга келтирдик. Бусиз мутафаккир адибнинг ҳикматлар китоби ҳам, унинг тафаккур кўлами ва ижодий олами ҳакидаги тасаввуримиз ҳам кемтик бўлиб қолиши шубҳасиз. Чунончи, Амир Хусрав Дехлавийнинг «Дарёи аброр» қасидасига татаббуъ сифатида ёзган «Тухфат ул-афкор» қасидасида бегуноҳ кишининг кўнглини тил тифи билан жароҳатлаш соғлом томирга наштар уриб, уни майиб қилиб қўйиш билан баробардир, деб ёзади:

Бегунаҳро сохтан озурда аз теги забон,
Нотавон кардан раги беранжро аз наштар аст.

Кишиларга хайру саховат, қарам кўрсатишдан жавонмард камбағал бўлиб қолмайди, сахийнинг юзидаги ажинлар эҳсон қилгани учун эмас, чунки сепган билан дарёнинг суви, сочган билан куёшнинг нури камаймайди, дейди:

Жавонмард аз қарам муфлис нагардад,
Сахиро аз ато чин нест дар чеҳр.
Ба пошидан чи нуқс ояд ба дарё,
Ба афшондан чи кам гардад зари меҳр.

Маълум бўладики, Алишер Навоий ижоди ўзига хос ҳикмат бўстонидир. Ўзингизда туғилган ҳар қандай саволга жавоб излаб, унга мурожаат қилсангиз, ахволи руҳиянгизга мос бир ҳикмат топиб, мақсадингиз ҳосил бўлиши, қўнглингиз таскин топиши шубҳасиз. Чунки кўпни кўрган донишманд шоир ҳаётнинг деярли ҳамма яхши-ёмонини бошидан ўтказган, инсон феълининг бутун «ўру кир»ини обдан кузатган, табиат ва жамият ҳодисаларини теран таҳлил килган, бир сўз билан айтганда, олам ва одам билан боғлиқ барча нарса-тушунчаларни ақл тарозисида ўлчаб, қўнгил дафтарига дарж этган. Шоир ҳикматлари ҳаётдан олингандилиги, шаклан гўзал, мазмунан теран, бадиий жиҳатдан юксак эканлиги учун ҳам ҳеч вакт ўз аҳамиятини йўқотмай, барчага маъқул бўлиб келаяпти.

Биз кўпдан буён Алишер Навоийнинг барча ҳикматли сўzlари, теран маъноли фикрларини бир ерга жамлашни мақсад килиб юрган эдик. Улуғ шоир йигирма жилдлик Муқаммал асарларининг чоп этилиши, шубҳасиз, маданий-адабий ҳаётимизда унугилмас воқеа бўлди. Албатта, Алишер Навоий ижоди – муazzзам уммон. Бу уммонга шўнғиган ҳар бир ғаввос ўз имкони даражасида маъно марваридларини қўлга киритиши шубҳасиз. Ҳикматсевар ўкувчилар ҳукмига ҳавола этилаётган мазкур марваридлар шодаси мутафаккир адабнинг деярли барча асарлари ичидан териб олинган ҳикматли сўzlари ҳамда чукӯр фалсафий мушоҳадалари ва теран ҳаётий кузатишларини ўзида мужассам этган пурмаъно фикрларидан иборат. Бинобарин, Алишер Навоий таваллудининг 570 йиллиги муносабати билан тайёрланган ушбу тўпламни буюк мутафаккир ҳикматларининг тўла нашрини амалга ошириш йўлидаги ўзига хос уринишлардан бири сифатида баҳолаш мумкин.

Эргаш ОЧИЛОВ,
филология фанлари номзоди

«БАДОЕЬ УЛ-БИДОЯ»дан

Бироки, ишку май илгидагы¹ мубтало бўлғай,
Не тонг², агар анга ҳар лаҳза юз бало бўлғай.

* * *

Кулмакка ўрганур эл ҳар сўзки деса мажнун³,
Ул сўзни жамъ қилса, кулмакни истар афзун⁴.

* * *

Девонаки, маст бўлса дойим,
Кулмакка эрур сўзи мулойим.

Ўрганса улус⁵, эмас таҳайюр⁶,
Гоҳи керак элга ҳам тамасхур⁷.

* * *

Тухм⁸ ерга кириб, чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб, ипак бўлди.

Лола тухмича ғайратинг йўқму?!
Пилла қуртича химматинг йўқму?!

¹ Илиг (Илик) – қўл.

² Не тонг – не ажаб, ажаб эмас.

³ Мажнун – жинни, телба.

⁴ Афзун (Фузум) – кўп, ортиқ, зиёда.

⁵ Улус – эл, ҳалқ.

⁶ Таҳайюр – ҳайратланиш, ҳайронлик.

⁷ Тамасхур – масхара бўлиш.

⁸ Тухм – уруғ, тухум.

* * *

Гарчи бас тийрарўдур¹ ул зулумот,
Фам эмас, чун бор анда оби ҳаёт².

* * *

Шўхеки, ўкуш³ хусну жамол ўлғай анга,
Бир хусн яна ҳусни мақол⁴ ўлғай анга.
Лаъли⁵ аро дурларида гар бўлса қусур,
Сўз дерда керакким, инфиол⁶ бўлғай анга.

* * *

Ҳар ерда баҳор ўлса, чаман бўлса керак,
Ҳар ерда чаман, гулу суман⁷ бўлса керак,
Ҳар қайда ҳазон бўлса, тикан бўлса керак,
Ҳар қайда тикан, ранжу миҳан⁸ бўлса керак.

* * *

Гул бўлса, тикан доги⁹ бўлур бўстонда,
Дур бўлса, садаф¹⁰ доги бўлур уммонда.

* * *

Юз гул аросида бир тикан бўлса, не тонг?!
Юз яхши ичинда бир ёман бўлса, не тонг?!
Минг соғар¹¹ ичилса, ўйлаким оби ҳаёт,
Бирнинг таҳида дурдидан¹² бўлса, не тонг?!

¹ Тийрарў – кора юзли.

² Оби ҳаёт – Хизр алайхиссалом ер ости – зулмат қаъридан излаб топган ва бир катра ичиб, абадий ҳаётга ноил бўлган мангалик суви.

³ Ўкуш – кўп, анча, талай.

⁴ Ҳусни мақол – хушмуомалалик, ёқимли ва чиройли сўзлаш.

⁵ Лаъль – қизил рангли ялтироқ қимматбаҳо тош.

⁶ Инфиол – 1) ҳаяжонланиш; таъсирланиш; 2) хижолат тортиш.

⁷ Суман – оппоқ гуллайдиган жасмин гули, ёсуман.

⁸ Миҳан – меҳнатлар, машаққатлар.

⁹ Доги (Даги) – яна, тағин, ҳамда.

¹⁰ Садаф – ичида гавҳар етиладиган хукқа.

¹¹ Соғар – май ичадиган идиш, пиёла, жом, қадаҳ.

¹² Дурд – май куйкаси, қолдиғи.

* * *

Айб истагучики, сўзидур барча хилоф,
Ферузани¹ хармуҳра² дебон сурса газоф³,
Чун жавҳарини⁴ зоҳир⁵ этар, айла маоф⁶,
Мундок жавҳарийға⁷ Тенгри бергай инсоф.

* * *

Ким қилса иморатеки, мақдур⁸ ўлғай,
Чун исми китобасида мастур⁹ ўлғай.
Не чокқача ул биноки маъмур ўлғай,
Ул исм улус тилига мазкур ўлғай.

* * *

Зоҳид хуш эмастурур харобот¹⁰ ичра,
Фосиқ не тилар аҳли муножот ичра?
Ғурбатки, қотиқ тутубтур они бори халқ,
Будурки, тушар киши суруқ ёт ичра.

¹ Феруза (*Фируза*) – кўк тусли қимматбаҳо тош.

² Хармуҳра – эшакмунчоқ.

³ Газоф – ёлғон, бехуда, асоссиз.

⁴ Жавҳар – 1) гавҳар; 2) асос, моҳият; 3) нодир, ноёб; 4) хаёт.

⁵ Зоҳир – 1) кўриниб турган, очик-ошкор, аён; 2) ташки кўриниш, бирор нарсанинг сирти, таши.

⁶ Маоф – афв этиш.

⁷ Жавҳарий – жавҳаршунос: қимматбаҳо тошларни ажратувчи.

⁸ Мақдур – бу ерда имконият маъносида.

⁹ Мастур – бу ерда ёзилган, битилган маъносида.

¹⁰ Харобот – тасаввувф истилоҳида майхона; комил инсон ҳузури.

«ҒАРОЙИБ УС-СИҒАР»дан

Комин¹ қилур эрмиш одамизод хаёл,
Нақш айлар эмиш күнглига юз фикри маҳол,
Мундин ғофил қолибки, ҳайи мутаол²,
Келтургуси тонгла³ аниңг оллиға не ҳол.

* * *

Ҳам демагида йўқ эътиборе кишига,
Ҳам қилмоғида йўқ ихтиёре кишига,
Тақдир аро чун йўқ иктидоре кишига,
Не килғанига, не эрк боре⁴ кишига.

* * *

Уйки, адно⁵ тебранур, сокинга хотир жамъ эмас,
Не ажаб, гар амн⁶ йўқтур гунбади гардон⁷ аро.

* * *

Чархи дойир⁸ баҳридин⁹ эл тутмасун соҳил умид –
Ким, кутулмас ҳар кишиким, тушти бу гирдоб аро.

¹ Ком – мурод, максад, орзу, тилак.

² Ҳайи мутаол – Худонинг сифати: олий даражали.

³ Тонгла – 1) эрта; 2) киёмат.

⁴ Боре – лоакал, бир марта.

⁵ Адно – бу ерда: озгина.

⁶ Амн – тинчлик, осойишталик.

⁷ Гунбади гардон – айланувчи фалак.

⁸ Чархи дойир – айланувчи, сайр этувчи фалак.

⁹ Баҳр – дарё, денгиз.

* * *

Ғурбат суубатин¹ киши билмас ватан аро.

* * *

Гулшан ичра чун бутар гул, шўра ердин шўразор,
Ғайри ғадр аҳли² не бўлғай олами ғаддор аро.

* * *

Топмасанг давр аҳлидин меҳру вафо, айб этмаким,
Бутмамиш бу мева даврон боғининг ашжорида³.

* * *

Эй Навоий, ақлу дин яғмо⁴ қилур даврон майи,
Чик равон бу базмдин, филжумла⁵, хушунг борида.

* * *

Эй Навоий, эр эсанг дунё арусин⁶ қил талок,
Бир йўли бўлма забун⁷ бу золи⁸ маккор оллида.

* * *

Даҳр⁹ элидин нафъ агар йўқтур, зарап ҳам бўлмаса,
Марҳам ар¹⁰ йўқтур, кўнгулга ништар ҳам бўлмаса.

* * *

Ким, насиҳат бирла дафъ ўлмас қазо¹¹ бўлған бало.

¹ Суубат – қийинчилик, азоб.

² Ғадр аҳли – муттаҳамлар, хиёнаткорлар.

³ Ашжор – дараҳтлар.

⁴ Яғмо – талон-торож, ғоратгарлик, бузғунчилик.

⁵ Филжумла – хуллас, қисқасини айтганда.

⁶ Арус (Арӯс) – келин, келинчак.

⁷ Забун – ожиз, заиф, бечора, мағлуб.

⁸ Зол – қария (чол, кампир). Золи маккор – кекса фирибгар, яъни дунё маъносида.

⁹ Даҳр – дунё, олам.

¹⁰ Ар – агар боғловчисининг қисқарган шакли.

¹¹ Қазо – тақдир, кисмат. Оллоҳ таолонинг ҳамма нарсаларнинг келажакда қандай бўлишини азалдан билиши.

* * *

Танаъъум¹ даст бермас кимсага, бўлмай дирам² пайдо.

* * *

Не муҳлиқ³ водий эрмиш ишқ даштиkim, киши анда
Қадам урган дам-ўқ⁴ кўзга бўлур мулки адам⁵ пайдо.

* * *

Не чамандур буки, ҳасрат суйию⁶ дард ўтидин
Парвариш топмиш қаю бир гулдаким, бор обу тоб⁷.

* * *

Кимки саркашрак⁸, ҳаводис⁹ ўқиға кўпрак ҳадаф...¹⁰

* * *

Толиб¹¹ улким, топмасанг дағи бу баским, айламас
Бир нафас ғофил сени матлуб¹² ёдидин талаб.

* * *

Умр чун фоний эмиш, гар киши олам шахидур,
Чун ўлар, невчун этар мунча таazzум¹³, ё Раб?!

* * *

Соф қил хотирки, солғай акс ул юз яхшиkim,
Кўргузур юзни, қачонким равшан ўлди кўзгу хўб¹⁴.

¹ Танаъъум – баҳраманд бўлиш.

² Дирам – дирҳам: кумуш танга.

³ Муҳлиқ – ҳалокатли, ўлдирувчи.

⁴ Ўқ – кучайтириш юкламаси.

⁵ Мулки адам – йўқлик олами.

⁶ Су (*ü*) – сув.

⁷ Обу тоб – товланиш, яшнаш.

⁸ Саркаш – ўжар, қайсар, итоатсиз.

⁹ Ҳаводис – ҳодисалар, воеалар.

¹⁰ Ҳадаф – нишон.

¹¹ Толиб – солик, мурид, йўловчи.

¹² Матлуб – маҳбуб, маъшук, севилган зот.

¹³ Таazzум – кибру ғурур.

¹⁴ Хўб – 1) яхши; 2) гўзал.

* * *

Нафсинг этса шўхлуг, чарх эмгагидин¹ қил адаб,
Тифлни² андоқки, зажр³ айлар фалак бирла адиб⁴.

* * *

Хусн аро ишвау ноз эл кўнглин
Онча олмаски, ҳаё бирла адаб.

* * *

Ким, ҳунар⁵ ҳам бор эмиш нодон киши оллида айб.

* * *

Эй Навоий, сендек эткан зоеъ айёми шабоб⁶,
Суди⁷ йўқ анжум⁸ киби ашки надомат шоми шайб⁹.

* * *

Даҳр бўстонида қилмоқ сайр айлаб ҳою ҳуй
Ҳарза¹⁰ кезмакдур ҳаётинг қушларини урқутуб.

* * *

Шаръсиз¹¹ хошок аро ҳашхощдекдур¹², эй ҳаким,
Кўкка чиксанг жайбинг¹³ ичра субҳайи¹⁴ парвин¹⁵ солиб.

¹ Эмгак – мاشаққат, қийинчилик.

² Тифл – бола.

³ Зажр – бу ерда: панд-насиҳат.

⁴ Адиб – тарбиячи, мураббий, ўқитувчи.

⁵ Ҳунар – фазл, фазилат.

⁶ Айёми шабоб – ёшлик даври.

⁷ Суд – фойда, наф, манфаат.

⁸ Анжум (Нужум) – юлдузлар.

⁹ Шоми шайб – қарилик шоми.

¹⁰ Ҳарза – бехуда.

¹¹ Шаръ – шариат: ислом дини қонун-қондалари.

¹² Ҳашхош – кўкнори.

¹³ Жайб – 1) чўнтак, кисса; 2) ёқа.

¹⁴ Субҳа – тасбех.

¹⁵ Парвин – хулкар.

* * *

Нұктайи тавхидни¹ билған кила олмас баён.
Ким баён қылдым деса, билгилки, килмайдур билиб.

* * *

Молдин умрунгға осойиш агар етмас, не суд
Нұх² умрин ҳосил этсанг, ганжи³ Корун⁴ қозғаниб.

* * *

Шабнам эрмас, наргис⁵ ашқидур, недин қон йиғламас,
Күз юмуб-очкунча гулшан умри поёниң күруб.

* * *

Навоий кунда чун бир курси⁶ максум⁷ ортмас, не суд
Фалакдек бўлмоғинг саргашта⁸ тун-кун эҳтимом⁹ айлаб.

* * *

Даҳр боғида гиёҳи меҳр ҳаргиз¹⁰ бутмади,
Гар десантким кўрмайин бемехрлик, бу сўзга бут¹¹.

¹ Нұктайи тавхид – тавхид сири, мохияти. Тавхид (*Baҳdāt*) – Оллоҳ таолонинг бирлиги, ягоналиги. Бу тушунчага кўра борлик ягона бир вужуддан, оламдаги барча нарсалар унинг тажаллийси – намоён бўлишидан иборат.

² Нұх – энг узок умр кўрган пайғамбар. Унинг 1000, ҳатто 1600 йил умр кўргани накл килинади.

³ Ганж – 1) бойлиқ, хазина; 2) олтин-кумуш.

⁴ Корун – Мусо алайхиссалом даврида яшаган, ҳад-хисобсиз бойлигини хайрли ишларга сарфламай, хасисликда ном чикарган шахс. Бу такаббур кимсани охир-оқибат бутун мол-дунёси билан бирга ер ютган. У Шарқ адабиётида харислик ва хасислик тимсоли хисобланади.

⁵ Наргис – бўтакуз; мажозан маъшуканинг кўзи.

⁶ Курс – кулча.

⁷ Максум – тақсимланган, бўлинган, ажратилган; мажозан тақдир, кисмат. Курси максум – тақдир килинган ризк.

⁸ Саргашта – овора, сарсон, саргардон.

⁹ Эҳтимом – аҳамият бериш, диккат қилиш.

¹⁰ Ҳаргиз – асло, сира, хеч качон.

¹¹ Бут – савам; мажозан гўзал маҳбуба.

* * *

Шаҳди¹ айшинг захр² этар гардун³, сен ушбу жомдин⁴
Хоҳ комингни⁵ ачит, хоҳи мазокингни⁶ чучут.

* * *

Чекма ун, охим кўр, эй Мажнунки, булбул кўп фифон
Чекти, ўртанган vale⁷ парвона⁸ бўлди окибат.

* * *

Кўп Масиҳодин⁹ дам урма, кил ҳаётингни туфайл¹⁰
Ангаким, топмиш Масиҳ онинг туфайлидин ҳаёт.

* * *

Не воқеъ ўлса чу тақдирдин эмас хориж,
Бас ўқтадур¹¹ килуридин кишига бермак ўгут.

* * *

Бу чаман ичра хазон сарсаридин¹² сарв¹³ киби
Ғами йўқ тузлук¹⁴ ила кимки шиор этти сабот.

* * *

Домдин йўқ чораси ҳар қушки, бўлғай донадўст¹⁵.

¹ Шаҳд – 1) асал, бол; 2) ширинлик, лаззат.

² Захр – захар.

³ Гардун – 1) дунё, олам; 2) осмон, фалак.

⁴ Жоми – қадаҳ, май пиёласи.

⁵ Ком – бу ерда: оғиз, танглай.

⁶ Мазоқ – таъм билиш аъзолари.

⁷ Vale – ва лекин.

⁸ Парвона – кечаси шам ёки чирок атрофида айланиб. ўзини унга урадиган ҳашарот.

⁹ Масиҳ (Masih) – Исо пайғамбар. Унинг кўли теккан – силаган ўликка жон кирад экан. Шунинг учун ҳам ул зот ал-Масиҳ – силовчи деб улугланган. Нафаси ошикка жон бағишлайдиган маъшукага ҳам Масиҳ сифатини беришади.

¹⁰ Туфайл – сабаб, баҳона.

¹¹ Ўқта – бехуда, кераксиз.

¹² Сарсар – кучли ва совук шамол, даҳшатли бўрон, довул.

¹³ Сарв – кишин-ёзин кўм-кўк бўлиб турадиган игнабаргли дараҳт.

¹⁴ Тузлук – тўғрилик.

¹⁵ Донафўст – донни севувчи, мажозан нафс қули.

* * *

Айб эурким, ахли дониш¹ қилса нодон бирла баҳс.

* * *

Ориф² эрмас, ҳар кишиким қилса ирфон³ бирла баҳс.

* * *

Агар кишига чекиб ранж, ганж бўлди насиб,
Деса бу ганжни асрай, йўқ андин ортуқ ранж.

* * *

Кишики нақдини⁴ вазн⁵ айлабон қилур мадфун⁶,
Бу ғуссасанждур⁷, олған киши – фароғатсанж⁸.

* * *

Йилон киби, не ажаб, ганж асраған кишининг
Ҳамиша комида гар заҳр эрур, танида шиканж⁹.

* * *

Бўлса шаҳ золим, эл ичра зулмға эрмиш ривож.

* * *

Эрур чун олам ичра жоҳ¹⁰ фоний¹¹, яхши от боқий,
Бас, эл комин раво айла ўзунгни комрон¹² кўргач.

¹ Ахли дониш – донолар, олимлар.

² Ориф – маърифат сохиби, Оллоҳни таниган киши, комил инсон.

³ Ирфон – маърифат, Оллоҳ моҳияти ҳақидаги илм.

⁴ Нақд – пул, бойлик, кимматбаҳо нарсалар.

⁵ Вазн – оғирлик, ўлчов; микдор, қадр.

⁶ Мадфун – кўмилган, яширилган.

⁷ Ғуссасанж – ғам чекувчи, қайғурувчи.

⁸ Фароғатсанж – роҳат килувчи.

⁹ Шиканж – 1) букилиш, буралиш; 2) ранж, азоб.

¹⁰ Жоҳ – 1) амал, мартаба; 2) давлат, бойлик; 3) буюклик, шавкат.

¹¹ Фоний – ўткинчи, омонат, йўқ бўладиган.

¹² Комрон – 1) баҳтиёрик, максадга эришганлик; 2) кудратлилик, хукмронлик.

* * *

Хавас ишқ айлаган озода¹, кечкил бу хаёлингдин –
Ки, чиқмас бу тикан күнглунгда ногаҳ устувор ўлғач.

* * *

Қани Ҳотам², қани Қорун, қани Жамшиду³ Афридун?⁴
Бас эҳсон қил санга гардундин адно эътибор ўлғач.

* * *

Гуури жаҳл⁵ жоми бирла масти ўлмаки, ўлмакдур,
Маозаллаҳ⁶, бу майға чарх давридин⁷ хумор ўлғач.

* * *

Шамъ равшанроқ бўлур торин паришон айлагач.

* * *

Ўлтуур махрамни султон ганж пинҳон айлагач.

* * *

Тенгри раззоқ⁸ келди – рўзи⁹ учун
Айлама ўзни халқ аро муҳтож.

¹ Озода – 1) эркин, озод, дунёвий боғликлардан қутулган; 2) жавонмард, эзгу хислатлар соҳиби.

² Ҳотам – сахиyllиги ва олижаноблиги билан Шарқ мамлакатларида донг таратган шахс. Ямандаги Той қабиласидан бўлғанлиги учун Ҳотами Той номи билан шуҳрат қозонган.

³ Жамишд – қадимги Эроннинг афсонавий подшоҳи. У «Жоми жаҳоннамо» – жаҳонни кўрсатувчи жом ихтиро қилган бўлиб, унда дунёдаги нафакат ҳозирги, балки ўтмишда юз берган ва келажакда содир бўладиган воқеа-ходисалар ҳам акс этар экан.

⁴ Афридун (Фаридун) – қадимги Эроннинг пешодийлар сулоласига мансуб олтинчи ҳукмдор. У адолат тимсоли ҳисобланади.

⁵ Жаҳл – 1) билимсизлик, нодонлик; 2) ғафлат, жаҳолат.

⁶ Маозаллаҳ – Худо сақласин.

⁷ Чарх даври – фалак айланиши.

⁸ Раззоқ – Худонинг сифатларидан бири: ризқ берувчи.

⁹ Рўзи – ризқ, насиба.

* * *

Соки¹, тутқил сабухий² бодаким³, бу дайрдин⁴
Биз кетиб, бу навъ толеъ бўлғуси бисёр⁵ субҳ⁶.

* * *

Эй Навоий, истасанг баргу наво⁷ бу боғ аро,
Гулдек ўл рокиъ⁸ кеча, булбул киби бедор субҳ.

* * *

Тутмас эрмиш захри ғамдин ўзга даҳри дун⁹ қадаҳ.

* * *

Юз қадаҳ қилғил мурассаъким¹⁰, чекарсен жоми марг¹¹,
Ҳеч ким худ топмади Жамшиддин афзун қадаҳ.

* * *

Бало ичра далир¹² урма қадам то ошиқ ўлмай сен,
Самандар¹³ бўлмағунча кирса бўлмас ўт аро густоҳ¹⁴.

¹ Соқий деганда сўфиylар Оллоҳни, Муҳаммад алайҳиссаломни, маъшукани, пир ёки комил инсонни назарда тутадилар. Соқий даврага май улашгани каби улар ҳам одамлар қалбига илохий файз бағишлиайдилар, ҳақиқий ишқ ўтини соладилар, ғайб маърифатидан баҳраманд этадилар.

² Сабухий – эрталабки бош оғриғи учун ичиладиган май.

³ Бода – май, шароб, масти килувчи ичимлик. Бода ва унинг май, шароб каби маънодошлари тасаввуф адабиётида илохий тажаллий тимсоли, ишқ ва ирфон (маърифат) рамзи бўлиб келади.

⁴ Дайр – оташпарамастлар ибодатхонаси; мажозан майхона. Сўфиylар истилохида орифлар мажлиси ва зоти аҳадиятдан хузурланишни билдиради. Дунё, олам маъносида ҳам келади.

⁵ Бисёр – кўп, ортиқ, зиёда.

⁶ Субҳ (Сабоҳ) – тонг, эрталаб.

⁷ Баргу наво – ризку рӯз, тириклик воситалари.

⁸ Рокиъ – рукуъ қилувчи, бош эгувчи.

⁹ Даҳри дун – тубан дунё.

¹⁰ Мурассаъ – безаш, зийнатлаш.

¹¹ Жоми марг – ажал қадаҳи.

¹² Далир – кўрқмас, довюрак, ботир.

¹³ Самандар – афсонага кўра, олов ичидаги туғилиб, олов ичидаги яшовчи, ранги ҳам оловранг жонивор.

¹⁴ Густоҳ – одобсиз, андишасиз.

* * *

Чу¹ топмас ҳар неким тақдирдур бу дайр аро тағиyr²,
Адаб эрмасдуур қилмоқ ҳар ишни муддао густох.

* * *

Биҳишт³ ичинда лиқо⁴ бўлмаса эрур дўзах.

* * *

Умр шаҳди бас чучукдур, лекин охир килмаса
Марг⁵ заҳри бирла они даҳри нофаржом⁶ талх⁷.

* * *

Ғам шоми борди ул қуёш андоқки, гардини
Топмас тилаб ўкуш кўз ила тўтиёға⁸ чарх.

* * *

Май тутки, фоний ўлди фалакдин басе⁹ бино,
Ҳаргиз халал етурмади дайри фаноға¹⁰ чарх.

* * *

Аҳли вафо йўқ эрса, не тонг, чарх жавфида¹¹,
Ҳаргиз чу майл қилмади расми вафога чарх.

¹ Чу (Чун) – 1) ки, чунки, шу сабабдан; 2) агар; 3) вактики, модомики;
4) ўхшаш, монанд, бамисоли.

² Тағиyr – ўзгариш, ўзгартериш.

³ Биҳишт – жаннат.

⁴ Лиқо – учрашиш, кўришиш, восил бўлиш.

⁵ Марг – ўлим.

⁶ Нофаржом – охири хайрли тугамаган, натижасиз, бехуда.

⁷ Талх – аччик.

⁸ Тўтиёғ – кўзни равшан килиш учун ишлатиладиган мураккаб дори, сурма тоши.

⁹ Басе (Бас, Басо) – кўп, бениҳоя.

¹⁰ Дайри фано – фоний дунё. Тасаввуфда ориф ва авлиёлар давраси, мажлиси.

¹¹ Жавф – ич, курсок; бир нарсанинг ичи.

* * *

Тақдирдин не келса, Навоий, итоат эт –
Ким, сен киби забун эрур амри қазоға чарх.

* * *

Шахларға гадо андокким келди бу кун мухтож,
Тонгла бўлубон шахлар эҳсонига ҳожатманд.

* * *

Сен ўз хулқунгни тузгил, бўлма эл ахлоқидин хурсанд,
Кишига чун киши фарзанди ҳаргиз бўлмади фарзанд.

* * *

Замон ахлидин уз пайванд, агар десанг бирор бирла
Қилай пайванд боре, қилмағил ноаҳл ила пайванд.

* * *

Бу фоний дайр аро гар шоҳлиғ истар эсанг, бўлғил
Гадолиғ нонига хурсанду бўлма шахға ҳожатманд.

* * *

Бўлуб нафсингға тобеъ, банд этарсен тушса душманни,
Сенга йўқ нафсдек душман – қила олсанг ани қил банд.

* * *

Шакарлаблар табассум қилғанин кўргач кўнгул берма –
Ки, бедилларни¹ аччиғ ийғлатур охир бу шаккарханд².

* * *

Жаҳон лаззотини³ ширин кўрарсен, лек бандингдур,
Гирифтор ўлма, воказиф бўлки, қайду⁴ канд эрур монанд.

¹ Бедил – дилини бой берган, дилсиз, ошиқ, мубтало.

² Шаккарханд – ширин, чиройли табассум қилувчи.

³ Лаззот – лаззатлар.

⁴ Қайд – боғланиш, банд, занжир.

* * *

Гул яфроғи тирноғлар эрур бу чаман ичра,
Булбул пару болини¹ юлуб, бергали барбод.

* * *

Эй күңгүл, күйдур тамаъ тухмин, таманно² мазраъин³,
Бу экинни чунки ҳаргиз қилмади доно писанд.

* * *

Кеч бу боғу гулларидин ҳам, Навоийким, эмас
Ахли таҳқиқ⁴ олдида дунёву моғиҳо⁵ писанд.

* * *

Күйдуур албатта ҳар доруки, бўлғай судманд⁶.

* * *

Ҳар не нофеъдур⁷, маризи⁸ нотавон кўрмас лазиз.

* * *

Зулмат ахли ғафлат истарларки, олам комини
Уйқуча шабгири⁹ килған корвон кўрмас лазиз.

* * *

Кути¹⁰ ботин истаким, зоҳир ғизоси¹¹ бирла табъ
Бир замон гар топса лаззат, бир замон кўрмас лазиз.

¹ Пару бол – пар ва қанотлар; мажозан қўлу оёқ.

² Таманно – орзу, мақсад, истак, хоҳиш.

³ Мазраъ – экин экиладиган жой, экинзор, майдон.

⁴ Ахли таҳқиқ – билимдонлар, ҳакиқат изловчилар.

⁵ Моғиҳо – унданги, унинг ичидаги; дунёву моғиҳо – дунё ва унданги нарсалар.

⁶ Судманд – фойдали, нафли.

⁷ Нофеъ – фойдали, нафли.

⁸ Марииз – қасал, бемор, ҳаста, бетоб.

⁹ Шабгири – 1) кечаси ҳамла қилувчи; 2) кечани уйқусиз ўтказувчи.

¹⁰ Кут – озиқ, ёмак. Кути ботин – рух озиғи, маънавий неъмат.

¹¹ Ғизоси – озиқ-овқат, егулик, таом. Зоҳир ғизоси – нафс озиғи; ноз-неъмат; мол-дунё.

* * *

Ор этар пашминадин¹ аblaҳ тилаб зарриштани² –
Ким, эшак ҳалвони андоқким сомон кўрмас лазиз.

* * *

Ҳар не элдин кутқарур, лаззатлиғ улдурким, факир –
Мехр³ курсин, уйлаким, бир пора нон кўрмас лазиз.

* * *

Дунё аруси зулфини тутқан не огаҳ фақрдин⁴,
Ганж истамас улким, йилон тутмоқ била хурсанд эрур.

* * *

Мехр иси бу мижмари⁵ ферузадин кўз тутмаким,
Барча қад шамшоди⁶ бу мижмар ичинда дуд⁷ эрур.

* * *

Эйки, қаддинг бўлди ҳам, олам била қил хайрбод⁸ –
Ким, ҳам этмак қад ҳамиша лозими падруд⁹ эрур.

* * *

Эй басо макрухким¹⁰, зимнида бир беҳбуд¹¹ эрур.

¹ Пашмина – жундан тикилган мато, чакмон.

² Зарришта – зар ип.

³ Мехр – күёш. Мехр қурси – күёш шакли, доираси.

⁴ Фақр – тариқатнинг тўртинчи макоми. Дунё неъматлари, вужуд эҳтиёжларидан кўл тортиб, фактат Ҳакқа муҳтоҷ бўлиш.

⁵ Мижмар – хушбўй нарсалар солиб тутатиладиган идиш, манқал. Мижмари фируза – кўк манқал; мажозан чарх, фалак.

⁶ Шамшод – кичик ва хушбўй гулли, ҳамиша кўм-кўк бўлиб турадиган дараҳт.

⁷ Дуд – тутун, ғубор.

⁸ Хайрбод – хайрлашиш, видолашиш.

⁹ Падруд – хайр-хўш, видо, хайрлашиш.

¹⁰ Макруҳ – нохуш, ёқимсиз.

¹¹ Беҳбуд – яхшилик.

* * *

Бу чаман гулбарги хушранг ўлса, майл этмангки, ул
Фоза¹ булбул қонидин суртарки, ранги ол² эрур.

* * *

Сенدادур мақсуд ганжи, лек жисмингдур тилисм,
Вахки, бу ганж ул тилисм ичра ажаб ноёб эрур.

* * *

Чун қуёшдек ерга киргунг, не осиг³, гар юз қуёш
Маснадинг⁴ тоқида ҳар ён шамсайи⁵ девор эрур.

* * *

Биҳишт меҳнат⁶ эмас, бўлса ваъдайи дийдор,
Висол умиди бор эрса, жафо не бўлғусидур?

* * *

Навоиё, чу аламсиз мурод мумкин эмас,
Десангки, васл топай, ҳажр ўтиға ёқилакўр.

* * *

Фам ўлса, солма гирихлар⁷ қошингғаким, килмас
Фализ⁸ ўлуб бу қора манъи хомайи⁹ тақдир.

¹ *Фоза* – упа-элик.

² *Ол* – кизил, тўқ қизил.

³ *Осиг (Asig)* – фойда, наф.

⁴ *Маснад* – ўрин, тахт.

⁵ *Шамса* – иморатнинг девор ва пештоқларига қуёшга ўхшатиб ишланган нақш; зарланган, ярқирок кубба.

⁶ *Меҳнат* – 1) қийинчилик, машакқат; 2) бало, мусибат; 3) дард, ғам.

⁷ *Гириҳ* – тугун, чигил.

⁸ *Фализ* – қуюқ, калин.

⁹ *Хома* – қалам. *Хомаи тақдир* – тақдир қалами; қисмат, ёзиқ.

* * *

Фалак дақойиқидин¹ кимса бош чиқармади ҳаргиз –
Ким, ушбу риштанинг асрү² тугунлари чигилибдур.

* * *

Ишқ сиррин неча кўнглум ичра пинҳон арасасам –
Ҳам, кўнгул ўти забона чеккач³, элга фош эрур.

* * *

Қайси гул базминки суға, йўқса елга бермади,
Бу чаманда то булат сакқо⁴, сабо⁵ фаррош эрур.

* * *

Эй кўнгул, Фарҳод ила Вомик доғи Мажнун қани?!
Бўлмағил ғофилки, бир-бир бордилар ҳамроҳлар.

* * *

Даҳр боғи ичра барбод ўлмаган гул чиқмади.

* * *

Танни чун симоб⁶ этар бу чархи ахзар⁷ оқибат,
Тўн агар симобий⁸ ўлсун, гар яшил, бир ҳукми бор.

* * *

Чарх шабгардиға⁹ гўё нақди умрунгдур ғараз¹⁰,
Тегрангга хар тунки икки буқрайиб¹¹ айлонадур.

¹ *Фалак дақойиқи* – кисмат чигалликлари.

² *Асрү* – жуда кўп, беҳисоб.

³ *Забона чекмоқ* – тил чиқармоқ, алангаланмоқ.

⁴ *Саққо* – сув ташувчи, мешкоб.

⁵ *Сабо* – Шарқ томондан эсадиган тонгги шамол.

⁶ *Симоб* – кумушранг кимёвий элемент. Мумтоз шеъриятда бетокатлик, бекарорлик рамзи ва кўзёши тимсоли бўлиб келади.

⁷ *Ахзар (Хазро)* – кўк, яшил. *Чархи ахзар* – мовий осмон; фалак.

⁸ *Симобий* – симобранг.

⁹ *Шабгард* – тунда айланувчи.

¹⁰ *Ғараз* – мақсад, ният.

¹¹ *Буқраймоқ* – букилмоқ, эгилмоқ.

* * *

Даҳр бўстонида бош чеккан ниҳол атрофида
Шоҳ эмас, новак¹ дегил, яфроғ эмас, пайкон² эрур.

* * *

Ростларға чарх агар ҳар лаҳза қилмас сарзаниш³,
Шамъ, бас, ҳар тун недин йиглаб, куюб афғон⁴ қилур?

* * *

Не елланмакдур⁵, эй шаҳ, мўр⁶ хайлидек⁷ черикдинким⁸,
Сулаймондек⁹ бу водий ичра барбод ўлди чандинлар¹⁰.

* * *

Навоий, бўлмайин зору заиф ўлмас наво топмок,
Бу эрмиш пири чанг авторидин¹¹ дайр ичра талқинлар.

* * *

Эйки, истарсен саломат, ишқ қўйин сўрмағил –
Ким, бу йўлға ҳар кишиким тушти, саргардон бўлур.

* * *

Жаҳон маккораси дилкашдур, аммо кимки ақд¹² этса,
Ипак жон риштаси ёрмок¹³ анга, дин нақди кобиндур¹⁴.

¹ Новак – ўқ, камон ўқи.

² Пайкон – 1) ўқнинг учи; 2) тиконнинг учи.

³ Сарзаниш – маломат, озор, таъна.

⁴ Афғон – фифонлар, нолалар, фарёдлар.

⁵ Елланмак – югурмоклик.

⁶ Мўр – чумоли.

⁷ Хайл – 1) тўда, гуруҳ; 2) эл, жамоа.

⁸ Черик – қўшин, лашкар.

⁹ Сулаймон – шон-шавкатли подшоҳ ва пайғамбар. Сеҳрли узуги воситасида у нафақат одамлар, балки ҳайвонлар, күшлар, барча инсу жинсларга, табиат ҳодисаларига ҳам ҳукмини ўтказа олган.

¹⁰ Чандин – кўп, беҳисоб.

¹¹ Автор – торлар.

¹² Ақд – никоҳ.

¹³ Ёрмок – пул, танга, олтин.

¹⁴ Кобин – маҳр, мол, маблағ.

* * *

Хуштуур жону жаҳон жонон била, жонон агар
Бўлмаса жон, ўйлаким, ўлмас жаҳон, зиндан эрур.

* * *

Кирма савдо баҳриға оламдин истаб судким,
Сийм¹ нақди тушса, лекин умр нақди сийғалур.

* * *

Гўр учун очмоқ недур ҳар лахза баҳромий каманд²,
Чун сени Баҳромдек³ айлар ажал гўри шикор.

* * *

Икки юзлук бўлмаким, бу боғнинг раъно гули
Гар кизорур бир юзи, лекин яна бир сарғарур.

* * *

Гавҳари мақсуд чун вобастайи тавфик эрур,
Деса бўлмаским, муунунг саъи, анинг эҳмоли⁴ бор.

* * *

Бода ичким, чарх жоми сиррини Жам⁵ билмади,
Гарчи ул юз Жам киби майхоранинг⁶ даврин билур.

* * *

Хуш гулшан эрур даҳр, будур айбики, анда
Пайваста⁷ хазон елидин озурдадур ашжор.

¹ Сийм (Сим) – кумуш танга, пул.

² Каманд – ҳалқа, сиртмоқ, арқон, тузоқ.

³ Баҳром Гўр – гўр – қулон овига ўч бўлгани учун шундай ном олган қадимги Эроннинг сосонийлар сулоласига мансуб шоҳ (хукмронлик йиллари – 421–438).

⁴ Эҳмол – беларволик, сусткашлик, хушёқмаслик.

⁵ Жам – Жамшид исмининг кисқарган шакли.

⁶ Майхора – майхўр.

⁷ Пайваста – боғланган, уланган, туташган.

* * *

Не ҳукм қиласа вафо аҳли журмида¹ гам эмас,
Бу зулм эрурки, жафо аҳлинин ҳакам қиладур.

* * *

Замона ўқ киби тузларни² синдуруб ёдек³,
Аларки эгридуур, шаҳға муҳтарам қиладур.

* * *

Мехрнинг кўрма шафақ ичра шуъоий⁴ хатларин –
Ким, сипеҳр⁵ осибидин⁶ мужгони⁷ хунполойи⁸ бор.

* * *

Пар уруб, бошингға тутма авжким, ҳар неча мўр –
Ким, қанотланғай, қачон учмоқ анга мақдур⁹ эрур.

* * *

Даҳр торожи қилур урён¹⁰ чаман раъноларин,
Елдин ун чекмас йиғочларким¹¹, чаман афғонидур.

* * *

Тавсани¹² гардунни маркаб¹³ қилмаким,
Ер била рокибни¹⁴ охир тенғ қилур.

¹ Журм – гуноҳ, айб.

² Тұз – тұғри, тик.

³ Е (и) – ёй, камон.

⁴ Шуъоий – нурли.

⁵ Сипеҳр – осмон, фалак.

⁶ Осиб – зиён, зарар.

⁷ Мужгон (Мижгон) – киприк, мижа.

⁸ Хунполой – қонға буланған, қонли.

⁹ Мақдур – 1) имкон; 2) тақдир.

¹⁰ Урён – яланғоч.

¹¹ Йиғоч – дарахт, ёғоч.

¹² Тавсан – аргумоқ, шұх, ўйноқи от. Тавсанни гардун – фалак аргумоги.

¹³ Маркаб – улов: от, түя.

¹⁴ Рокиб – отлик, суворий.

* * *

Бўлма эмин¹ чарх давридин мураққаъпўш² деб –
Ким, қуёшдин бу мураққаъ³ ичра ўтлуғ тоси⁴ бор.

* * *

Ғаріб қисса эрур ишқким, туганмади ҳеч,
Агарчи бўлғали олам биноси айтиладур.

* * *

Эй Навоий, маъсият⁵ узрида ўлсанг яхшиrok,
Зуҳд⁶ ужбидин⁷ муқаддар⁸ бўлғуча лавҳи замир⁹.

* * *

Нух умрию Сулаймон мулкига йўқтур бақо.

* * *

Эрур бедод боринда тараҳҳум¹⁰ дўстдин, юз ҳайф
Ангаким, шукр боринда иши доим шикоятдур.

* * *

Фалак арусида йўқ меҳру дилраболиг кўп,
Нечукки, ҳусну жамол аҳлига вафо била ноз.

* * *

Ки, йўқтуур бори оламда бир кўнгул ғамсиз.

¹ Эмин – тинч, осуда.

² Мураққаъпўш – жанда кийган, дарвешона кийинган.

³ Мураққаъ – дарвешлар киядиган жанда.

⁴ Тос – тогора, жом; осмон, фалак. Кўк тоси – осмон гумбази.

⁵ Маъсият – гуноҳ.

⁶ Зуҳд – дунёдан воз кечиб, тоат-ибодат билан шуғулланиш, тақводорлик.

⁷ Ужб – ўзига бино қўйиш, манманлик.

⁸ Муқаддар – хира тортган, занг босган.

⁹ Лавҳи замир – дил, кўнгил.

¹⁰ Тараҳҳум – раҳм килиш, шафқат айлаш.

* * *

Хуш улки, ёр фироқи ё күнгүл ғамидин
Тамом умрида бир лаҳза эрди мотамсиз.

* * *

Чарх ёлғиз қилмади Фарҳод қонин лолазор,
Лола қонин тўккучи онинг нифоқидур ҳануз.

* * *

Фақр нахлидин¹ гули мақсад узмак истама,
Етмай анда оху ашкингдин ҳавову нам ҳануз.

* * *

Ком еткурмак ғанимат англа ҳожат аҳлиға,
Эй ғаний², бу дамки коминг бирладур даврон ҳануз.

* * *

Пил ўлса сенинг хасминг³, десангки, зарар топмай,
Бир пашшаға оламда еткурма зарар ҳарғиз.

* * *

Бу дамни тут ғаниматким, келур дамдин асар йўқтур,
Не дамким, ўтти, худ андин киши топмас нишон ҳарғиз.

* * *

Улки, эрмас ишқи поку сажда айлар кўрса ҳусн,
Уйладурким, айлагай фосиқ таҳоратсиз намоз.

* * *

Десанг замона ситеzinи⁴ ҳар замон кўрмай,
Замонни хуш туту қилма замона бирла ситез.

¹ Нахл – дараҳт, ниҳол, кўчат.

² Ганий – бой, бадавлат.

³ Хасм – душман, ракиб, мухолиф.

⁴ Ситез – хусумат, адовар, душманлик.

* * *

Пок лафз айтурға оғзинг пок қилким, ҳайфдур
Яхши сўз боринда сургай нуктай¹ мазмум² оғиз.

* * *

Даҳр судидин тамаъ узким, зиёне беш³ эмас,
Умрни тутқил ғаниматким, замоне беш эмас.

* * *

Уй бино айл⁴ жабтур элни меҳмон айламак,
Улки бу уй ичра беш кун меҳмоне беш эмас.

* * *

Мехр тожу чарх тахting бўлса ғофил бўлмаким,
Мехр бемехру фалак номехрибоне беш эмас.

* * *

Агарчи қон ютар булбул, vale не ғам анга, чунким
Навола⁵ гунчадин айрую гулдин ўзга хон⁶ эрмас.

* * *

Бўлмангиз мағрури ҳусн, эй шўхларким, боғ аро
Сиз киби билтурғи гуллардин бири пайдо эмас.

* * *

Ғунчаким, очилди, буткармак⁶ ани имкон эмас.

* * *

Кимдуурур бу коргах⁷ вазъифаким⁸ ҳайрон эмас.

¹ Нукта – нозик ва теран маъноли сўз, ҳикмат.

² Мазмум – ёмон; хато. Нуктаи мазмум – ёмон сўз.

³ Беш – кўп, ортиқ, зиёда.

⁴ Навола – ризқ, насиба.

⁵ Хон – дастурхон.

⁶ Буткармак – бутун қилмоқ, эски ҳолига келтирмоқ.

⁷ Коргах – 1) ишхона, корхона; 2) дунё, фалак.

⁸ Вазъ – ҳол, аҳвол, шакл, тузилиш, тартиб. Коргах вазъи – дунё ахволи.

* * *

Тори уммид аро ҳарисни бил
Риштай анкабут¹ ичинда магас².

* * *

Бу чаманнинг гулларига йўқтур, эй булбул, вафо,
Авло³ улким, айласанг гулбонг⁴ чекмакликни бас.

* * *

Кабутар қаср буржида эмас шаҳ шастидин⁵ эмин,
Хушо ул чуғзким⁶, вайронна кунжин ихтиёр этмиш.

* * *

Умри жовид⁷ истасанг фард⁸ ўлки, бўстон Хизридур
Сарвким, даъб⁹ айлади озодалиғ¹⁰ бирла маош¹¹.

* * *

Югурма ризқ учун, не етса Ҳақдин, англаким, комил
Не келтургил демиш, не ғайдин келганни қайтармиш.

* * *

Тут факр этагин, атласу зарбафт¹² сўзин қўй –
Ким, ул дағи тан хифзида¹³ мошобдек¹⁴ эрмиш.

¹ Анкабут – ўргимчак.

² Магас – пашша; чивин.

³ Авло (Авли) – афзалроқ, яхширок.

⁴ Гулбонг – хуш овоз билан сайраш, фарёд чекиши.

⁵ Шаст – қармок, чангак.

⁶ Чуғз – бойкуш, бойүғли.

⁷ Жовид (Жовидон) – мангур, абадий.

⁸ Фард – ёлғиз, якка.

⁹ Даъб – одат, расм.

¹⁰ Озодалиғ – поклик, покизалик.

¹¹ Маош – ҳаёт, тирикчилик.

¹² Зарбафт (Зарбофт) – зардан тўқилган мато, кимхоб.

¹³ Ҳифз – сақлаш, муҳофаза қилиш.

¹⁴ Мошиб – жундан тўқилган кийим.

* * *

Даҳр боғи ичра чун бир гулга йўқ бўйи вафо,
Қилмағай эрди ҳаво кўнглум қуши ул гулга кош.

* * *

Иш вафо қилмоқ эрур гар қила олсангки, эмас,
Эй вафосиз, бу жаҳон ичра жафокорлиғ иш.

* * *

Ишқ аро қочма, кўнгул, хору забунлуғдинким,
Ошиқ ўлганға забунлуқ бўлуру хорлиғ иш.

* * *

Оlam аҳли, билингизким, иш эмас душманлиғ,
Ёр ўлунг бир-билингизгаким, эрур ёрлиғ иш.

* * *

Кўзғама булбулни кўп, эй гулки, даврон боғида
Колмамиш кўзғалмайин улким, биронни кўзғамиш.

* * *

Эй Навоий, ҳар не олам ичра бўлғай саҳл¹ тут,
Лек матлубунг таманносида бўлғил саҳткўш².

* * *

Саҳткўш элга дема охир фалакдур саҳтгир³,
Арзимас оламда ҳеч иш худ бўлурға саҳткўш.

* * *

Авомдин, демаким, ўзни кутқарай, эр эсанг
Ўзунгдин ўзни кутулмоққа жаҳд қилғил хос.

¹ Саҳл – осон, енгил.

² Саҳткўш – қаттиқ ҳаракат қилувчи, тиришқок.

³ Саҳтгир – қаттиқ ишловчи.

* * *

Күнгүл алил¹ эса фориғ эмас хавотирдин,
Жароҳат узра йиғимоқдуур чибинга хос.

* * *

... маҳрум бўлур ҳар кишиким, бўлса ҳарис.

* * *

... кириб вайронга бўлмас кимса тўфондин халос.

* * *

Хизрға² зулмат тилардин оби ҳайвондур³ ғараз.

* * *

Манзил этсанг, бу работ⁴ ичра иқомат⁵ қилмаким,
Ҳар кун ўзга корвон оромгоҳидур работ.

* * *

Не тўшарсен тахти жоҳинг фаршин⁶ олтун хишт ила –
Ким, сенингдек шоҳни кўп ўткариптур бу бисот⁷.

* * *

Забт айлай олмас ахли ишқ кўнгли кишварин⁸
Хисравеким⁹, айлай олғай сарбасар¹⁰ дунёни забт.

¹ Алил – қасал, бемор, хаста.

² Хизр – зулмат қаъридан оби ҳаёт – тириклиқ сувини излаб топган ва ундан ичиб, абадий ҳаётга ноил бўлган пайгамбар. У одамларни мушқул аҳволдан кутқарадиган, уларга тўғри йўлни кўрсатадиган халоскор ва ошиклар ҳомийси хисобланади.

³ Оби ҳайвон – оби ҳаёт, оби бако, зуоли ҳайвон, Хизр суви, Хизр чашмасиnomлари билан юритиладиган мангуллик суви.

⁴ Работ – карвонсарой, мажозан дунё.

⁵ Иқомат – яшаш, истиқомат.

⁶ Фарш – тўшак, гилам, палос.

⁷ Бисот – бу ерда жой, яъни дунё.

⁸ Кишивар – мамлакат, ўлка, вилоят.

⁹ Хисрав – подшоҳ, хукмдор.

¹⁰ Сарбасар – бошдан-оёқ, бутунлай.

* * *

Кўйма кўнгулни даҳрнинг эски работиға,
Сойирға¹ чун маҳалли иқомат эмас работ.

* * *

Асрадинг каттон² кафан қилмоқ учун, не судким,
Ҳашр³ бозорида бекийматдуур мундок матоъ.

* * *

Масканинг охир чу туфроғдур, не ўткармакдуур
Мадфанинг⁴ айвонига кўк гунбазидин иртифоъ⁵.

* * *

Гулханийдин⁶ гулхан олотин⁷ тамаъ қилмоқдуур,
Ҳар киши дунёлик этса аҳли дунёдин тамаъ.

* * *

Навоий, воқиф ўл гардун арусидинки, қасдингға
Очар гаҳ шомдин гесу⁸, кияр гаҳ субҳдин миқнаъ⁹.

* * *

Эл насиби чу азал қисматида топти рақам,
Сенки саъй ортуқ этарсен, нечук ўлғай нофөъ.

* * *

Топса ҳирмон¹⁰ зулмати ичра, не тонг, ҳайвон суйин,
Кимгаким бўлса ҳидоят¹¹ нуридин ҳамроҳ шамъ.

¹ Сойир – сайд қилувчи, кезувчи.

² Кат(м)он – канопдан тўкилган мато, кийимлик.

³ Ҳашр – киёмат.

⁴ Мадфан – гўр, қабр.

⁵ Иртифоъ – кўтарилиш, юксалиш, баландлик.

⁶ Гулханий – ўт ёкувчи, гўлаҳ.

⁷ Олот – асбоблар, ярголар.

⁸ Гесу (Гису) – соч, зулф, кокил.

⁹ Миқнаъ – хотинлар юзини ўраб юрадиган парда; сарандоз.

¹⁰ Ҳирмон – маҳрумлик, бенасиблик.

¹¹ Ҳидоят – тўғри йўл топиш, тўғри йўлга кириш.

* * *

Меҳрсизликдин фалак эл қатлин айлар бедариг¹,
Йўқса невчун дафн этар ҳар кун қуёштин ерга тиғ.

Тиги зулми захмидин² ҳар шом андоқим шафақ
Қону туфроғ ичрадур хуршидоразлар³, дариг⁴.

* * *

Андоқ иш қилким, пушаймон бўлмағайсенким, эмас
Ҳеч осиг чун иш хато бўлди пушаймонлиғда ҳайф.

* * *

Ёрдин айру кўнғул мулкедурур султони йўқ,
Мулкким султони йўқ, жисмедурурким, жони йўқ.

Жисмдин жонсиз не ҳосил, эй мусулмонларким, ул
Бир қора туфроғдекдурким, гулу райҳони йўқ.

Бир қора туфроғким, йўқтур ғулу райҳон анга,
Ул қоронғу кечадекдурким, маҳи тобони⁵ йўқ.

* * *

Кўйди бир ўтлуғ фатила⁶ доғ учун ҳар ғунчадин,
Чарх то гулшанни кўрди сабзу⁷ хуррам, эй рафиқ!⁸

* * *

Ич дағи тутқил Навоийға қадаҳким, арзимас
Бир нафас ҳушёр бўлмоғлиғқа олам, эй рафиқ!

¹ Бедариг – аёвсиз, шафқатсиз.

² Захм – 1) яра, жароҳат; 2) озор, хафалик.

³ Хуршидораз – қуёш юзли, гўзал.

⁴ Дариг – афсус, надомат.

⁵ Маҳи тобон – порлоқ ой.

⁶ Фатила – пилик, пилта.

⁷ Сабз – яшил; яшнаган.

⁸ Рафиқ – дўст, ўртоқ, биродар.

* * *

Үз эрки бирла не мумкин киши үз күнглин олдурмок.

* * *

Шах ёнин фарзин¹ киби кажлар² мақом этмиш, не тонг,
Ростравлар³ арсадин⁴ гар тутсалар рухдек⁵ қироқ⁶.

* * *

Эй Навойй, шоми ғамдин айру йўқтур субҳи васл.

* * *

Бўлмаса маъшуқи пок, охир, не осиф ишқи пок.

* * *

Кимга бир мажлисда оҳу дард ила сўзе⁷ керак,
Мундоғ ўт ёқмоққа аввал мажлисафрўзе⁸ керак.

* * *

Бир хизрваш⁹ ҳимматин берма илигдин, негаким,
Дашти ҳирмон қатъига¹⁰ охир қуловузе¹¹ керак.

* * *

Йўлни осон қатъ этар солик¹² енгилрак бўлса юк.

¹ *Фарзин* – шахмат доналаридан бири.

² *Кажлар* – эгрилар, кингирлар.

³ *Ростравлар* – тўғри юрувчилар, тўғрилар, ҳалоллар.

⁴ *Арса* – майдон.

⁵ *Рух* – шахмат доналаридан бири.

⁶ *Қироқ* – чет, чекка.

⁷ *Сўз* – 1) олов, аланг; 2) куйдириш, ўрташ.

⁸ *Мажлисафрўз* – мажлисга зеб берувчи, базмни қизитувчи.

⁹ *Хизрваш* – Хизр каби, Хизрга ўхшаган.

¹⁰ *Қатъ* – босиб ўтиш, юриш.

¹¹ *Қуловуз* – йўлбошли, раҳбар, раҳнамо.

¹² *Солик* – тариқат йўлига кирган киши.

* * *

Чу кўмдинг ерга, Қорун ганжи ҳукми тутти, эй мунъим¹,
Тутайким нақд ила бўлди хизонанг² ганжи Қорундек.

* * *

Вафо айлаб, вафо кўз тутма олам дунларидинким³,
Вафосиз келди олам дунлари ҳам олами дундек.

* * *

Эй фалак, қайси қуёш юзлукни бир кун чарх уза
Жилвагар қилдингки, оқшом ерга пинҳон қилмадинг.

* * *

Ризқ чун мақсум эрур, бир курс учун ҳар кун недур
Чархдек саргашталик кўйида новардим⁴ менинг.

* * *

Не суд бўлса амал номаси қора гар худ
Отинг нишон уза Жамшид ё Қубод⁵ эттинг.

* * *

Кулар, эй боғбон, ҳар ғунча гўё –
Ки, ғофилдуру хазондин гулситонинг.

* * *

Умр даврининг бақосин билмаганлар ҳар тараф,
Суда ёмғур нуқтасининг даври паргорин⁶ кўрунг.

* * *

Қафас қайдидадур булбул, буким вайронга тутмиш чуғз,
Вафоси йўқ эканни билди гўё аҳли дунёнинг.

¹ Мунъим – неъмат берувчи, ризқ улашувчи.

² Хизона – хазина; сандик.

³ Дун – пасткаш, разил, ярамас.

⁴ Новард (Навард) – уруш, жанг, жанжал.

⁵ Қубод – қадимий Эрон шоҳларидан бири.

⁶ Паргор – циркуль.

* * *

Даҳр бодининг гулида йўқтурур бўйи вафо,
Ўзни, эй булбул, агар парканд-парканд¹ айладинг.

* * *

Ростлар маъманидур² дайр, туз ур ул сари гом³,
Кимки ул эгри қадам урди, иши келмади ўнг.

* * *

Теванинг⁴ кўнгли кичикдур гар эрур пайкари⁵ чўнг⁶.

* * *

Жисм уйи чунким эрур фоний, тафовут йўқ ани
Гар фано селобидин⁷ вайрону гар обод бил.

* * *

Сарсаредур хар даминг мақсад изин гум⁸ қилғали,
Гар бу водий ичра ғафлат бирла юз минг йил тирил.

* * *

Фигони ўқидин булбулнинг, эй гулбун⁹, ҳазар қилким,
Тикан пайконига гул жавшани¹⁰ ҳаргиз эмас ҳойил¹¹.

* * *

Не меҳр иси, не вафо ранги топқунг, эй булбул,
Бу боғ гулларига берма зинҳор кўнгул.

¹ Парканд-парданк – парча-парча, майдада-майдада.

² Маъман – 1) тинчлик, омонлик ери; 2) макон, ватан.

³ Гом – қадам, одим, оёқ.

⁴ Тева – туя.

⁵ Пайкар – 1) жусса, вужуд; 2) юз, чехра; 3) сурат, шакл.

⁶ Чўнг – кўп, катта, улкан.

⁷ Селоб – кўзёши.

⁸ Гум – йўқолиш, ғойиб.

⁹ Гулбун – гул, гул бутаси.

¹⁰ Жавишан – совут.

¹¹ Ҳойил – ғов, тўсик, монеълик қилувчи.

* * *

Хазон сипоҳига, эй бөгбон, эмас монеъ,
Бу бөг томида гар иғнадин тикан қилғил.

* * *

Файрдин¹ сафҳангни² қилғил пок, яъни айлама
Хотиринг лавҳини³ ҳар хат бирла маъюб⁴, эй кўнгул.

* * *

Куч била чиқмоқ не имкон решас⁵ беркиткан ниҳол.

* * *

Луъбати⁶ дахр фириби била бозий⁷ емаким,
Бермади кимсага бу шоҳиди⁸ маккора кўнгул.

* * *

Сарсабз⁹ эрур ҳамиша бу гулшанда сарвдек,
Озодаеки, бўлса мизожида эътидол¹⁰.

* * *

Бу чаман раънолари саркашлик этгандин не суд –
Ким, хазон торожидин эмин эмастур бир ниҳол.

* * *

Хусн сотма шафакинг рангидин, эй золи сипехр¹¹ –
Ким, ани қўймағуси гардиши айём¹² қизил.

¹ *Faip* – бошқа, ўзга, ёт, бегона.

² *Сафҳа* – саҳифа; бу ерда кўнгил лавҳи.

³ *Лавҳ* – бу ерда юз.

⁴ *Маъюб* – айбли, нуқсонли.

⁵ *Реша* – илдиз, томир.

⁶ *Луъбат* – ўйинчоқ, қўғирчоқ.

⁷ *Бози(и)* – ўйин, фириб, хийла.

⁸ *Шоҳид* – бу ерда гўзал, маҳбуба маъносида.

⁹ *Сарсабз* – кўкарган, яшнаган.

¹⁰ Эътидол – 1) келишганлик, ярашиқлик; 2) тик, тўғри.

¹¹ Золи сипехр – кекса фалак.

¹² Гардииши айём – замона ўтиши, кунлар ўтиши.

* * *

Бир насиҳат қилғум, эй ишқ аҳли, айланг истимоъ¹,
Солмандиз ҳар сори кўз, то бўлмасун ҳар ён кўнгул.

* * *

Кўй дуру феруза баҳсингим, нужуму чархни
Нилуфар барги уза шабнамча кўрмас ҳимматим.

* * *

Ғанимат англасун булбулни гул етгачки, бўстондин
Учар гул яфроғи ҳам, қолмас учмай гарчи булбул ҳам.

* * *

Гар малак тасбехи дона, хур зулфи дом эрур –
Ким, бу дому донаға зийрак күш эрсанг, бўлма ром.

* * *

Даҳр бодининг ҳавосидур самуму² суйи заҳр,
Анда бўлмас бу ҳавову су била қилмоқ мақом.

* * *

Май ўти бирла димогингни қизитмаким, бу ўт
Эл димогида пиширмайдур бажуз³ савдойи хом.

* * *

Нилуфар нақш айлаб айвонингға мағур үлмагил,
Йўқ вафо нақши чу бу нилуфарий айвонға ҳам.

* * *

Заъфароний⁴ юзда гулгун ашқ тўқмак не осиф,
Ишва кўрган даҳр бодининг гули раъносидин.

¹ Истимоъ – эшитиш, тинглаш.

² Самум – гармсөл.

³ Бажуз – ... дан бошка, ... дан ташқари.

⁴ Заъфароний – сарик ранг; синиккан.

* * *

Эй Навоий, даҳр боғидин қутулмоқ истаким,
Булбул учқан яхшироқ зоғу заган¹ маъвосидин.

* * *

Бирорким, даҳр боғининг фирибин билди, нарғисдек
Қадаҳдин бош кўттармай сурди ишрат бирла давронин.

* * *

Юзунг кўп очма, гоҳе сўз дегилким, акл дехқони
Не гул исрофини яхши демиш, не гунча имсокин².

* * *

Ишқ комил бўлса, меҳнат ўқларидин бок эмас,
Не зарар булбулғаким, бўлгай тикандин ошён.

* * *

Шамъни парвона куйдурмакдин, эй гул, қилма айб,
Булбул эрмастурму кул, ё сен эмассен оташин.

* * *

Навоий, чархи ахзардур сияҳкор³,
Тамаъ сарсабз бўлмоқ қилма андин.

* * *

Оlam аҳли, ишқ аро расволигим таън этмангиз,
Кимдурур ошиқ бўлуб, расвойи олам бўлмаған?

* * *

Ҳар хазон барги эрур зореки даҳр озоридин.

¹ Зоғу заган – қарғаю қузғун.

² Имсок – 1) саклаш, парҳез; 2) қўлдан чикармаслик, баҳиллик.

³ Сияҳкор – бадкирдор, ичи кора.

* * *

Хар оқар суни хазон тифи қилибдур зарфишон¹,
Кескали меҳру вафо нахлин жаҳон гулзоридин.

* * *

Ким кафани ёд этар, андин ўлук огоҳрок.

* * *

Хар нечук доғ ўлса ўлсун, доғи ҳижрон бўлмасун.

* * *

Вокиф ўл, эй боғбонким, ҳар тараф гул шаклидин
Сендек элнинг қабридурким, зоҳир этмиш бу чаман.

* * *

Ўйлаким, тоҷир² тенгиз³ ранжин чекар савдо учун.

* * *

Гулханийдекдурки, истар гулхану олотини,
Сифлаким⁴ меҳнат чекар дунёву моғиҳо учун.

* * *

Хар не ёзмиш оллингга килки қазо⁵ кўрмак керак,
Эй Навоий, қочмоқ ўлмас Тенгрининг тақдиридин.

* * *

Азал наққоши⁶ тарҳ айларда гул барги намудорин⁷,
Магар паргор қилди булбули саргашта минқорин⁸.

¹ Зарфишон – зар сочувчи.

² Тоҷир – савдогар.

³ Тенгиз – денгиз

⁴ Сифла – пасткаш, тубан, ярамас.

⁵ Килки қазо – тақдир қалами.

⁶ Азал наққоши – Худо.

⁷ Намудор – зоҳир, намоён.

⁸ Минқор – тумшук.

* * *

Шаҳ эгнида мурассаъ тутмалиг хилъатқа¹ бермасмен,
Йигочлар бирла оллин теврабон кийган фано шолин².

* * *

Жаҳон забунунг эрур, бўлмасанг жаҳонга забун.

* * *

Даҳр боғида гулу булбулға йўқ баргу наво,
Солмади бу ғуссадин наргис илигдин соғарин.

* * *

Вафо аҳлиға даврондин етар жавру жафо асру,
Жафосидин анинг озурдадур аҳли вафо асру.

* * *

Буким, аҳли вафо ноёб эрурлар, андин эркинким,
Бу эски тоқ аларға ёғдуур гарди бало асру.

* * *

Табиат чоҳидин руҳунгни қутқарким, хуш эрмастур
Қафас қайди аро булбулға бўлмоқ мубтало асру.

* * *

Даҳр хисравлиғин улким тилади, чарх анинг
Бошиға қўйди туганким³, дер улус Кайхусрав⁴.

* * *

Эй Навоий, хуш эрур хилват, агар бўлса киши
Дилбари бирла иков, бўлмаса лек анда бирав.

¹ Хилъат – кийим, ёпинчик, сарпо.

² Фано шоли – фонийлик либоси.

³ Туган – доғ, из, яра ва жароҳатнинг доғи.

⁴ Кайхусрав – каёнийлар сулоласига мансуб Эрон ҳукмдорларидан бири.

* * *

Оташин гул гарчи зийнатдур жаҳон бўстониға,
Барқ¹ эрур ҳар ел учурған барги булбул жонига.

* * *

Гарчи шамъ ўлди шабистон² зеби, кўрким, шуъладин
Тил чиқармиштур сусаб парвоналарнинг қонига.

* * *

Зулм аҳли халқ қони учун тил узатмоғи
Бор уйлаким, сибοъ³ ичар суни тил била.

* * *

Барғ эвурмай⁴ лавн⁵, гул сўлмай, тўкар эрмиш хазон,
Боғлама кўнглунгни, эй булбул, жаҳон гулзорига.

* * *

Кўкарди чун экин, гум бўлди дона.

* * *

Эй Навоий, қилдилар дунёни рад аҳли қабул,
Гар десанг мақбул ўлай, ёр ўлма бу мардуд⁶ ила.

* * *

Ҳожатингни элга арз этмакка ҳожат бўлмасун.

* * *

Ким ушатса шишани, бутмас яна пайванд ила.

¹ Барқ – чакмок, яшин.

² Шабистон – тунги ётоқ, ётоқхона.

³ Сибοъ – йиртқич ҳайвонлар.

⁴ Эсуриш – ўтириш, буриш; айлантириш.

⁵ Лавн – ранг, бўёқ, нақш.

⁶ Мардуд – рад килинган, ҳайдалган, номақбул.

* * *

Күхи¹ дарду тешайи ҳижронни сўр Фарҳоддин,
Англамас Хусравки, Ширин бирладур дойим била.

* * *

Шоҳу сойилға² насиб ар кўпу озтур, не тафовут,
Тенг насиб ўлди, чу туфрокқа агар сойил, агар шаҳ.

* * *

Навоий, даҳрнинг кун юзи, тун сочиға майл этма –
Ки, охир умр нақдин муҳтал³ айлар ушбу муҳтола⁴.

* * *

Бемаҳал гулбонг ила ёлқитма⁵, булбул, элниким,
Даҳр боғи гуллари хуштур, валие чоғи била.

* * *

Қалам⁶ ёзган балодин муҳтариз⁷ бўлған зихи⁸ нодон,
Муқаррар бўлмаған рўзи талаб қилғон зихи аblaҳ.

* * *

Шоҳ додимга нетиб етсунки, мулки ишқ аро –
Қадри олий шоҳ ила тенгдур гадойи хоки роҳ⁹.

* * *

Шоҳлиқнинг дахли йўқ ишқу муҳаббат кўйида –
Ким, керак анда сариф юз, лаългун¹⁰ ашк, ўтлуғ оҳ.

¹ Күҳ – тоғ.

² Соийл – гадо, тиланчи.

³ Муҳтал – сочилган, тўзғиган, зиён топган.

⁴ Муҳтола – маккор, ҳийлакор.

⁵ Ёлқитмоқ – безор қилмоқ.

⁶ Қалам – 1) ақли аввал; 2) муфассал илм.

⁷ Муҳтариз – бу ерда эътиroz қилувчи.

⁸ Зихи – 1) гўзал, ёқимли, кўнгилга матлуб; 2) яхши, қандай яхши, оғарин.

⁹ Хоки роҳ – оёқ ости тупроги; хор, бечора.

¹⁰ Лаългун – лаъл рангли, кизил.

* * *

Шоҳким, матлубиға қуллук буюрғай – ишқ эмас,
Кимки ошиқдур, анға зору забунлуғдур гувоҳ.

* * *

Сарв ила хошок агар гул ошиқидур, фарқи бор,
Сарвға то ўт туташқай, кул бўлур юз минг гиёҳ.

* * *

Мусаллам¹ ёрлиғ ул ёргаким, қўймағай миннат,
Гар ўз ёри учун ағёрдин² минг можаро чекса.

* * *

Замона аҳлидин кўз тутмасун меҳру вафо подош³,
Киши юз йил аларға гар вафо айлаб, жафо чекса.

* * *

Гар кўнгулнинг ошкор ўтиға таскин берса ашк,
Ким қила олғай илож онинг бу пинҳон ўтиға?!

* * *

Тун балосидин қатиқроқ йўқтуур ошиққа ҳол,
Хоссаким бемор ҳам бўлғай муҳаббат онида.

* * *

Бўлма бўстону саро қайдида олам ичраким,
Йўқ вафо қилсанг назар оламсаро⁴ бўстонида.

* * *

Ишқ аро, эйким, дединг, ҳар лаҳза фарёд этма,вой,
Ўт туташқан чоғ бўлурму кимса фарёд этмаса?!

¹ Мусаллам – 1) муносиб, лойик; 2) тан бериш, қойил қолиш; 3) тобе бўлган, таслим бўлган.

² Ағёр – 1) ўзгалар, бегоналар; 2) рақиблар, душманлар.

³ Подош – 1) эваз; 2) ҳамроҳ.

⁴ Оламсаро – олам уйи.

* * *

Хўбларға¹ чун вафо йўқ, авло улдурким, кўнгул
Ўзни ул қаттиғ кўнгуллугларга мутьод² этмаса.

* * *

Дер эсангким соя янглиғ³ бўлмайин туфроққа паст,
Ул қуёшқа боқмағил, эй сарв, саркашлиғ⁴ била.

* * *

Вужуди зарранинг мумкин эмас то событ ўлмас меҳр,
Не ҳожат зарра хайлидин қуёш зотига исботе.

* * *

Гулзор даҳр шўъбадасин⁵ гўйий англамиш,
Ичинда заъфарондин⁶ эмас ғунча кулгуси.

* * *

Натижа куймагу ашкимдин ўзга топмағай, улким
Бу гулшан шуълаву дудин гулу сунбул⁷ гумон эткай.

* * *

Тилар юз лахт⁸ қон эткай насибин даҳр дехқони
Қаю булбулниким, гул хони узра меҳмон эткай.

* * *

Юз ғариб аҳвол бекаслиқда⁹ ҳар дам бор эмиш.

¹ Хўблар – 1) гўзаллар; 2) яхшилар.

² Мутьод – одат, ўрганиш.

³ Янглиғ – каби, сингари, ўхшаш.

⁴ Саркашлиғ – ўжарлик, итоатсизлик.

⁵ Шўъбада – ўйин, найранг.

⁶ Заъфарон – саргиш тус берувчи хушбўй ўсимлик; сарик ранг.

⁷ Сунбул – ингичка баргли, гуллари ҳалқа-ҳалқа, кўнгироқсимон ва хушбўй ўсимлик.

⁸ Лахт – бўлак, парча.

⁹ Бекаслик – ёлғизлик, ғариблик.

* * *

Чуғздин рам¹ айласа не айб дуррожу² тазарв³,
Хосса бўлса мастиғдин ўзгача оламлари.

* * *

Шиша бирла боданинг бир-бирга кўптур нисбати.

* * *

Яхшироқ бедорлиғидин бўйла⁴ ғаммоз⁵ уйкуси.

* * *

Шукуфа⁶ сийм чиқарғач, бу гулшан ичра хазон
Ҳавоға баргини сочмоқ била ситам қилди.

* * *

Қайдаким лаъл ўлса, атрофида бўлур хораси⁷.

* * *

Совуруб тифли хазон туфроғ ила тенг қилмаған
Қайси бир гулдаста бу боғ ичра деҳқон боғлади?

* * *

Ҳар гул ушбу боғ аро кўрсанг тикан осибидин,
Ғарқайи хуноб⁸ ўлуб, юз чок эрур пироҳани⁹.

* * *

Чоғирни¹⁰, оқил эсанг лаъл деб қизитма димоғ –
Ки, ўтни исламади гул дебон хирадманде¹¹.

¹ Рам – чўчиш, хуркиб қочиш.

² Дуррож – кирғовул.

³ Тазарв – тустовук.

⁴ Бўйла – бундай, бу хил, бунақа.

⁵ Ғаммоз – чақимчи.

⁶ Шукуфа – гул, чечак, ғунча.

⁷ Хора (Хоро) – тош.

⁸ Хуноб – қонли ёш.

⁹ Пироҳан – кўйлак.

¹⁰ Чоғир – май, шароб.

¹¹ Хирадманд – оқил, донишманд.

* * *

Ки, пашша қайдиға йўқ эҳтиёжи занжире.

* * *

Чун не тақдир ўлса, тағийир ўлмас эрмиш саъй ила.

* * *

Наваруси¹ дахр ақдин истама, кўпким арус,
Охири ифрит² ўлур, гарчи паридур аввали.

* * *

Десамким, Ҳакдуур мавжуду ашё³ ҳар недур нобуд⁴,
Ҳубобу⁵ мавжи баҳр узра эрур онинг намудори.

* * *

Хотирни жамъ истар эсанг, аввал хавотир дафъин эт,
Кимда хавотир бўлмаса, осуда хотир бўлғуси.

* * *

Сарву гул мафтуни бўлмаким, нигору зеб учун
Синдуруб ҳар дам узар они фалак маккораси.

* * *

Ишқим, ҳар бир ишида ёзди юз минг турфа ҳалқ,
Турфароқ будурки, юз мингдин бири ёзилмади.

* * *

Қайси жоҳилға надомат бўлғай ул олимчаким,
Ҳар не билди, қилмади, ҳар неки қилди, билмади.

¹ Наварус – янги келин.

² Ифрит – дев, шайтон.

³ Ашё – нарса, буюм.

⁴ Нобуд – бу ерда йўқ, йўқлик маъносида.

⁵ Ҳубоб – сув юзида пайдо бўладиган пуфакча, кўпик.

Лофи ишк урған күнгүл ғам дўзахидин қочмасун –
Ким, самандарға ёлиндин¹ ўзға маскан бўлмади.

* * *

Чу мозий² ўттию мустақбал³ ўртада эрмас,
Сенгаки ҳол эмас муғтанам⁴ не ҳол ўлғай.

* * *

Бу дамни, ориф эсанг яхши тутки, жоҳил иши
Етишмагангаву ўтганга қилу қол⁵ ўлғай.

* * *

Жаҳон маккораси шўхедурур, бас дилфириб⁶ охир,
Не эрким, бошидин кечгай анинг мардонае бўлғай.

* * *

Даҳр бўстони аро саркаш нихоле кўрмадук,
Соя янглиғ бўлмаган ер бирла яксон оқибат.

* * *

Ҳеч ким мулки бақо султони бўлғонму экин?

* * *

Бир улким, чу сўздиндур инсон шариф,
Чу ҳайвонға сўз йўқтур, улдур касиф⁷.

Кўнгул дуржи⁸ ичра гуҳар сўздурур,
Башар гулшанида самар сўздурур.

¹ Ёлин – учқун, ёлқин, алангага, олов.

² Мозий – ўтмиш.

³ Мустақбал – келажак.

⁴ Муғтанам – ғанимат.

⁵ Қилу қол (Қолу қил) – сўзлаш, гап-сўз, мубоҳаса.

⁶ Дилфириб – кўнгилни алдовчи, йўлдан оздирувчи.

⁷ Касиф – 1) касофат; 2) ифлос, нопок.

⁸ Дурж – садаф, кимматбаҳо тошлар сақланадиган қутича.

Эрур сўз фалак жисмининг жони ҳам,
Бу зулумотнинг оби ҳайвони ҳам.

Агар жон эмас, бас недурким, Масих
Ўлук тиргузур, деб каломи фасиҳ?¹

Агар оби ҳайвон эмас, бас нечук,
Топар жон зулолидин² анинг ўлук.

Не бўлғай анинг васфида эл сўзи –
Ки, ҳар неки дерлар эрур чун ўзи.

Бу сўз к-офаринишидин³ ашрафдуур⁴,
Анинг даги мавзууни алтафдуур⁵.

* * *

Жавохир неча хўбу дилкашдуур,
Вале назм силки аро хушдуур.

* * *

Сўз ичраки, ёлғон эрур нописанд⁶,
Чу назм эттилар, қилди доно писанд.

* * *

Эмас эрди мақсуд жуз⁷ одамий –
Ки, Ҳақ сиррининг бўлғай ул маҳрами.

Баридин ғараз гарчи инсон эди,
Анга даги мақсуд ирфон эди.

¹ *Фасиҳ* – чиройли ва равшан гапиравучи, сўз устаси.

² Зулол – 1) тиник, тоза, ширин сув, 2) жом, шароб.

³ *Офариниши* – яратилиш, вужудга келиш.

⁴ *Ашраф* – шарафли, иззатли, улуг.

⁵ *Алтаф* – латифроқ, нафисроқ, нозикроқ.

⁶ *Нописанд* – номаъкул, ёқимсиз.

⁷ *Жуз* – бошқа, ўзга.

* * *

Ҳақ зотига биравки, хирад¹ бирла фикр этар,
 Отин эл ичра оқилу фарзона² айлабон.
 Миқдорини тенгиз суйининг истар англамоқ,
 Лекин ҳубоб жомини паймона³ айлабон.

* * *

Кунжи қаноат арчи⁴ эрур салтанат валек
 Элдин тамаъни узгали мардоналиқ керак.

* * *

Лаззоти нафс тарки самари оғият⁵ берур,
 Лек ул шажарни эккали фарзоналиқ керак.

* * *

Қаноат тариқиға⁶ кир, эй кўнгул –
 Ки, хатм⁷ ўлғай ойини⁸ иззат санга.

* * *

Десанг хилватим анжуман бўлмасун,
 Керак анжуман ичра хилват санга.

Ватан ичра сокин бўлуб, сойир ўл,
 Сафардин агар бўлса меҳнат санга.

Назарни қадамдин йироқ солмағил,
 Бу йўл азми гар бўлса рағбат санга.

Дамингдин йироқ тутмағил ҳушни –
 Ки, юзланмагай ҳар дам офат санга.

¹ Хирад – акл-идрок.

² Фарзона – оқил, доно, донишманд.

³ Паймона – кадаҳ, май пиёласи.

⁴ Арчи – гарчи, агарчи.

⁵ Оғият – соғлик, тинчлик.

⁶ Тариқ – тариқат; тасаввуфда инсонни камолотта олиб борувчи йўл.

⁷ Хатм – тамомлаш, тугатиш.

⁸ Ойин – 1) расм-одат; 2) йўл-йўрик .

Бу тўрт иш била рубъи маскун¹ аро,
Чалинмоқ не тонг кўси давлат² санга.

Бу оҳанг ила бўлғасен нақшбанд,
Навоий, агар етса навбат санга.

* * *

Биравким, бўлур бир аёқ³ ош учун қул,
Юзига керактур қазоннинг қароси.

* * *

Кимки махлук⁴ хизматига камар
Чуст этар⁵, яхшироқ ушалса бели.

Қўл қовуштиргунча бу авлодур –
Ки, аниң чиқса эгни, синса эли.

Чун хушомад демакни бошласа кош –
Ким, тутулса дами, кесилса тили.

* * *

Камол эт қасбким, олам уйидин
Санга фарз ўлмағай ғамнок⁶ чиқмоқ.

Жаҳондин нотамом⁷ ўтмак биайних⁸,
Эрур ҳаммомдан нопок чиқмоқ.

* * *

Агарчи фаннида соҳибкамол эрур сайёд⁹,
Қачон балиғ тута олғай сув мавжи доми била.

¹ Рубъи маскун – ер шарининг аҳоли яшайдиган қуруқлик қисми.

² Кўси давлат – давлат ногораси.

³ Аёқ (Аёғ) – коса, қадаҳ.

⁴ Махлук – яратилган, одам, инсон.

⁵ Чуст этмоқ – боғламоқ.

⁶ Ғамнок – ғамгин, ғамли, қайғули.

⁷ Нотамом – қусурли, комил эмас.

⁸ Биайних – худди, айнан.

⁹ Сайёд – овчи.

* * *

Кулоқда асра гаронмоя¹ сўзнию фикр эт –
Ки, дурсиз ўлса, не бўлғусидур садаф холи.

Сўзунгни дағи кўнгул ичра асрағилким, ҳайф –
Ким, уйла дуржни гуҳардин эткасен холи.

Бу дуржу икки садафни тўла дур этканга,
Зихи улувви² гуҳар, балки гавҳари оли(й).

* * *

Не раҳравеки³, тожи ҳидоят бошидадур,
Йўқ бок анга ҳаводиси афлок⁴ тошидин.
Худхудки⁵, қўйдилар азалий тож бошиға,
Тушкайму жола⁶ ёғқан ила тожи бошидин.

* * *

Юзиға асли ёмоннинг кўп очма гулшани хулк,
Сияҳгилемға⁷ албатта меҳр айлама фош –
Ки, қилмади гул иси бирла тоза руҳ жуал⁸,
Қуёш чарогига парвона бўлмади хуффош.

* * *

Чу душман ўлди қадимий, зиёнидин ҳазар эт,
Агарчи нутқи равонбахши жонға роҳат эрур.

Су бирла ўт аро зиддият ўлди чун азалий,
Агар ҳаёт суйидурки, ўтқа офат эрур.

¹ Гаронмоя – кимматбаҳо.

² Улув (в) – баландлик, юқорилик; олий.

³ Раҳрав – йўловчи, солик, мурид.

⁴ Афлок – фалаклар, осмонлар.

⁵ Ҳудҳуд – попишак.

⁶ Жола – шабнам, шудринг; мажозан кўз ёши.

⁷ Сияҳгилем – бадбаҳт.

⁸ Жуал – корақўнғиз.

* * *

Виқор гавҳарию ҳилм¹ маъдани² бўлакўр,
Десангки, қилғай итоат санга гадо била шоҳ.

Бу шева³ тогда зоҳирдууркни, даврондин
Қачонки тафриқа⁴ етти, улусқа бўлди паноҳ.

* * *

Бийик⁵ мақомига улким тилар сабот, керак –
Ки, эгриликни қўюб, тузлук айласа қонун.

Туз ўлса, соясида эл тиниб манор киби,
Сипехр уйида турар қарнлар⁶ нечукки сутун.

Гар эгридур, ёгибон ўқу боғланиб бўйни,
Бўлур қабақ⁷ йигочидек беш-ўнча кунда нигун⁸.

* * *

Ростлар кўнглини айлар тийра нодон ёвадин⁹,
Шамъни ул навъким, жоҳил ўчургай дам била.

* * *

Тўнни зарбафт айлабон хиффатдин¹⁰ учқан ҳар тараф,
Йўқ ажаб, гар бор эса дунё матоъи ком анга.

Ул чибинким, кўзга олтун янглиғ ишнар¹¹ хильъати,
Кўпрағи, билким, нажосат узрадур ором анга.

¹ Ҳилм – мулойимлик, юмшоқлик.

² Маъдан – кон, манба.

³ Шева – одат: хунар.

⁴ Тафриқа – бўлиш, айриш, ўртага низо солиш.

⁵ Бийик – буюк, улуғ, юксак, олий.

⁶ Қарн – аср, давр.

⁷ Қабақ – ёй билан машқ қилиш учун узун ходанинг учига ўрнатилган ковоқ – нишон.

⁸ Нигун – 1) эгилган, букилган; 2) чаппа, тескари.

⁹ Ёва – ёлғон, беҳуда сўз.

¹⁰ Хиффат – енгиллик, енгилтаклик.

¹¹ Ишпамоқ – ялтирамоқ.

* * *

Навоий, тилинг асрағил зинхор,
Десангким, емай даҳр ишидин фусус¹.

Назар қилки, ўқ оғзи тилсиз учун
Қилур тожварлар² била дастбүс³.

Неча тожвардур, кесарлар бошин,
Чу ҳангомсиз⁴ нағма тортар хурус⁵.

* * *

Күмирни ўтқа солиб, лаъли оташин этсанг,
Натижа бўлғай анга қайда тушса куйдурмак.

* * *

Бийик мақомлиғ эл тифл эканда ҳам бўлмас –
Ки, тийра қилғай ани жаҳлу зулмат аҳли тили.

Қамар⁶ чароғи агар бўлса барча бир кечалик,
Не навъ ўчургай ани шабпарак⁷ қаноти ели.

* * *

Не рўза бўлғай ангаким, очук бўлуб оғзи,
Даме кам ўлмағай андин калому ҳарзакалом⁸.

* * *

Умрин аблаҳ кечуруб ғафлат ила,
Нукта ўрниғаки тортар харрос.

¹ Фусус – афсус.

² Тожвар – тождор, тож кийган.

³ Даствүс – кўл ўшиш.

⁴ Ҳангом – пайт, фурсат, вақт.

⁵ Хурус (Хурӯс) – хўроз.

⁶ Қамар – ой.

⁷ Шабпарак – кўршапалак.

⁸ Ҳарзакалом – бехуда сўз.

Бир эшакдурки, тағофул¹ юзидин
Қилғай изҳор паёпай² аррос.

* * *

Карилар хотири нозукдур, эй тифл,
Шикастидин қилиб ваҳм, ўлма густоҳ:

Унуттунгмуки, атфол³ ўйнағанда,
Синар оз майл кўргандин қуруқ шоҳ.

* * *

Лекин гар инжу сочса киши дона ўрниға,
Товусни қачон қилур ўргамчи⁴ доми сайд.

* * *

Кийиб самур⁵ ила киш⁶ қилма асру раънолик,
Ипак либос ила тутма ғурур жоми тўла.

Тийиннинг⁷ ўз туки-ўқ бўлди жонига офат,
Фарисанинг⁸ паридин келди ўз бошиға бало.

* * *

Ҳикмат аҳли оллида совуқ сифат йўқ кимсада
Субҳи козибдек⁹ маҳалсиз айлагон кулғу киби.

Лек мундин кўп совуқдир ашк тўқмак зўр ила
Дай¹⁰ елида қатра-қатра муз томизған су киби.

¹ Тағофул (*Тагофул*) – ўзни билмасликка солиш, эътиборсиз бўлиш, беларволик.

² Паёпай – кетма-кет, муттасил.

³ Атфол – ёш болалар.

⁴ Ўргамчи – ўргимчак.

⁵ Самур – кундуз.

⁶ Кии – кундуз пўстин.

⁷ Тийин – олмахон.

⁸ Фариса – чиройли ов қуши.

⁹ Субҳи козиб – ёлғончи тонг.

¹⁰ Даӣ – киши.

* * *

Қаноат гүшасин тутқилки, чун анқо¹ бу даъб этти,
Анга қушлар ичинда қурб² Қофид³ нишиман⁴.

Чу парворий⁵ товуғнинг оғзи тинмас туъмадин⁶ гарчи,
Үлар охир, анга аввал катак зиндан маскан⁷дур.

* * *

Химмат аҳлики, эрур тузлук аро сарв киби,
Даҳр бўстонида сарсабздуру озода.

Улки, су янглиғ эрур пастниҳоду⁷ кажрав⁸,
Чекиб афғон, анга тинмаслиғ эрур омода⁹.

* * *

Бир айбға гарчи халқ қилғай мансуб,
Фақр аҳлидин¹⁰ изтироб эмастур маҳсуб¹¹.

Сидқ эрса, худ¹² этмак керак ўз феълини хўб,
Кизб¹³ эрса, маломат даги бордур матлуб.

* * *

Гар ошиқ эсанг, зебу такаллуфни¹⁴ унут,
Яхшию ёмон ишда тахаллуфни¹⁵ унут,

¹ Анқо – Қоф тогида яшайдиган афсонавий қушнинг номи; мажозан топилмас, нодир, ягона.

² Қурб – яқинлик.

³ Қоф – аждодлар тасаввурига кўра бутун дунёни ўраб олган тог.

⁴ Нишиман – ин, уя, ошиён.

⁵ Парворий – боқилган, хонаки.

⁶ Тұъма (тұъма) – озиқ, лукма, овқат.

⁷ Пастниҳод – таги паст.

⁸ Кажрав – эгри, тескари юрувчи; мажозан: маккор, хийлагар.

⁹ Омода – жиҳозланган, тайёрланган.

¹⁰ Фақр аҳли – фақр мақомига мансуб кишилар, сўфиylар.

¹¹ Маҳсуб – хисобга олинган, шерик.

¹² Худ – 1) албатта, ҳақиқатан; 2) ёлғиз, факат; 3) ўзи, ўзгинаси; 4) худди, каби.

¹³ Кизб аҳли – кazzоблар, ёлғончилар, найрангбозлар.

¹⁴ Такаллуф – заҳмат, ташвиш, тараффуд.

¹⁵ Тахаллуф – ихтилоф, қаршилик.

Үткан гар эрур ёмон – таассуфни¹ унут,
Келган гар эрур яхши – тасарруфни² унут.

* * *

Ким истаса салтанат, саходур³ анга шарт,
Хар ваъдаки айласа, вафодур анга шарт,
Ким фақр талаб қилса, фанодур анга шарт,
Олифа неким келса, ризодур анга шарт.

* * *

Ким кўрди экин жаҳонда оё⁴ хушлук,
То бир киши айлагай таманно хушлук.
Юз йилда агар бир ўлса пайдо хушлук,
Омодадуур ёнида юз нохушлук.

* * *

Бераҳмдуур оламу золим афлок,
Бемехрдуур анжуму даврон бебок⁵,
Қай сарви чаманки, жилва қилди чолок⁶ –
Ким, ерга тўкулмади нечукким хошок.

* * *

Даврон элининг жисмида ҳам жон бўлғил,
Ҳам жонлариға мояйи⁷ дармон бўлғил.

* * *

Жоҳилки, ҳасад бўлғай аниңг жаҳлиға зам⁸,
Нур эл кўзидин англаса ўз кўзида кам,

¹ Таассуф – афсусланиш, надомат қилиш.

² Тасарруф – ўз ихтиёрига олиш, эгалик қилиш.

³ Сахо – сахийлик, саховат.

⁴ Оё – ёки, мабодо, балки, магар.

⁵ Бебок – 1) ботир, кўркмас; 2) золим, тошбагир, шафкатсиз; 3) ҳаёсиз, андишасиз.

⁶ Чолок – чаққон, тез.

⁷ Моя – 1) асл, моҳият, асос; 2) сабаб, боис.

⁸ Зам – қўшиш, жамлаш.

Кўзларни олишмоққа чекиб тифи ситам,
Эл кўзини ҳам ўйғаю ўз кўзини ҳам.

* * *

Гар қилса киши килиб гуноҳе тавба,
Ул журмға бўлса узрҳоҳи¹ тавба,
Қиммоқ неча ғоҳ журму ғоҳе тавба,
Бу журм ила тавбадин илоҳи тавба.

* * *

Ғурбатда ғариб шодмон² бўлмас эмиш,
Эл анга шафиқу³ меҳрибон бўлмас эмиш.
Олтун қафас ичра гар кизил гул бутса,
Булбулға тикандек ошён бўлмас эмиш.

* * *

Дебон берган киши эрдур валекин
Демай берганга эрлик бил мусаллам.
Не деб, не берса билгил они хотун,
Дебон бермасни хотундин доғи кам.

¹ Узрҳоҳ – узр сўровчи, афв тиловчи.

² Шодмон – шод, хурсанд

³ Шафиқ – шафқатли, марҳаматли.

«НАВОДИР УШ-ШАБОБ»дан

Оташин гул чунки булбул күйдуур юз важх ила,
Не осиғ фарёду ағфон бирла минг дастон¹ анга.

* * *

Үзлугининг² ҳижобидин³ кимки ўзин халос этар,
Үзга қаёнки солса кўз, мумкин эмас ҳижоб анга.

* * *

Истасанг душманинг ўлғай санга дўст,
Кирмагил дўст била душман аро.

* * *

Фақр ила шод ўлки, ҳар ким бўлса аҳли маърифат,
Даҳр туфроғ бирла тенг бўлмоқ не имкон оллида.

* * *

Нечаки бўлса йигитликда шўхлиқ матлуб,
Вале адаб била хуштур ҳаё йигитларга.

* * *

Ишқ аро кўрдук ниҳоятсиз балият⁴, эй кўнгул,
Ҳажрдин душвор⁵ лекин кўрмамиш эрдук бало.

¹ Дастон – 1) макр, хийла; 2) наво, нағма.

² Үзлук – инсоннинг нағс ва дунё билан боғлиқлиги.

³ Ҳижоб – парда.

⁴ Балият – бало, ранж, азоб.

⁵ Душвор – кийин, мушкул, оғир.

* * *

Кимга умр этти вафоким, ул манго қилғай вафо.

* * *

Даҳр боғи аро кўп истамагил айшу тараб¹ –
Ким, гули шуълайи ғам, ғунчасидур хори² тааб³.

* * *

Бу чаманда су масаллик⁴ покрўни⁵ чархдин
Кўрмадикким, кўнгли синмай қолди андоқким хубоб.

* * *

Эй кўнгул, хуру пари васфин эшиттим, гўйиё
Хеч қайси одамийлиғда эмас инсонча хўб.

* * *

Бўлмаса толиб санга матлуб, суд этмас талаб.

* * *

Чун рақибимға ракиб эрди ҳабиб⁶, эрдим тирик,
Найлай ўлмайким, ҳабибимға ҳабиб ўлмиш рақиб.

* * *

Ўз диёринда ғариб элдин етар чун жавру зулм,
Эл диёринда ғариб ўлмоғлиғим эрмас ғариб.

* * *

Гулда чун ранги вафодин рангу бўе йўқ эмиш,
Ўтмагай эрдинг бу гулшан сори кош, эй андалиб⁷.

¹ Тараб – шодлик, хурсандлик.

² Хор – тикан.

³ Тааб – қийинчилик, машақкат.

⁴ Масаллик – ўхшаш, каби.

⁵ Покрў – покиза юзли, тўғри, ҳалол.

⁶ Ҳабиб – 1) дўст; 2) маҳбуба.

⁷ Андалиб – булбул.

* * *

Эй Навоий, умр ўтар елдек, ўзунгни шод тут,
Елга етмак мумкин эрмастур чу суръат кўргузуб.

* * *

Майли дунёки, солур кимсани тинмасликка,
Тинибон кўнгли анинг кимки, кўнгулдин чикариб.

* * *

Кутулғайму ўлумдин умриға эл эътимод¹ айлаб.

* * *

Бода тутким, бу улуғ коргаҳ аҳволиндин
Ҳеч фаҳм ўлмади ҳар неча хаёлот айлаб.

* * *

Қўйғил ўзлукни гар одам эсанг, инак² шайтон
Кибр ила найлади, кўр, онча ибодот айлаб.

* * *

Ганж уммиди била туфроққа эл кирди басе,
Умр зоеъ қилибон фикри маҳобот³ айлаб.

* * *

Чекма кўп ранж, Навоийки, киши топмайдур
Ўзидин халқни хушнуд муроот⁴ айлаб.

* * *

Навоий, десангким замоне тинай,
Замон аҳлидин айлагил ижтииноб⁵.

¹ Эътимод – ишонч, суюнч, таянч.

² Инак – бу ерда энди маъносида.

³ Маҳобот – хавф-хатар, кўркув.

⁴ Муроот – лутфу марҳамат, хурмат-эҳтиром.

⁵ Ижтииноб – узоқлашиш, четлашиш.

* * *

Жаҳонни бир кесак англа, ҳавоси – гарди бало,
Бу гарддин қутулуб ҳар киши они йироқиб.

* * *

Ишқнинг шиддати кўп, ҳуснинг ар иффати кўп.

* * *

Эй Навоий, чу ўтар яхши-ёмон, ғам емадег,
Улки давронда эрур ишрати кам, меҳнати кўп.

* * *

Чун ҳумоға¹ тўъмадур охир бошингда ҳар сўнгак,
Ул ҳумо бошингға беш кун соягустар² бўлди, тут³.

* * *

Афсарингни⁴ шоми туфрокқа урар чун даври чарх,
Субҳ заррин тожини бошингға афсар бўлди, тут.

* * *

Чун лагадкўби қазо⁵ паст эткуси тавсанлиғинг⁶,
Тавсани гардун рикобингға⁷ таковар⁸ бўлди, тут.

* * *

Қад чу хам бўлди эмас ҳеч иш муносиб жуз рукуъ⁹,
Сажда ўрнин оҳ ила, хошок ила ҳасдин арит.

¹ Ҳумо – кимнинг бошига сояси тушса, ўша киши баҳтли бўлади, деб эътиқод қилинадиган давлат қуши.

² Соягустар – соя солувчи.

³ Тут – бу ерда: билмок, хисобламок.

⁴ Афсар – тож, хилъят.

⁵ Лагадкўби қазо – тақдир зарбаси.

⁶ Тавсанлиғ – шўхлик, ўйноқилик.

⁷ Рикоб – узанги.

⁸ Таковар – йўрға от.

⁹ Рукуъ – намозда икки букилиб туриш.

* * *

Ичингда сирри ҳакиқатни ёшурай дер эсанг,
Улустин ул гуҳари бебаҳони пинҳон ют.

* * *

Шом туфроққа кирадин чора йўқтур, гарчи субҳ
Кимки секриткай қуёшдек бу бийик айвонға от.

* * *

Чархнинг меҳрига мағрур ўлмағилким, ғадри¹ бор,
Ҳаргиз ўлмас кимсага ул душмани ғаддор дўст.

* * *

Чиқарға бу вайронадин чора йўқтур,
Гар Одам² вагар Нуҳу гар Сому³ Ёфас⁴.

* * *

Жаҳон шуғли⁵ сари талаб қилма мужиб⁶,
Анинг таркини тутқали иста боис.

* * *

Муҳлик маразға қилмади эл панд ила илож.

* * *

Бу чаманким, тўкилур шом гул, очилса сабоҳ.

¹ Ғадр – макр, ҳийла, алдов.

² Одам – Одам алайҳиссалом.

³ Сом – Золнинг отаси, Рустамнинг бобоси. «Шоҳнома» қаҳрамонларидан бири.

⁴ Ёфас – Нуҳ пайғамбарнинг ўғли.

⁵ Шуғл – иш, машғуллик.

⁶ Мужиб – сабаб, боис.

* * *

Жаҳони хокий¹ эрур бир кесак, vale нопок,
Этак етурмамак авло мулаввас² ўлса кулух³.

* * *

Арит сиришк⁴ била ботинингда бор эса чирк⁵,
Ю⁶ тавба суйи била бўлса ботининг аро шух⁷.

* * *

Шарбати сабр, дер, ич носиҳу⁸ юз войки, бор
Оби ҳайвон била ҳал айласа бу шарбати талх.

* * *

Хўблар лаъли хаёлиға чу чурканмаки⁹, бор
Ўзи ҳар неча чучук, ҳажри аро меҳнати талх.

* * *

Зарраға юз минг қуёш моҳиятин билмак не ҳад.

* * *

Мўр қатлин аждаҳоқушлар¹⁰ қачон айлар писанд.

* * *

Ким, булутқа дуд етмас нечаким чиқсун баланд.

¹ Хокий – тупроқдан яратилган.

² Мулаввас – ифлос.

³ Кулух – кесак.

⁴ Сиришк – кўзёши.

⁵ Чирк – кир, ифлос.

⁶ Ю – юв.

⁷ Шух – кир, ифлос.

⁸ Носиҳ – насиҳатгўй.

⁹ Чурканмоқ – кўймоқ, ёнмоқ, ковурилмоқ.

¹⁰ Аждаҳоқуши – аждаҳони ўлдирувчи, паҳлавон.

* * *

Булбулни ғаминг қўзғаса шод ўлмагил, эй гул –
Ким, ўт ҳам ўчар, кулни фалак айласа барбод.

* * *

Ёрдин гар истасангким кўрмагайсен ғайри васл,
Ғайр васлин мутлақо ёд айламакни қилма ёд.

* * *

Чун азалда сарнавишт¹ ўлғанни кўрмай чора йўқ,
Ҳар замон айлаб шикоят қилма дахри дунни ёд.

* * *

Замона боғи гулу сунбулини исламаким,
Димоғ офатидур шуъла фарз қил, гар дуд.

* * *

Ишқ лол эткан кишида қайси ҳушу не хирад.

* * *

Эй хирадманд, англамассен ҳолатин ушшоқнинг²,
Не учунким ишқ таврида эрур Мажнун хирад.

* * *

Қазо не ҳукмки айлар жаҳонгадур ноғиз³,
Жаҳону бас демаким, инсу жонгадур ноғиз.

Жаҳон аро бани Одам нетиб ҳалос ўлғай –
Ким, ул малойикайи осмонғадур ноғиз.

* * *

Ширин ҳадисдин⁴ етар инсонға илтизоз⁵.

¹ Сарнавишт – тақдир.

² Ушиоқ – ошиклар.

³ Ноғиз – нуфузли, таъсирли.

⁴ Ҳадис – сўз, калом.

⁵ Илтизоз – лаззат, лаззатланиш.

* * *

Күёшни кўрмаса хуффош¹ бордуур мәзур.

* * *

Жаҳон ичра ҳамдард кам бўлса тонг йўқ –
Ки, бедард кўп, лек дард аҳли камдур.

* * *

Ўт ўчар, лекин асар ёнған макон ичра қолур.

* * *

Гар забун бўлсан ажаб эрмаски, тушса ишқ аро,
Аждаҳолар хоксор ўлмоқ тариқин ўрганур.

* * *

Иқомат истама бу манзил ичраким, ҳар кун
Мусофир анда нечаким келур, юз онча борур.

* * *

Не келса оллинга кўп қилма дафъиға қўшиш² –
Ки, жидду жаҳд ила тағийир топмади тақдир.

* * *

... азал қисматин эл коми била қилмадилар.

* * *

Бир нафас умрға бўлмас мутааххид³ бўлмоқ,
Эй Навоий, не бало ғофил эрур аҳли ғуур.

* * *

Не тонг, кетурса манга ишқ ҳар дам ўзғача ҳол –
Ки, шуъла вазъи аро дам-бадам эрур тағийир.

¹ Хуффош – кўршапалак.

² Қўшиш – саъй-ҳаракат, жидду жаҳд.

³ Мутааххид – ваъда берувчи, бирор ишни ўз зиммасига олувчи.

* * *

Сен ўзлугунг бутин¹ аввал ушатқил, эй зоҳид²,
Ҳамиша дайри фано ахлини эткуча такфир³.

* * *

Навбаҳори ҳусндин топма фириб, эй шўхким,
Чарх даври навбаҳор ўтмай хазонин еткуур.

* * *

Мисри иззат истабон зиндони ғамдин қочмаким,
Моҳи Кањон⁴ таҳтиға боис мазаллат⁵ ҷоҳидур.

* * *

Чарх меҳру кинасидин не азиз ўл, не залил⁶,
Нечаким гоҳе сени излолу⁷ гаҳ эъзоз этар.

* * *

Эй Навоий, истиқомат⁸ йўқ чун даврон табъида,
Ғам ема гар гоҳ меҳру гоҳ ситам оғоз⁹ этар.

* * *

Ишқнинг савдоси жонимға зиёндир демаким,
Ҳар киши мундоқ зиён ишқ ичра қиласа судидур.

* * *

Бу гулшанда, эй дехқон, неча озмун¹⁰ эттим,
Вафо нахли экканга бажуз ғусса бар йўқтур.

¹ Ўзлук бути – манманлик ҳавоси.

² Зоҳид – узлат ва тақвони қасб қилиб олиб, дунё лаззатидан юз ўигрган киши.

³ Такфир – коғирга чикариш.

⁴ Моҳи Кањон – Кањон гўзали, яъни Юсуф алайҳиссалом.

⁵ Мазаллат – хорлик.

⁶ Залил – хор, тубан, паст.

⁷ Излол – хорлаш, таҳқирлаш.

⁸ Истиқомат – барқарорлик, тўғрилик.

⁹ Оғоз – бошланиш, киришиш.

¹⁰ Озмун – синаш, имтиҳон.

* * *

Даъвийи ҳиммат қилиб, улким тилар оламда жох,
Қилмоқ олуда нажосатқа ўзин ҳимматмудур?

* * *

Аждаҳо гар бўлса вайрона ичра, махзан¹ ҳам бўлур.

* * *

Дарди йўклар дард ахлиға қачон маҳрам бўлур.

* * *

Дуд равзандин² кирап уйнинг биноси нам бўлур.

* * *

Куюнни кимса англармуки, қай сори шитоб айлар.

* * *

Қачон заррот³ хайли манъи нури офтоб айлар.

* * *

Тоғ киби торт қаноат этаги ичра оёғ,
Даври фалакдин сенга бир курс агар шом етар.

* * *

Хизр умрию Скандар⁴ мулки топқан ёрсиз,
Оби ҳайвон ичса, заҳр бегумондурким, ичар.

* * *

Ким майи васл ичтиким, ҳижрон хуморин чекмади,
Хорсиз гул даҳр боғи ичра не имкон эрур.

¹ *Махзан* – хазина, ганж.

² *Равзан* – туйнук, дарча, тешик.

³ *Заррот* – зарралар.

⁴ *Скандар* (*Искандар*) – македониялик саркарда ва давлат арбоби Александр Македонский (милоддан аввалги – 356–323).

* * *

Кимки онинг бир малаксиймо париваш ёри бор,
Одамий эрса, пари бирла малакдин ори бор.

* * *

Кеча улким чирманур бир гул била, не тонг, агар
Фунчадек ҳар субх ўлуб хандон нашот¹ изхори бор.

* * *

Баҳор айёмини беш кун ғанимат англа, эй булбул –
Ки, мунча сўзу тобинг² оташин гул мижмаридиндур.

* * *

Даҳрнинг бегонаваш золига бўлма ошно –
Ким, сени то ошно этти, ўзи бегонадур.

* * *

Гар саломат истасанг, неким етар таслим бўл –
Ким, ситеz аҳлиғадур андин етар қўпроқ ситеz.

* * *

Эй Навоий, чун заруратдур бу маскандин раҳил³,
Хоҳ тутқил гўшае, хоҳи жаҳон мулкини кез.

* * *

Эрур мазлуму золим қатли ишқ оллида кўп осон,
Агар Фарҳод ўлди, қатл топмай қолдиму Парвез⁴!

* * *

Ҳариф⁴ бўлмаса, зинҳор майға сунма илиг –
Ки, заҳрдур, кишиким бодани ичар ёлғуз.

¹ *Нашот (Нишот)* – шодлик, хурсандчилик.

² *Сўзу тоб* – ёниш-ўртаниш ва ҳарорату иситма.

³ *Раҳил* – кетиш, ўлиш.

⁴ *Ҳариф* – ўрток, улфат, шерик.

* * *

Юз туман¹ дардға даводур васл.

* * *

Бу күхна дайр ичра десанг, ранжа² бўлмайин,
Бўлғил ризо мақомидаву қилмағил ситеz.

* * *

Ишқ дарёсиға, эйким, кирдинг,
Билки, бу баҳр эрур поёнсиз.

* * *

Жуд³ эмас кўп базл⁴ учун кўп мол қилмағлиғ ҳавас,
Ким берур кўптин кўп, оздин оз ани бил жуду бас.

* * *

Эй Навоий, ишқ сиррин ким ҳавас қилса, дема –
Ким, эшиитмакка бу сўз лойиқ эмас ҳар булҳавас⁵.

* * *

Дақойик⁶ ишқ илми ичра кўптур –
Ки, тафҳимида⁷ ожиздур мударрис.

* * *

Ёр улдурким, тилию қўнгли онинг бўлса бир –
Ким, тили ўзгаю қўнгли ўзга, ул ёр эмас.

* * *

Кимки қўнглин истамас ғамгин, тилини асрадег –
Ким, тилин тийған кишининг қўнглида озор эмас.

¹ Туман – ўн минг; кўп, беҳисоб.

² Ранжса – ранжиган, кийналган.

³ Жуд – сахийлик, инъом, эҳсон.

⁴ Базл – 1) сарф, харж; 2) инъом, эҳсон.

⁵ Булҳавас – бекарор, енгилтак.

⁶ Дақойик – 1) чуқур ва нозик маънолар; 2) чигалликлар, мушкулликлар.

⁷ Тафҳим – англатиш, тушунириш.

* * *

Аждаходин тонг эмастур мүрға бўлмоқ ҳарос¹.

* * *

Ёрдин ҳар неча бедод ўлса айлармен қабул,
Лек бўлса ғайр бирла мултафит² мақбул эмас.

* * *

Эй Навоий, ишқ атворида будур зулмким,
Гул мақоми боғ ўлуб, булбул ери бўлғай қафас.

* * *

Дард аро ўлсанг, даво ахли замондин истама –
Ким, топилмас дахр аро бечораларга чорарас³.

* * *

Эрур бир нукта ишқу олам ичра,
Деб ўлмас ҳаргиз андин можаро бас.

* * *

Ишқ бозорида савдо ахлиға жуз нақди васл
Ҳар нафас бир ганж агар учраг зиёндур, суд эмас.

* * *

Даҳрдин меҳру вафо қилма ҳавас,
Элдин ғайри жафо қилма ҳавас.

* * *

Не ерсен дахр золининг фирибин,
Вафо чун элга ул маккора қилмас.

¹ Ҳарос – кўркув.

² Мултафит – илтифот қилувчи, эътибор берувчи.

³ Чорарас – чора топувчи, илож қилувчи.

* * *

Оҳқим, биз рубъи маскундин чиқиб, кўп бўлғуси
Жилвагар тўртунчи торамдин¹ Масихосо² қуёш.

* * *

Хасни қавмоққа насиме³ бас, эмас ҳожат уруш.

* * *

Билким, бу йўлда зод⁴ эрур аъмоли⁵ хайру бас,
Йўқ илму фазлу⁶ мансабу молу уруғ-қаёш⁷.

* * *

Ком вақти тарки дунё айлаган топмиш ҳаёт,
Йўқса етканда ажал худкому⁸ ноком⁹ айламиш.

* * *

Ранжа бўлма тилаб ортуқки, эрур осуда
Улки, Ҳақ ҳар не насиб айлади хурсанд ўлмиш.

* * *

Бўлма кун курсин тилаб афлокдек саргаштаким,
Бир фатири хом ила осон ўтар ҳар кун маош.

* * *

Фарраи¹⁰ ҳусн ўлдунг, эй гул, билмадинг бу боғ аро
Ҳар баҳори келса, андин сўнг ҳазони бор эмиш.

¹ Торам – осмон.

² Масихосо – Масих каби.

³ Насим – ел, шамол, тонг шабадаси.

⁴ Зод – озуқа.

⁵ Аъмол – амаллар, ишлар, килмишлар.

⁶ Фазл – етуклик, устунлик.

⁷ Қаёш – қариндош-уруг.

⁸ Худком(а) – факат ўз манфаатини кўзловчи.

⁹ Ноком – мақсадига етмаган, бебаҳра, маҳрум.

¹⁰ Fappa – ғуур, мағрурлик.

* * *

Гул чоги бодингәким йўл бермадинг, эй боғбон,
Чинмудур дай бўлғали, дерлар, сафоси қолмамиш.

* * *

Висол истар эсанг қочма балиятдинки, кўргузмиш
Ниёз аҳли вафо, ҳар неча ноз аҳли жафо қилмиш.

* * *

Ки, кулгу боисидур қилса фил ўзин ракқос.

* * *

Гарчи билдимки, ҳарис ўлди жаҳонда маҳрум,
Бўлмамоқ мумкин эмас ёр висолига ҳарис.

* * *

Чарҳдин заъфим ила бўлса малолим не ажаб,
Кўрар ул Зол¹ била Рустами достон² танқис.

* * *

Ҳар не оллингға келур Ҳақдин эрур чун ориз³,
Бас таҳаммул⁴ қилибон айлама ҳар дам эъроз⁵.

* * *

Жаҳл айбини Навоий нетибон ёшурғай,
Эл кўзи очиқ эрур, гар ўзи эткай иғмоз⁶.

¹ Зол – Рустамнинг отаси. «Шохнома» достони қаҳрамони.

² Рустами Достон – Ўрта ва Яқин Шарқ халқлари оғзаки ижодида ва мифологиясида шаклланган қадимиј образ. У пахлавонлик, халоскорлик ва жўмардлик тимсолидир.

³ Ориз – воқе бўлган.

⁴ Таҳаммул – сабр, бардош, чидам.

⁵ Эъроз – қочиши, узоклашиш, ўзини узок тутиш.

⁶ Иғмоз – яшириш, бекитиш.

* * *

Кишики зоҳири ошуфтадур¹, замириға² бок,
Басоки маъни эрур поку лафз номарбут³.

* * *

Ўзгача бўлмоқу ўзгача ўзин кўрсатмок,
Кўз тут ўз холинга тафзиҳни⁴ бот, эй воиз.

* * *

Иzzат тамаъ ким айласа, тарк этмайин тамаъ,
Ул хорликка мужиб эрур азза ман қанаъ⁵.

* * *

Тухми тамаъки, хорлик ўлмиш анинг бари⁶,
Сен бўйла хор тухмин экиб, килма гул тамаъ.

* * *

Руҳунгға сиҳҳат ўлса, малойик⁷ бўлур сипоҳ⁸,
Нафсингға қувват ўлса, шаётин⁹ бўлур табаъ¹⁰.

* * *

Тут ғаниматким, йигитлик фаслидур фасли рабиъ¹¹.

* * *

Саркашлиқ этма шуъладек ўртарга элниким,
Асрү бод¹² инҳитот¹³ топар андоқ иртифоъ.

¹ Ошуфта – гирифтор, мубтало, ошиқ.

² Замир – кўнгил, қалб.

³ Номарбут – боғланмаган, алоқаси йўқ.

⁴ Тафзиҳ – расвоник, шармандалик.

⁵ Азза ман қанаъ – кимки қаноат қилса, албатта азиз бўлади.

⁶ Бар – мева, ҳосил, самар.

⁷ Малойик – фаришта.

⁸ Сипоҳ (Сипаҳ) – аскар, лашкар.

⁹ Шаётин – шайтон, иблис.

¹⁰ Табаъ – тобелар, бўйсунувчилар.

¹¹ Рабъи – баҳор.

¹² Бод – ел, шамол, шабода.

¹³ Инҳитот – тубанлашиш, пастлашиш.

* * *

Гумон қилма ишқ ахлини хоксор –
Ки, ҳимматлариidor фалақдин рафиъ¹!

* * *

Қадам қўйма адабсиз бу ҳазон кўрган чаман ичра –
Ки, бир гулранг юзнинг сафҳасидур ҳар сариф яфроғ.

* * *

Йўқ бу гулшан ичра имкони фароғат бўйлаким,
Баргидин ҳар ён чекибтур савсан² озод тиф.

* * *

Улки, дўзах ўтидин ишқ ахлини тахвиф³ этар,
Ишқ ўтин чун кўрмамиш тутмоқ бўлур они маоф.

* * *

Йигитлар ичра қари неча хиффат этса эрур,
Сақил⁴ авло эрур улки, айлагай тахфиғ⁵.

* * *

Жаҳон золи ҳам макр этар, ҳам нифоқ,
Ани тўрт мазҳабда қил уч талоқ.

* * *

Улки, кофур⁶ бўлуб, мушки қилур раънолик,
Оқ соқолиға кулар ҳалқ, зихи расволик.

¹ Рафиъ (Рафеъ) – юксак, баланд.

² Савсан – гулсапсар.

³ Тахвиф – қўрқитиш.

⁴ Сақил – оғир, вазмин.

⁵ Тахфиғ – енгиллатиш.

⁶ Кофур – оқ хушбўй модда.

* * *

Ким йигитликда қилур товба, йигитлик улдур,
Кари булғор соқолин қилса қадаҳпаймолиқ¹.

* * *

Тенгридин қўрқмай улким, қарибон бода ичар,
Яхшироқдур бу мусулмонлиғдин тарсолик².

* * *

Қила олмас қори³ дебо⁴ кийиб ўзни зебо,
Шол⁵ ҳам кийса йигитка ярашур зеболиқ.

* * *

Қариликда ики иштин киши бор элга азиз,
Бири зухду бириси халқ аро нопайдолиқ.

* * *

Эй Навоий, қаридинг, гўша тутуб, тоат қил,
Бўлмайин хор десанг, айлама базморолиқ⁶.

* * *

Агар хусн ўлса қотил, зор не дарвешу не султон,
Вагар ишқ ўлса комил, ёр не ҳиндуву не ўзбек.

* * *

Жамолу ноз то кўпрак, ниёзу⁷ шавқ ҳам кўпрак.

¹ Қадаҳпаймо – майхўрлик, майга берилиш.

² Тарсо – христиан, насроний.

³ Қори – қари.

⁴ Дебо – нафис ипак мато, ҳарир.

⁵ Шол – жундан тўқилган мато.

⁶ Базморолиқ – базм зийнати бўлиш, базмни безаш.

⁷ Ниёз – 1) эҳтиёж, мухтожлик; 2) ялиниш, ёлвориш, илтижо; 3) аташ, назр килиш.

* * *

Одамилик туфроғин берса фано елига чарх,
Оқким, йўқтур киши аҳли вафодин хокрок.

* * *

Расм бўлмас қушни олиб, ошиённи ўртамак.

* * *

Тиканда гул очилур, андалиб янглиғ анга –
Ки, ишқи ўлса табиат хиёнатидин пок.

* * *

Оlam аҳлиға ўлумдин чора чун имкони йўқ,
Ўлма оlam фикридин бу лаҳзаким борсен тирик.

* * *

Эҳтиroz¹ эткай балодин гар кишига жон керак.

* * *

Сипеҳр ком ила эврулмаса, ҳазин бўлма,
Кишига бермади чунким Ҳақ ихтиёрин аниng.

* * *

Навоий, ул киши топти фароғ² оламдин –
Ки, ҳиммати кўзи teng кўрди йўқу борин аниng.

* * *

Бу боғ гулларини ерга сочмайин қўймас,
Хазон елини кўрунг, чархи бевафоға боқинг.

* * *

Тонгла жаннат хуридин кеч, эй кўнгул, ноком ила,
Гар бу кун дунё аруси васлинини ком айладинг.

¹ Эҳтиroz – сақланиш.

² Фароғ – 1) тинчлик, хотиржамлик; 2) роҳат, ҳурсандчилик.

* * *

Кисмдин ортуғ тилаб хор этма ўзни, эй азиз –
Ким, қаноатдиндуур иззат, тамаъдин барча зул¹.

* * *

Не тафовут сифла элдин хорлиғ ё эхтиром –
Ким, баҳойимдин² эрур тенг хоҳи иззат, хоҳи зул.

* * *

Тут ўзунгга фарду бекаслик балою эмгакин,
Ё бирловга ўрганиб, айру тушуб эмганмагил.

* * *

Ажал гар сўнгғи дам бўлса, бу дам коминг Хизр умри,
Бу номаълум мавъудқа³ бино қўйғон зихи ғофил.

* * *

Дарддин беморға пархез эрур кўпроқ малол.

* * *

Чарх саррофи⁴ қошинда бирдуур дур бирла тош,
Тошдек сўз келса, дурдек лафз ила қилма бадал⁵.

* * *

Мазраъи ишқ ичра сочмоқ қобилият донасин,
Айлади кўк тосидин⁶ гўё қазо дехқони⁷ кайл⁸.

* * *

Каъба истарсен, муғилон⁹ чекса тил қайғурмағил,
Бемаломат топмади кимса саломат, эй кўнгул.

¹ Зул – хорлик, пастлик.

² Баҳойим – тўрут оёкли ҳайвонлар.

³ Мавъуд – ваъда.

⁴ Сарроф – пул алмаштирувчи.

⁵ Бадал – эваз, айирбош, алмаштириш.

⁶ Кўк тоси – кўк гумбази, осмон, фалак.

⁷ Қазо дехқони – Худо, тақдир.

⁸ Кайл – ғалла ўлчайдиган идиш.

⁹ Муғилон – тиканли дараҳт.

* * *

Хурдаи¹ розингни асра ғунча янглиғ қон ютуб.

* * *

Турғони бирла кулокдур, лек эшитмас панд гул.

* * *

Киблаи мақсад тиларсен, дард үқидин ғам ема,
Истаган тавфи ҳарам кўрмас муғилондин малол.

* * *

Бу чаманда не вафо бўлгайки, ҳар ён ғунчаси
Зохир этмиш булбул аҳволига кулгу сори майл.

* * *

Ўзга қилмоқ яхшироқким, ўзгага қилмоқ ситам.

* * *

Доғи хирмон жонда хушроқким, арозилдин² дирам.

* * *

Бир қадам нафс узра қўйғил, бирни мақсадға дедим,
Йўл узун деб ема ғамким, асл эрур аввал қадам.

* * *

Гар оқибат аҳволига мен воқиф эмасмен,
Кимдурким анга қолмади бу масъала мубҳам³.

* * *

Не қазодин келса таслим ўлмоқ авло, чунки йўқ
Суди гар қилсан ситеz, ар ўзни кўп зор айласам.

¹ Хурда – сир, яширин сир.

² Арозил – нокаслар.

³ Мубҳам – ноаник, тушуниб бўлмайдиган.

* * *

Килма зоҳир давлатиу меҳнатиға эътибор –
Ким, анинг доғи вафоси йўқ, мунунг бунёди ҳам.

* * *

Ким вафо аҳлин синуқтурса¹, билурмен ончаким,
Кўп зиён қилмаса, боре қилмағай кўп суд ҳам.

* * *

Эрур ҳар зарранинг моҳияти хуршиддин² мубҳам.

* * *

Су ургоч ўтқа ортар дуд, топса шуъла таскин ҳам.

* * *

Неча насринбару³ гулрух⁴ эсанг, қилғил вафо майли –
Ки, гул ҳам бевафолиг кўрди бу гулшанда, насрин ҳам.

* * *

Навоий, жаҳондин не нафъ олса бўлгой –
Ки, зиндане эрур марг айлаб камин⁵ ҳам.

* * *

Бу чаманда кўнглакин гул чок айлардин иши
Булбул аҳволига ҳар кун шеван⁶ эрмиш англадим.

* * *

Бўлди ўз нодонлиғимни англамоқ донолиғим.

¹ Синиқтурмоқ – ранжитмоқ, озор бермоқ.

² Ҳуриид – қуёш, офтоб.

³ Насринбар – оқбадан.

⁴ Гулрух – гул юзли.

⁵ Камин – пистирма.

⁶ Шеван – нола.

* * *

Эй күнгүл, айлама даҳр эски работин маскан –
Ким, работ ўлмади ҳаргиз сафар ахлиға ватан.

* * *

Ишқ водийси ажаб водий эрурким, ҳар мўр
Анда шерафкану¹ ҳар паша эрур пилафкан².

* * *

Хусн айёмида хуш тут зарраларни, эй куёш –
Ким, бу кунларни бағоят қисқа айлар чархи дун.

* * *

Кўркутуб элни тамуг³, лекин мени қисми азал⁴,
Элга ваҳм анжомдин⁵, аммо манга оғоздин.

* * *

Эй Навоий, билки бўлмас чехраи максудни
Пардадин кўрмак, хусусан пардаи пиндордин⁶.

* * *

Дуд қилмай найлагай ахгар уза тушкан сомон.

* * *

Ким, замонға мумкин эрмас ҳеч ким бўлмоқ зимон⁷.

* * *

Оташин гул била булбул дай ўлуб кетса, не тонг,
Бўйла кўп ўт била кул ёд билур бу бўстон.

¹ Шерафкан – шерни йикитувчи.

² Пилафкан – филни йикитувчи.

³ Тамуг (Томуғ) – дўзах, жаҳннам.

⁴ Қисми азал – тақдир, қисмат.

⁵ Анжом – оқибат, охир, интиҳо.

⁶ Пиндор – кибр, гуур, такаббурлик.

⁷ Зимон – кафил.

* * *

Даҳр элидин зинҳорким вафо қилмон тамаъ –
Ким, тамаъдин кимсага юзланур доим ҳавон¹.

* * *

Йилда бир ой васл ила гул хушдил айлар булбулин.

* * *

Хуснунг авроқиға, эй гулшан, қувонма асруким,
То хабар топқунг, совурмиш тонг ели гул дафтарин.

* * *

Кеча тонг отқучча равшан бўлур ой ўлса тўлун.

* * *

Кўнгул узмаклик иши саъбурур ўрганибон.

* * *

Ҳар не Ҳақ амридурур шукр ила қилким, қилмоқ
Бандадин яхши эмас хўжа иши кўнграбон.

* * *

Муроди гар эмас дилбар муроди,
Илохи, бермагил ошиқ муродин.

* * *

Ростлик озодалар ойинидур, фаҳм айлагил,
Бу чаманнинг сарви бирла савсани озодидин.

* * *

Даҳри фоний, эй Навоий, туштурур ёхуд хаёл,
Давлати бокий умидинг бўлса кечгил боридин.

¹ Ҳавон – хорлик, тубанлик.

* * *

Күш қутулмас дардлиғ афғон чекиб сайёдидин.

* * *

Топмағунг бу боғ аро якранг¹ бирла якзабон²,
Не гули раъносидин, не савсани озодидин.

* * *

Чехраи мақсад кўрди улки, қилди тўтиё
Гармрав³ соҳибназарлар⁴ соҳати⁵ майдонидин.

* * *

Келмаса равшан зулол, албатта, бўлур чашма кўр.

* * *

Даҳр боғи лола бирла сабзасидин⁶ кечки, йўқ –
Файри қону заҳр бу шингарф⁷ ила зангоридин⁸.

* * *

Ошиқи содик вафо бирла жафони толғамас⁹,
Хуш келур кўнглига ҳар неким келур дилдордин.

* * *

Чарх даврин ўйла¹⁰ паргор урди меъмори қазо¹¹ –
Ким, қадам чиқмоқ эмас мумкин хати паргордин.

¹ Якранг – бир тусли, яъни ўзгармайдиган.

² Якзабон – бир сўзлик, вафодор.

³ Гармрав – чаккон, тезюрас.

⁴ Соҳибназар – ориф, каромат эгаси.

⁵ Соҳат – даргоҳ, майдон, кенг.

⁶ Сабза – яшиллик, қўкат, майса.

⁷ Шингарф – кизил ранг.

⁸ Зангор – 1) яшил; 2) занг.

⁹ Толғамоқ – ажратмоқ, фарқ қилмоқ.

¹⁰ Ўйла – шундай, ўшандай.

¹¹ Меъмори қазо – Худо.

* * *

Бу чаман гулбунларида хор эканму ё магар,
Зор булбул жонининг қасдиға ништарму экин?

* * *

Улки, маънидин хабар топти, яна дам урмади,
Англамон ахли жадал ичра не қилу қол экин.

* * *

Даҳр иши олудалиғдур¹, эй хушо, ул покрав² –
Ким, ўтар бу жифаға³ кўнглини мойил қилмайин.

* * *

Тонг йўқ ўлдум эса ишқ ичра жаҳон расвоси,
Кимдуур ошиқ ўлуб, оқили даврон бўлған.

* * *

Сарнавиштинг ҳар не бўлса, кўрмакига чора йўқ,
Кимса бош чекмак не мумкин оллиға мастурдин⁴.

* * *

Ёрким ёри учун чекса жафо бил они ёр,
Ўлса оздур кимса андоқ ёри меҳросор⁵ учун.

* * *

Бағир парголасин⁶ айлаб ғизо, қонин қилиб шарбат,
Таваккуъ⁷ қилма олам аҳлидин ўтса маوش андин.

¹ Олудалиғ – ифлослик, нопоклик.

² Покрав – ўзини тўғри олиб юрувчи.

³ Жифа – ўлимтик.

⁴ Мастур – бу ерда яширин, пинҳон, маҳфий маъносида.

⁵ Меҳросор – меҳрибон, ғамхўр.

⁶ Паргола – парча-парча.

⁷ Таваккуъ – кутиш, умид, орзу.

* * *

Эл нетиб топқай мениким, мен ўзумни топмамон,
Бўйлаким ишқу жунун сахросида оворамен.

* * *

Кўрунур шамъ равшанроқ зуҳур¹ эткач коронғудин.

* * *

Бу гулшандинки, булбул зоғ ила тенгдур, фироқ авло,
Нетай ул ердаким, йўқтур арабға фарқ ҳиндудин.

* * *

Ўларда тенгдуур шоҳ айласун ғулшан гулин мафраш²,
Вагар гулхан кули узра гадо соҳибфирош³ ўлсун.

* * *

Фалакдин гар манга ҳар лаҳза юз қайғу келур ўтру⁴,
Агар ҳар қайғудин сўнг бир севинмак бор, эмас қайғу.

Ва гар ҳар тийралика⁵ бир ёруғлуқни иномассен,
Йиги кўр чархдин ҳар шом, доги субҳдин кулгу.

* * *

Қачон гул акси тушмаклик била гулранг бўлғай су.

* * *

Бақо нақди ҳаётингға чу эрмас бир замон маълум,
Дирам нақдига умрунг ҳар замон сарф этмагил асру.

¹ Зуҳур – кўриниш, пайдо бўлиш.

² Мафраш – шол, палос, кигиз.

³ Соҳибфирош – бемор, касал.

⁴ Ўтру – карши, рўпара.

⁵ Тийралик – коронғилик, хиралик.

* * *

Чу даврон бевафодур, неча сохибжоҳ¹ эсанг, эй шах,
Гадолар хотирин асраю мағрур ўлмағил асру.

* * *

Ёрук гар ўлмади шамъи муродинг, айтма кўп сўз,
Киши қазо била бўлмас уришмоқ айлама ёргу².

* * *

Суга, йўқса кўзгуга солғил назар,
Гар этсанг ўзунгга мисол орзу.

* * *

Қуёшдек манозил³ тай этмак⁴ керак,
Не раҳравки, қилғай камол орзу.

* * *

Фасона⁵ боиси ғафлатдур элга воиздин,
Нединки келтуур афсонаваш калом уйку.

* * *

Қайси гумраҳ комили раҳбар аёғи туфроғин,
Тўтиё қилдики, қилмас раҳнамолиг орзу.

* * *

Бору йўқнинг меҳнатин чекмас, бу давлат басдуурур,
Ҳар киши оламда қонеъ бўлса йўқу бор ила.

* * *

Раззок Ҳакни англа ҳар вақту ҳар маконда,
Ҳар кимга рўзи ўлса ҳар хонда, ҳар навола.

¹ Сохибжоҳ – мансаб сохиби, давлат эгаси.

² Ёргу – қабул; ҳукм; мукобиллик.

³ Манозил – манзиллар.

⁴ Тай этмак – босиб ўтмоқ.

⁵ Фасона – 1) афсона, эртак; 2) воқеа, ҳодиса.

* * *

Қачон ёғинда қилибтур киши булутни паноҳ.

* * *

Үлумдин ҳажр душвор үлмаса дард ахлиға, невчун
Ажал Мажнунни асраб, айлагай Лайлини овора?

* * *

Малак таслимі шайтон кибридекдур буки, ақл үзин
Килиб маъмури амр истар аморат¹ нафси аммора².

* * *

Замони ҳуснға чун бўлмади расми вафо ҳаргиз,
Вафо расмин ғанимат англағил ҳуснунг замонинда.

* * *

Муруват рангию инсоф иси кўз тутмағил элдин,
Бу ранғу бўйлуқ гул йўқ чу олам гулситонинда.

* * *

Буюрди тавба йигитликда ишқу майдин шайх,
Киши чекарму риёзат нишот чоғинда.

* * *

Буд³ ила нобуд чун хузну⁴ тарабқа арзимас,
Шод бўлма буд ила, ғам ҳам ема нобуд ила.

* * *

Уммидеки, Ҳақ эткай анинг саъини ботил⁵,
Ҳар кимки ниҳон айлади ботилни ҳақ ичра.

¹ Аморат – амирлик, ҳокимлик.

² Нафси аммора – ёмонликка ундовчи нафс.

³ Буд – борлик, мавжудлик.

⁴ Хузн – ғам, қайғу, хафалик.

⁵ Ботил – 1) бузук, бўш; 2) бехуда, ноҳақ, асоссиз, нотўғри.

* * *

Ишқ ўтида гар ақлни хас деди Навоий,
Йўқ кимсага сўз маъсалай муттафақ¹ ичра.

* * *

Кўп тажаммул² сотмағил, эй чархким, ҳар кавкабинг³
Бир дирамча йўқтуру дайри фано қаллошиға⁴.

* * *

Даврон фалакка чекса сени эмин ўлмагил –
Ким, еткуур завол қуёшнинг камолида.

* * *

Даҳр бўстони аро барқу булутдин англадим,
Йифламоқ юз қатладур бир қатла кулгу ўрнида.

* * *

Чун азал қисматидин ҳеч нима хориж эмас,
Айламас фокасидин⁵ воқифи асрор⁶ гила.

* * *

Кимса юз йил комронлиқ⁷ қилса, билким, арзимас
Даҳр аро бир лаҳза бўлмоғлиқ бирор коми била.

* * *

Захрни ўз коми бирла ичса андин яхшиким,
Ичса ҳайвон шарбатин нокомлиғ жоми била.

¹ Муттафақ – иттифоқлашган, келишилган.

² Тажаммул – шукуҳ, дабдаба, ҳашамат.

³ Кавкаб – юлдуз, сайёра.

⁴ Қаллои – ҳийлагар.

⁵ Фоқа – камбағалик, мухтожлик, бечоралик.

⁶ Асрор – сирлар.

⁷ Комронлик – баҳтиёрик, мақсадга эришганлик.

* * *

Юз дилором айлагандин равза ҳабси¹, яхшироқ
Бўлмоқ ўз вайрони ичра қўнгли ороми била.

* * *

Эй қўнгул, эл субҳи айши сори бокма, хўй² қил
Фардлик вайронида меҳнат қаро шоми била.

* * *

Кушқа юнг маскан аро хушроқдуур озодлиғ,
Бўлғанидан банд аро сайёд ипак доми била.

* * *

Бўлмоқ итлар мунъими тан тўъма айлаб яхшироқ,
Танни қилғунча самин³ нокаслар инъоми била.

* * *

Дедимки, умр вафо қилса, даҳр ҳам қилғай,
Валек баҳсдур ул иккининг вафосинда.

* * *

Бевафолиғ тонг эмас элдинки, дехқони азал,
Экмади асло вафо нахли жаҳон бўстонида.

* * *

Чун фалак давронига йўқ эътиимоде, эй қуёш,
Меҳр кўргузмакни хўй эт хўблиқ давронида.

* * *

Базл илгин юқори, сойил қўлин кўргил куйи,
Тенг бўлурму термаку сочмак хирад мезонида⁴.

¹ Равза ҳабси – гулшан асири.

² Хўй – одат, феъл, табият, характер.

³ Самин – кимматбаҳо.

⁴ Мезон – ўлчов, тарози.

* * *

Эй Навоий, умри боқий истасанг, Ҳақ бирла бўл,
Боқий ўлким, вола¹ ўлма олами фоний била.

* * *

Бирор ўзни фалак озоридин озод қилдиким,
Фано туфроғи ичра тушти беозорлиғларға.

* * *

Йўқ фароғат даҳр ароким, шомдин сочин ёйиб,
Ёғдуруб ашқин, тутар ҳолингға ҳар тун мотаме.

* * *

Гар будур олам, кишига мумкин эрмас анда ком,
Ҳақ магарким ком учун боштин ёроткой оламе.

* * *

Гул сочиб, юз йил агар гулранг май нўш айласанг²,
Арзимас бир қун тикон нешиға³ даврон гулшани.

* * *

Даҳр бўстонига зийрак қуш, не қилсун майлким,
Ғунча жуз қонлиғ кўнгул очмас бу гулшан гулбуни.

* * *

Кимки истар жониға даврон жафоси етмагай,
Қўнглини даврондин узсин, аҳли даврондин доғи.

* * *

Боғбони даҳр ҳар нахлки пайванд айлади,
Хўб эди гар бўлмаса эрди яна синдурмағи.

¹ Вола – мафтун, шайдо.² Нўш – 1) ичиш; 2) асал.³ Неш – 1) ўтқир нарсанинг учи; 2) тиф, найза.

* * *

Чу хусн даври вафосиздур, эй гули раъно,
Қил илтифот гаҳи андалиблар сори.

* * *

Билмайин хусн аҳлидин қилдим тамаъ расми вафо,
Йўқ алардек бевафо, андоқки нодон мен киби.

* * *

Эй Навоий, даҳрдин кўз тутма жуз нокомлик,
Ком ким топмишки, сен топқайсен андин комни.

* * *

Бу гулшан гулларида чунки йўқ бўйи вафо, невчун
Тилаб они таманно ўтидин ҳар дам димоғ ўрттай.

* * *

Даҳри дунни айла рад, невчунки қилмайдур қабул,
Улки, даҳр аҳлига муқбил¹ айламиш иқбол ани.

* * *

Эй Навоий, сен киби маҳрум қолғай, кимки ул
Оlam аҳлидин вафойи аҳду паймон истагай.

* * *

Эй кўнгул, бир лаҳза ҳижрон шиддатига арзимас,
Гар висол ичра киши юз йил танаъъум айлагай.

* * *

Эй Навоий, ишқ сиррин ҳеч маҳрамға дема –
Ким, бунинг ҳам маҳрами бўлғай, анинг ҳам маҳрами.

¹ Муқбил – баҳтли.

* * *

Ул киши умри баҳоридин терар гулбарги айш –
Ким, кафига лолагун¹ май бирла бўлғай соғари.

Дўстлар бирла тутуб ишрат баҳорин муғтанам,
Бир нафас осуда бўлғай жони меҳнатпарвари².

Кимгаким бир дам бу ком ўлса мұяссар яхширок,
Бўлғучка юз қарн аниңг ҳукмида олам кишвари.

Эй Навоий, факр мулкин тут ғанимат зинҳор –
Ким, ғинову³ салтанатнинг кўптуур дарди сари⁴.

* * *

Ҳусн боғидин вафо варди⁵ таваққуъ қилмангиз –
Ким, бу гулшан гулбунода бўйла гул очилмади.

* * *

Оғу ичкондин не воқиф оби ҳайвон ичкучи.

* * *

Мезбон зоҳид хуш эрмас бўлса меҳмон ичкучи.

* * *

Ҳажр ўлумдин талх эмиш, мундин сўнг, эй даврон, мени
Айлагил жондин жудо қилғунча жонондин жудо.

* * *

Васл аро парвона ўртанди ҳамоно билдиким,
Қилғудекдур субҳ ани шамъи шабистондин жудо.

¹ Лолагун – лоладек қизил.

² Меҳнатпарвар – зуваласи ғам билан қорилган, қайғу билан парвариш топган.

³ Ғино – бойлик.

⁴ Дарди сар – бошоғриқ, ғам-ташвиш.

⁵ Вард – атиргул, қизил гул.

* * *

Ошиқеким, бўлғай ул бир шўхи гулрухсорсиз,
Ўйла булбулдурки, қолмишдур гулу гулзорсиз.

* * *

Даҳр аро чун қайғусиз йўқ ҳеч ишрат, эй рафиқ,
Айш субҳин истама бешоми офат, эй рафиқ –
Ким, эмас бир-бирдин айру нуру зулмат, эй рафиқ,
Шуълаи ишрат қани бедуди меҳнат, эй рафиқ,
Кимки васли ичра ёқсанг шамъи улфат, эй рафиқ,
Кўз тут ул шамъ ўтидин-ўқ доги фурқат, эй рафиқ.

* * *

Бевафодур бу қадимий давр уза бу эски ток,
Кўрсанг анда нўши ишрат неши ғам зимнида бок,
Ким ичарга васли жомин зоҳир этти иштиёқ –
Ким, анға талх этмади дарди фироқ охир мазок,
Васл софий мумкин эрмас, чунки бедарди фироқ,
Зинҳор ул бода сори қилма рағбат, эй рафиқ.

* * *

Тори ишқингни, десангким, чарх даври узмасун,
Хаста кўнглинг жуз навойи дарду меҳнат тузмасун,
Жон уйида ғайри жонон ишқ ўлтурғузмасун,
Чарх умрунг қасриға, десанг, халал кўргузмасун,
Боқма гулдек юз уза хай шабнаминким бузмасун,
Ақл ила сабринг биносин сели офат, эй рафиқ.

* * *

Жаҳон қасриғадур су узра бунёд,
Чу йўқ бунёди андин бўлмоғил шод.

Не шод ўлғай киши бир қасрдинким,
Ани Тенгри яратмиш меҳнатобод¹.

¹ Меҳнатобод – кулфат уйи, ғамхона.

* * *

Жаҳон шўхидин олмиш Ҳак вафони,
Не олмақким, анга бермайдур они.

Буким, йўқтур вафоси, бас эмастур –
Ки, дарду меҳнатидур жовидони¹.

* * *

Ки, Ҳак тақдиридиндур олам ичра,
Ёмону яхшининг яхши ёмони.

* * *

Жаҳон фонийдуур, эй хожа, зинҳор –
Ки, сен боқий тасаввур қилма они.

* * *

Начукким, бўстоннинг йўқ вафоси,
Хусусанким, хазон ели эсар чоғ.

Анинг ҳам нисбатин гар истар эрсанг,
Анингдекким, хазон айёмида боғ.

* * *

Жаҳон нўши аро қилмиш ниҳон заҳр,
Сен они нўш этарсен, уйлаким қанд.

Топиб лаззатким, айларсен табассум,
Эрур ул заҳрханд², эрмас шакарханд.

* * *

Фараз ирфон экиндуруким адамдин³,
Сени мавжуд айлабтур Худованд.

¹ Жовидони(й) – доимий, абадий.

² Заҳрханд – заҳарханда, аччик кулги.

³ Адам – йўқ, йўқлик.

* * *

Сени ғофил қилиб асли ишиңгдин
Сарову боту завжу¹ фарзанд.

* * *

Жаҳон жоҳилға маҳбуб ўлди, лекин
Анинг оллинда ким бўлғай хирадманд?

* * *

Жаҳон жоми тўладур заҳри қотил,
Анга майл айламас ким бўлса оқил.

Ажаб ишдурки, мундоқ заҳр ичарга,
Жаҳон аҳли эрур жон бирла мойил.

Ажаброқ буки, ичкан сою бўлмас,
Бу заҳр ичканга ичмак ҳирси зойил.

* * *

Жиҳатсиз, эй кўнгул, севдуң жаҳонни,
Менинг пандимдин айлаб ўзни отил².

Чу бердинг барча сармоянгни барбод,
Пушаймон бўлмоғинг эмди не ҳосил.

Магар ёдингда йўқтурким, санга мен
Дедим юз қатла: «К-эй мажнуни ғофил,

Бақосиздур, жаҳон раъноси, валлоҳ³,
Жаҳон раъноси йўқум мосиваллоҳ»⁴.

¹ Завж – жуфт, эр, хотин.

² Отил – ялқов, бўшанг.

³ Валлоҳ – Худо ҳаққи.

⁴ Мосиваллоҳ – Худодан бошқа.

* * *

Жаҳон айёрасидин¹ тут канора –
Ки, макру фанниға² йўқтур шумора³.

* * *

Дединг кечмок начук бўлғай жаҳондин,
Не ҳожат хайр ишига истихора⁴.
Демон ёлғуз жаҳондин тут каноре⁵ –
Ки, туткил мосиваллоҳдин канора.

* * *

Даҳр боғики, жафо шориъидур⁶ ҳар чамани,
Жуз вафо аҳлиға сончилмади онинг тикани.

* * *

Золи гардун кишига майли вафо айламади,
Кимда-ким кўрди вафо, гайри жафо айламади.

Кайси бир васл кунин мәҳр ила қилди равшан –
Ким, яна ҳажр туни бирла қаро айламади.

* * *

Сангаким, равзай ризвонда⁷ фароғат бўлғай,
Даҳр вайрон чамани ичра не улфат бўлғай.

Сенки, кавсар⁸ суйидин қилғасен ўзни сероб,
Бу сароб ичра санга қайда иқомат бўлғай.

¹ Жаҳон айёраси – маккор дунё.

² Фан – бу ерда хийла, найранг маъносида.

³ Шумора (Шумор) – ҳисоб, санок.

⁴ Истихора – фол кўриш ниятида ухлаш, фол кўриш.

⁵ Канор (Канора) – соҳил, қирғоқ.

⁶ Шориъ – катта кўча, тўғри йўл.

⁷ Ризвон – жаннат. Равзай ризвон – жаннат боғи.

⁸ Кавсар – жаннатдаги ҳовуз, булок.

* * *

Дўстлар, даҳр вафосини хаёл айламангиз,
Буржу¹ кохига² тамаъ ғайри завол айламангиз.

* * *

Турфа маҳбубдуур умру вафоси йўқ анинг,
Андин истарга вафо фикри маҳол айламангиз.

* * *

Ҳар киши комил эрур, бас анга Ҳак бандалиғи,
Мундин ўзга тамаъи касби камол айламангиз.

* * *

Йўқ жамол ичра вафо ҳусниға доғи бунёд,
Гаррои ҳусн бўлуб, арзи жамол айламангиз.

* * *

Олами фоний учун ранжу машаққат чекманг,
Мол учун гам емангиз, фикри манол³ айламангиз.

* * *

Тенгри хонин очуқ ақида қилиб,
Халқдин рӯзи истаган гумроҳ.

Ўйладурким, тенгиз қироғинда,
Рӯза очмоққа кимса қозгой чоҳ.

* * *

Хикмат аҳли шоҳни дарёга ташбих эттилар –
Ким, ҳам андин кўп зиёнлар элга, ҳам кўп суд эрур.

Гаҳ топар ғаввос⁴ бир соатда юз дурри самин,
Гаҳ наҳанг⁵ оғзида юз ҳасрат била нобуд эрур.

¹ Бурж – күёшнинг йиллик ҳаракат доирасидаги ўн икки нуктанинг ҳар бири.

² Коҳ – кўшк, сарой, қаср.

³ Манол – мулк, ҳазина, уй-жой.

⁴ Гаввос – сувга шўнгувчи, сузувлчি.

⁵ Наҳанг – катта балик.

* * *

Кўп олтун, кумуш сори қўл сунмогил¹ –
Ки, тутсанг кафингни қаро занг этар.

Кўнгулда доғи майлини асрата –
Ки, кўнглунгни доғи ҳамул² ранг этар.

* * *

Ахли маъни³ гурухида зинҳор,
Ҳеч ор айлама гадолиғдин –

Ким, буларға гадолиғ ортуғдур,
Ахли сувратқа⁴ подшолиғдин.

* * *

Юз туман ҳопок эрдин яхшироқ
Пок хотунлар аёғининг изи.

* * *

Байт ул-ҳазанга⁵ кирсам улустин қочиб даме,
Атрофдин ғубори малолат⁶ манго ёғар.

Силкай деб ул ғуборни чиқтим чу кулбадин,
Эл жавру зулмидин бошима юз бало ёғар.

* * *

Эрур орифқа ганжи файз етса,
Иши дам урмайин они ёшурмок.

¹ Сунмоқ – куймок, узатмоқ, чўзмоқ.

² Ҳамул – ўша-ўша.

³ Ахли маъни – маъно эгалари, сўфийлар, орифлар.

⁴ Ахли суврат – сурат эгалари, яъни нарса-ҳодисаларнинг моҳиятига эмас, зоҳирига караб баҳо берувчилар.

⁵ Байт ул-ҳазан (Байт ул-аҳzon) – ғам уйи, қайғу кулбаси, ҳасратхона. Мумтоз адабиётда сўнгиз дарду ғамда, чорасиз аҳволда қолган кишининг уйини, ҳаётини, дунёни байт ул-аҳзонга нисбат бериш бир анъана тусини олган.

⁶ Малолат – малоллик, азият, ғам-ғусса.

Күёш акси тушуб дарё ичинда,
Не мумкиндуру аниң суйин тошурмоқ.

* * *

Жаҳон ганжиға шоҳ эрур аждаҳо –
Ки, ўтлар сочар қаҳри ҳангомида.

Аниң коми бирла тирилмак эрур,
Маош айламак аждаҳо комида.

* * *

Уй ичра ҳам китоба¹, ҳам изора²
Заруратдур туганган чоғда қилмоғ.

Йўқ эрса ул уй ўхшар бир кишига –
Ки, анда бўлмағай иштону белбоғ.

* * *

Ҳар иморатким туганди, гарчи ўхедур жамил³,
Бўлса кошикорлиғ⁴ айлар жамолин бирга ўн.

Бу яқиндурким⁵ жамол ахли ёлонглиқдин⁶ басе,
Яхшироқдур бўлса коши⁷ нақшлиқ эгнида тўн.

* * *

Сиймни сочкучи мингдин бирдур,
Ўзгаларнинг иши келди термак.

Ул жиҳатдин будурур одатким,
Олмоқ осондуру мушиқил бермак.

¹ Китоба – ёзув, бино пештоқига зийнатли қилиб ёзилган хатлар.

² Изор(а) – уй деворининг ер билан токча орасидаги қисми.

³ Жамил – чиройли, гўзал.

⁴ Кошикорлиғ – кошин билан безаш.

⁵ Яқин – қатъий ишонч, шубҳасиз ҳакиқат.

⁶ Ёлонглиқ – ёлғончилик, алдамчилик.

⁷ Коши – безакли, зийнатли.

* * *

Сафиҳ¹ золим ила бўлма хон уза ҳамдаст²,
Муносиб ўлмади ит чунки ҳамтабаклиққа.

Ўзунга аглаҳи нодонни айлама ҳамроз³ –
Ки, яхши эрмас эшак доғи ҳамсабаклиққа.

* * *

Агар оқил эсанг, узгил жаҳон ахлидин улфатким,
Алардин жуз жафо келмас, агар юз йил вафо қилсанг.

Бириға юз Хито мулки хирожин айласанг исор⁴,
Хатосиз қасди жонинг қилғусидур, гар хато қилсанг.

* * *

Юқори ўлтуурни ким тиласа,
Кишиликдин ани йироқ билгил.

* * *

Нокасу ножинс⁵ авлодин киши бўлсун дебон,
Чекма меҳнатким, латиф ўлмас қасофат олами –

Ким, кучук бирла хўтукка неча қилсанг тарбият,
Ит бўлур, доғи эшак, бўлмаслар асло одами.

* * *

Тавозузъ яхши, аммо яхшироқдур
Агар дайб этса они ахли давлат.

¹ Сафиҳ – паст, тубан.

² Ҳамдаст – қўлдош, ёрдам берувчи.

³ Ҳамроз – сирдош, яқин дўст, улфат.

⁴ Исор – сочиш, бағишлиш, инъом.

⁵ Ножинс – ярамас, ёмон.

Эрур ҳам афв хўбу хўброқ ул –
Ки, зохир бўлғай эл топқанда қудрат.

Ато ҳам турфа ишдур, турфароқ бил,
Агар йўқтур анинг ёнида миннат.

Ҳаким инсони комил дебтур они –
Ки, бўлғай зотида бу неча хислат.

* * *

Бу гулшан ичраки, йўқтур бақо гулига сабот,
Ажаб саодат эрур чиқса яхшилик била от.

«БАДОЕЬ УЛ-ВАСАТ»дан

Даҳрнинг гулшанидин бўйи вафо тутма тамаъ –
Ким, сабо машшотаси¹ сепмади бу накҳат² анга.

Улким, замона аҳлидин истар вафову меҳр –
Ким, накши меҳр кўрди мунга ё вафо анга.

* * *

Даҳр аро тушкан ҳаводис ўтидин монеъ эмас.

* * *

Дема кўп, эй нафским, дунё арусин ақд қил,
Үйда баъзидек соғин³ маккорае бордур манга?!

* * *

Бу фано дайрин бақосиз эрканин то англадим,
Эл суруди⁴ ишрати мотам фифонидур манга.

* * *

Булбул ўлса, зоғ ҳам бўлур гулистонлар аро.

* * *

Иста йиртуқ жанда⁵ кийганларда маъни маҳзанин –
Ким, бу янглиғ ганж ўлур ул навъ вайронлар аро.

¹ *Машшота* – киз ва келинларни кийинтириб, безантирадиган маҳсус пардоҷчи аёл.

² *Накҳат* – хушбўй хид.

³ *Соғинмоқ* – бу ерда: ҳисобламоқ, ўйламоқ, гумон қилмок.

⁴ *Суруд* – куй, оҳанг.

⁵ *Жанда* – дарвешлар тўни.

* * *

Атласу зарбафт аро нодон анингдек ҳашв¹ эрур –
Ким, хатойи сафхада сабт² ўлди афшонлар³ аро.

* * *

Дўзахни агар ишқ ўти бирла қизитурлар,
Дард аҳлиға учмоқдин⁴ эрур бас тамуғ авло.

* * *

Ҳажр жонин олғон элга васли жонондур даво.

* * *

Зулмати куфр ичра элга нури имондур даво.

* * *

Шоҳ узра бўлур доим гул кетса, самар пайдо.

* * *

Киши солмайдурур вайронга яғмо.

* * *

Фалак бошингға қоплаб ит терисин,
Сен они жаҳлдин деб кишу санжоб⁵.

Ажаб йўқ одамилиғни унутсанг,
Ўзунгни бўйла ит чармида асроб.

¹ Ҳашв – бехуда айтилган, ўринсиз сўз.

² Сабт – ёзилган, қайд қилинган.

³ Афшон – кўшма сўзларнинг иккинчи қисми бўлиб, сочилган, сочувчи, тарқатувчи, ёғдирувчи маъноларида келади. Бу ерда сочиш, бағишлаш маъносида келган.

⁴ Учмоқ (Учмоз) – жаннат.

⁵ Санжоб – силовсин терисидан тикилган пўстин.

* * *

Кўп аччиғланма, агар бўлсанг улустин талхком¹,
Улча кисмингдур қазодин, кимга айларсен ғазаб.

* * *

Дема бу оламда ул ой хўб ё жаннатда хур,
Кўрмамишмен андағин, бори эрур мундоғи хўб.

* * *

Тут йигитликни ғаниматким, қариғач англадим –
Ким, йигитлар ишқи бор эрмиш, йигитлик чоғи хўб.

* * *

Даҳр аро, эйким, дединг: айлаб вафо, кўрдум жафо,
Ким вафо аҳлидуур, бу сўз анга бордур ажиб.

* * *

Демон даврон аро йўқтур вафо айлаб вафо кўрган –
Ки, йўқтур минг жафо тортиб, кутулған бир вафо айлаб.

* * *

Манга йўқ, ўзгага бори вафо қилғанни гар топсам,
Бошиға эврулай, оллида жонимни фидо айлаб.

* * *

Гадоларға гаҳе лутф эт, шаҳо, бу шукр учунким, Ҳақ –
Сени лутф айлабон шоҳ айлади, бизни гадо айлаб.

* * *

Даҳр бўстони аро сўр боғбондин, эй рафиқ,
Жуз балият меҳр нахлиға самар бўлғайму деб.

* * *

Хошок ичинда шуълани бўлғайму ёшуруб.

¹ Талхком – аламзада, қайгули.

* * *

Умр қасрин неча кун тутқыл ғаниматким, дариф,
Хуш бинодур, пойдор эрмас вале бунёди кўп.

* * *

Ҳеч иш ўлмас айру **Холик¹** амридин,
Илтижо махлукқа келтирма кўп.

* * *

Қарибон қилма йигитлар сухбатин ҳар дам ҳавас –
Ким, қарини истамас базм аҳлиға дохил йигит.

* * *

Бўлма дунёдўст, гар истар эсанг осудалик,
Лек ҳар не килсалар, бўл аҳли дунё бирла дўст.

* * *

Эй Навоий, неча душман бўлса, ёнма² дўстдин,
Чун санга бўлмиштур ул юз минг таманно бирла дўст.

* * *

Навоий, то жаҳон ахлиға сен вобаста³, кўнгронма,
Алар жавридин ўлса хотиринг афгор⁴ ҳар соат.

* * *

Мехр нурин не билур шаппараки тийрамизож⁵.

* * *

Ишқ уйларни йиқар, ошиққа кин қилмоқ недур,
Мўр хайлиға қачон пил айламиш изҳор куч.

¹ Холик – Оллоҳнинг гўзал исмларидан бири: яратувчи.

² Ёнмоқ – қайтмоқ.

³ Вобаста – боғлик, алоқадор.

⁴ Афгор (Фигор) – жароҳатланган, мажрух.

⁵ Тийрамизож – нодон, жохил.

* * *

Даҳр уйи ичра иқомат тилама,
Чиқмамоқ анда не имкон киргач.

* * *

Рўзгоринг¹ бузуғ эткан эса чарх,
Сен киму айламак они ислоҳ.

* * *

Жаҳонға чунки вафо бўлмаса, ажаб эрмас –
Ки, бўлса аҳли жаҳонға доғи жафода русух².

* * *

Камолдин неки ўтти, яна топар нуксон –
Ки, кўп яшаб, кирап атфол чаргасига³ шуюх⁴.

* * *

Дуруштхўй⁵ қилур элни чирки дунёлик,
Нечукки, қилғай ирик⁶ жамъ бўлса узвида шўх.

* * *

Чу сифла ганж топар, мужиби ҳалоки эрур –
Ки, ҳайзадур⁷ мушук илгига чун тушар маслух⁸.

* * *

Ишки комил гулшани ичра гули раъно недур,
Билҳақиқат⁹ бўлмаса маъшуку ошиқ муттаҳид¹⁰.

¹ Рўзгор – 1) давр, замон; 2) тақдир, қисмат; 3) турмуш, ҳаёт.

² Русух – маъжам туриш, барқарор бўлиш.

³ Чарга – тўда, гала.

⁴ Шуюх – қариялар, чоллар.

⁵ Дуруштхўй – қўполтабиатлик.

⁶ Ирик – қўпол, дағал.

⁷ Ҳайза – таомнинг меъдада ҳазм бўлмаслиги.

⁸ Маслух – териси шилинган.

⁹ Билҳақиқат – ҳақиқатан.

¹⁰ Муттаҳид – бирлашиш.

* * *

Жаҳон раъносиға берма қўнгулким,
Анга олдурмамиш қўнглин хирадманд.

* * *

Халқнинг қайди Навоийни паришон айлади,
Кимки жамъият¹ тилар, қилмоқ керактур ўзни фард.

* * *

Нобуду буд фикрин маҳв эт замирдинким,
Не буд қолгусидур охир санга, не нобуд.

* * *

Умру давлатдин вафо тутмайдуур доно умид.

* * *

Шамъ агар парвонани ўрттар, ўзи ҳам ўртанур.

* * *

Ишқ бирла гар бирров лофи вафову аҳд урар,
Ишвагарлар аҳдиға йўқ эътибор, эй дўстлар.

* * *

Ёрингиз васлин ғанимат англабон шукур айлангиз –
Ким, Навоий ўлди бекасликда зор, эй дўстлар.

* * *

Мехрдин юз қилсаким, гардун аруси Золдур,
Рустам они ақд қиласа, нақди жон бергуси маҳр.

* * *

Ишқ кўйида қўнгул ҳоли паришонроқ бўлур,
Офият мулкидаги жамъиятин чун ёд этар.

¹ Жамъият – хотиржамлик, осудалик.

* * *

Эй Навоий, они бил озода олам ахлидин –
Ким, ўзин олам эли ғавғосидин озод этар.

* * *

Эйким, жаҳон салитасини¹ айладинг никоҳ,
Билгилки, хасмкушдур², агарчи жамиладур.

* * *

Не келса оллинга, тут сахлким, жафо кўрар ул,
Биравки, даҳр инодин³ кўруб инод этадур.

* * *

Шуъланинг ахгар уза бир дам қачон ороми бор.

* * *

Бағридин қон томғучи ушшоқ захмин билмагай
Тигидин қон томғучи бераҳм олийжоҳлар⁴.

* * *

Хусни зоҳирдин не ҳосил, эй хуш улким, ҳар нафас
Шоҳиди⁵ маъни юзидин ўзни фаррухфол⁶ этар.

* * *

Чун азалда ҳар не қисмат бўлди, кўрмай чора йўқ,
Халқ ўз комин ўзидекдин таваллоси недур!

* * *

Такаббур айлама, дехқон, деким, бу гулшанда
Қачон гуле очилибтурким, ул сочилмайдур.

¹ Салита – уятсиз, нопок.

² Хасмкуш – душманни ўлдирувчи.

³ Инод – қасдма-қасдлик.

⁴ Олийжоҳ – юқори мартабали.

⁵ Шоҳиди маъно – маъно гўзали.

⁶ Фаррухфол – баҳтиёр.

* * *

Бевафолар ўт, вафо ахли эрур туфроғким,
Чархдин ул саркаш ўлди, бу дөғи помолдур.

* * *

Замондин ахле ё ахли замондин истаган эҳсон,
Ёнар ўтдин тиларким су чиқарғай, хордин гавҳар.

* * *

Неча йиғсам сабр аврокиу¹ тоат хирманин,
Сарсари ишқинг етишкакч, сарбасар барбод эрур.

* * *

Мехр то айлар таҳаррук² – соя дөғи тебранур.

* * *

Сабзхатлар³ васли ҳоло⁴ мұғтанамдур, эй күнгүл –
Ким, билурким, иқтизио⁵ чархи зангори недур?

* * *

Чун замон ахли замона ранги тутмоқдур зарур,
Даҳр нофаржом учун эл ҳоли нофаржомдур.

* * *

Эй Навоий, чун замона ахлида йўқтур вафо,
Хар неким йўқтур, тамаъ тутсанг, хаёли хомдур.

* * *

Манга вафо қилур эрсанг, шитоб қил, эй умр,
Нединки, умр деган бевафо шитобдадур.

¹ Аврок – вараклар.

² Таҳаррук – ҳаракат, тебраниш.

³ Сабзхатлар – гүзаллар.

⁴ Ҳоло – ҳозир, шу даврда, ҳалигача.

⁵ Иқтизио – тақозо, талаб, зарурат.

* * *

Ҳисоб айлама умрунгниким, неча ўтмиш –
Ки, умр ғафлат ила ўтса, не ҳисобдадур.

* * *

Даҳр шўхи макрига берма кўнгул – йўл баргин¹ эт,
Сен киби ҳар гўшада невчунки бир меҳмони бор.

* * *

Ишқ ўтининг доғини аҳли вафода истангиз.

* * *

Даво чу мумкин эмас ишқ дардиға, ваҳким,
Илож топмади бу дарди бедаво ҳаргиз.

* * *

Кўнгулни даҳрдин ошуфта қилмаким, хуштур –
Ки, тийра бўлмаса жоми жаҳоннамо ҳаргиз.

* * *

Не келса, хуш тут ўзунгники, халқ қўнгли учун
Рақам ҳақ айламади котиби қазо ҳаргиз.

* * *

Сўрманг, эй ушшоқ, мендин найлоли деб ишқ аро,
Гар қила олурсиз, аввалдин кўнгул олдурмангиз.

* * *

Чун вафо йўқ даҳр гулзорида, эй тонг қушлари,
Сахвдурким², бесамар ашжорида ўлтурдунгуз.

¹ Йўл барги – сафар анжоми.

² Сахв – хато, янгиш.

* * *

Тушар чун ҳар кишининг қадди туздур, сояси ҳам туз.

* * *

Қачон равшан кўнгулни нафс ўти дуди қилур тийра,
Нубувват¹ шамъини не навъ ўчургай Булаҳаб² ҳаргиз.

* * *

Даҳр золиға кўнгул бермаки, Рустамларни
Макр ила айлади ожиз бу ситамгора ажуз.

* * *

Ишқ асрорига тил маҳрам эмастур зинҳор –
Ким, кўнгулдин тилга они ошкора қилмангиз.

* * *

Не рост қад била мағурсиз, йигитларким,
Сипехр айлар ул ўқларни мисли ёлар қўж³.

* * *

Асо тутуб не илож айлагай гадоки, бўлур
Чу вақт етти – фалакқадр подшолар кўж.

* * *

Даврон гулию гулшани хорига арзимас.

* * *

Минг йил киши жаҳон элига қилса шохлик,
Бир дам алар ихонату⁴ орига арзимас.

¹ Нубувват – пайғамбарлик.

² Булаҳаб – Мұхаммад алайхиссаломнинг амакиси ва ёвуз душмани Абд ал-Уззо ибн Абдулмутталлибининг лақаби.

³ Қўж – эгилган, букилган.

⁴ Ихонат – таҳқирлаш, хўрлаш.

* * *

Офок¹ мулки фатҳи² учун тортмоқ сипах,
Билким, сипоҳ гарду губорига арзимас.

* * *

Юз қарн олам аҳли аро айламак нашот,
Бир дам алар нифоку ниқорига³ арзимас.

* * *

Чун фалак жавфин қазо қилмиш ҳаводис ҳуққаси⁴,
Бўйла ерда фитнадин қочмоқ зихи нодон улус.

* * *

Даҳр боғи гулларида йўқ вафо, эй андалиб,
Зийрак эрсанғ, тутмағил бу турфа бўстон бирла унс⁵.

* * *

Мени мен истаган ўз сұхбатига аржуманд⁶ этмас,
Мени истар кишининг сұхбатин кўнглум писанд этмас.

Не баҳра топқамен андинки, мендин истагай баҳра,
Чу улким, баҳрае андин тилармен, баҳраманд этмас.

* * *

Кўнгул уз чарх золидин, фирибин емаким, охир
Ажал сарриштасидин⁷ ўзга бўйнунгға каманд этмас.

¹ Офок – дунё, олам.

² Фатҳ – эгаллаш, забт этиш.

³ Ниқор – ихтилоф, кек, гина.

⁴ Ҳуққа – кутича.

⁵ Унс – улфат, яқин дўст.

⁶ Аржуманд – азиз, қадрли, шарафли, лойик.

⁷ Сарришта – калаванинг учи, ишнинг асоси.

* * *

Гар десанг қоттиқ балоға қолмағайсен чархдин,
Оlam аҳли бирла юмшоғлиғ била қилғил маош.

* * *

Хусн чун жилва қилур, оқу қарода йүқ фарқ,
Кишига келса бало – хоҳи хито, хоҳи ҳабаш¹.

* * *

Ризо берким, қазоға йүқ тафовут, кимса юз қатла
Не келса оллиға хурсанд ёхуд бад² писанд этмиш.

* * *

Ғайри сихҳат не ҳавас бўлғуси беморға иш.

* * *

Жуз вафо аҳлиға саргашталик этмак ойин,
Гўйиё қисмат эмас гунбади давворға³ иш.

* * *

Оlam аҳлида чу йўқ ёрки, меҳр ўлғай иши,
Сен қиёс айлаки, не бўлғуси ағёрға иш.

* * *

Эй Навоий, ўзунғга оlam ишин осон тут,
Гар десанг тортмасун эл бўйла душворға иш.

* * *

Замон аҳли замона ранги бирла бевафодурлар,
Замона аҳлиға гўё замон ўз феълин ўргатмиш.

¹ Ҳабаш – қора танли, занжи.

² Бад – ёмон, ярамас, зарар келтирувчи.

³ Гунбади (Гунбази) даввор – айланиб турувчи фалак, ўзгариб турувчи дунё.

* * *

Чекар гул оллида булбул фифон, магар билди –
Ки, ўтса васл баҳори, ҳазони фурқат эмиш.

* * *

Биравким, жаннату дўзах сўзин шарҳ айламиш, гўё
Киноят важҳи бирла васлу ҳижронни адо қилмиш.

* * *

Ойини қаноат тут, иззат тилар эрсангким,
Эрмиш тамаъ аҳлидин ҳар кимки залил эрмиш.

* * *

Даҳр аро маст ила ҳушёр тамаъ зоридуур,
Негаким ғолиб эрур усрук¹ ила соғига хирс.

* * *

Ботину зоҳиринг аҳволини кўрким, қилмиш
Зоеъ ул бирни хавотир, бу бирисин ағроз².

* * *

Кирғовул қорда ёшунған кибидур айбларинг,
Элға бас зоҳир, агарчи сен этарсен иғмоз.

* * *

Ишқ зўр эткач вале ботил бўлур бисёр шарт.

* * *

Тавба қилмоқ истар эрсанг, қилма даъво ошкор,
Тенгрига топшур ўзунгни, қилмағил изҳор шарт.

¹ Усрук (*Asruk*) – маст, сархуш.

² Ағроз – моддалар.

Бўлмагил озурдаву озурда китмач кимсанни.
Факр ойинида невчунким эмас даҳр ишарти

Боғлама кўнглунгни бу манзилга, невчу нким, яшур
Бир янги меҳмон ери ҳар таҳза бу эъзи раббот.

Эй Навоий, даҳр аро не келса, бўлмагил мунбасит¹,
Гарчи лаззатсиз бўлур куч бирла китмок инбисот².

Ҳақдин азизлик тиласони, элтин уз тамаъ.

Мазмумдур қаноатидин конеъ³ этса фахр,
Томеъ⁴ хисолидин⁵ кипи не айлагай тамаъ.

Бир дардманд кўнглида кўрсанг вожаъ⁶, анга
Гар кўнглинг оғримас, ул эмас, будуур вожаъ.

Нафс ўлса тобеъинг кишисен, йўқса бўлмагуни
Ҳаргиз киши, бўлуб санга юз минг киши табаъ.

¹ Мунбасит – очик чехрали, шод, хурсанд.

² Инбисот – шодлик, хурсандчилик.

³ Конеъ – қаноат килувчи.

⁴ Томеъ – тамагир.

⁵ Хисол – хусусият, одат.

⁶ Вожаъ – дард, оғриқ, ғазаб.

* * *

Даҳр бўстонига мағур ўлма кўп, эй боғбон,
Охир эткунг, чун гулу сарви равон¹ бирлан видоъ.

* * *

Ишқ аро ўзни манга ўҳшатма, эй булбулки, бор
Лаҳну оҳанг ўзга навъу оҳу фарёд ўзга навъ.

* * *

Биравки жон бериб, элдин вафо тамаъ тутти,
Пишурди кўнглида савдои хом мен янглиф.

* * *

Кўйма бу манзилу масканга кўнгулким зинҳор,
Англа йўл ўткучидек ўзнию меҳмон янглиг.

* * *

Кайдада топқай аҳли маъни ҳолидин нодон вуқуф².

* * *

Истасанг беш кун фароғат, гарчи кобин умр эрур,
Даҳр золин тўрт мазҳаб бирла қилғил уч талок.

* * *

Жаҳон базмида меҳмонсен, ики-уч соғар ичкач, қўп –
Ки, мунжар³ бўлмағай ногаҳ малолатқа бу меҳмонлик.

* * *

Бори душворликларни ўзунгга айласанг осон,
Бори душворликлар доғи бўлғай шояд осонлик.

¹ Сарви равон – юрувчи, хиром этувчи сарв.

² Вуқуф – воқиф, хабардор, огоҳ.

³ Мунжар – бориб етмолқ, бориб тақалмоқ.

* * *

Ҳам даҳр бақосиздур, ҳам умр вафосиздур,
Хуштур нафасе ўзни ахбоб¹ ила хуш тутмоқ.

* * *

Чу рух хайлига нафс истар ўлса ортуғлуқ,
Етур иложиға тақво сипоҳи бирла күмак.

* * *

Айш вақтин бил ғаниматким, эрур дам ушбу дам,
Чарх эрмас фавт² бўлған вақтни ёндургудек³.

* * *

Йўқ ажабким, паст ўлур соя, қуёш бўлғач бийик.

* * *

Бир эшик боғланса ишқ ичра, очилғай юз эшик.

* * *

Учқил, эй булбул, бу гулшандин, нединким ҳар неча
Гул вафода кунд⁴ эрур, жавр ичрадур хори итиқ⁵.

* * *

Ишқ агар бўлса ҳавойи нафсдин пок, эй кўнгул,
Йўқ тафовут, дилбаринг гар бека⁶ бўлсун, гар мирак⁷.

* * *

Тутай жаҳонда Сулаймон сени ва ё Жамшид,
Не мунга жом вафо айлади, не анга узук.

¹ Ахбоб – дўстлар.

² Фавт – қўлдан бериш, йўқотиш.

³ Ёндурмоқ – қайтармоқ.

⁴ Кунд – ўтмас.

⁵ Итиқ – ўткир.

⁶ Бека – бек наслидан.

⁷ Мирак – амирзода.

* * *

Кувонма давлати ҳуснунгға, эй паривашким,
Замона давлатидек йўқтур эътибори аниng.

* * *

Бу гулшан гулларининг чун вафоси йўқтур, эй булбул,
Не очилғай тутайким, сен фигонинг кўктин ошурдунг.

* * *

Ки, колдинг корвондин, гар тинарға бир нафас турдунг.

* * *

Сотма, эй гул, ноз кўп, боккил хазон боғигаким,
Бор эмиш гулранг бир кун чехраи зарди¹ аниng.

* * *

Даҳр бўстонида буким чок эрур гул кўнглаки,
Булбул ахволиға гўёқим азосидур аниng.

* * *

Айта олмон, асрой олмон ишқ сиррин, оҳқим,
Саъб² эрур ихфосию³ мушкилдур изҳори аниng.

* * *

Истасанг мақсад, қадам қўй, таън тошидин не бок⁴,
Каъба топти бўлмағай хори муғилондин малул.

* * *

Давр элида гар вафо йўқ, сен вафо қилғил, валек
Кимни хушҳол этсанг, андин тут ўзунгга юз малол.

¹ Зард – сарик.

² Саъб – кийин, оғир.

³ Ихфо – яшириш, сир тутиш.

⁴ Бок – хавф, вахм, кўркув.

* * *

Мумкин эрмас қисмат ўлған ризқнинг афзунлиғи,
Бас халойиқ миннатин, то бўлғай имкон, чекмагил.

* * *

Бу боғ гуллари чун бевафодур, эй булбул,
Хуш ул қүшеки, тааллуқдин¹ ўлди фориғбол².

* * *

Умрға ҳеч эътимоде йўқтур, эй ғофил кўнгул,
Ою йилни неча маст ўткаргасен, бир ҳам ойил³.

* * *

Ҳар не даврондин келур, таслим хуштур, эй рафиқ,
Нафъ чун йўқ, ўзни гар юз қатла тавсан айлагил.

* * *

Реву ранг⁴ ахли муриди⁵ бўлмағилким, Хизр эмас,
Хирқасин⁶ ҳар аҳмақ этса бақли ҳамқодек⁷ яшил.

* * *

Ки, на Жам қолдию на Искандар,
Итти ул жом ила ул кўзгу ҳам.

* * *

Шод бўлким, икки олам коми
Арзимаским, егасен бир дам ғам.

¹ Тааллуқ (Таалукот) – дунё ва нафсга боғликлик.

² Фориғбол – хотиржам, кўнгли тинч, беташвиш.

³ Ойилмоқ – ўзига келмоқ, хушёр бўлмоқ.

⁴ Реву ранг – макру найранг.

⁵ Мурид – толиб, талабгор, бирор шайх ёки пирга кўл бериб, унга эргашувчи.

⁶ Хирқа – жанда.

⁷ Бақли ҳамқо – семизўт.

* * *

Бу чаман савсану сарвига бақо чун йўқтур,
Бўлса гул гаштидин онинг, не ажаб, икроҳим¹.

* * *

Ёшурди одам агар Тенгри сиррини, кўрунгуз –
Ки, халқ сиррини тутмас ниҳон бани одам.

* * *

Даҳр боғининг гули ўтдур, бийик ашжори дуд,
Елга бер ул гулни ҳам, ўт солғил ашжорига ҳам.

* * *

Эй Навоий, даҳр йўку бори тинмаслиғдуур,
Тингасен, гар қилмасанг парво йўку борига ҳам.

* * *

Даҳр боғидин, қўнгул, нафъи вафо кўз тутмаким,
Бесамардур сарви ҳам, саркашдуур шамшоди ҳам.

* * *

Мен вафо кимдин топай, бу шевани чун топмади
Офаринишда пари жинси, башар авлоди ҳам.

* * *

Қил зулоли васл ила булбулни, эй гул, шодким,
Бу чаманда доимо шодоблик² йўқтур гумон.

* * *

Навоиё, неки олам ишида мушкилдур,
Десангки қилғасен осон, ўзунгга тут осон.

¹ Икроҳ – ёмон кўриш, ёқтираслик, жирканиш.

² Шодоб – шод, хуррам.

* * *

Жаҳон осойишин оллингда мушкил қилмаким, бордур
Тутай мушкил десанг – мушкил ва гар осон десанг – осон.

* * *

Кўп, эй гул, урма булбул жонига бедод хоринким,
Сену мендек гулу булбулни кўп ўткарди бу бўстон.

* * *

Умр торин чун кесар даврон жафо тифи била,
Жазм билгилким, анга бўлмас кўнгулни боғлабон.

* * *

Тамаъ элдин вафо қилғон судин ўт истадинг чиқмоқ,
Агар топсанг, доги куйгунг бу савдои маҳолингдин.

* * *

Даҳр аро йўқ нўшу юз минг ниш ҳар дам, эй рафиқ,
Етмагай йўқ нўш учун юз ниш оқил ҳар замон.

* * *

Бодаи соғу ҳариғи содаю мушфик¹ рафиқ,
Гар муяссар бўлса бас оламда айш асбобидин².

* * *

Тенгдур шаху гадо хатиким³, дуда бирдурур
Шаҳ базми шамъидин, доғи гулхан чароғидин.

* * *

Гулда вафо йўқин қаю бир күшки англади,
Ҳаргиз вафо гули тиламас даҳр боғидин.

¹ Мушиғиқ – меҳрибон, шафқатли.

² Айш асбоби – айш-ишрат, хурсандчилик учун зарур нарсалар.

³ Ҳат – бу ерда ҳукм, фармон маъносида.

* * *

Амал сарриштасин қилма мутаввал¹, келганин хуш күр.

* * *

То тирикдурсен, қадаҳ² даврин ғанимат тутки, чарх
Эврулур тегрангга нақди умр яғмоси³ учун.

* * *

Эй Навой, тарки дунё айла иззат истасанг –
Ким, мазаллат келди саъй онинг таманноси учун.

* * *

Оlam асбобидин ўт, гар истасанг кўнглунгни жамъ –
Ким, паришонлиғдин ўзга етмас ул асбобдин.

* * *

... бода бўлмас ранғ қилғон бирла су.

* * *

Қуёш хуснига не машшота ҳожатдур, не даллола⁴.

* * *

Қатаротини⁵ ёғиннинг ким этибдуур шумора.

* * *

Бу чаман аро гаҳи овла ҳазор⁶ кўнглин, эй гул –
Ки, тешкуси ҳазон чопқуни ўйлаким ҳазора⁷.

¹ Мутаввал – узун.

² Қадаҳ – тасаввуфда пирнинг илоҳий маърифат майига лиммо-лим қалби.

³ Яғмо – талон-торож, горат, вайронгарчилик.

⁴ Даллола – даллол хотин, воситачи хотин.

⁵ Қатарот – томчилар, қатралар.

⁶ Ҳазор – булбул.

⁷ Ҳазор(а) – минг.

* * *

Оқибат қабр эшиксиз уйига чун киргунг,
Эмди гиря¹ сенга не суд, очук дарвоза.

* * *

Күнгүл олам уйига боғлама қўп –
Ки, байтедур² санга ул истиора³.

* * *

Давр аёгидин вафо аҳлин унутма, соқиё –
Ким, вафо йўқ жуз унутмоғлиқ фалак давронида.

* * *

Дониш аҳли каффасида⁴ келтурур нодонни чарх,
Фикри йўқким, рост келмас бу хирад мезонида.

* * *

Ки, чархи мунқалиб⁵ давронни истар инқилоб⁶ ичра.

* * *

Чарх айвони мунаққашдур⁷, vale наққоши сунъ⁸
Чекмади нақши вафо бу тоқи минокорда⁹.

* * *

Эй Навоий, айладим ҳар кўй аро сайру сулук¹⁰,
Келмади оллимға ишқ ойинининг душворича.

¹ Гиря – йиги.

² Байт – уй, манзил.

³ Истиора – омонат.

⁴ Каффа – тарози палласи.

⁵ Мунқалиб – тескари.

⁶ Инқилоб – ўзгариш.

⁷ Мунаққаш – нақшланган, зийнатланган.

⁸ Сунъ – яратиш, маҳорат.

⁹ Мино – бу ерда яшил, кўк маъносида.

¹⁰ Сулук – йўл, тариқат.

* * *

Оlam аҳли ичра одам демак ўлмас ониким,
Жоҳ ила бўлғай анга қонуни атвор ўзгача.

* * *

Эй Навоий, даҳр гулзоридин ўтким, ҳар гули
Кўргузур юз хору ҳар хорида озор ўзгача.

* * *

Эй кўнгул, чун олам ахлиға вафо йўқтур, киши
Авло улким, ўзни бекасликка мутьод айласа.

* * *

Сифлаға жон ўйнасанг, меҳнат замони тонимас,
Даҳр эли бу навъ эрур, сен ҳам оларни тонима.

* * *

Кўнгулни гар десанг олдурмай, аввал кўзни олдурма.

* * *

Кимса чун ўтканга етмас, ҳолни тут мугтанам,
Умрни ўткарма, ўткан ҳайф ила афсусда.

* * *

Бало чоҳи гирифтори ҳалокин, вах, қачон билсун,
Сиёсатгоҳида¹ тутқунлариға улки қозғай чаҳ.

* * *

Не оғаҳ улки, ҳашматдин² қуёшни заррача кўрмас,
Куёш ҳижронидин саргашта бўлса заррае ногах.

* * *

Гар камол истарсен, ўзни тортқил комилғача.

¹ Сиёсатгоҳ – жазо майдони.

² Ҳашмат – салтанат, шону шавкат, буюклик.

* * *

Кимки ёмонлар била бўлди, ёмон бўлдило.

* * *

Ҳар неча жавр қилса ноз аҳли,
Тортмай найлагай ниёз аҳли.

* * *

Қайси гул бедоди бир булбул парин совурдиким,
Чарх зулми ҳам онинг яфроғларин совурмади.

* * *

Агарчи келмади бемеҳр ёр жаври ёмон,
Чу яхши боқсанг, эрур ёри меҳрибон яхши.

* * *

Эй Навоий, гар десанг қўп инжимай давр аҳлидин,
Ҳар не дерлар ё қилурлар, қилмағил парво басе.

* * *

Замона аҳлиға гарчи ўюнчилиқдур иш,
Енгар ҳам охир аларни замонанинг ўюни.

* * *

Даҳр гулзорига, эй кўнглум қуши, майл этмаким,
Анда булбул қонидин рангин эрур гул яфроғи.

* * *

Даҳр боғида нечук васл гули бутсунким,
Ҳажр ўқидур ёғини, ашқ суйидур жувуни¹.

* * *

Гар фалак хиргоҳи² бўлса пешхонанг³, не осиф,
Умр хайли чунки кундин-кунга келмас илгари.

¹ Жувун – ювиниш, тозаланиш.

² Хиргаҳ – чодир, манзил.

³ Пешхона – шоҳларнинг сафар чоғида тикиладиган чодири.

* * *

Бақо чун эмас мүмкін, мудом үзни хуш тутқил –
Ки, қайғурғали құлмас гари¹ олами фоний.

* * *

Булбулға, эй гул, айла вафо тоза-тозаким,
Серобу тоза доим эмас даҳр гулшани.

* * *

Үзин пок айламай ошиқки, ёр оллинда қүйғай бош,
Эрур ул нағы зоҳидким, таҳоратсиз намоз эткай.

* * *

Даҳр боғинда неча күнким тириксен, айш қил –
Ким, яна топмоқ эмас маълум бу бўстон киби.

* * *

Давронда камол ичра қуёштин бийик ўлди,
Ҳар зарраки, бир комили давронга йўлукти.

* * *

Кимки бир қўнгли бузуғнинг хотирин шод айлагай,
Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай.

* * *

Тушта су ичкан била лабташна ҳаргиз қонмади.

* * *

Ўлмак осондур, қўнгул узмак биравдин саъб эрур,
Эй хуш улким, қўнгли бир бадмехр ила ўргонмади.

* * *

Барқи раҳмат чоқилурда тоғ эмас хошокча,
Тавба вақти ғам йўқ, ар журмум нечукким тоғ эди.

¹ Гари – лойик, муносиб.

* * *

Даҳр боғида тикандин айру чун гул бутмади,
Гар тикан жонкоҳдур¹, аммо эрур гул жонфизой².

* * *

Ким, ёшурғон бирла бўлмас мушкнинг пинҳон иси.

* * *

Ҳақ таоло маҳзанин англабки холи бўлмамиш,
Халқдин ҳар кимки жамъиятқа асбоб истагай.

Меҳр оламни мунаvvар айлабон ул қулбасин
Ёритурға тийра тундин кирми шабтоб³ истагай.

* * *

Бу йўлда кимки наби шаръидин чиқарди қадам,
Йўл озди, чунки мутеъ ўлди ақли жоҳилиға.

Таваккул аҳлики, чиқмас сафарда жодадин⁴,
Яқиндууркни, етар гом бирла манзилига.

* * *

Нукта асносида Ҳабибуллоҳ⁵,
Деди: ал-косибу Ҳабибуллоҳ⁶.

Маъни айтур бу сўзга пири комил –
Ки, сўз эрди Ҳақ сори шомил⁷.

Ғараз эрмас бу касбдин дунё,
Бал⁸ эрур касбдин мурод фано.

¹ Жонкоҳ – жонни қийновчи.

² Жонфизой – жонга роҳат берувчи.

³ Кирми шабтоб – ёнар курт.

⁴ Жода – йўл.

⁵ Ҳабибуллоҳ – Оллоҳнинг дўсти: Мухаммад алайҳиссалом.

⁶ Ал-косибу Ҳабибуллоҳ – «Косиб пайғамбарнинг дўстидир» (ҳадис).

⁷ Шомил – бу ерда ҳаммасини қамраб олувчи маъносида.

⁸ Бал – балки.

* * *

Кирмагай жаннат ичра ҳеч баҳил,
Гарчи ул бўлса сайиди Қура(й)ший¹.

Бормагай дўзах ичра ҳеч сахий
Филмасал² бўлса бандай ҳабаший.

* * *

Чун ғараз сўздин эрур маъни анга,
Нокил³ ўлса хоҳ хотун, хоҳ эр.

Сўзчи ҳолин бокма, бок сўз ҳолини,
Кўрма ким дер они, кўргилким не дер.

* * *

Тузлукка мойил ўлки, ишинг борғай илгари,
Юз мушкил ўлса, йўқса минг оллингда ҳар замон.

Юз сафҳа бир қалам била котиб қилур рақам,
Минг қўйни бир асо била ҳар ён сурар шубон⁴.

* * *

Тирик чу охир ўлар, бас, ўкуш ғами муҳлик,
Чекиб ажал мададига бу изтироб недур.

Чу ҳар кишики туғар, ўлмайин йўқ имкони,
Не ишки бўлмайин имкони йўқ, шитоб недур.

* * *

Ажал чун муқаррардур, ўлмак учун, бас, тамаъдин
Недур юз ғам ўтиға куйдурмак ўзни,

Чу туғмоқдур ўлмак учун, бас, не яъни
Ўлардин бурун ҳар дам ўлтурмак ўзни.

¹ Сайиди Қура(й)ший – қурайш сайиди, яъни улуғи.

² Филмасал – масалан, гўё.

³ Нокил – нақл қилувчи, ровий.

⁴ Шубон – чўпон.

* * *

Уч кишидин уч иш ёмон күринур,
Санга арз айлай аҳли дунёдин:
Шоҳдин тундлуғ¹, ғанидин бухл²,
Молға майлу ҳирс донодин.

* * *

Ано³ ўрнин ато тутмас ўғулға.

* * *

Яхши хотунлар сафойи зухидин
Оlam ичра гар ёруғлук бўлса фош,

Йўқ ажаб, чунким араб алфозида⁴
Истилоҳ ичра муаннасдур⁵ куёш.

* * *

Розни⁶ аспа, чунки фош эттинг,
Яна пинҳон бўлурни қилма ҳавас.

Кўнглунғ ичра нафас кибидур роз,
Қайтмас, кимсадин чу чиқти нафас.

* * *

Биравким хирадманднинг нуктасин
Кулоғига олмас, не нуқсон мунга.

Жавоҳирни термак анга саъб эса,
Эрур сочмамағлиғ худ осон мунга.

¹ Тунд – ўтқир, газабли.

² Бухл – баҳиллик, ҳасислик.

³ Ано – она, ато – ота.

⁴ Алфоз – сўзлар, иборалар, жумлалар.

⁵ Муаннас – аёлликни билдирувчи жинс категорияси.

⁶ Роз – сир, асрор.

* * *

Ҳарза кўп сўздин ўлмаса тийра,
Баҳр ел касратидин¹ ўлмас лой.

* * *

Агар нодон маҳалсиз ҳарзаким айтур, далир айтур,
Кулоққа ёқмаса, манъига танбих айламак бўлмас.

Эшак савти² Каломуллоҳда³ келди анкар ул-асвот⁴,
Анинг савтига тақрибу⁵ таҳоши⁶ истамак бўлмас.

* * *

Чу разл⁷ ҳавсаласиздур, не тонг, агар ногаҳ
Етишса мукнат⁸ анга, аржуманд тутқай ўзин.

Чу сукр⁹ боиси нисён¹⁰ эрур, ажаб эрмас –
Ки, жоҳ ани чу маст айлагай, унутғай ўзин.

* * *

Совуқда қочибон ўт шуъласидин,
Тезак дуди сари қилмоқдур оҳанг.

Киши зухд ичра майдин тавба айлаб,
Нашот андин хаёл айлаб емак банг¹¹.

* * *

Куёшдек шаҳ адолат пеша қилса,
Жаҳон мулкини бир дамда ёрутғай.

¹ Касрат – кўплик, мўллик.

² Савт – 1) куй, оҳанг; 2) овоз, товуш.

³ Каломуллоҳ – Оллоҳнинг каломи, яъни Куръони карим.

⁴ Анкар ул-асвот – энг хунук овоз.

⁵ Тақриб – восита, баҳона.

⁶ Таҳоши(й) – қочиш, қутулиш.

⁷ Разл – разил, паст, тубан.

⁸ Мукнат – кудрат, бойлик.

⁹ Сукр – мастилик.

¹⁰ Нисён – унутиш, эсдан чиқариш.

¹¹ Банг – хинд нашаси, канопи.

Агар зулм этса ақшом зулматидек,
Хамул дам тийралик оламни тутгай.

* * *

Хүбким, йўқтур шамойил¹ бирла ширин сўз анга,
Сайди бўлмас эл, нечаким бўлса зебо суврати.

Хильнатин зарбафт дебодин гар этсун бил яқин –
Ким, намудор ичрадур зарбафт дебо суврати.

* * *

Гар тийралар тақаддуми² аҳли сафоға бор,
Бу нуктани муомаладин кўрма ташқори.

Даврон ароки, кўрайи³ сўзу гудоз эрур,
Шуъла эрур ҳамиша қуий, дуд юкори.

* * *

Гарчи қуёштин парвариш олам юзига омдир⁴,
Сахрода қумғоғу тикан, бўстонда сарву гул бутар.

* * *

Улки, ифлосдин аёғинда
Кафш йўли азми чоғи йўқтур онинг,
Шукр қилдик бокиб бирав сори –
Ки, юуруга аёги йўқтур онинг.

* * *

Эй Навоий, олам аҳлида тамаъсиз йўқ киши,
Ҳар кишида бу сифат йўқтур, анға бўлғай шараф.

Сен агар тарки тамаъ қилсанг, улуғ ишдур буким,
Олам аҳли барча бўлғай бир тараф, сен бир тараф.

¹ Шамойил – феъл-атвор.

² Тақаддум – илгарилаш, олдинда бўлиш.

³ Кўра – ўчок.

⁴ Ом – бу ерда умумий, баробар маъносида.

* * *

Илми дин касб қилки, суд эрмас,
Чарх мушкилларини ҳал қилмоқ.

Лекин ул илм доги нафъ этмас,
Билибон бўлмаса амал қилмоқ.

* * *

Шаҳни доноким қуёш дебтур, анга будир далил –
Ким, қуёш янглиғ эрур файзи жаҳон аҳлиға ом.

Ойдин ансаб¹ йўқ нима хуршиддин файз олғали,
Кўрки, ул доги эрур гоҳи ҳилолу² гаҳ тамом.

Бир кеча-кундузда даврон гаҳ қоронғу, гаҳ ёруқ,
Чарх анинг бир даврасинда гоҳ субҳу гоҳ шом.

Чун қуёшқа будуур ҳолат, ажаб йўқ, шоҳ ҳам
Бўлса ўз тобеъларидин гаҳ рамида³, гоҳ ром.

* * *

Дунё аҳлидин агар топти тамаввул⁴ бириси,
Ўзгалар ҳасрат ила моли ҳадисин дерлар.

Бири худ ботти нажосат ичига бўғзиғача,
Ўзгалар ушбу нажосатқа ҳасад ҳам ерлар.

* * *

Замона аҳли эмаслар атолариға шабиҳ⁵,
Эрур замонга мушобиҳ⁶ аларға ҳар хислат.

Мутеъ эрурлар ангаким, замондин олғай ком,
Аду⁷ ангаки, етишкай замонадин шиддат⁸.

¹ Ансаб – энг лойик, энг муносиб.

² Ҳилол – янги чиққан ой.

³ Рамида – кўрккан, чўчиған.

⁴ Тамаввул – бойлик, бадавлатлик.

⁵ Шабиҳ – ўхшаш, монанд.

⁶ Мушобиҳ – ўхшаш, монанд.

⁷ Аду – душман, ғаним.

⁸ Шиддат – кийинчилик, машаққат.

* * *

Хар кимки күнгүл махзанида ёшура олмай,
Сочқай тилига келтурубон махзани розин,

Топшурғай эшитгангаки, фош айламагайсен,
Хам нуктаи таҳқиқину ҳам сирри мажозин¹.

Чун ганж иёси² нақдни ҳар ён ўзи сочқай,
Бемузд³ ажаб йўқтур, агар сойғаса⁴ хозин⁵.

* * *

Менинг абнойи жинсимдин⁶ шикоят бу эди элга –
Ки, номақдур⁷ олурлар, бу шикоят худ ажаб эрмас,

Ажаб будурки, мендин ҳам шикоят зоҳир айларлар –
Ки, номақдур олам аҳли ҳар неким тилар, бермас.

* * *

Навоий, тамаъ тухмини сочма кўп,
Риё ашқидин анга су очма кўп,

Амал мазраъин эккали берма ер,
Ҳавову ҳавас хирманин елга бер.

* * *

Ниҳоний игна санчар ёрлардин
Адувваш⁸ новакафганлар⁹ кўп ортуқ.

Мунофиқшева¹⁰ золим дўстлардин
Мухолифтабъ¹¹ душманлар кўп ортуқ.

¹ Мажоз – ўзининг туб маъносида ишлатилмай, бирор муносабат ва ўхшиши орқали бошқа маънода ишлатилган сўз.

² Иё – эга, соҳиб.

³ Бемузд – бекорга.

⁴ Сойғамоқ – сарфламоқ, харжламоқ.

⁵ Хозин – хазиначи, қўриқчи.

⁶ Абнойи жинис – ҳамжинслар, одамлар, ҳамфирлар.

⁷ Номақдур – ўлчовсиз, микдордан ташқари.

⁸ Адувваши – душмансифат.

⁹ Новакафган – ўқ отувчи.

¹⁰ Мунофиқшева – мунофиқ, иккюзламачи.

¹¹ Мухолифтабъ – феъли тескари.

«ФАВОЙИД УЛ-КИБАР»дан

Үздин кутул, Навою мақсадга етки, күш
Етмас чаманға, бўлса қафас ичра мубтало.

* * *

Эй, нечукким, дурни маҳфий асрабон уммон аро,
Гавҳари ишқини пинҳон асраган инсон аро?!

Чунки инсонни бу гавҳар бирла айлаб баҳраманд,
Сарфароз¹ айлаб малойик хайли бирла жон аро.

Алламал инсонға чун айлаб мушарраф ер бериб,
Тахти жоҳу ишрат узра равзай ризвон аро.

Уйлаким, тахт аҳлиға душмандин ўлмайдур гузир²,
Ул ҳалифа³ бирла душманлиғ солиб шайтон аро.

Макридин хориж қилиб, мулки дин у айлаб насиб,
Қарнлар саргаштаю оворалиғ даврон аро.

Ғурбати ёлғузлуғу маҳзунлуғу ҳасрат била
Ҳар замон юз минг бало ичра солиб ҳижрон аро.

Бўйла чун рад айлагандин сўнг яна айлаб қабул,
Волий⁴ айлаб олам отлиғ кулбай аҳзон аро.

¹ Сарфароз (*Сарафроз*) – мағрурлик, ғурур.

² Гузир – чора, илож, тақдир.

³ Ҳалифа – ўринбосар.

⁴ Волий – ҳоким.

Бу қабулу рад аро ҳикматни кимса англамоқ
Хайли инсон ичра сиғмас ҳайизи имкон¹ аро.

* * *

Кишики истасаким, етмагай малолат анга,
Керакмас аҳли жаҳон бирла завқу ҳолат анга.

Гар одаме малак ўлсаки, қилмасун таъриф,
Агар киши десаким, етмагай хижолат анга.

Ёмонни демаки, излол этар экин шайтон,
Дегил: фасодда мундин етар залолат² анга.

Чу дерлар инсонни муштақ ўлди нисёндин,
Ўзину аҳдин унутмоқ этар далолат анга.

Билурки, рўзи анга Ҳақ берур, ўзидекнинг
Бўлур чу бандаси, боис эрур разолат анга.

Демаки, илмда келмиш малақдин ул афзун –
Ки, девдин доғи афзун эрур жаҳолат анга.

Бирор амонатини асрой олмас, арчи эрур
Худой амонатини асрамоқ ҳаволат³ анга.

Чу бўлди нутқ ила мумтоз барча ҳайвондин,
Ҳам охир ул ҳайвондин эрур мақолат⁴ анга.

Бу зулмларки, ул айлар, не айлагай ногаҳ
Анинг ҳисобида Ҳақ айласа адолат анга.

* * *

Тортасен исён юкин, ҳам қил қадинг тоатқаким,
Юк оғир бўлса, рукуъ ул дам бўлур noctor анга.

¹ Ҳайизи имкон – имкон доирасида.

² Залолат – гумроҳлик, йўлдан озганлик.

³ Ҳаволат – ҳавола.

⁴ Мақолат – сўз, нутқ.

* * *

Умр ғафлат уйқуси бирла тиларсен кечса оҳ,
Кўз юмуб-очқунча кимнинг эътимоди бор анга.

* * *

Даҳр хуш гулшан эрур, найлайким,
Йўқ вафо гулларидин зевар¹ анга.

* * *

Маст ўлуб бир дам шабоб айёмини тут муғтанам –
Ким, йигитлик дам-бадам ўтмакдадур айём аро.

* * *

Бир замон айрилма аҳбоби некуфаржомдин² –
Ким, эрур охир жудолиғ даҳри нофаржом аро.

* * *

Даҳр нўши комига бўлма, Навоий, фарраким,
Тегмасун нокомлиғнинг неши андин ком аро.

* * *

Хуштуур бу навъ амният³, vale ақшомғача
Гар фалакдин бир хиёнат ошқоро бўлмаса.

Ҳар кишига умрида бу навъ бир кун берса даст⁴,
То абад ғам йўқ агар бўлса яна, ё бўлмаса.

* * *

Умр базмида нашот асбоби дилкашдур, басе,
Гар ҳаводис шаҳнасидин⁵ анда яғмо бўлмаса.

¹ Зевар – безак, зийнат.

² Некуфаржом – оқибатли, яхши.

³ Амният – тинчлик, омонлик, хотиржамлик.

⁴ Даст бермоқ – мұяссар бўлмоқ.

⁵ Шаҳна – посбон.

* * *

Яхшироқ төф остида қолмоқки, қайғу остида.

* * *

Оlam асбоби учун ғам емагил,
Арзимас бунчага оlam гүё.

* * *

Недур учмоқ жоҳ ила, охир фалак Намруднинг¹
Осмони тахту жоҳин ганжи Қорун қилдило.

* * *

Ажал қасрин ҳакими сунъ², бас, мушкил тилсим этмиш –
Ки, ҳар ким анда кирди, бўлмади андин хабар пайдо.

* * *

Кесар юз нахлни ҳар дам, қилур юз сарвни хуррам,
Таажжуб, кўрки, бу гулшандга эрмас боғбон пайдо.

* * *

Ҳазар қилмоқ қазо жаллодидин бўлмаски, йиллардур
Қилур қатл, уйлаким, не тиг ўлур пайдо, не қон пайдо.

* * *

Умр елдек ўтмакин дебсен магар, эй боғбон –
Ким, яқоси чоксиз гул бутмади бу боғ аро.

* * *

Шоҳу баргеким, қуруб сарғарса, ким қўрмиш даво!

* * *

Қайда қўрмиш кимса ҳаргиз умр ила жондин вафо!

¹ Намруд – Иброҳим пайғамбарни ўтда ёққан афсонавий золим шоҳ.

² Ҳакими сунъ – Худо.

* * *

Чун вафо гулбарги даврон боғида очилмади,
Бежиҳаттур кимки истар бу гулистондин вафо.

* * *

Рўзи ортук бўлмагин ҳар кимки билгай чархдин,
Зол янглигдурки, розик¹ чархини қилгай хитоб.

* * *

Ҳайфдур буки, ўтар уйқу била субҳи шабоб².

* * *

Хою ҳуй айлабон ўзни нафасе хуш тутким,
«Ҳай» деганча не сен ўлғунг ародা, не аҳбоб.

* * *

Хастаға кўпрак ўлур кеча тааб.

* * *

Даҳр аро айшу нашот истасанг, ўлғунг маҳрум,
Негаким, анда насиб ўлмади жуз ранжу тааб.

* * *

Бил, Навоийки, талаб бирла топилмас мақсуд,
Лек топқандоғи бор эди албатта талаб.

* * *

Хусн оғатдин эмас холи, бу дамким хўб сен,
Саъй қил, жоноки, ўтсун хўблуқ даврони хўб.

* * *

Даҳр элидин жуз вафо мумкин эмас топмоқ киши,
Лек ҳар бирга вафолар ончаким имкон қилиб.

¹ Розик – ризқ берувчи.

² Субҳи шабоб – ёшлик тонги.

* * *

Ёр күп қылса жафо, кам қил, Навоий, нолаким,
Гулга булбул ўргата олмас вафо ағфон қилиб.

* * *

Кимга даврон бир аёг май бердиким, бўлди халос
Сўнгра онинг юз қадаҳ бедоди заҳрин сипқориб.

* * *

Навоий улча қазодин келур, бўйинсунғил –
Ким, улки бош чекибон, сўнгра кечгасен қошиб.

* * *

Кўп кучунг бирла қувонмаки, ажал жоми майи –
Ки, тутуб Рустами Достонни ҳамул лаҳза йиқиб.

* * *

Йигитлигингда қариларға қилмадинг хидмат,
Қарилигингда йигитларга бермагил заҳмат.

* * *

Қарилғ истар эсанг, қариларни хурмат тут,
Қаридинг эрса, йигитлардин истама сухбат.

* * *

Куруқ яғочқа эрур боғламоқ шукуфаю барг,
Қарики, истаса киймак қизил, ёшил хильят.

* * *

Қариға тавбаю тоат керак шиор ўлса,
Ўзин йигит ясаса, айлар ўзига тухмат.

* * *

Саодат аҳли эди, ул йигитки, айламади
Юзини дуд била тийра шуълаи шаҳват.

* * *

Оlam аҳлидин етишмас ғайри захм,
Эй жароҳатлиғ кўнгул, бу сўзга бут¹.

* * *

Халқдин ҳар ярамас келса, хуш улким, Ҳақға
Деса бўлмас, менинг учун яна бир халқ ярот.

* * *

Истасанг, қилмагасен жонинга меҳнатни зиёда,
Бўлғил ўз қисминга хурсанду тамаъ қилма зиёдат.

* * *

Улуғлардин насиб истар эсанг, касби камол эттил,
Нединким, анбиёға² илмлиқ инсон эрур ворис.

* * *

Намоз адосига қилғил кўнгулни Тенгрига туз:
Кўнгул туз ўлса, эмас бок, бўлса қибланг каж.

* * *

Куёшни улки ёруғ дер, не ҳожат анга хужаж!³

* * *

Оlam аҳлидин вафо муҳтожи бўлмаким, алар –
Ҳам чекарлар бу матоъи бебаҳоға эҳтиёж.

* * *

Кушни ким озод этибтур бастаи дом⁴ айлагач.

¹ Бутмоқ – ишонмоқ, қабул қилмоқ.

² Анбиё – пайгамбарлар.

³ Ҳужаж – ҳужжатлар, далиллар.

⁴ Бастаи дом – тузокқа тушган, гирифтор.

* * *

Камол касби қилур бўлсанг, озмундин ўт,
Гар истифода¹ гараз бўлса, имтиҳондин кеч.

* * *

Сен эътиrozни қўйғилки, барча Ҳақдиндур.

* * *

Навоий, оллинга ёзғанни кўрмайин бўлмас,
Эрур Ҳақ оллидин ар солиҳ² ўл ва гар толиҳ³.

* * *

Ёр васли хуштуур, гар зулф, агар юз кўргузар,
Васл даври айшдур, гар шом бўлсун, гар сабоҳ.

* * *

Икки кун бир навъ бўлмайдур гули бўстонға нарх.

* * *

Азалда чун не насиб ўлди, ўзга бўлмади ул.

* * *

Чархдин не келса, жуз таслим йўқтур чорае –
Ким, қавий⁴ оллида хўб эрмас забунлардин инод.

* * *

Шак эмаским, бўлғусидур ёрлар беэъти mod,
Ҳар қачан ёр оллида ағёр бўлса мутьамад⁵.

* * *

Эй Навоий, олам аҳли жавр этарда тенғдуур,
Хоҳ шоҳи чархқадру⁶ хоҳ моҳи сарвқад.

¹ Истифода – фойдаланиш.

² Солиҳ – тўғри, яхши иш қилувчи киши.

³ Толиҳ – ёмон иш қилувчи киши.

⁴ Қавий – кучли, кудратли.

⁵ Мутьамад – ишончли, ишонарли.

⁶ Чархқадр – осмондек баланд, юксак.

* * *

Ишқ жонбахш насими не чаманғаки эсиб,
Юз нихол анда бўлуб лолаузору¹ гулхад².

* * *

Бирдуур асли адад, кимки ҳақиқатбиндур³.

* * *

Бўлмади тоатқа хам қаддинг йигитликда, не суд
Ракъат⁴ эмдиким, букулмак айлади бунёд қад.

* * *

Дардманд эл ҳолин ул билгайки, бўлғай дардманд.

* * *

Чун фалак тоқидек охир бўлғусидур сарнигун⁵,
Рифъатинг⁶ тоқин, не суд, этмак фалакча сарбаланд⁷.

* * *

Истасанг олам эли мақсуди ўлмоқ, зинхор
Ема юз оламча элга Тенгри бергандин ҳасад.

* * *

Ишқ амриға эрур кавну макон⁸ ичра нафоз⁹,
Шоҳнинг ҳукмиға андоқки жаҳон ичра нафоз.

¹ Лолаузор – лола юзли.

² Гулхад – гул юзли.

³ Ҳақиқатбин – ҳақиқатни кўрувчи.

⁴ Ракъат – намозда ётиб туриш.

⁵ Сарнигун – тўйтарилиган, остин-устун.

⁶ Рифъат – баландлик, юксаклик.

⁷ Сарбаланд – боши баланд, юксак.

⁸ Кавну макон – борлик, коинот.

⁹ Нафоз – нуфуз, таъсир.

* * *

Карида гарчи сабукрух¹ фаровондур,
Вале йигитлар аро чун кирап, гаронжондур².

* * *

Шабобнинг³ ҳавасидин сақолни ранг этма,
Оқорса сабза, кўкармак яна не имкондур.

* * *

Қари йигитлар ишин чун қилур, эрур мабхут⁴,
Йигит қарилар ишин пеша⁵ қилса, нодондур.

* * *

Асо юуруга мададдур, вале асо аҳли
Чу найза тутти, ҳамул йўл юуруга нуқсондур.

* * *

Боғи даврон гуллари чун бевафодур, тонг эмас,
Кеча гар тонг кушларининг нолаи шабхези⁶ бор.

* * *

Кимки олам ҳалқи бирла ошнолиғ қилмади,
Они де фархундаахтар⁷, муни билгил баҳтиёр.

* * *

Бу гулшан аро бўйи вафо етмади гулдин,
Булбулғаки, минг навҳа⁸ била даъби фифондур.

¹ Сабукруҳ – хушҳол.

² Гаронжон – босик, вазмин.

³ Шабоб – ёшлиқ, йигитлик.

⁴ Мабхут – ғууруга берилган.

⁵ Пеша – касб, ҳунар.

⁶ Шабхез – тунда уйғонувчи, бедор ошиқ.

⁷ Фархундаахтар – баҳтили, саодатли.

⁸ Навҳа – нола, йиги-сиги.

* * *

Чун бу гулшан бевафодур, жом даврига тўкар,
Неча пора сиймким, умрида наргис қозғанур.

* * *

Бу дашт сатҳида жоми Жам ичра кўп боктим,
Қадаҳ кетурки, не Баҳром зоҳир ўлди, не гўр.

* * *

Куйдууруга элни ҳам гоҳе килурлар иттифоқ,
Йўқки, ёлғуз олам аҳлининг нифоқи куйдуур.

* * *

Кўнгул боғида дарду ғам ниҳолин эккали гўё,
Қазо дехқони ҳар ён ўқи заҳмидин мағок¹ айлар.

* * *

Бу гулистон аро булбулға раҳм қил, эй ғул –
Ки, ҳай дегунча хазон юзланиб, баҳор борур.

* * *

Не навъ булбули зор этмасун фифонки, сипехр –
Бу гулшан ичра, баҳор ўлмайин, хазон соладур.

* * *

Гул висоли бир неча кун, беш эмас, эй андалиб,
Йўқса андин бенавосен, қишдуур гар ёздур.

* * *

Даҳр боғининг гулида йўқ вафо, бу турфаким,
Сарзанишқа хори юз минг тил билан танноздур.

* * *

Даҳр гулзори аро ҳасрат елидин ҳар тараф
Томди булбул кўнгли қони, дема гул яфроғидур.

¹ Магок – тешик.

* * *

Эрмас ул фарзонаким, тарк этти дунё ҳосилин,
Балки ҳосил қылғали майл этмаган фарзонадур.

* * *

Гарчи ишқ ичра басе мушкил бор,
Васл уммидидин осон күринур.

* * *

Бу боғ аро қолмайдур ажал елидин озод,
Хар гулгаки, савсан киби қомат етилибтур.

* * *

Чун вафо аҳлиға даврон тутмади жоми мурод,
Ким мурод андин тамаъ айлар, хаёли хоми бор.

* * *

Подшоҳеким, қаноат махзанин истар, эрур
Бир гадодекким, хаёли ганжи Қорун соридур.

* * *

Эй Навой, иста маъни оламиким, келди дун
Хар кишиким, майли ушбу дунёи дун соридур.

* * *

Йўлдин охир сурма сultonмен дебон дарвешни,
Ёд эт: ул йўлдинки ҳам дарвешу ҳам сulton борур.

* * *

Афғонки, ҳазон меҳнатидин қолмади солим¹
Хар сарви гуландомки, бу гулшан ародур.

* * *

Май ичса тез ўлур эл, соғда гар ёвош күринур.

¹ Солим – соғ, омон.

* * *

Кесак қаноти синук күзига тош күрунур.

* * *

Хуллаи¹ тоат этар дўзах ўтин даф, йўқ эрса,
Ул ҳароратка не дафъ, кафанинг гарчи катондур.

* * *

Воизеким, ўзи қилмас амалу элга берур панд,
Гар эмас уйқуда, бас, мунчаки дер, не ҳазаёндур².

* * *

Гулда йўқ бўйи вафо, шамъда йўқ шуълаи меҳр,
Ўзни булбулвашу парвона мисол айламангиз.

* * *

Эйки кўнглунг сирин истарсенки, пинҳон асрасанг,
Даҳр боғи ичра очма ғунчадек зинҳор оғиз.

* * *

Кўзгу эгри бўлса, солур аксини рухсор кўж.

* * *

Эгридин жуз эгрилик ҳаргиз асар бўлмас аён,
Ким солур албатта соя нахли ноҳамвор³ кўж.

* * *

Лоларухлар⁴ васлида юз йил киши қилса нишот,
Бир замонлиғ, билки, доғи фурқатиға арзимас.

* * *

¹ *Хулла* – нафис матодан тикилган кийим.

² *Ҳазаён* – бехуда, бемаъни сўз айтиш.

³ *Ноҳамвор* – нотекис.

⁴ *Лоларух* – лола юзли, гўзал маҳбуба.

Баҳру кон нақдин агар йиғдинг, vale еткач ажал,
Барчани солиб кетарнинг шиддатига арзимас.

* * *

Ҳар неча терсанг йигитликнинг баҳори гулларин,
Бир хазони шайбу¹ оҳи ҳасратига арзимас.

* * *

Тахти иззат узра насб² этса биронни даври чарх,
Азл³ кўйининг губори зиллатига⁴ арзимас.

* * *

Ҳар неча давлат сахоби⁵ сочса гавҳар бошинга,
Англаким, бир қатла барқи офатига арзимас.

* * *

Танурдин киши күшқа бўлурму қилса қафас.

* * *

Қориганда тавба хушроқдур йигитлар ишқидин,
Беадаблигларки кўргузунг йигитлик чоги – бас.

* * *

Эмин ўлма, меҳр кўргузган била афлокдин –
Ким, бу кажравлар иши ғаддорлигларму эмас.

* * *

Чу умр ўтар, бу кун ўзни нишот ила хуш тут –
Ки, тонгла нафъ етурмас дариф ила афсус.

¹ Шайб – кексалик.

² Насб – бунёд этиш.

³ Азл – бўшатиш, четлатиш.

⁴ Зиллат – хорлик, тубанлик, пастлик.

⁵ Сахоб – булут.

* * *

Чархдин не келса, хуш бўлким, сенинг кўнглунг учун
Айламас даврини ҳаргиз гунбади даввор бас.

* * *

Оlam аҳли сустпаймондурлар, эй аҳли вафо,
Даст ағар берса, тутунг бир аҳди маҳкам бирла унс.

* * *

Йигитлигим борибон, келди бошима қарилиғ,
Фано йўлида бу янглиғ эмиш боришу келиш.

* * *

Эрур ҳаётнинг ўқ янглиғ ўтмакига далил,
Кишики, ёй киби қадга асадин этти кериш¹.

* * *

Йигитлик ўлди баҳору куҳулат² ўлди хазон,
Деган бу сўзни қарилиғни қишка ўхшатмиш.

* * *

Не турфа ишки, бирав чун ториқти³ умридин,
Деса узун яша, қарғишдур анга бу алқиши.

* * *

Жон бериб, даврон элидин истаманғ меҳру вафо –
Ким, басе топмиш зиён, ҳар ким бу савдо айламиш.

* * *

Хурда⁴ сочқандин чаман мулкида султон бўлди гул,
Гунча қонлиғ кўнғлига солған гириҳ имсок эмиш.

¹ Кериш – ёй ипи, камон тори.

² Куҳулат – ўрта ёш.

³ Ториқмоқ – зерикмоқ, сиқилмоқ.

⁴ Хурда – бу ерда нозик, латиф маъносида.

* * *

Мулку кишвар бузмайин не бўлғуси тўфонга иш.

* * *

Биравким, сарвдек озодаваш¹ бўлди бу боғ ичра,
Казо дехқони ҳам сарсабз ани, ҳам сарбаланд этмиш.

* * *

Гар фано расмини қилмоқ тилар эрсанг мазбут²,
Нафс ила руҳни зинҳорки қилма маҳлут³.

Руҳ ул нурдуурким, Ҳақ анга бермиш авж,
Нафс зулматқа қолиб, қилмиш анга поя хубут⁴.

Руҳ раҳмоний⁵ эрур, нафс эрур шайтоний,
Иккисин бир-бирига қўшмақ эмастур машрут⁶.

* * *

Чархдин не келса, хуш тут ўзниким, қилмас қазо
Бир сенинг раъйинг учун бу гунбади гардонни забт.

* * *

Эски оламга кўнгул кўп боғлама –
Ким, мусофирига ватан бўлмас работ.

* * *

Сўзда маъни била кўп лафзға майл айламаким,
Зоҳир оройишини айлади одат лаффоз⁷.

¹ Озодаваш – қадди баланд, сарвқомат.

² Мазбут – маҳкам, мустаҳкам.

³ Маҳлут – аралашган, аралаштирилган.

⁴ Хубут – тушиш, жойлашиш.

⁵ Раҳмоний – илоҳий.

⁶ Машрут – шарт қилинган.

⁷ Лаффоз – сўзамол.

* * *

Давлати боқий тилар күнглунг, фано касб айлаким,
Даҳри фоний сори майл айламас фарзона табъ.

* * *

Ишқ ўтин тарк этмасам носиҳ сўзи бирла, не тонг,
Панд ила парвона куймактин бўлурму мумтанеъ¹.

* * *

Ёр истасанг, Навоий, сабр истагилки, доим
Келди висол ишига жаҳду шитоб монеъ.

* * *

Қилурни айла риоят, демакда асра адаб –
Ки, дўст феълингу қавлингғадур² басиру³ самеъ⁴.

* * *

Бўлма гулзорингға қўп машъуф⁵, эй деҳқонки, йўқ
Тонгла рангидин бу гулларнинг чаманосорлиғ⁶.

* * *

Хусн давриға вафо йўқ, бу қуёш бот уёкур,
Хўблардин хуш эрур яхшилиғу яхши қилиғ.

* * *

Олғали дунё арусин, эйки, соттинг нақди дин,
Умр сотиб, марг олмоқ англа бу сотиғ-олиғ.

¹ Мумтанеъ – ман этилган, маҳол.

² Қавл – сўз, гап.

³ Басир – кўрувчи.

⁴ Самеъ (Сомеъ) – эши тувчи, тингловчи.

⁵ Машъуф – мафтун, ошиқ.

⁶ Чаманосор – чаман рангу бўйи.

* * *

Ганимат англа вафо булбулунгға, эй гулким,
Хазон ели етишур ҳажр сарсари янглиғ.

* * *

Дунё асбоби нажосат кибидур мазбалада¹,
Покравлар начук ўзни анга қилғай машъуф.

* * *

Ҳар не Ҳақ амрини дер муршиди² комил, ани қил,
Гар сифотуллоҳ³ аро ўзни тиласен мавсуф⁴.

* * *

Биревга мусаллам тарики тасаввуф –
Ки, зотида мавжуд эмастур тахаллуф.

Тасаввуф ризо ахлидин⁵ яхши ахлоқ,
Эрур истилоҳоти⁶ зебу такаллуф⁷.

Тасаввуф эмас зухду тақвою тоат –
Ки, анда риё йўл топар бетаваққуф⁸.

Эрур маҳз⁹ тақвою лекин риёсиз
Убудият¹⁰ сарфу айни талаттуф.

Не эл қавлу феълиға андин таадди¹¹,
Не Ҳақ амри нахийига¹² андин тасарруф.

¹ Мазбала – ахлатхона.

² Муршид – пир, шайх.

³ Сифотуллоҳ – Оллоҳнинг сифатлари.

⁴ Мавсуф – сифатланган, мақталган.

⁵ Ризо аҳли – қаноатли одамлар.

⁶ Истилоҳот – термин, атама.

⁷ Такаллуф – бу ерда ўзини қийнаш маъносида.

⁸ Бетаваққуф – тўхтовсиз.

⁹ Маҳз – холис, соф.

¹⁰ Убудият – бандалик, қуллик.

¹¹ Таадди – адоват, душманлик; зулм, ситамгарлик.

¹² Нахий – ман этиш, қайтариш.

Ўзин уйла беихтиёр англабонким,
Не колиб тараддуд анга, не таассуф.

Қилиб Ҳак вужудида маҳв¹ ўз вужудин,
Навоий, муни бил тариқи тасаввуф.

* * *

Кишига бўлмаса ҳодий², падид³ эмас мақсад,
Хидоят ўлмай анинг қатъин этмагил тасдик.

* * *

Ҳар неким келса қазодин, шокир ўлмок шарт эрур,
Суди йўқ жуз гусса, кимса ҳар неча бўлса мудик⁴.

* * *

То ишқ шиддатида тавшалмас⁵ одамизод,
Ноодамийлик андин кетмас йироқу дунлук.

* * *

Гар ишқ захмиға васл марҳам десангки қўйсун,
Хижронда асрү қилма бесабру бесукунлук⁶.

* * *

Ҳай дегунча чун ўтар ҳам айшу ҳам ғам, бас недур,
Гар фалакдин элга айши бегарондур⁷, бизга йўқ.

* * *

Оlam аҳлидин таваққу айламак аҳду вафо,
Захрдин ҳайвон суйи бўлгай тавалло айламак.

¹ Маҳв – йўқолиш, йўқотиш.

² Ҳодий – йўлбошли, раҳнамо.

³ Падид – очик, ошкор.

⁴ Мудик(қ) – дикқат билан иш қилувчи, нозикфаҳм.

⁵ Тавшалмоқ – каттиқ чарчамоқ, ҳормоқ.

⁶ Бесукунлуқ – бекарорлик.

⁷ Бегарон – чексиз, чегарасиз.

* * *

Менки ўз сирримни пинҳон асрай олмон, турфадур
Эл анинг тутмоғини маҳфий таманно айламак.

* * *

Бил вафо расмин ғанимат, эй гул, андин бурнаким¹,
Дай сипоҳи еткай оҳу кўз ёшим чопқунидек².

* * *

Боғ аро, эй сарв, ҳам сарсабзсен, ҳам сарфароз –
Ким, нечукким настаран³ бир ҳасқа бош индурмадинг.

* * *

Не ажаб, эй гул, ичинг қон этса гардун лаҳт-лаҳт,
Баски, булбул кўнглини фунчанг киби қон айладинг.

* * *

Фардлик завқини сўрманг шавкату жоҳ аҳлидин,
Ул суубат лаззатин бехонумонлардин⁴ сўрунг.

* * *

Чунки навмид⁵ эмас раҳматидин габру⁶ жуҳуд,
Журму исён била бизга бу умид ўлса, не тонг.

* * *

Бу чамандин ел учуруб гулни, булбул қолғани,
Рост андоқтурки, қолгай чунки шуъла ўчса кул.

* * *

Ёр ҳажри ҳоҳи бир кун, ҳоҳ юз йил, эй кўнгул,
Захрдин бир қатраю дарёни тенг бил, эй кўнгул.

¹ Бурна – аввал, бурун, олдин.

² Чопқун – бўрон, кучли шамол.

³ Настаран – оқ ёки қизил тусли хушбўй гул.

⁴ Бехонумон – уй-жойсиз; сарсон-саргардон.

⁵ Навмид – умидсиз, маҳрум.

⁶ Габр – оташпараст.

* * *

Чу топмоғунг бу чаман ғунчаю гулида вафо,
Тўкулма ғунча киби, лек гул масаллик очил.

* * *

Оқибат ерға киарсен гар худ,
Бўлса кўк атласи рахшинг¹ уза жул².

* * *

Даҳр бўстонида чун йўқтур вафое, эй кўнгул,
Лоладек гулгун қадаҳ тут, ғунчадек бир дам очил.

* * *

Эй кўнгул, ишқ аро гар ғамлиқ эсанг, бок эрмас,
Қайда ишқ ахли аро топти бирав шод кўнгул.

* * *

Не вафо рангию не меҳр иси бор, эй булбул,
Бу чаман гулларига айлама мұттод кўнгул.

* * *

То йигит эрдим, қариларға кўп эрди хидматим,
Қариган чоғда йигитларга оғирдур сухбатим.

* * *

Мушк³ чун кофур бўлди – ёғди ўт устига қор,
Хатти⁴ мушкин бирла ўтлук юзга нетсун рағбатим.

* * *

Бу манзилдин манга йўл азмиға боисдуур буким,
Етар бир корвон ҳар дам, ўтар бир корвон ҳар дам.

¹ Рахш – чопкир от.

² Жул – ёпинчик.

³ Мушк – оҳулардан бир турининг киндигида ҳосил бўладиган қора рангли хушбўй модда.

⁴ Хат(т) – қизларнинг лаби устидаги майин туклар.

* * *

Ема бози нужуми тийрадинким,
Эрур қалб¹, ўйлаким, рўкаш дароҳим².

* * *

Керакмас ғарра бўлмоқ шоҳиди давлат бош индурса –
Ки, бир ҳамлиқ эрур онинг саломи хайрбоди ҳам.

* * *

Интиҳоси³ ишқнинг ҳижрон эмиш, эй аҳли ишқ,
Васл даврони аро мағрут бўлсанг асрү ҳам.

* * *

Бу гулшан ғунчасида жола эрмаским, тиш иржайтиб
Кулар ошуфта булбул навҳасиға бевафолиғдин.

* * *

Истамас бўлсанг ишинг узра гирих, тузлук қил –
Ким, ёғин риштасиға қатраси худ келди тугун.

* * *

Бу чаман гулзорига берма кўнгул, эй андалиб –
Ким, эрур ҳар гулки кўрсанг, теграсида юз тикан.

* * *

Не мен қолғум, не сен боқий, замоне келгил, эй соқий,
Қадаҳ даврини хуш тутким, вафосиздур базе даврон.

Вафосиздур замон аҳли, замонда не вафо бўлғай,
Вафо аҳли булардин гар вафо истар, эрур нодон.

¹ Қалб – сохта, қалбаки.

² Рўкаши дароҳим – қалбаки танга.

³ Интиҳо – охир, ниҳоя.

* * *

Жаҳон ичра кишининг чун йўқиу бори яксондур,
Не фаррух¹ кимсадур кўрган жаҳон бору йўқин яксон.

* * *

Навоий, ўзни хуш тутким, кишига даҳр иши бордур,
Агар мушкул тутар – мушкул ва гар осон тутар – осон.

* * *

Кани раъий² мундин савоб, эй кўнгулким,
Киши қойил³ ўлса, билиб ўз хатосин.

* * *

Жаҳон макрин биравким билди, бермас
Жаҳон мулкига бир дамлиғ фарогин.

* * *

Не мозидур, не мустақбал арода, сенсену бу дам,
Не шод ўлмоқтатур ҳар дам узун умрунг шитобидин.

* * *

Истаманг охир гиёхи меҳр ё барги вафо –
Ким, кўкармайдур булар ҳаргиз жаҳон бўстонидин.

* * *

Халос ўлдум ишим Тенгрига солиб, токи билдимким,
Очилмас иш менинг беҳуда сабю эҳтимомимдин.

* * *

Чу гулда йўқ вафо ранги, хазон еткунча, эй булбул,
Сабодин барги гул янглиғ учуб чиқ бу гулистондин.

¹ *Farruh* – баҳтиёр.

² *Raiy* – тадбир.

³ *Koyil* – бу ерда икрор маъносида.

* * *

Эйки, бу базм ичра ичтинг ком ила бир даври май,
Билки, ноком онча қон ютқунг фалак давронидин.

* * *

Тааюонот¹ ичида ишк бир ҳақиқат эрур.

* * *

Хурдадон² бўлмас киши нозук тахайюл қилмайин.

* * *

Қушни ким бирён³ этибтур бисмил⁴ этмастин бурун.

* * *

Тавбаю такво қарифан элга бўлди лозима,
Эй йигит, билгил ғанимат ишқу мажнунлуг чоғин.

* * *

Халос эрмас киши ҳар ҳол ила Тенгри қазосидин.

* * *

Юз ўлумча бордуур ағёр ила ўлтурмағи.

* * *

Бу кўҳан⁵ дайр ичра тинмаслиққа қолғай туну кун,
Хотирин яхши-ёмон савдосидин тиндурмаған.

* * *

Дам урма бу чаманда, Навоийки, бир гуле
Билмас заған фифонини булбул навосидин.

¹ Тааюонот – аниқлик, маълумлик.

² Хурдадон – нозикфаҳм, заковатли.

³ Бирён – қовуриш.

⁴ Бисмил – сўйиш.

⁵ Кўҳан – кўҳна, қадимиј.

* * *

Даҳр аро андок маош этғилки, сендин қолмаса
Тоат андоқким, керактур бори исён қолмасун.

* * *

Тийралар лутф айлабон тутмас сафо аҳли¹ ерин,
Ёриған бирла учи шамъ ўзини тутмас кўсав².

* * *

Ишқ махфий қолмас охир, эй кўнгул, кўп чекма жон,
Мен ҳам аввал кўп ёшурдум, кўрки, пинҳон қолдиму?

* * *

Эй кўнгул, бу гулшан атрофиға боқким, ғунчае –
Ким, кўнгул жамъ айлади, бўлмай паришон қолдиму?

* * *

Демаким, оламни хасча кўрмамишсен мўътабар,
Айт филвоқеъки³, онча эътибори борму?

* * *

Хушроқ кўрунур анжум, чун тун бўлур қоронғу.

* * *

Сабзай хат бирла бу гулшан вафосиз эрканин,
Килки қудрат⁴ ёзди, райҳони баҳоридин ўку.

* * *

Фалақдин яхшилиқ етқай дебон кўнглунгни шод этма,
Ёмонлиғким етар, холо унут, ўтканни ёд этма.

¹ Аҳли сафо – кўнгли соф, покиза кишилар, илоҳий оламдан баҳра олувчиilar.

² Кўсав – косов.

³ Филвоқеъ – ҳакиқатда.

⁴ Килки қудрат – қудрат қалами.

* * *

Замона ахлиға гар юз қүёшча кўргузубсен меҳр,
Вафо зинхорким, бир зарра чоғлиғ эътимод этма.

* * *

Қилиб солиҳ амал қасби шиорингни салоҳ¹ этгил,
Вале фосид хаёлинг бирла ҳар дам бир фасод этма.

* * *

Киши девона бўлса яхширок юз қатлаким, аглаҳ.

* * *

Умр ўтмакин андиша қил, давронға йўқтур меҳр – бил,
Эй шах, гадони кўзга илким, не гадо қолур, не шах.

* * *

Жоҳу мол ахлида йўқ меҳру вафо,
Бас манга меҳру вафо мол ила жоҳ.

* * *

Нашъа етмас бода гулгун², базмгаҳ гулзор эса,
Гар кўнгул ичра бировнинг хорхори³ бор эса.

* * *

Дема фарзона биравдурки, улустин чиқмиш,
Тенг кўрар чунки улус бору йўқин фарзона.

* * *

Ториқмасин, неча гардундин эгрилик етса,
Биравки тузлуги йўқ ҳалқ ила маошида.

¹ Салоҳ – парҳезкорлик, зуҳду тақво.

² Гулгун – гулранг, пуштиранг, қизил.

³ Хорхор – ғам, қайгу, безовталиқ.

* * *

Чун бу гулшанга вафо йўқ, эй кўнгул, зинҳорким,
Кўп қувонма сунбулу сарви хиромони била.

* * *

Умрдин бир субҳ олғил баҳраким, фасли баҳор
Лола ҳам жомин тутубтур нарғиси жоду била.

* * *

Ҳар қушунгға заҳр ила қору¹ тутар шоми ажал,
Бир сахар сен ҳам ҳаёте топ қушу қору била.

* * *

Не зулолу оташин гулдурки, бўстон шоҳиди,
Айлар оройиш бу энглик² доғи ул кўзгу била.

* * *

Гар десанг саргашталик кўрмай йўлунгни туз юру,
Гар инонмайсен, назар қил чархи кажрафторға³.

* * *

Навбаҳори даҳрға қўйманг кўнгулким, йўқ вафо
Не гули бўстонида, не лолаи худрўсида⁴.

* * *

Оlam аҳлиға қўшилмоққа ўзунгни қилма зор,
Чунки айрилмок керактур сўнгра юз озор ила.

* * *

Замона аҳлики, давлат ҷоғи кулунгдурлар,
Мулоямат⁵ яна кўп қилма ул дадаклар⁶ ила.

¹ *Қору* – бадал, эваз.

² *Энг* – юз, чехра.

³ *Чархи қажрафтор* – тескари айланувчи фалак.

⁴ *Худрў* – ўзича ўсган, ёввойи.

⁵ *Мулоямат* – мулойимлик.

⁶ *Дадак* – жория, чўри.

* * *

Ёр йўқ оламдаким, бир ёр сиррин асрагай,
Бас ажаб сирредуурким, эл дегай ағёрға.

* * *

Уйладурким, сотибон Юсуфни¹ олғай сиймқалб²,
Кимки матлубни қўюб, майл этса дунё жоҳиға.

* * *

Аlam чу етти, кетар ишқ лаззати жондин,
Киши не навъ қилур айшни алам бирла.

* * *

Бу гулистон аро чун хорсиз гуле бутмас,
Ўзунгга айламагил хорлик ситам бирла.

* * *

Буким, Жамшидқа даврон вафо кўргузмайин йиқти,
Ўқу кайфиятинким, ёзилибтур даври жом ичра.

* * *

Бу эски дайр чун қилмас мудом элга вафо, хуш тут
Ўзингни доим эски май била айши мудом ичра.

* * *

Халқдин юз дашт йўл тутсун кироқ ул зорким,
Дерки ўзни солмайин ҳар лаҳза минг озорға.

* * *

Ки, мўр сайри эмас чархи зарнигорғача³.

¹ Бу ерда ўгай акалари томонидан арзимас пулга қул килиб сотилган Юсуф алайҳиссаломга ишора қилинмоқда.

² Сиймқалб – сохта пул.

³ Зарнигор – олтин билан безалган.

* * *

Эрур баҳор ғанимат, май ички, билмассен –
Ки, даҳр боғида бўлғунг яна баҳорғача.

* * *

Малоҳат авжи бирла ҳусн бўстонида йўқ равнак,
Кани бу боғ аро сарве, қани ул авж уза моҳе?

* * *

Дема охирки, йўқтур ишқ савдосида бир бедил,
Ани кўргилки, борму ҳусн бозорида дилҳоҳе.

* * *

Қолди айтилмай ниҳоний ишқ сирри ончаким,
Колмади бир сўзки, бу маъни аро айтилмади.

* * *

Очилимоғлик узулиган ғунчага не эҳтимол ўлғай.

* * *

Навоий, ҳосил эт ҳиммат қанотиким, учар қушқа
Ҳаво қилганда мақсадға не монеъ дашт бўртоғи.

* * *

Қилур жон риштасин саргаштай мақсуд ила пайванд,
Тааллуқ торидин ҳар кимсаким, қатъ ўлди пайванди.

* * *

Гулшани давронга мойил бўлма, зийрак қуш эсанг –
Ким, тикан тори қилур ҳар тоза гулбарги тари¹.

* * *

Гул харидори чу кўптур, бўлма кўп, эй боғбон,
Зеб учун машшота ё сотмоқ учун даллоласи.

¹ Tap – яшнаб турган, тароватли.

* * *

Бўлса мавзун¹, боқмағай табъ аҳли номавзун сари.

* * *

Хуснга чун йўқ вафое, жуз надомат кўрмади,
Бевафоеким, вафо аҳлига озор истади.

* * *

Фалак бошингни кирпич² муттакоси³ килгуси гар худ,
Бу дам хуршид хиштидин бошингға муттако етгай.

* * *

Қилмаған шогирдлиғ ҳеч ишта устод ўлмади.

* * *

Ғунча кулгусига, эй булбул, кўнгул гар бермасанг,
Бағринга ҳар гул сою юз хор бўлғайму эди.

* * *

Эй Навоий, қилсанг эрди оғият кунжин ватан,
Мунча мунглув жонинга озор бўлғайму эди.

* * *

Навоий ишқдин не келса, дам урмаки, ошиққа
Керактур ишқи пинҳонию доғи ишқ пинҳони.

* * *

Замону аҳли замонни зинхор кўрма хошок бирла хасча –
Ки, оламда олам аҳли доно қошинда беэътибор бўлғай.

¹ Мавзун – гўзал, чиройли.

² Кирпич – гишт.

³ Муттако – суюнчик.

* * *

Фурур хусн ила жоҳингга қилмаким, қолмас
Жамоли оламию олам аҳлининг жоҳи.

* * *

Гули аҳду вафо давр аҳлидин кўз тутмаким, ҳаргиз
Музайян бўлмамиш мундок чечакдин дахр бўстони.

* * *

Дахр боғида вафосизлиғ не қушким, килди фаҳм,
Чекти маҳзун нола, аммо бу чаманға кирмади.

* * *

Улки қаҳр этса, киличидин дамодам қон томар,
Бағридин қон томғучилар бирла не жинсияти.

* * *

Васл нўши бирла жон топқонға, ваҳ, андин не ғам –
Ким, тўлодур заҳри қотил бирла жоми фурқати.

* * *

Дахр килғандин яланг бошини тенг туфроғ ила,
Не хабар улким, етар гардунға тожи рифъати.

* * *

Мўр аёғ остида ўлгандин қачон топқай вукуф,
Арслонким, кўкка чирмашғай ғиреви¹ шавкати.

* * *

Эй кўнгул, ишқ ичра йўқ шоҳу гадоға имтиёз,
Ўт аро тенгдур қурук ё ўл йиғочнинг хирқати².

¹ *Firrev* – шовкин-сурон, тўполон, ғавғо.

² *Хирқат* – куйиш, ёниш.

* * *

Ким, санга бу келишу кетмакдин
Айшу ишрат худ эмас эрди мурод.

* * *

Бевафодур фалаки буқаламун,
Созу оҳангига йўқ бир конун.

Йўқ бақо жоҳ ила шавкатқа доғи,
Йўқ вафо умр ила давлатқа доғи.

* * *

Кўрки, ҳар шаҳки, юруб олди жаҳон,
Барча бордуму қора ерда ниҳон.

* * *

То фалак билди таадди фанини,
Қайсидин олмади ўз берганини!

Кимга берди қуёш авжида нишаст¹ –
Ким, яна қилмади туфроққа паст.

Кимга бир нўш ила еткурди баҳр,
Ким яна тутмади юз соғари заҳр.

* * *

Ҳар нафас васфини этмак бўлмас,
Чун ўтар, гардиға етмак бўлмас.

* * *

Кўрки, умр элга вафо айладиму,
Чарх жуз жавру жафо айладиму?!

¹ Нишаст – ўтириш.

* * *

Олами хузн аро бўлма ғамда,
Ўзни хуш тут неча кун оламда.

* * *

Чун жунун¹ ишқ ила бўлди дамсоз²,
Асрай олғайму киши кўнглида роз.

* * *

Чун бир иш мумкин эмас оламда,
Йўқ эмиш жинси бани одамда.

* * *

Ҳак таоло бандасининг қисматин
Чун азал девонида қилмиш рақам.

Чун анинг тағиригининг имкони йўқ,
Негаким, қилмиш ўзи жафф ал-қалам³.

Кимки, ондин ортуқ-ўксук⁴ истагай,
Бордур онинг жаҳли ортуқ, акли кам.

Тенгри эҳсонига шод ўлған, қилур
Ўзни шоду меҳнатидин элни ҳам.

Шокир⁵ ўлмай улки, озу ҳирсдин⁶,
Доим этгай ўзни ғамгин, кимга ғам.

* * *

Кишики, илгини устун тилар, сахо қилдик,
Қўлида захри ҳалоҳилу⁷ гар Хизр суйидур –

¹ Жунун – ошиклик, бекарорлик, савдойилик.

² Дамсоз – ҳамдам, сирдош, ҳамдард.

³ Жафф ал-қалам – қаламнинг ёзишдан тўхташи; иш тугаши.

⁴ Ўксук – кам, оз.

⁵ Шокир – шукр килувчи.

⁶ Озу ҳирс – тамаю ҳирс.

⁷ Ҳалоҳил – ўлдирувчи, ҳалок этувчи.

Ки, бергучи агар ўлсун гадою олғучи шох,
Берур илик юқориу олур илик күйидур.

* * *

Хар кишиким топса даврон ичра жоху эътибор –
Ким, анинг зотида бедоду ситам бўлғай қилиғ.

Яхшилиғ гар қилмаса, бори ёмонлиғ қилмаса –
Ким, ёмонлиғ қилмаса, килғанча бордур яхшилиғ.

* * *

Синук сафолки, май дурдин ичкали топсанг,
Қабул айламагил жоми салтанат Жамдин.

Иликка кирса қуруқ нон, маош учун чекма
Нашот неъматининг миннатини Хотамдин.

* * *

Эрур аҳли хунар қошинда хунар
Айб ёпмок, доғи хунар топмок.

Хунарин элнинг ошкор этмак,
Йўқ эса бари айбини ёпмок.

* * *

Оғзинга кирган такаллум¹ риштасин чекма узун –
Ким, бу иштин сарнигуңлуқ² юzlаниб, нуқсон келур.

Кўрки, чун оғзиға кирған риштасиға берди тул³,
Анкабут ул риштадин ҳар дам нигунсор⁴ осилур.

* * *

Пок раҳравлар била ҳар кимки, бўлди муҳталит⁵,
Шак эмастурким, натижа топмас илло поклик.

¹ ТАКАЛЛУМ – сўз, нутқ.

² САРНИГУҢЛУҚ – тўнтарилганлик; шармандалик.

³ ТУЛ – узунлик.

⁴ НИГУНСОР – боши эгик, тескари.

⁵ МУҲТАЛИТ – аралашган, бирлашган.

Ҳар неча бўлса ариғсиз¹ чун ариғлиғ су аро
Хилт² бўлди, мумкин эрмас қолмоғ ул нопоклик.

* * *

Киши йигитлар ила ишқибозлиғ қилса,
Йигитлигидаги эрур хўбу мунда эрмас шак.

Қариға тавбаву тақво керак ва гар бу ҳарф
Ўзини йиғмаса, хуштур сақолиға кулмак –

Ки, пўя қилса назар солғали йигитларга,
Валек жисми асо истаса, кўзи айнак.

* * *

Уйда равнақдуур, агар кишига
Яхши ҳамхона бўлса ҳамзону³.

Зеб ила турфа ҳаргиз ўлмас уй,
Бўлмаса анда турфа кадбону⁴.

* * *

Кўнглида чун ҳаво қилур туғён,
Умри шамъига еткуур нуқсон.

* * *

Вужудинг нафью мавжудунгни базл эт,
Чу мавжуд ўлди бу иш, коминга ет –

Ки, факр ичра нимаким еткуур суд,
Эрур наффи вужуду базли мавжуд.

¹ Ариғсиз – нопок. Ариғлиғ – поклик.

² Хилт – аралашма, аралашиш. Эски тиббиётта кўра, киши бадани таркибига кирадиган тўрт модданинг бири.

³ Ҳамзону – ёнма-ён, бирга.

⁴ Кадбону – уй бекаси, хоним.

* * *

Манга етса минг зулм неши фалондин,
Иложида ҳолимға ҳайрон қолурмен.

Жафо қилғали қўйса вайронима юз,
Агар қавлай олмон, қоча худ олурмен.

* * *

Деди ҳазрати муҳофиз¹ коинот,
Анга ким эди хузнин ўкситгучи –

Ки, дунёда бўлғил нечукким ғарип
Ва ёхуд аниңдекки, йўл ўткучи.

* * *

Улки, Ҳак боринда мақсад истагай ҳар зотдин,
Мехр боринда ёруғлуғ кўз тутар зарротдин.

* * *

Тамаъ этма кўп ўлса эл моли,
Кўрмайин Ҳак хазинасин холи.

* * *

Етар чу ризкинг, агар хорадур ва гар ёкут,
Ўзунгга юклама андуҳ тоғин, истаб кут.

* * *

Мурувват барча бермакдур, емак йўқ,
Футувват² барча қилмоқдур, демак йўқ.

¹ Муҳофиз – химоя қилувчи.

² Футувват – X асрдан бошлаб Мовароуннахр ва Хуросонда золим ҳукмдорларга қарши курашиб, юртни ташки душманлардан химоя этиш максадида пайдо бўлиб, ҳалқ ичидан чиққан турли касб-хунар эгаларини бирлаштирган харакат. У жавонмардлар, фатиyllар, ахийлар, айёрлар деб ҳам юритилган.

* * *

Такаллуф эрур танға фарсудалиқ¹,
Анніг таркидур жонға осудалиқ.

* * *

Музаввир² макри бўлди мужиби қайд,
Нечукким, тулку лаъби³ боиси сайд.

* * *

Қотик эл жисмидин анбарлар олмай нақд эмас восил –
Ки, тогни пора-пора килмайин лаъл ўлмади хосил.

* * *

Ранжкаш⁴ бўлким, чу тортар чуғз вайрон ичра ранж,
Аждаҳодин бийми йўқ, аммо эрур уммиди ганж.

* * *

Эл ичра, эй ҳасуд, сени қилди Ҳақ залил –
Ким, ноҳақ элга зидсену Ҳақ молига баҳил.

* * *

Халиқ ўлғон сахиидин элга бўлди икки баҳшойиш⁵,
Ҳам эҳсонидин оройиш, ҳам ахлоқидин осойиш.

* * *

Ёлғон демакда тажриба аввалғи субҳ бас,
Ёлғон нафас чу урди, қорорди ҳамул нафас.

* * *

Авлиё поясигадур⁶ етмак,
Топмаса шукру топса базл этмак.

¹ Фарсуда – хориган, чарчаган.

² Музаввир – макру хийла қилувчи, риёкор.

³ Лаъб – хийла, найранг.

⁴ Ранжкаш – азоб чекувчи.

⁵ Баҳшойиш – туҳфалар, эҳсонлар.

⁶ Поя – мартаба, дараҷа.

* * *

Базл ҳайвонвашлар¹ илгидин агар истар күнгүл,
Уйладурким, орзу қилғай буғу шохида гул.

* * *

Элни хор айлаган тамаъ билгил,
Доимо азза ман қанаъ билгил.

* * *

Күнгүлга футур² ўлмайин, роз очилмас,
Садаф гар бутун бўлса, гавҳар сочилмас.

* * *

Гофил ўлма, назардин итса аду,
Шамъ ўчурганда, ел кўринурму.

* * *

Юқар ёмонлиғ ангаким, кирап ёмон эл аро,
Кўмур аро илик урған қилур илкини қаро.

* * *

Дунёву уқбо³ иккиси жамъ ўлмас, эй рафик,
Кимки икки кема учини тутса, бўлур ғарик.

* * *

Аблаҳ они билки, оламдин бақо қилғай тамаъ,
Аҳмоқ улким, олам аҳлидин вафо қилғай тамаъ.

* * *

Истасангким, кўрмагайсен бевафолиғ, эй рафик,
Қилма олам аҳли бирла ошнолиғ, эй рафик.

¹ Ҳайвонваши – ҳайвонсифат.

² Футур – шикаст, жароҳат.

³ Уқбо – охират.

* * *

Жаҳон аруси учун, эйки, асру толпиндинг,
Қачон анинг бошидин кечтинг, ул замон тиндинг.

* * *

Улки, санга элдин эрур айбгў¹,
Элга доги сендин ўлур айбжў².

* * *

Киши айбинг деса, дам урмағилким, ул эрур кўзгу,
Чу кўзгу тийра бўлди, ўзга айбинг зохир айларму?

* * *

Киши айбин юзига қилма изҳор,
Тааммул³ айла ўз айбингға зинхор.

¹ Айбгў – айбингни айтувчи.

² Айбжў – айб изловчи.

³ Тааммул – сабр, бардош.

«ҲАЙРАТ УЛ-АБРОР»дан

Йўл ёмону яхшисидин ема ғам,
Бисмиллоҳ, дегилу қўйғил қадам.

* * *

Ганжинг аро нақд фаровон эди,
Лек боридин ғараз инсон эди.

Турфа каломингға доғи комил ул,
Сирри ниҳонингға доғи ҳомил¹ ул.

Кўнглига қилдинг чу яқин ганжи қисм,
Жисмини ул ганжга қилдинг тилисм².

* * *

Борчасини гарчи латиф айладинг,
Борчадин инсонни шариф айладинг.

* * *

Жумла жаҳон аҳли хато қилсалар,
Журм билан нома қаро қилсалар,

Номани оқ айламак осон санга –
Ким, йўқ ўшул амрда нуқсон санга.

¹ Ҳомил – юкли, юқ кўттарувчи.

² Тилисм – тилсим.

* * *

Ҳар киши осию¹ гунаҳкоррок,
Афв ила раҳматқа сазоворрок.

* * *

Нукта сув янглиғ эритур тошни,
Топса ҳакиқат ўтидин чошни².

Бўлса ҳакиқат гухаридин йирок,
Ришта³ сўзин сўзламаган яхшиrok.

Риштаға чун зоҳир эрур тору пуд⁴,
Дурсиз анга рангию нақши не суд?

* * *

Сарву гулу лола харидори бор,
Лек ўтуннинг доғи бозори бор.

* * *

Сўз гухариға эрур онча шараф –
Ким, бўла олмас анга гавҳар садаф.

Тўрт садаф гавҳарининг дуржи ул,
Етти фалак ахтарининг⁵ буржи ул...

Борча кўнгул дуржи аро жавҳар ул,
Борча оғиз ҳукқасида гавҳар ул.

Гар худ эрур ханжари пўлод тил,
Суфти⁶ доғи инжулари сўзни бил.

¹ Осий – гуноҳкор, итоатсиз, исён килувчи.

² Чошни – таъм, маза.

³ Ришта – ип, тор, таноб; томир.

⁴ Тору пуд – ўриш-арқок.

⁵ Ахтар – юлдуз.

⁶ Суфт – тешик.

Тил бу чаманнинг варақи лоласи,
Сўз дураидин¹ бўлубон жоласи.

Сўздин ўлукнинг танида рухи пок,
Рух доғи тан аро сўздин ҳалок.

* * *

Тенгрики, инсонни қилиб ганжи роз²,
Сўз била ҳайвондин анга имтиёз.

* * *

Донаи дур сўзини афсона бил,
Сўзни жаҳон баҳрида дурдона бил.

* * *

Сўз аро ёлғон киби йўқ нописанд,
Айлар анинг назмини доно писанд.

Ўрнида тишлар дури манзум³ эрур,
Чун сочилур, қиймати маълум эрур.

Варду шажар⁴ шоҳид эрур боғ аро,
Лек ўтун силкидадур⁵ тоғ аро.

* * *

Бўлмаса эъжоз⁶ мақомида назм,
Бўлмас эди Тенгри каломида назм.

* * *

Назмда ҳам асл анга маънидуур,
Бўлсун анинг сурати ҳар недуур.

¹ Дураар – дурлар.

² Ганжи роз – сир ҳазинаси.

³ Дурри манзум – риштага тортилган дур, яъни мавзун ва равон шеър.

⁴ Шажар – дарахт, ниҳол.

⁵ Силк – тизим.

⁶ Эъжоз – мўъжиза.

Назмки, маъни анга марғуб эмас,
Аҳли маоний¹ қошида хўб эмас.

Назмки, ҳам сурат эрур хуш анга,
Зимнида маъни доғи дилкаш анга.

* * *

Ул киши сўз баҳрида ғаввос эрур –
Ким, гуҳари маъни анга хос эрур.

* * *

Субҳи азал² қилди чу дехқони сунъ,
Одами хокийни гулистони сунъ.

Эсти насими бу гулистон сари,
Сунбулу сарву гулурайхон сари,

Ким бу раёҳинга³ етишди футух⁴,
Ўйлаки тан гулшаниға кирди рух.

Эрмас эди анда ғараз ҳеч гул,
Ғайри кўнгулким, ғараз эрди кўнгул.

* * *

Кўнгул эрур булбули бўстони роз,
Кудс ҳаримида⁵ бўлуб жилвасоз.

* * *

Каъбаки, оламнинг ўлуб қибласи,
Қадри йўқ андоқки, кўнгул каъбаси.

¹ Аҳли маоний – маъно эгалари, донишмандлар.

² Субҳи азал – яратилиш тонги.

³ Раёҳин – райхонлар, гиёҳлар, гуллар.

⁴ Футух – очилиш, ечилиш, күшойиш.

⁵ Кудс ҳарими – поклик ҳарами, яъни илохий олам.

* * *

Кимга бу олам сори очилса йўл,
Оlam аро аҳли дил¹ ул бўлди, ул.

* * *

Кимки жаҳон аҳлида инсон эрур,
Балки нишони анга имон эрур.

* * *

Бас ани инсон атағил бериё,
Ким ишидур сабр ила шукру ҳаё.

* * *

Улки, қилиб Тенгрига минг йил сужуд²,
Бўлса шақийи азалий³ қайдада суд?

* * *

Ҳар кишига хуш кўринур ўз иши.

* * *

Бўлмаса имон била кетмак иши,
Англаки, они деса бўлмас киши.

* * *

Оlam аро ҳалқни Яздони пок
Аҳли нажот этти-ю аҳли ҳалок.

* * *

Боштин-оёқ борча мусулмон эмас,
Кимки мусулмон, муни ёлғон демас.

¹ Аҳли дил – маърифат аҳли, орифлар.

² Сужуд – сажда, ибодат.

³ Шақий – бадбаҳт, гуноҳкор.

* * *

Бил муниким, сен доги бир бандасен,
Кўпрагидин ожизу афгандасен¹.

Эрмас алар туфроғу сен нури пок,
Хилқат аларғаву сенга тийра хок.

* * *

Кимсаки, шукр айласа, кўпрак берур.

* * *

Кўйни шубон асрамаса ою йил,
Оч бўрилар тўъмасидур бори бил.

* * *

Боқмаса дехқон чаманин туну кун,
Нахли тарин² англа қуруғон ўтун.

* * *

Истаса топшурғонини Кирдигор³,
Фикр қил ул дамки, жавобинг не бор?

* * *

Ҳар не хато қилғонинг ўлғоч ҳисоб,
Бўлғусидур ҳар бирига юз азоб.

* * *

Кимгаки бир ришта етурдинг зиён,
Қатлинга ул риштани билгил йилон.

¹ Афганда – бечора, ожиз.

² Нахли тар – яшнаб турган дарахт.

³ Кирдигор – Яратувчи, Худо.

* * *

Зулм ўзунга фисқdur, эй ҳушёр,
Гум қил ани, бўлса санга ҳуш ёр.

* * *

Гаҳ-гаҳи ёд айла надоматни ҳам,
Қайси надоматки, қиёматни ҳам.

Журму гунаҳдин киши маъсум¹ эмас,
Таркини тутмок доғи мазмум эмас.

Ҳақнинг эрур саҳвсиз иш лозими,
Саҳв эрур лозимаи одами.

Саҳвунгга де узр, таваҳхум² била,
Зулмдин эт тавба тазаллум³ била.

Кимники бедодинг⁴ этибдур асир
Бўл анга адл илги била дастгир⁵.

* * *

Рўзи учун мунча фусунсозлик⁶,
Мансаб учун мунча дағобозлиқ⁷.

* * *

Дев ила шайтон уруб ичинда жўш,
Танға малойик паридан пардапўш⁸.

¹ Маъсум – пок, бегуноҳ.

² Таваҳхум – вахимага тушиш, қўркиш.

³ Тазаллум – зулм кўриш.

⁴ Бедод – жабр, зулм, ситам.

⁵ Даствир – ёрдамчи, кўлловчи, йўл кўрсатувчи.

⁶ Фусунсоз – найрангбоз.

⁷ Дағобоз – хийлагар.

⁸ Пардапўш – парда ёпувчи, сир яширувчи.

* * *

Одам аро, күр, не тафовуттуур,
Кибла анга, Тенгри мунга буттуур.

* * *

Кимки хаёлиға келур мосиво¹,
Лофи муҳаббат анга эрмас раво.

* * *

Бим² ила ким Ҳақни парастиш³ қилур,
Нафс нажотини тилаб иш қилур.

* * *

Жуду саховат чоғи бухл этмагил,
Шукр замони доғи бухл этмагил.

* * *

Бухл эрур борча сифатдин хасис,
Лек сахо жавҳари асрү нафис.

* * *

Ақлки, таъриф этар авсофни⁴,
Бухл била тенг тутар исрофни.

* * *

Сочмоқ овуч бирла гуҳар от учун,
Накд этак бирла мубоҳот⁵ учун,

Ақл ҳисобидин эрур бас йироқ,
Бухл бу жудунғдин эрур яхшироқ.

¹ Мосиво – Худодан бошқа нарсалар.

² Бим (Бийм) – хавф, хатар.

³ Парастиш – топиниш, сиғиниш.

⁴ Авсоф – васфлар, мактоворлар, таърифлар.

⁵ Мубоҳот – фахр, ифтихор.

* * *

Бермагида маръи¹ эрур эътидол,
Лек эмас мавқеъида² базли мол.

Ёяр анга супраки, ул оч эмас,
Берур анга түнки, яланғоч эмас.

От анга тортарки, юз илқиси³ бор,
Сийм анга берурки, юз илғиси⁴ бор.

Ҳам йиборур лаъл Бадахшон сари,
Ҳам кетуурур зирани Кирмон сари⁵.

* * *

Они доти дема сахийким, киши
То тиламас бермак эмасдур иши.

* * *

Они сахий англағил, эй ҳушманд⁶,
Ким ани давлат қилибон сарбаланд,

Ҳоли агар яхшидуур, гар табоҳ⁷,
Кимсадин этмас тамаъи молу жоҳ.

Ҳам неки Ҳак берса қаноат қилур,
Ҳам неки амр этмиш итоат қилур.

* * *

Ўз ерида юз туман, ар бир дирам,
Базл ишида teng кўрар ахли карам.

¹ Маръи – қўриниш, намоён бўлиш.

² Мавқеъ – жой, макон, ўрин.

³ Илқи – йилқи.

⁴ Илғи – йилги.

⁵ Бадахшон – лаълнинг кони, Кирмон – зиранинг ватани бўлгани учун бу ерда киноя қилинайти.

⁶ Ҳушманд – ҳушёр, аклли, зийрак.

⁷ Табоҳ – бузук, хароб, вайрон.

* * *

Гунча киби хурдани қилма тугун,
Тонгла чу сочкунг неки тугдунг бу кун.

Бухл ила чун ютти садаф дурри соф,
Қилдилар олмогида кўксин шигоф¹.

* * *

Мунда экиб, анда ўрарсен яқин,
Жаҳд этким, бўлмағасен хўшачин².

Мунда экинларга тафовутдуур,
Яхшироғи жуду саховатдуур,

Тарки тамаъ қилки, сахо ул эмиш,
Базлда сарф этки, ато ул эмиш.

Бергали олмоқ ишидин бўл йирок,
Бермак учун олмоғанинг яхшироқ.

* * *

Бир дирам олмоқ чекибон дастронж³,
Яхшироқ андинки, бирор берса ганж.

* * *

Химмат агар бўлса Навоий санга,
Бандадурур Ҳотами Тоий санга.

Элга шараф бўлмади жоҳу насаб,
Лек шараф келди ҳаёву адаб.

¹ Шигоф (*Шикоф*) – дарз, тешик, ёриқ.

² Хўшачин – бошқоқ терувчи.

³ Дастронж – касбу кор, меҳнат.

* * *

Бўлмас адабсиз кишилар аржуманд,
Паст этар ул хайлни чархи баланд.

* * *

Тарки адабдин бири кулгудуур,
Кулгу адаб таркига белгудуур.

* * *

Кулгуки ўз ҳаддидин ўлди йироқ,
Йигламоқ андин кўп эрур яхширок.

* * *

Равшан этиб шамъни ҳар тун йифи,
Елга бериб ғунчани хандонлифи.

* * *

Қаҳқаҳаким, ҳазл анинг ёридур,
Курбака савти била рафторидур¹.

* * *

Масхараким кулгу учун бож ер,
Бир дирам олғунча ики кож² ер.

* * *

Ҳар кишининг тавриға лойик керак,
Сурати ҳолиға мувофиқ керак.

* * *

Сажда гадо оллида эрмас карам,
Билки карамдур анга бермак дирам.

¹ Рафтор – юриш; ҳатти-ҳаракат.

² Кож – шапалоқ; изтироб, азият.

* * *

Гар эрур атфолу иёлинг¹ сенинг,
Будур аларға доғи ҳолинг сенинг.

Улча эрур тифлға шойиста² иш,
Билки кичикликта эрур парвариш.

Қатрага чун тарбият этти садаф,
Эл бошиға чиқкуча топти шараф.

Бириси қўймоқлиқ эрур яхши от,
Ким десалар етмагай андин уёт.

Исмда кўп келди тафовут падид,
Бири Ҳусайн ўлди, бириси Язид.

Қилмоқ эрур бири муаллим талаб,
Қилғали таълим анга илму адаб.

* * *

Завжаким, ул бўлса аниси ҳарам³,
Шаръ тарики била тут мухтарам.

Нафқа⁴ била нафсни тутма дариф,
Жонингға ифрот⁵ ила ҳам урма тиф.

Айламагил ҳулласини ранг-баранг,
Кийса доғи ҳужрада тутсун даранг⁶.

Англасанг отланғучा ҳолотини,
Гар эр эсанг тутма анинг отини.

¹ Иёл – ахли оила.

² Шойиста – лойик, мувофик, муносиб.

³ Ҳарам – хос жой, Макка шахридаги масжид.

⁴ Нафқа – бу ерда моддий ёрдам маъносида.

⁵ Ифрот – ҳаддан ошиш.

⁶ Даранг – бу ерда қарор топиш, ором маъносида.

Қилма равон ёр ила ағёр аро,
Таъбияи¹ кўй ила бозор аро.

Улки чиқиб кирди яна қўйнунгга,
Балки олибсен ажаб иш бўйнунгга.

Гоза била қилди чу юзни қизил,
Юз қаролик фикридадур жазм бил.

Сочбоғини тоб ила чун солди банд,
Нафсу ҳаво бўйниға солди каманд.

Вусма² сори топти чу вобасталиқ,
Бўлди икки фитнаға пайвасталиқ³.

Мунча қабоҳат била боқиб турууб,
Берсанг ижозат ани отлантуруб.

Ушбу бўлур ғайрату мардоналиқ,
Рашку ҳамият била афсоналиқ.

* * *

Бошни фидо айла ато қошиға,
Жисмни қил садқа ано бошиға.

Икки жаҳонингга тиларсен фазо⁴,
Ҳосил эт ушбу икисидин ризо.

Тун-кунунгга айлагали нур фош,
Бирисин ой англа, бирисин күёш.

Сўзларидин чекма қалам ташқари,
Хатларидин қўйма қадам ташқари.

¹ Таъбия – кўрсатиш, жой бериш.

² Вусма – ўсма.

³ Пайваста – боғланган, уланган, туташ.

⁴ Фазо – майдон, саҳн.

Бўлсун адаб бирла бори хизматинг,
Хам қил адаб «дол»и¹ киби қоматинг.

Сўнгра раҳмнинг силасин² қарз бил,
Раҳм ўшул тоифага фарз бил.

* * *

Кимки улуғроқ – анга хизмат керак,
Улки кичикроқ – анга шафкат керак.

* * *

Иzzати ҳаддин кам эса хўб эмас,
Ҳаддидин ортуқ доғи марғуб³ эмас.

* * *

Гарчики, шаҳ базми эрур дилрабо,
Вожиб эрур айламак андин ибо.

Марҳами зимнида эрур решлар,
Нўши ичинда тикилур нешлар.

Гул кўринур, ёнида юз хори бор,
Бор эса бир айш, минг озори бор.

* * *

Телбага ўт шакли гулистон эрур,
Тушса халоси қачон имкон эрур.

* * *

Яна буким, яхши-ёмон дема сўз,
Эл ёмону яхшисиға солма кўз.

Яна буким, ранж етар, гар тааб,
Асрар ёмон-яхшиға шарти адаб.

¹ Дол – араб алифбосидаги «д» ҳарфи; мажозан эгилган, букик.

² Сила – инъом, эҳсон, яхшилик. Раҳм силаси (Силаи раҳм) – яқинларига яхшилик қилиш.

³ Марғуб – ёқимли, севимли.

* * *

Бўлса фино шеваси оринг сенинг,
Факр уйига тушса гузоринг¹ сенинг.

Андадурур шарт тавозуъ санга,
Ўтрусида қатъи таваққуъ санга.

Чарх киби етса забардастлик,
Ер қуйисида тиламак пастлик.

Етса ғаму ғусса юки тоғдек,
Бўлмоқ анинг остида туфроғдек.

Айламамак жола киби ёғса тош,
Рост бинафша киби юқкори бош.

Вазъи тавозеъда вафо айламак,
Даъби адаб бирла ҳаё айламак.

То бу васила² била топиб қабул
Мақсади аслий сори бўлғай нузул³.

* * *

Айш, Навоий, неча дилкашдуур,
Лек адаб бирла ҳаё хушдуур.

* * *

Кимгаки иш бўлди қаноат фани,
Билки, ани қилди қаноат фани.

Ганжу тажаммулни фино билмагил,
Балки фино ганжи қаноатни бил.

¹ Гузор – ўтиш, кечиш.

² Васила – йўл, восита, сабаб.

³ Нузул – тушиш, иниш.

Нақди қаноатға чу йўқдур фано,
Жаҳд эту бу нақд ила топғил фино.

* * *

Кулбада дарвешки, қонеъдуур,
Фойик¹ эрур шаҳфаки, томеъдуур.

Чунки тамаъ бўлди гадолар иши,
Билки гадодур тамаъ этган киши.

* * *

Кимки қаноатдин эрур хужжати,
Яхши-ёмонға йўқ анинг ҳожати.

Топса қаноат сори ҳар кимса йўл,
Шоҳ бу тақдир ила ул бўлғай, ул.

Мулк ила ўзни демагил аржуманд,
Мулки қаноат била бўл сарбаланд.

* * *

Равшан эрур кўзки, тутар ком ила,
Гўшаи меҳроб ики бодом² ила.

Чунки оғизнинг емак ўлди иши,
Ҳарби³ учун чекти ики саф тиши.

* * *

Кимса неча зебу тамаъдин йироқ,
Зимнида⁴ осойиш эрур яхширок.

¹ *Фойик* – ғолиб, забардаст; устун, афзал.

² *Бодом* – бу ерда бодом шаклидаги кўзга ишора.

³ *Ҳарб* – жанг, уруш.

⁴ *Зимнида* – орасида, ичида.

* * *

Гавҳару дурни қулоқ озори бил,
Сўзни қулоқнинг дури шаҳвори¹ бил.

Олтун исиргаки, қулоқ оғритур,
Зарҳал этукдурки, аёқ оғритур.

Нукта дурин бил қулоқ оройиши,
Кенг ўтук² ўлди оёқ осойиши.

* * *

Топса киши бодия³ ичра зулол,
Олтун аёқ қайдау синфон сафол.

Сувға сафол ичра ҳаловатдуур,
Кўзгуга кул бирла тароватдуур.

Ташнаки, ул сув била истар фараҳ⁴,
Қайда кирап кўнглиға олтун қадаҳ.

* * *

Ошига ким солса қилиб зийнат иш,
Зардагу⁵ шалғам киби олтун-кумиш.

Борча нахуд⁶ ўрнига дурри хушоб⁷,
Реза чағандар⁸ ерига лаъли ноб⁹.

Юзида зарришта бўлуб заъфарон,
Курси қамардин табақ устида нон.

¹ Шаҳвөр – шоҳона, қимматбаҳо.

² Ўтук – этик.

³ Бодия – чўл, дашт, саҳро.

⁴ Фараҳ – хурсандчилик, шодлик.

⁵ Зардак – сабзи.

⁶ Нахуд – нўҳат.

⁷ Хушоб – тоза, тиник.

⁸ Чагандар – лавлаги, қизилча.

⁹ Лаъли ноб – тоза ва тиник лаъл.

Сабзаси нон узра зумуррад¹ бўлуб,
Турраси² хон ичра забаржад³ бўлуб.

Тенгри учун, кел, ўзунг инсоф бер,
Ким киши оч ўлса, не навъ они ер.

Гарчики бор анда зарофат басе,
Дурлари тишларгадур офат басе.

Чайнаридин тишига ҳам озор ўлуб,
Ютмоғидин худ бўғуз афгор ўлуб.

Чунки ейилди бу такаллуфлук ош,
Ош дема, балки неча пора тош.

* * *

Икки қаро пул чекибон дастранж,
Яхшироқ андинки, шаҳ инъоми ганж.

* * *

Тинч кўнгул бирла қатиқсиз умоч⁴
Бехки⁵, бирор миннати бирла кулоч⁶.

* * *

Улки этиб тарки қаноат шиор,
Айлаб ани ул тамаъ эл ичра хор.

* * *

Сабру қаноат боридин яхширок.

¹ Зумуррад – зумрад, яшил тусли қимматбаҳо тош.

² Турса – соч, зулф.

³ Забаржад – сариққа мойил яшил тусли қимматбаҳо тош.

⁴ Умоч – таом номи.

⁵ Бех – яхши, афзал.

⁶ Кулоч – ширин кулча.

* * *

Ким сориким, Тенгрининг эҳсони бор,
Тош ёрилиб чиқмоғи имкони бор.

* * *

Хомтамаъ даҳрда ранжур эрур.

* * *

Қилма, Навоий, тамаъ элдин дирам,
Бор эса берсанг худ эрур ул карам.

* * *

Ҳар кишига қилди бирор бир вафо,
Махласи¹ йўқдур кўрубор минг жафо.

* * *

Неча самар² сочмоқ эса шоҳ иши,
Кўпрак отар тош анга терган киши.

* * *

Кон неча базли гуҳари пок этар,
Олғучи кўпрак юрагин чок этар.

* * *

Шамъ ёрутуб эв³ ичу тошини,
Эв ияси кўпрак узуб бошини.

* * *

Ҳар кишига етса фалақдин ғаме,
Бўлмаса ҳамдарди анинг ҳамдаме,

¹ Махлас – нажот топиш, қутулиш.

² Самар – мева, ҳосил.

³ Эв – уй.

Роз лабин тиккон ипин сўкмаса,
Ҳар неки қўнглида эрур тўкмаса,

Дард ёкиб шуълаи нобудини,
Чархдин ўткаргай анинг дудини.

Тифи бало кўксини чок айлагай,
Дард они бир дамда ҳалок айлагай.

* * *

Бас кишига умр хуши ёр эмиш,
Ёр деган ёри вафодор эмиш.

Ёрки, ойини вафо йўқ анга,
Шамъ кибидурки, зиё йўқ анга.

Шамъки, йўқ анда зиё тўшаси¹,
Ўтсиз эрур ўйлаки, муз шўшаси²,

Ёрки, бор анда вафо – ёр бил,
Умр деган ёри вафодор бил.

* * *

Ҳар киши оламда эрур ёрсиз,
Бир садафедур дури шахворсиз.

* * *

Йўқ ҳунари ёлғуз эса, ўз киши,
Қайда киши сонида ёлғуз киши.

Фард киши даврда топмас наво,
Ёлғуз овучдин ким эшитмиш садо?

Ёрсиз эл охи ғамандуд³ эрур,
Ёнса йиғоч, ёлғуз иши дуд эрур.

¹ Тўша – озик-овқат, йўл озиғи.

² Муз шўшаси – муз тарнови, муз сумалаги.

³ Ғамандуд – ғамли, қайгули.

Тоқ киши айши уйин бил нигун,
Уйга қачон ҳомил ўлур бир сутун?

* * *

Синса қаламнинг шақидин¹ бир учи,
Ожиз ўлур нома рақам қилғучи.

* * *

Дур нечаким, айбдин ўлди йироқ,
Лаъл ҳам ўлса ёнида яхшироқ.

Жумла жаҳон шоҳлиғидин ори бор,
Кимки гадодур доги бир ёри бор.

Шоҳки, йўқ ҳамдаму ёри анинг,
Кўнглида кўп бўлғуси бори анинг.

Қилса бирор ҳамнафасу ёрлик,
Бўлғуси кўп ғамға сабукборлик².

Ёр эрур андок ғуҳари бебаҳо –
Ким, анга муҳтоҷ не шах, не гадо.

* * *

Қайдаки ишқ ўти бўлуб шуълакаш³,
Акл ўлуб ул ўт уза хошокваш⁴.

* * *

Бўлмаса ишқ, икки жаҳон бўлмасун,
Икки жаҳон демаки, жон бўлмасун.

Ишқиз ул танки, анинг жони йўқ,
Хуснни нетсун кишиким, они йўқ.

¹ Шақ(қ) – ёриш, иккига бўлиш.

² Сабукборлик – енгиллик, хотиржамлик.

³ Шуълакаш – ёндирувчи, ҳарорат берувчи.

⁴ Хошокваш – хашакка ўҳшаган.

* * *

Ишқ эрур дурру күнгүл дурж анга,
Балки күөш ишқу күнгүл бурж анга.

* * *

Ишқ аён қилмоқ эрур ҳусн иши,
Үйлаким ўт шамъ ила ёқай киши.

Ҳар нечаким ҳусн диловезрок¹,
Ишқ ўти эл күнгли аро тезрок.

Лутфу тароват нечаким гулда кўп,
Ҳасратидин ғулғула булбулда кўп.

* * *

Мушкил эмас ишққа жон ўртамак,
Ўтға не душвор жаҳон ўртамак.

* * *

Пил² бўлур ишқ анга келтурса зўр,
Пил аёғи остида андоқки мўр.

* * *

Ошиқ ўзин ким деса, ошиқ эмас,
Борча киши ишқда содик эмас.

* * *

Ошиқ ани билки, эрур дарднок,
Ҳам тили, ҳам кўзию ҳам кўнгли пок.

* * *

Ишқки, ҳар шойибадин³ пок эрур,
Ҳар неки қилса киши не бок эрур.

¹ Диловез – кўнгилни олувчи.

² Пил – фил.

³ Шойиба – нуқсон, камчилик.

* * *

Ҳар кишиким, тузлук эрур пешаси,
Кажрав¹ эса чарх не андешаси.

* * *

Йўл неча туз, йўлчиға мақсад қариб²,
Хамлиғидин тушса йироқ, йўқ ажиб.

* * *

Шамъ бўйи туз келиб айвон аро,
Шоҳиди базм³ ўлди шабистон аро.

* * *

Ростдур ул ким, назари тўғридур,
Ким илиги эгридур, ул ўғридур

Бўлса илик эгрилик ичра самар,
Эл ани кесмакда туз этгай магар.

Кўзки, эрур эгри анинг хилқати,
Бирни ики кўрмак эрур санъати.

* * *

Ҳар кишиким, истаса тузлукка ғавр⁴,
Англадик ониким, эрур икки тавр:

Бир буки, туз бўлса кишининг сўзи,
Йўқ сўзиким, ҳам сўзию ҳам ўзи,

Бир буки, ёлғонға таассуф била,
Тўғри дегай сўзни такаллуф била.

Яхшидур аввалғиси худ бегумон,
Лек иккинчиси ҳам эрмас ёмон.

¹ Кажрав – эгри юрувчи.

² Қариб – яқин.

³ Шоҳиди базм – базм гўзали.

⁴ Ғавр – талаб; ҳақиқат, моҳият.

* * *

Кимки бу давронда қилур ростлик,
Йўқтур иши ғайри каму костлик.

Давр чу кажликка қилур иқтизо,
Сен тиласанг рост, эмастур ризо.

Туз иши йўқ гунбази давворнинг,
Ким хати туз келмади паргорнинг.

Ул кишиким, тузлук эрур шон анга,
Душман эрур гардиши даврон анга.

* * *

Эгрию туз васфи мухакқакдуур¹,
Ботил эрур эгрию туз ҳақдуур.

* * *

Шамъки, тузлук била масрур ўлур,
Гарчи куяр, боштин-аёқ нур ўлур.

* * *

То режа чекмас ерига боғбон,
Боғ ҳамон зебда, жангал ҳамон.

* * *

Моласиз ул тухмки, дехқон сочар,
Сувни тенг ичмас неча яксон сочар.

* * *

Улки, шиор айлади ёлғон демак,
Бўлмас ани эру мусулмон демак.

Нечаки жаҳд айласа козиб киши,
Бир-икки даст илгари борғай иши.

¹ Мухакқак – ҳакикат.

* * *

Кимсага ҳар шевада қаллоблик,
Андин эрур яхшики, каззоблик¹.

* * *

Кимки ўзи айлади ёлғон сүзин,
Кизб², дер эл, чин деса, ёлғон сүзин.

* * *

Кимсага ёлғончи дебон қолса от,
Бу от ила чорласалар ўзу ёт.

Сидқ хитоби яна ёнмас анга,
Чин деса ҳам, халқ ионнмас анга.

Кимки чини эл аро ёлғондуур,
Ёлғони чинликка не имкондуур?

* * *

Неча зарурат аро қолғон чоғи,
Чин демас эрсант, дема ёлғон доғи.

* * *

Дер эди: ёлғон демаким, шум эрур,
Кизб туз эл оллида мазмум эрур,

* * *

Хар кишиким ростни бехост³ дер,
Айтса ёлғон доғи эл рост дер.

* * *

Сўзда, Навоий, не десанг, чин дегил,
Рост наво нағмаға таҳсин дегил.

¹ Каззоблик – ёлғончилик, маккорлик.

² Кизб – ёлғон, найранг.

³ Бехост – бенхтиёр, кутилмаганда.

* * *

Даҳр иши то ҳалқ ила бўлмиш ситеz,
Хордуур олимуму жоҳил азиз.

* * *

Токи жаҳон зулмни қилмиш писанд,
Ерга тушар мева, йиғоч сарбаланд.

* * *

Разлға рифъат, билик¹ ахлиға ранж,
Тоғ уза хорову ер остида ганж.

* * *

Яхшиға андин ғаму озор эрур,
Боғда гул ҳамнафаси хор эрур.

* * *

Ғурбат аро ҳоли ёмондин ёмон,
Ҳар не йўқ ондин ёмон, ондин ёмон.

* * *

Кўнгли уйин илм этибон бир жаҳон,
Қатрада ул навъки, дарё ниҳон.

* * *

Кўр, не малаквашни қилиб нафси дун,
Деви лайн оллида хору забун.

* * *

Илмни ким воситай жоҳ этар,
Ўзинию ҳалқни гумроҳ этар.

¹ Билик – билим.

* * *

Олим агар жоҳ учун ўлса залил,
Илми аниң жаҳлиға бўлгай далил.

* * *

Олим агар қатъи амал айласа,
Илмиға шойиста амал айласа.

Солмаса кўз жифаи дунё сари,
Боқмаса туз дуняий фони сари.

Они шараф гавҳарининг кони бил,
Гавҳару кон, ҳар не десанг, они бил.

* * *

Кунгаки, урёнлик эрур зийнати,
Тира бўлур, бўлса булут хилъати¹.

* * *

Хушроқ эрур шаҳд қадудин² йирок,
Мушк агар нофаси йўқ яхширок.

* * *

Эр кишига хилъат ила не шараф,
Дурға не нуқсон йироқ ўлса садаф.

* * *

Қайси чибин кисвати³ заркордур⁴,
Еридуур қайдаки мурдордур.

* * *

Илм, Навоий, санга мақсуд бил,
Эмдики илм ўлди, амал айлагил.

¹ Хилъат – бу ерда инсон вужуди маъносида.

² Қаду – ковок.

³ Кисват – кийим, либос.

⁴ Заркор – заррин.

* * *

Нафъ етурмакка шиор айладинг,
Ўзунгга ул нафъни ёр айладинг.

Нафъинг агар халққа бешакдуур,

Билки, бу нафъ ўзунгга күпракдуур.

* * *

Нахлға дәхқон чу берур парвариш,
Бўлур анга мевау гул бермак иш.

* * *

Улки, зарар шевасини тавр¹ этар,
Элга демаким, ўзига жавр этар.

Улки, ушатур босибон шишани,
Қилмас аёқ захмидин андешани.

Шуъла тушуб хасғаки, тортар алам,
Чун они куйдурди, ўчар ўзи ҳам.

* * *

Кимки фалак сори отар тошини,
Тош ила озурда қилур бошини.

* * *

Ҳаққи, бирор хилқатини қилди пок,
Севмаса нопок эл они не бок.

* * *

Меваға мағз ўлса, бўлур пўст ҳам,
Кимсага ҳам душман ўлур, дўст ҳам.

¹ Таер – одат, шиор.

* * *

Яхши-ёмондин бари эрмас жаҳон,
Лек ёмон зоҳиру яхши ниҳон.

Чунки ёмон кўпрак эмиш, яхши оз,
Жазмки, оз ўлғусидур яхши роз.

Ҳақ сўзи дун халқдин имкон эмас,
Дев тили лойиқи Куръон эмас.

Чунки эрур асли ёмон нописанд,
Айламас ул яхшини асло писанд.

* * *

Дунки, ёмон феъли анга хушдуур,
Жазмки, эл яххиси нохушдуур.

Бўлди чу эл қилғониға айбжўй,
Мумкин эмас бўлмомоғи айбгўй.

Айб кўзи чунки бўлур тезбин¹,
Захр кўрар гарчи эрур ангубин².

Улки, хаёли бори фосиддуур,
Борча салоҳ аҳлиға ҳосиддуур.

* * *

Яхшиғадур аҳли ҳасад заҳмати,
Нақднинг ўғридин эрур офати.

* * *

Мехрки, равшанлик этар фош ани,
Кимга гунаҳ кўрмаса хуффош ани.

¹ Тезбин – тез кўрувчи.

² Ангубин – асал.

* * *

Сувки, берур элга ўлумдин амон,
Тийра қилур ўтға етишган замон.

* * *

Ғулки¹, маъвоси биёбон эрур,
Гулшан анинг кўзига зиндан эрур.

* * *

Лек қуёш жавҳари чун келди пок,
Бўлса булут нуриға монеъ не бок.

Тушса хазаф² остиға рахшон гуҳар,
Қайда гуҳар қадриға андин зарар.

* * *

Бу чаман ўлмоғида мавжуд анга,
Бор эди инсон гули мақсад анга.

* * *

Хайр мұяссар гар эмас эл³ била,
Нафъ тегурмак ҳам ўлур тил била.

Ганж бериб, бўлмас экин тутса кўз,
Улча қилур вақтида бир яхши сўз.

Сўз била куфр ахли мусулмон бўлуб,
Сўз била ҳайвон деган инсон бўлуб,

Ҳам сўз ила элга ўлумдин нажот,
Ҳам сўз ила топиб ўлук тан ҳаёт.

¹ Ғул – дев, жин.

² Ҳазаф – сопол.

³ Эл – кўл.

Бир сүз этиб онча балиятни дафь,
Ким сочибон ганж етишмай бу нафь.

Маъдани инсон гухари сўздуур,
Гулшани одам самари сўздуур.

Сўз била нафъ ўлмаса эл пешаси,
Яхши керак кўнглида андешаси.

Кўнгли киши хушлуғидин хуш керак,
Ноҳуш агар бўлса, мушавваш¹ керак.

* * *

Одамий эрсанг, демагил одами
Оники, йўқ ҳалқ ғамидин ғами.

* * *

Улки, киши ўлмагидин шод эрур,
Гўркану² ғосибу³ жаллод эрур.

* * *

Мўр терар ҳар неки, сочкай киши,
Бўлди тирик гўрга кирмак иши.

* * *

Бил яна бир мартаба мундин баланд,
Ким анға йўл топмоқ эрур аржуманд.

Қайсидур ул базл очук юз била,
Тутмоқ ачиқ бода чучук сўз била.

* * *

Олтун ағар тожға зийнатдуур,
Устида дур бўлса не нисбатдуур.

¹ Мушавваш – ташвишли, беором, паришон.

² Гўркан – гўрков.

³ Ғосиб – зулму ситам билан тортиб олувчи.

* * *

Чарх эрур шўъбадасанж¹, эй кўнгул,
Топма фириби била ганж, эй кўнгул.

* * *

Кимники тахт узра килур аржуманд,
Тахта уза оқибат айлар нажанд².

* * *

Хар киши шаънинки, рафеъ айлади,
Амира оламни мутеъ айлади.

Қилди яна жавр била зердаст³,
Даст-бадаст⁴ айлади туфроққа паст.

* * *

Бирға вафо айламади чархи дун,
Кимники чекти, яна қилди нигун.

Давлату иқбол била бўлма шод,
Мехрига ҳам айламагил эътимод.

* * *

Етса ажал муҳтасиби⁵ нетгасен,
Дафъиға тадбир не навъ этгасен?

* * *

Итки, қазон ошиға тегурди тил,
Юз қаролик бирладуур юз қизил.

¹ Шўъбадасанж – найрангбоз.

² Нажанд – хор, паст.

³ Зердаст – мағлуб, тобе.

⁴ Даст-бадаст – қўлма-қўл.

⁵ Муҳтасиб – ислом маросимлари, шариат коидалари ва жамоат тартибини назорат килювчи амалдор.

* * *

Улки, улус қатлиға жаллод эрур,
Үғлини ўлтурса доғи шод эрур.

* * *

Улки, кемур¹ сотмоғин айлар шиор,
Юз қаро бўлмоқдин анга қайда ор.

* * *

Чуғзки обод аро манҳус² эрур,
Лек бузук кунжида товус эрур.

* * *

Май, не ажаб, танни ябоб³ айласа,
Сел, не тонг, уйни хароб айласа.

* * *

Бодаға кўргузса киши хирагиқ⁴,
Ақл чароғиға берур тиралиқ.

* * *

Эйки, вужудинг уйи хошок эрур,
Зор танинг худ бир овуч хок эрур.

Неча бу хошокка ўт урмоғинг,
Неча бу туфроғни совурмоғинг.

Дард ўтидур бодаву ҳирмон суйи,
Йўқки томум ўтию тўфон суйи.

Урма ул ўтни хасу хошокинга,
Куйма бу сувни бир овуч хокинга.

¹ Кемур – кўмир.

² Манҳус – бехосият, шум, бадбахт.

³ Ябоб – хароб.

⁴ Хирагиқ – бу ерда майл кўрсатиш, берилиш маъносига.

Гарчи судек софию мавзун эрур,
Сулугидин ўтлуғи афзун эрур.

* * *

Кўзки, хаё ашки тўкар чун саҳоб,
Катрасининг ҳар биридур дурри ноб¹.

* * *

Кимки қазо илгига беихтиёр,
Тавба килурда анга не ихтиёр.

* * *

Ғайри ризо ҳукми қазо бўлмади.

* * *

Тенгрига шаҳнинг туз эса нияти,
Нега чекар хайлу сипаҳ миннати?

Хоссаки, бир жохилу дуну табоҳ,
Жаҳду жид этгай тилаб ўзига жоҳ.

* * *

Эйки, хароб этти такаббур сени,
Солди такаббурга тасаввур сени.

* * *

Ҳар нимаким, шаръ хилофидур ул,
Тўккасен ар бодаи софидур ул.

* * *

Кимгаки жонондин эрур жон азиз,
Ҳайфки, қилғай ани жонон азиз.

¹ Дурри ноб – асл, кимматбаҳо дур.

* * *

Яхши эмас гар қилиб айтур киши,
Күр не бўлур қилмайин айтур иши.

Кимгаки эрлик асари ёрдур,
Бир демас, ар қилғони минг бордур.

Кўрмаган эрликдин ўзин баҳраманд,
Бирни доғи қилмаса юз дер баланд.

* * *

Ҳар киши коме тиласа ёрдин,
Ёр иши маҳфий керак ағёрдин.

* * *

Саҳни гулистонки, самар йўқ анга,
Бир садафедекки, гуҳар йўқ анга.

* * *

Тушмаса яғрофдин ўт bog аро,
Шоҳ ўтундеқ нега бўлди қаро.

* * *

Оҳки, умр ўтти жаҳолат била,
Қолдим ўлум вақти хижолат била,

Умр куни уйқуда қолдим тамом,
Эмдики уйғондим, ўлуб эрди шом.

Андаки қилмоқ керак иш, қилмадим,
Иш қила олмас кунини билмадим.

* * *

Умр кунин қисмат этибтур қазо,
Ҳар чоғи бир ишга қилур иқтизо.

Үнгача ғафлат била побастлиқ¹,
Жаҳл йигирмigaчау маstлиқ.

Үттузу кирқ ичра эрур айшу ком,
Ваҳки, манга ул доғи эрди ҳаром.

Қилмади эллиқда тарақкij киши,
Олтмишу борча таназзул иши.

Етмиш аро вожиб эрур турмоғинг,
Сексон аро фарздур ўлтурмоғинг.

Тўқсон агар бўлди, йикilmоқ керак,
Юз аро жон таркини қilmоқ керак.

Умри табийи кишига бўлса ком,
Истар ўлуб, ҳар сори қилғай хиром.

Умри табийи дема, гар умри Нуҳ,
Бор эса тавфиқдин² ўлмай футух.

Яхшироқ ул умрдин ўлмoқ йироқ,
Умр неким, андин ўлум яхшироқ.

Умр эрур тақвию тоат учун,
Тенгри буюргонға итоат учун,

Тоату тақви нечаким хушдуур,
Лек йигитлик ҷоғи дилкашдуур.

* * *

Бўлса ғаминг, жонинга солма алам,
Бир ғам эрур бас, емагил икки ғам.

¹ Побастлиқ – оёғи боғлиқлик, асирик; гирифторлик.

² Тавфиқ – ёрдам, кўмак, мадад.

* * *

Ишга неча саъблиқ имкон эрур,
Ким ани осон тутар, осон эрур.

* * *

Шод ани бил дахрда – ким ғам емас,
Дахр иши чун ғам егали арзимас.

Чунки жаҳон боғи вафосиздуур,
Умр гули анда бақосиздуур.

Боғки, вардиға бақо бўлмағай,
Вардки, боғига вафо бўлмағай.

* * *

Умрки, хориждуур ўтган иши,
Ҳар неки ўтти – анга етмас киши.

Келмаганидин доғи оқил демас,
Не десун ул ишники, маълум эмас.

* * *

Ҳолки, бўлди санга бир ону бас,
Анда не ғамгинлик этарсен ҳавас.

* * *

Қайси нафас айшға топсанг маҳал,
Англа ғаниматки, эрур бебадал.

Ҳар нафасинг жавҳари эрур нафис,
Ким санга ул бир нафас эрур анис.

* * *

Бу бари инъому ато бир тараф,
Жавҳари ақл ўлди яно бир тараф,

Ким бу сифат гавҳари раҳшандани¹,
Қайси гухар, дурри дураҳшандани².

Дуржи вужудингға ниҳон айлабон,
Дуржни ул нақд ила кон айлабон.

Борча жаҳондин қилиб ашраф сени,
Айлади розига мушарраф сени.

Топшурубон дурри амонат санга,
Қилди карам тожи каромат санга.

* * *

Жон била сен то нафас имкони бор,
Қадрини билгилки, нафасча не бор.

Ҳар нафасинг ҳолидин оғоҳ бўл,
Балки анга ҳуш ила ҳамроҳ бўл.

* * *

Яхшилик ар айламасанг иш чоғи,
Айламагил бори ёмонлик доғи.

* * *

Асрар ўзунгни бирор озоридин,
Кимсага озурдалиқ изҳоридин!

* * *

Қилма улус ирзу³ иёлиға қасд,
Айлама эл жонию молига қасд.

* * *

Бир нафасе қайғудин озод бўл,
Ёру мусоҳиблар ила шод бўл.

¹ Рахшанда – порлок, мунааввар.

² Дураҳшанда – порлок, равшан.

³ Ирз – номус, иффат.

* * *

Бог аро күрсанг гули навхоста¹,
Борча учун сухбат эт ороста.

Чорла муроот ила асҳобни,
Инда такаллуф била аҳбобни.

Жонни алар мақдамидин² гулшан эт,
Кўзни алар чеҳрасидин равшан эт.

Базл тариқини шиор айлагил,
Ҳар неки борингни нисор айлагил.

Жонинг агар ком эса ихвонингга³,
Сарф эту қўй миннатини жонинга.

Жонни бу жамъият ила шод қил,
Сўнгги паришонлигидин ёд қил.

* * *

Ҳар кишиким, бор эса ёри анга,
Ҳар кишиким, ёр эса бори анга.

Ком била васлни айлаб ҳавас,
Топса бу комига даме дастрас...⁴

Бўлди эса васл аро коме анга,
Истаса филжумла давоми анга.

Ҳаққа тилин шукргузор⁵ айласун,
Шукр тариқини шиор айласун.

¹ Навхоста – янги очилган.

² Мақдам – қадам кўйиш, ташриф буюриш.

³ Ихвон – биродар.

⁴ Дастрас – эришиш.

⁵ Шукргузор – шукр қилувчи.

Шояд ўшул шукр ила бир неча дам,
Ургай ўшул васл ила бир неча дам.

Комини қилсун Ҳақ анинг бардавом,
Жонига берсун бу давом ичра ком.

* * *

Асра, Навоий, бу нафас муғтанам,
Лек дегил ҳар нафасе шукр ҳам.

* * *

Адл ила олам юзин обод қил,
Хулқ ила олам элини шод қил.

* * *

Оlam аро ҳар не хувайдодуур¹,
Сирри анинг зимнида пайдодуур.

Қайда зухур айласа моҳияти,
Музмар² эрур зотида хосияти.

* * *

Бил муниким, умр вафосиздуур,
Давлат ила жоҳ бақосиздуур.

* * *

Даҳр биносини хароб англағил,
Не кўрунур анда, сароб англағил.

* * *

Жумла жаҳон фонийи мутлақдуур,
Боқийи мутлақ тиласанг Ҳақдуур.

¹ Хувайдо – аён, ошкор, равшан.

² Музмар – яширин, пинҳон, маҳфий.

* * *

Бўлмаса Ҳақ ёдидин огоҳлиқ,
Билки гадоликча эмас шоҳлиқ.

Бўлса гадо Тенгридин огаҳлиғи,
Бордур анга икки жаҳон шаҳлиғи.

* * *

Етса зафар билма илик кучидин,
Бил зафару фатҳни бергучидин.

* * *

Шаҳлиғинга айламагил эътибор,
Ҳақ ғазабу лутфиға қил эътибор.

* * *

Шоҳки, иш адл ила бунёд этар,
Адл бузук мулкни обод этар.

* * *

Нафским, ул айши мудом истагай,
Санга гунаҳ, ўзига ком истагай.

* * *

Неча улуғ эрса гунаҳ хирмани,
Елга берур оху надомат ани.

* * *

Журм ўтиким, шуъласи пайваст эрур,
Узр сиришки суйидин паст эрур.

* * *

Лутфу карам гарчи эрур дилпазир¹,
Қаҳру сиёсат ҳам эрур ногузир².

¹ Дилпазир – ёқимли, дилга хуш келувчи.

² Ногузир – начор, ноилож.

* * *

Неча маразға¹ гар эрур суд қанд,
Нечага ҳам захр эрур судманд.

* * *

Бормоқ учи бирла чу чиқмас тикан,
Игна била қутулар андин бадан.

* * *

Кимсани бот айламагил аржуманд,
Ҳам яна оз иш ила қилма нажанд.

* * *

Поядин ортуқ киши урса қадам,
Бими йиқилмоқдуру ранжу алам.

* * *

Кимники, инсон десанг, инсон эмас,
Шаклда бир, феълда яксон² эмас.

* * *

Кимники, айлай дер эсанг маҳраминг,
Кўп синамай айламагил ҳамдаминг.

Ғафлат аро хуш кўрубон хуш дема,
Воқиф ўлуб, сўнгра пушаймон ема.

* * *

Оз иш учун тунд итоб айлама,
Қатлу сиёsatда шитоб айлама.

Бок йўқ, ар кечрак ўлур қатл иши,
Ўлса сўзунг бирла тирилмас киши.

¹ Мараз – касаллик, хасталик.

² Яксон – тенг, баробар, бир хил.

* * *

Хар кишинингким, сўзи ёлғон эса,
Айлама бовар¹, нечаким чин деса.

* * *

Қасд ила ёлғон демади ростгўй,
Чин демади саъй ила каззобхўй².

* * *

Гулга саҳар вақти берур жилва боғ,
Кечга етушса терар ўғлон-ушоғ.

* * *

Носиҳи содиқки, эрур бегараз,
Бил анга оламда топилмас эваз.

* * *

Билки киши ўлмади тақдирсиз.

* * *

Шоми ажал уйида ётмас киши,
Умр куни гўрга ботмас киши.

* * *

Икки қадам ёнғуча етгач алам,
Саъй қилу илгари қўй бир қадам.

* * *

Қилмади минг душмани кинҳоҳ³ ўқи
Ул яраким, айлади бир оҳ ўқи.

¹ Бовар – ишониш.

² Каззобхўй – ёлғончиликни касб қилиб олган одам.

³ Кинҳоҳ (Кинаҳоҳ) – кекчи, ёмонликни кўзловчи.

* * *

Кўрмагасен йўл аро ранжу надам¹,
Ҳар қадаме ўрнига қўйсанг қадам.

* * *

Ҳар киши кўзинки тамаъ очти кенг,
Қатрау дарё эрур оллида тенг.

Олибу изҳори шикоят қилиб,
Кўпни оз ўрнида хикоят қилиб.

* * *

Бор эса Рустамча бирор қуввати,
Ҳотами Тойича анинг ҳиммати.

Илгида Корунча бўлуб ганжу мол,
Топмок эрур халқ ризосин маҳол.

* * *

Лек не иш кимгаки, тақдир эрур,
Анга шурӯъида² не тадбир эрур.

* * *

Шеърдур улким, демаги суд эмас,
Кўп деса, худ ғайри зиён буд эмас.

¹ Надам – пушаймон, афсус, надомат.

² Шурӯъ – бошлиш, ишга киришиш.

«ФАРХОД ВА ШИРИН»дан

Керак шер оллида ҳам шери жанги,
Агар шер ўлмаса, бори палангি¹.

* * *

Яна бир буки, ҳеч иш ҳодис² ўлмас
Биравгаким, анга бир боис ўлмас.

* * *

Бўлуб дунёу дининг жаҳлдин ҳеч,
Кел, этма жаҳлу мундоқ жаҳлдин кеч.

* * *

Кишиким, ичса ҳиммат базмидин жом,
Топар ул жомдин комин саранжом³.

Не қушким, бўлса ҳимматдин қаноти,
Эмас паст ошёнға илтифоти.

Очиб ҳиммат қанотин насли тойир⁴,
Эрур гардун шабистониға сойир.

Ким ўлса ҳиммат илкидин қушоди,
Не топсунким, топилғондур муроди.

¹ Паланг – йўлбарс.

² Ҳодис – содир бўлган, юз берган.

³ Саранжом – оқибат, охир.

⁴ Насри тойир – парвоздаги бургут.

Бийиклик келди химматдин нишона –
Ки, химматсизни паст этти замона.

* * *

Ани назм этки, тарҳинг тоза бўлғай,
Улуска майли беандоза бўлғай.

* * *

Хуш эрмас эл сўнгинча рахш сурмак,
Йўликим, эл югурмиштур югурмак,

* * *

Бўлурдин даҳр бўстонида мавжуд
Эмасдур ғайри сўзу дард максуд.

* * *

Ки ҳар иш сориким, табъ ўлди мойил,
Эрур ўткармак андин ўзни мушкил.

Ҳавас тортиб синон¹ чун келтуруб зўр,
Бурун айлар хираднинг кўзларин кўр.

Бўлур мағлуб, ким бўлса ҳаваскеш²,
Бу ишта тенгдуурур султону дарвеш.

* * *

Чу кўрди мумкин эрмас тарки одат –
Ки, зотийдур шақоват³ ё саодат.

* * *

Не сўзким, билмагайлар ибтидосин⁴,
Хуш эрмас неча хўб этсанг адосин.

¹ Синон – найза.

² Ҳаваскеш – ҳавасга берилган.

³ Шақоват – баҳтсизлик, ярамаслик.

⁴ Ибтидо – бошлаш, бошланиш.

* * *

Биревга қисмат оз бўлди бафоят,
Биревга баҳшиш ўлди бениҳоят.

* * *

Дебонким: чун жаҳоннинг йўқ вафоси,
Эмас маҳкам амал қасри асоси.

Бақо айвони кўп олий эмастур,
Ҳаводисдин жаҳон холи эмастур.

Киши гар қилса минг йил подшолик,
Жаҳон мулкига айлаб кадхудолик¹,

Чу тортар оқибат жоми фанони,
Борур дам фаҳм этар бир дамча они.

* * *

Чаманда сарв бас раъно шажардур,
Йўқ андин нафъ, чунким бесамардур.

Шажарким, жуз латофат шеваси йўқ,
Ўтун ўрнидадур гар меваси йўқ.

Ёғиндин гар булут еткурмаса суд,
Ҳавода ул ҳамону бир қалин дуд.

* * *

Агар ўт ўчса, бўлмас ғусса ютмоқ,
Чу ахгар қолди, осондур ёрутмоқ.

* * *

Киши ҳар муддаодаким кўрас суд,
Яқин эрмас ани топмоғда беҳбуд.

¹ Кадхудолик – хукмронлик, подшоҳлик.

* * *

Ки, гардун етти қасридур вафосиз,
Жаҳоннинг тўрт фасли ҳам бақосиз.

* * *

Нечаким акл пири зуфунундир¹,
Ҳавас атфоли илгига забундир.

* * *

Итикрак² эсди чун гулшан шамоли,
Чаманин борча гулдин килди холи.

* * *

Бироким топса шаҳлиғдин раёсат³,
Тузук бўлмас иши қилмай сиёсат.

* * *

Шаҳ ар тифи сиёсат қилмаса тез,
Чекилгай халқ аро юз тифи хунрез⁴.

* * *

Агар золимға йўқтур шоҳдин бок,
Эрур ул хушдилу мазлум ғамнок.

* * *

Сиёсатни бирор чун қилди бунёд,
Бўлур тадриж⁵ бирла табъи мутьод.

Бу ишнинг лаззатин чун топти коми,
Бўлур ҳар лаҳза кўпрак эҳтимоми.

¹ Зуфунун – донишманд, илму фазилат сохиби.

² Итикрак – тезроқ, ўткирроқ.

³ Раёсат – раислик, бошликллик.

⁴ Хунрез – кон тўкувчи; золим, ситамгар.

⁵ Тадриж – аста-секин, даражама-даража.

* * *

Қарилик айбини ёшурса бўлмас.

* * *

Ҳавас бўлса қариға навжавонлик¹,
Хижолат зоҳир айлар саргаронлик².

* * *

Сақол оқи ўлумга пешравдур³,
Тириклик сабзаси узра қиравдур.

Ани узмак йигит бўлмоқ ғамида,
Сақол юлмоқдуур ӯз мотамида.

Ики-учни юлуб, юз айлаган реш,
Топар беш-олти кундин сўнг ўн-ӯн беш.

* * *

Ғаразким макру ҳийлат бирла қори,
Ёнаолмас йигитлик кўйи сори.

* * *

Йигитлик айши бисёр ўлди, бисёр,
Қарилик ранжи душвор ўлди душвор.

* * *

Чу йўқтур эътимод умр ишига,
Қачон ўлмоқ яқин эрмас кишига?

* * *

Йигит истар қариликнинг навиди⁴,
Қариға йўқ йигит бўлмоқ умиди.

¹ Навжавон (*Навжувон*) – ёш йигит.

² Саргарон – гангиган, довдираган, боши айланган.

³ Пешрав – пешво, раҳнамо.

⁴ Навид – хушхабар.

* * *

Бири улким, чу йўқ умр эътимоди,
Йигит-қариға тенгдур зулму доди.

* * *

Гияҳ юз минг бўлур бўстонда барбод,
Вале юз йил турар бир сарви озод¹.

* * *

Кичикларга кичикдур умр асоси,
Улутларға улуғроқдур қиёси.

* * *

Деди: ҳар ишки қилмиш одамизод,
Тафаккур бирла билмиш одамизод.

* * *

Агар шоҳ, ар гадодур одамизод,
Эмас бўйни қазо ҳукмидин озод.

Ёзилғон нуктани тағийир қилмоқ,
Эрур сув узра хат таҳрир қилмоқ.

Қазо килки не хатким қилди маствур,
Эмас ҳаргиз ани тағийири дастур².

* * *

Кишининг ер юзига ҳукми етсун,
Қазойи осмони етса нетсун.

* * *

Хирад гар бўлди эрса чорапайванд,
Натижа чорадин топқай хирадманд,

¹ Сарви озод – тик ва баланд сарв.

² Даствур – бу ерда одат, расм, коида маъносида.

Гар ўлса чораға тақдир монеъ,
Керак бўлмоқ қазо ҳукмиға қонеъ.

* * *

Кўнгул дардиға дармондур насиҳат,
Қилоли улча имкондур насиҳат.

* * *

Муни билким, жаҳон фонийдур асру,
Ҳақиқат аҳли зиндонийдур асру.

Агар топса Сикандар мулки зотинг,
Гар ўлса Нуҳ умрича ҳаёting.

Чу кетмоқлик керактур бот, агар кеч,
Ҳамул давлат била бу умр эрур ҳеч.

* * *

Буқим Ҳақ айлади инсонни мавжуд,
Анга мавжудлиқдин борча мақсад.

Эрур Ҳақ амриға маъмур бўлмоқ,
Бу ишдин ўзгадин маъзур бўлмоқ.

* * *

Қуёшни зарра ёшурмоқ бўлурму?
Ҳубоб узра тенгиз турмоқ бўлурму?

* * *

Ҳунарни асрабон неткумдур охир,
Олиб туфроқкаму кеткумдур охир?!

* * *

Гар ўлса тарбият кам ё зиёда,
Табиат айламас тағиyr зода¹.

¹ Зода – фарзанд.

* * *

Хирад дехқони мундоғ нуктае дер –
Ки: «Дона сочқоли яхши керак ер».

* * *

Манга не ёру не ошиқ ҳавасдур,
Агар мен одам ўлсам, ушбу басдур.

* * *

Вале ҳар неки Тенгри қилса тақдир,
Кишига йўқ ризодин ўзга тадбир.

* * *

Йилон нетгай уруб ниш аждаҳони,
Ит урмак бирла ёнмас корвони.

* * *

Хатодин холи эрмас одамизод,
Эрур Ҳак ишда сахъ этмоқдин озод.

* * *

Ғазаб тигин чикорса подشاҳлар,
Улуғ мужримча¹ бордур бегунаҳлар.

* * *

Қамишлиқ ичра чун ўт тушди ногоҳ,
Куруғ-ўл кул бўлур бўлғунча огоҳ.

* * *

Деди: ошиққа не иш кўп қилур зўр?
Деди: фурқат куни ишқи балошўр².

¹ Мужрим – гуноҳкор, айбдор.

² Балошўр – бало келтирувчи.

* * *

Киши гар кўксини юз пора қилсун,
Фалак бедодига не чора қилсун?!

Анинг бедодидин ким бўлса ношод¹,
Килур жонига бедод узра бедод.

* * *

Чақилса барқ олам ичра бебок,
Тура олғайму ўтрусида хошок?

* * *

Бағоят мушқул иш эрмиш, бағоят –
Ки, ошиқ нангу ном² этгай риоят³.

* * *

Кишига ҳар неким келгай қазодин,
Давое яхшироқ йўқтур ризодин.

* * *

Неким бўлса қазойи осмони,
Кишига бўлмас иснод⁴ этмак они.

* * *

Вафосиздур чу хайли одамизод,
Вафосизни не қилсун одами ёд.

* * *

Топилмас Тенгри тақдириға тадбир.

¹ Ношод – ғамгин, хафа.

² Нангу ном – ор-номус, обрў-эътибор.

³ Риоят – эътиборга олиш, андиша қилиш.

⁴ Испод – бу ерда нисбат бериш маъносида.

* * *

Тилаб ёқут, лахти хора топтинг,
Тилаб хуршид, оташпора топтинг.

* * *

... оқил қазоға айламас кин.

* * *

Гар охингдин чикорсанг чарх уза дуд,
Не суд ондин сангау не манга суд.

* * *

Жаҳондин, раҳрав эрсанг, боғла маҳмил¹ –
Ки, осойиш ери эрмас бу манзил.

* * *

Уйеким, бир нафасдин бўлса барбод,
Не кўйсун оқил андоғ уйга бунёд?!

* * *

Кишининг неча кўпрак гавҳари пок,
Анинг бедодидин кўпрак аламнок².

Чу асли пок гавҳар келди ёқут,
Тешиб бағрини қон айлар анга кут.

Қуёшким коинот андин олур нур,
Қилур ҳар тун қаро туфрокқа мастур.

* * *

Фатила доғ учун ўт солса ҳардам,
Агарчи куйдурур, лекин куяр ҳам.

¹ Маҳмил – бу ерда тайёргарлик кўрмоқ маъносида.

² Аламнок – аламли.

* * *

Йилондин кимга захми бўлса ҳодис,
Ҳамул захм-ўқ бўлур қатлиға боис.

* * *

Нечук қилғай бир иш аҳли маоний –
Ки, суди озу кўп бўлғай зиёни?

* * *

Ҳариф эрмасдуур хорога шиша,
Чу тушти ўт, куяр хирмон ҳамиша.

* * *

Балиқ ҳоли бу бўлғай судин айру –
Ки, толпинмоқдин ўлғай истабон су.

* * *

Чу ошиқ бордур ўз қатлиға бебок,
Яналар қатлидин кўнглида не бок.

* * *

Фалак чолок эрур гар зулм чоғи,
Эрур чобук¹ мукофотида доги.

Бирофаким, бирофдин етти офот,
Ҳамоноким, қатигроқдур мукофот.

Бирофким риштае узди жафодин,
Эваз тутмоқ керак кўз аждаҳодин.

Ким этти кул бир учқунни ниҳони –
Ки, барқи қилмади кул охир они?

Қасос амрида даврон келди чолок,
Дема давронки, сойир тўқкуз афлок.

¹ Чобук – тез, чакқон, илдам.

Ситамдин бас иликни чекмак авло,
Вафоу меҳр тухмин экмак авло.

Чу мазраъ ичра сочтинг ҳар не дона,
Ҳамул дона кўтаргунг жовидона.

Чу маҳсулидин ўлмас кимса қочмок,
Керактур яхшилиқ тухмини сочмок.

* * *

Хирад ҳар кимгаким, Ҳақдин атодур,
Бу ишда эътиroz этмак хатодур.

* * *

Эмас эл ройи бирла ҳукми тақдир,
Неким тақдир, анга бўлмиш не тадбир.

* * *

Янги ой бадрликдин¹ келди маҳжур²,
Куёшдин ҳар кеча касб этмаса нур.

* * *

Куёшлиқ истасанг, касби камол эт,
Камол ар касб этарсен, bemalol эт.

* * *

Киши таълимдин топса малолат,
Топар илм аҳли олинда хижолат.

* * *

Бировким қилса олимларға таъзим,
Қилур гўёки пайғамбарға таъзим.

Ҳадис ўлмиш набийдин бўйла ҳодис –
Ки, олим келди пайғамбарға ворис.

¹ Бадр – тўлин ой.

² Маҳжур – айрилиб колган, маҳрум.

* * *

Эурсен шоҳ – агар огоҳсен сен,
Агар огоҳсен сен – шоҳсен сен.

* * *

Шаҳеким, илм нурин топти зоти,
Анинг то ҳашр қолди яхши оти.

Сикандар топти чун илму хунарни,
Не янглиғ олди кўргил баҳру барни¹.

* * *

Вагар илм ичра бўлмай бирга қонеъ,
Баридин баҳравар бўлсанг, не монеъ.

* * *

Улум ичра ўқусунг юз туман фасл,
Тамоми фаръ² дин илми эрур асл.

Бу дин илмики, хомам қилди таҳрир,
Эрур фикҳу³ ҳадису сўнгра тафсир.

Чу такмил⁴ ўлди бу уч илм, сен бил,
Яна ҳар илм майлин қилма, ё қил.

* * *

Қаю жисмеки, онинг сихҳати йўқ,
Қилурға Тенгри амрин қуввати йўқ.

* * *

Қани Таҳмурасу⁵ Жамшиду Заҳҳок⁶ –
Ки, ҳар бир олди олам мулкини пок?

¹ Баҳру бар – қуруқлик ва сув, яъни бутун дунё.

² Фаръ – кисм, бўлак.

³ Фикҳ – ислом дини қонун-қоидалари тўғрисидаги илм.

⁴ Такмил – тугатиш, охирига етказиш.

⁵ Таҳмурас – қадимги Эроннинг пешдодийлар сулоласига мансуб иккинчи хукмдор.

⁶ Заҳҳок – пешдодийлар сулоласига мансуб бешинчи хукмдор.

Назар қилким, олиб неттилар охир,
Неким борин солиб кеттилар охир.

* * *

Кишидин яхши от қолғай жаҳонда.

Қила олғонча ул бўлсун шиоринг –
Ки, яхши от қолғай ёдгоринг.

* * *

Назар қилким, не амру наҳй¹ этар Ҳак,
Ҳак амру наҳийидин бош чекма мутлак.

Неким қил деб турар, фавт² этмагил ҳеч,
Неларким қилма дебтур борчадин кеч.

* * *

Вагар ҳикматқа бўлса илтифотинг –
Ки, бўлсун Нуҳ умрича ҳаёting.

* * *

Муфид³ ашёға дойим иштиғол⁴ эт,
Вале бор ишда майли эътидол эт.

* * *

Неким бўлса мизожингта гуворо⁵,
Анга кўп майл қилма ошкоро.

* * *

Бу сўзни аҳли ҳикмат дебдуур хўб,
«Ямондин оз беҳқим, яхшидин кўп».

* * *

Гизо бўлса муфиду табъ роғиб⁶,
Бас эт табъинг ҳануз ўлғонда толиб.

¹ Амру наҳий – буюриш ва ман этиш.

² Фавт – бу ерда кўлдан бериш, ўтказиб юбориш маъносида.

³ Муфид – фойдали.

⁴ Иштиғол – машғуллик, шуғулланиш.

⁵ Гуворо – тез ҳазм бўладиган, ёқимли.

⁶ Роғиб – хоҳловчи, талаб килувчи, майил.

Бу доғи топмағунча ҳазм комил,
Баданни қилма ортуқ юкка ҳомил.

Агар ҳайвон суйидур ғайри мақдур,
Эрур гар меъда қилмас ҳазм, маъзур.

* * *

Күёшким, солди олам ичра ёғду,
Етишти пашшадин Анқоға тегру¹.

Вале юз мунча гар нур ўлса маълум,
Не маълум айлагай хуффош или бум?²

* * *

Даниларға бироким зарфишондур,
Эшак оллиға тўкмак заъфарондур.

* * *

Не топқай кўпалак шамъ ўтидин завқ,
Керак парвона куйгай кўргузуб шавқ.

* * *

Гулеким, даҳр боғин гулшан айлар,
Насими кўз чарогин равшан айлар.

Нечаким рангу бўйи жонфизодур,
Жуал хайлиға атридин вабодур.

Жуал кўнгли учун боғ ичра булбул,
Де олғаймуки, руҳафзо³ эмас гул?

¹ Тегру – ... гача, ... га қадар.

² Бум – бойқуш, бойўғли.

³ Руҳафзо – руҳлантирувчи, жонлантирувчи, тирилтирувчи.

«ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН»дан

Зоҳидки, улусқа қилғай иршод¹,
Солсанг томуғ ичра кимга ирод?²

Фосиқки, эрур бор иши муҳмал,
Ёрлиқасанг они кимга мудхал?³

* * *

Бас, аввалғи садо сўз ўлғай,
Ҳар савтқа ибтидо сўз ўлғай.

* * *

Эй сўз, не бало ажаб гуҳарсен,
Гавҳар неки, баҳри мавжварсен⁴.

* * *

Игна учи бирла жазб этиб нам,
Ким баҳр суйини айлагай кам.

* * *

Ҳар табъки, зоти ўлса маҳруп⁵,
Оз ҳирқат⁶ этар танини ранжур.

¹ Иршод – тўғри йўл кўрсатиш, раҳбарлик қилиш.

² Иродат – истак, хоҳиш, ихтиёр.

³ Мудхал (Мудхил) – баҳил, хасис.

⁴ Мавжвар – мавж урувчи, тўлқинланувчи.

⁵ Маҳруп – ҳароратли, иситмаси бор.

⁶ Ҳирқат – бу ерда ғам, қайғу маъносида.

* * *

Заъф¹ ичра табиат ўлса мушфиқ,
Бехроқки², туман табиби ҳозиқ!³

* * *

Давлат иши саъй бирла эрмас.

* * *

Бефойда иш натижа бермас.

* * *

Дедики: «Не кимиё⁴ эрур ишқ,
Не бориқаи⁵ зиё эрур ишқ –

Ким, ҳар кишиники қилди ғамнок,
Ғашдин қилур ўйла қалбини пок.

* * *

Гар урса тикан аёғинга неш,
Кўнглунғ аёғингұ учун бўлур реш⁶.

* * *

Инсонки, эрур чароги биниш⁷,
Бал чашму чароги оғариниш.

* * *

Одам била ваҳш келди кам жинс,
Одамға ҳам одам ўлди ҳамжинс.

¹ Заъф – кувватсизлик, ҳолсизлик, хасталик.

² Бехроқ – яхшироқ, афзалрок.

³ Ҳозиқ – моҳир, билимдон.

⁴ Кимиё (Кимё) – нодир, ноёб.

⁵ Бориқа – нур, шуъла.

⁶ Реш – яра, жароҳат.

⁷ Биниш – кўриш.

* * *

Гар васл иши маҳолвашдур¹,
Филхол, бу мужда бори хушдур.

* * *

Үткандин шиква² этса бўлмас,
Ҳар негаки, ўтти, етса бўлмас.

* * *

Дур тож уза айбдин йирокдур,
Лаъл ўлса ёнида яхшироқдур.

* * *

Ошиқлик иши эрур забунлук,
Мехнат чаҳи ичра сарнигунлук.

* * *

Ҳар уйдаки, бўлса итга манзил,
Бўлмас малак ул уй ичра нозил?

* * *

Эр мажлиси ичра роҳ³ эрур зеб,
Хотун кишияга салоҳ эрур зеб.

* * *

Пардасини гунча айласа чок,
Барбод этар они чархи бебок.

* * *

Пашша киму пиллик хаёли,
Ё мўрға шерлик мажоли.

¹ Маҳолваш – қийин, мушкул.

² Шиква – шикоят, нолиш.

³ Роҳ (Rax) – йўл.

* * *

Бўлмок бу сифат бир ишда мағлуб,
Аҳли хирад оллида эмас хўб.

* * *

Ҳар дардки, Ҳақ кишига берди,
Ҳам Ҳақдин анинг давоси эрди.

* * *

Тадриж ила тифл ўлур хирадманд,
Сокинлик ила қамиш бўлур қанд.

* * *

Юз йил киши умр агар тилар, бил –
Ким, сабр керакдур анга юз йил.

* * *

Хирман сари тушса бир шарора¹,
Куймакдин эмастур анга чора.

* * *

Ит кимсага бевафолиг этмас,
Бошин олиб ўзга сори кетмас.

* * *

Хуш давлат эрур висол шоми,
Очилмаса субҳи ҳажр доми.

* * *

Инсонники, ҳалқ қилди Ҳаллок,
Йўқ тийнат² анга бағайри³ туфрок.

¹ Шарор – учкун, аланга.

² Тийнат – хулқ, феъл, яратилиш.

³ Бағайри – ...дан ўзга.

* * *

Ҳар кимгаки ишқ юз кетурса,
Ё машъали шавқ шуъла урса,
Тоғ эрсаки, сув қилур вужудин,
Нобуд этар набуду будин.

* * *

Рангин кўпалак¹ эрур дилафрўз²,
Парвона киби эмас жигарсўз³.

* * *

Парвонани ишқ этмаса маст,
Ургайму ўзини ўтқа пайваст?

* * *

Куйган киши кўргузур нишона.

* * *

Билким, не жаҳондадур вафое,
Не умр биносиға бақое.

Ҳам сув узадур жаҳон қарори,
Ҳам ел била умрнинг мадори –

Ким тупроғу сувға шод бўлғай,
Елға қачон эътимод бўлғай?

Юз йил киши ғар жаҳонда шаҳдур,
Йўқ эрса гадойи хонақаҳдур⁴.

Марг аждари чун оғиз очар кенг,
Ютмоққа шаҳу гадо эрур тенг.

¹ Кўпалак – капалак.

² Дилафрўз – дилни ёритувчи; кўнгилни шод этувчи.

³ Жигарсўз – бағирни куйдирувчи, изтиробга солувчи.

⁴ Хонақаҳ – сўфийлар йигиладиган, зикр тушадиган жой.

* * *

Бўл банда ато-аноға яқсон –
Ким, Ҳақ деди волидайн эҳсон¹.

Қуллуқларин айла расму одат,
Кавнайн² аро бил муни саодат.

* * *

Нафс айласа фисқ ила табаҳкор³,
Ҳақ оллида ўзни бил гунаҳкор.

* * *

Чекса гунаҳ ўти шуъла пайваст,
Кил они надомат ашқидин паст.

* * *

Тоатқа риёни айласанг зам,
Соғинмағил они фисқдин кам.

* * *

Журмеки, ёнидадур надомат,
Ул келди нажотдин аломат.

* * *

Ким чекса қадаҳ ниёз бирла,
Хушроқки, риё намоз бирла.

* * *

Зинҳорки, зулм риштасин уз,
Инсоғ ила адл қасрини туз.

¹ Волидайн эҳсон – ота-она эҳсондир.

² Кавнайн – икки олам: бу дунё ва охират.

³ Табаҳкор – бадкор, бузгунчи.

* * *

Мазлумға золим этса бедод,
Додин бериб, айла хотириң шод.

* * *

Не зулм қилурға элни қотқил¹,
Не зулм қўлин ўзунг узотқил.

* * *

Эл молин ўзунгга мол билгил,
Хайлиң ўзунга иёл билгил.

Яъни нечук асралар иёлинг,
Махфуз² нечукки, турса молинг.

Андоқ бори эл иёлин асра,
Ўғридин амонда молин асра.

¹ Қотмоқ – бу ерда қўшилмоқ, аралашмоқ маъносида.

² Махфуз – сакланган, яширилган.

«САБЬАИ САЙЁР»дан

Күр билмас ёруг эканни қүёш,
Кундуз учмоғ ғариб эрур хуффош.

* * *

Бум зулмоний үлди пинхоний,
Күр этар они меҳри нуроний.

* * *

Нимжон пашша кўнглум айла гумон
Зўри нафсим нечукки пили дамон¹.

* * *

Сўз келиб аввалу жаҳон сўнгра,
Не жаҳон, кавн² ила макон сўнгра.

* * *

Аввалу охирингға солғил кўз,
Бил ҳам аввал сўзу ҳам охир сўз.

* * *

Ҳаққи, инсонни қилди маҳрами роз,
Хайвондин ул айлади мумтоз³.

¹ Дамон – даҳшатли.

² Кавн – борлик, коинот.

³ Мумтоз – танланган, сараланган.

* * *

Жисм бўстонига шажар сўздур,
Рух ашжорига самар сўздур.

* * *

Гулшане келди жисми инсоний,
Нутқ онинг булбули хушалҳони¹.

* * *

Бўлмаса сўз ажаб бало бўлғай,
Булбули нутқ бенаво бўлғай.

* * *

Сўзки, жон гулшанида келди насим,
Бал кўнгул баҳри ичра дурри ятим².

* * *

Дурни суфт айламак аро ҳаккок³
Кўп қилур сахв – бор эса бебок.

* * *

Барча мазҳабда фосиқи ранжур
Яхширокдурким, зоҳиди мағрур.

* * *

Бир деганни ики демак хуш эмас,
Сўз чу такрор топти, дилкаш эмас.

* * *

Билки, жўянда⁴ келди ёбанда⁵.

¹ Хушалҳон – хушоҳанг.

² Дурри ятим – садаф ичида алоҳида етилган қимматбаҳо дур.

³ Ҳаккок – тоштарош.

⁴ Жўянда – изловчи.

⁵ Ёбанда – топувчи.

* * *

Кимки, ишқ ичра мубтало бўлғай,
Ҳар не жуз васл, анга бало бўлғай.

* * *

Ишқ ила кимки, ошно бўлди,
Офият мулкидин жало бўлди¹.

* * *

Бодаким, олса ихтиёр элдин,
Не ажаб чиқса, ҳар не бор элдин.

* * *

Деди: «Ҳар ким бир ишни варзиш² этар,
Иш камолини кўр, не ерга етар!»

* * *

Шоҳким, қаҳри ўлса муставли³,
Ул диёр ичра бўлмамоқ авли.

* * *

Ким ўзи қўксин ўзи чок этгай,
Ўзи жонин ўзи ҳалок этгай!?

* * *

Ишқ ўтиким, кўнгулдин олди фароғ,
Ашқ ул ўтқадур су ўрниға ёғ.

* * *

Ёр ҳажри чу тийра қилса мизож,
Ҳеч ёр айламас ул ишға илож.

¹ Жало бўлмоқ – кетмоқ, тарқ этмоқ.

² Варзии – одат, қўникма.

³ Муставли – ғолиб.

* * *

Ким: «хаводис еридуур олам,
Ондин озод эмас бани одам.

Хар не эл олиға ёзибдур Ҳак,
Чора йүқ они күрмайин мутлақ».

* * *

Кимсаким, топмағай таом ила баҳр,
Нүш қилғай таом үрниға захр.

* * *

Жисмким, топмади ғизо била қут,
Бўлди сувдин йироқ тушган хут¹.

* * *

Ки: «Неким Тенгри айламиш тақдир,
Айлай олмас киши анга тадбир».

* * *

Не ажаб яхши сўздур ул масало² –
Ки: «бало яхшироқки, бими бало».

* * *

Гарчи келмак эрур иродат ила,
Лек кетмак эрур ижозат ила.

* * *

Одами жойиз ул-хато бўлмиш,
Бу хато борчаға раво бўлмиш.

¹ Хут – балиқ.

² Масало – масал.

* * *

Хушдуур боди коинот гули,
Барчадин яхшироқ ҳаёт гули.

* * *

Шаҳ тилар бўлса шоҳлик қилмок,
Сипаҳидин керакмас айрилмоқ.

Шаҳни дерлар сипоҳ бирлан шоҳ,
Шоҳ эмасдур йўқ эрса анда сипоҳ.

Шаҳфа хайл ўлса фатҳ онинг ишидур,
Бир киши Рустам ўлса, бир кишидур.

* * *

Хар кишиким бирровга қозғой чоҳ,
Тушгай ул чоҳ аро ўзи ногоҳ.

* * *

Ростдин нукта яхшироқ эрмас.

* * *

Ишки таҳқиқи бежиҳат бўлғай,
Сўрмоқ они не маслаҳат бўлғай?

* * *

Киши ўлгонга тифи кин сурмас,
Бир ўлукни икита ўлтурмас.

* * *

Ўт аро ихтиёр ила сурмак,
Бахра бермас, бағайри куйдурмак.

* * *

Киши юз қарн подшоҳ ўлса,
Тахтигу¹ жаҳонпаноҳ ўлса.

Етти кўк гунбазида ороми,
Човуши² бўлса чарх Баҳроми³.

Ҳам керак оқибат видоъ этмак,
Борчанинг таркини қилиб кетмак.

* * *

Аждаҳоедурур бу даҳри дани⁴,
Элни ютмоқ чекиб шиору фани.

* * *

Эй кўнгул, бокмағил жаҳон ишига –
Ким, жаҳон қилмади вафо кишига.

* * *

Кимгаким Нуҳ бўлди киштибон⁵,
Фам йўқ ар кўкка мавж урап тўфон.

* * *

Кимки тахтин анинг самоға чекиб,
Ерга урмок учун ҳавоға чекиб.

* * *

Борчаға чун адам сори йўлдур,
Корвон ичра корвон улдур.

¹ *Тахтигу* – тахти эгалловчи, ғолиб.

² *Човуши* – ясовул, хизматчи.

³ *Баҳром* – Марс сайёраси.

⁴ *Даҳри дани(й)* – тубан дунё.

⁵ *Киштибон* – кемачи.

* * *

Үзлугунгдек огир юкинг йўқ, бил,
Ул огир юқдин ўзни айла енгил.

* * *

Шаҳки, минг йил анинг ҳаётидур,
Фараз ўлганда яхши отидур.

Минг йил ўлса ҳаёт маддига¹ печ,
Ул замонким ўлар, эрур бари ҳеч.

Яхшилик бирла гар қолур оти,
Бу эрур мужиби мубоҳоти.

* * *

Шеър ҳам чун кишигадур фарзанд,
Кўнглига қуту бағриға пайванд.

* * *

Чун ўғул айбини ато кўрмас,
Кўрса ҳам қилғонин хато кўрмас.

* * *

Ганж уммидидин улки, кўргай ранж,
Ранжи зоеъ эмас чу топқай ганж.

* * *

Гарчи даҳр аҳли хийласоз ўлғай,
Ёмони кўпу яхши оз ўлғай.

Лек кундузни дегучи кечадур,
Билса бўлғайки, даҳр аро нечадур?

¹ Мадд – чўзиқлиқ, давомлилиқ.

Шабпарак бирла бүм қылса бу зүр,
Юз туман турфа күш эмас худ күр.

* * *

Гар зумураддин ўлса күр афъи¹,
Хам зумуррад килур аниң дафъи.

* * *

Гул иси гар жуал балосидур,
Хам ул ис-ўқ аниң вабосидур.

* * *

Тоғ илаким кесак қилур навард,
Чикорур ургоч-ўқ ўзидин гард.

* * *

Хас агар ўт била ситет айлар,
Хам ўзидин ул ўтни тез айлар.

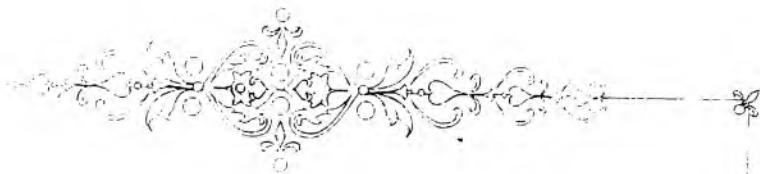
* * *

Рўд² янглиғ неча фифону хуруш?
Баҳр ўлуб, айлагил ўзунгни хамуш!

¹ Афъий – заҳарли илон; мажозан зулф, соч ўрими.

² Рўд – арик, сой.

«САДДИ ИСКАНДАРИЙ»^{дан}

Ғамим йўқтур ўлмакда эмгак учун,
Нединким туғар кимса ўлмак учун.

* * *

Эшиттимки, Ҳоруни¹ дарё ато
Демишким, чу афв айласам пурхато².

Агар билсалар халқим бегумон,
Не ҷоғлиғ топармен фараҳ ул замон.

Топарға иноят била парвариш,
Улус қилмағай журмдин ўзга иш.

* * *

Бироким эрур ганж вайронаси,
Не ғам аждаҳо бўлса ҳамхонаси.

* * *

Ярим йўлда қолмоқ эрур мушкил иш.

* * *

Башар хайлига тил тутулғон замон,
Тириклиқ ҳамон келди, ўлмак ҳамон.

¹ Ҳорун – Мусо пайғамбарнинг акаси.

² Пурхато – хатоси кўп.

* * *

Қаю кимсаким, сўз берур жон анга,
Қилур жон фидо оби ҳайвон анга.

Ўлукка гар андин эрур жони пок,
Ва лекин тирикни ҳам айлар ҳалок.

* * *

Қаю кимсаким ахли идрокдур,
Анга жон фидо қилса, не бокдур.

* * *

Бироким, эрур ёвар¹ иқбол анга,
Не иш қилса, фархундадур² фол анга.

Қаю ишгаким, ройи озим³ бўлур,
Зафар ёру давлат мулоzим бўлур.

Агар қилса хармуҳра дарюза⁴ ул,
Бўлур кирса илгига феруза ул.

Тикон сориким қўл узотур нуҳуфт⁵,
Кўлиға кирар ғунчай ношугуфт⁶.

Агар ойға тушса кўзи, қун бўлур,
Қадам қўйса туфроққа, олтун бўлур.

* * *

Куёшким, эрур нур сочмоқ иши,
Нетиб нур или они ёпқай киши.

¹ Ёвар – ёрдамчи, мададкор.

² Фархунда – кутлуғ, баҳтли, саодатли.

³ Озим – азм килювчи.

⁴ Дарюза – хоҳиш, истак.

⁵ Нуҳуфт – яширин, пинҳон.

⁶ Ношугуфт – очилмаган.

* * *

Жаҳондорларни жаҳон қилса паст,
Топа олмағайму гадоларға даст?¹

* * *

Навоий, жаҳоннинг фирибин ема,
Хирад олида нақшу зебин дема.

Чу даврон иши бевафоликдуур,
Фузун шоҳлиғдин гадоликдуур.

Гадоеки, қайд ўлғай андин йирок,
Муқайяд² жаҳондордин яхширок!

* * *

Бирорким, анга ҳиммат ўлди баланд,
Эрур олам аҳли аро аржуманд.

Киши нақди гар бир қаро мис эмас,
Агар ҳиммати бўлса, муфлис эмас.

Ани англа муфлиски, йўқ ҳиммати,
Чу йўқ ҳиммати, йўқ аниңг хурмати.

* * *

Чу ҳиммат эрур кимиёйи вужуд –
Ки, андин топар эътибор аҳли жуд³.

* * *

Бирорким, аниңг ҳиммати йўқтуур,
Ғаний бўлса ҳам хурмати йўқтуур.

* * *

Тутай, дунсифат кимсанинг ганжи бор,
Туну кун аниңг ҳифзидин ранжи бор.

¹ Даст – қўл.

² Муқайяд – асир, гирифттор, оёғи боғлик.

³ Аҳли жуд – саховат аҳли.

* * *

Пашизе¹ агар тугди эрса лайм²,
Мудом очмоғидин топар кўнгли бим.

Десаким: очай тонгла, ёхуд бугун,
Тугар ул тугунга яна бир тугун.

Очардин эмас коми тарқатмоғи,
Faраз бор анга ўзга бир қатмоғи³.

Кўрунмай дирам ақдин очмоғи хўп,
Дирам ҳар неча кўп, тугун доги кўп.

Очар бўлса андин саросар гириҳ,
Солур кўнглига бир гириҳ ҳар гириҳ.

* * *

Йигоч узра гар бўлса юз минг ёнғоғ
Кўмар ерга ҳар не ўғурлоди зоғ.

* * *

Ер остики, сичқонға кошонадур,
Яна анда ҳар ён ниҳон хонадур.

Разолатни ҳаддин қачон ошуур,
Ўзидин доги туъмасин ёшуур.

* * *

Кўрап айб дун сарф қилмок дирам,
Анингдекки, йиғмоғни аҳли карам.

* * *

Карамсизки, бор уйда маҳзан анга,
Фалокат бирла фоқадур фан анга.

¹ Пашиз – пул, чақа.

² Лайм – хасис, паст, нокас.

³ Қатмог – боғламок.

* * *

Не нақдеки, аҳли карам сарф этар,
Анга халқдин күп машакқат етар.

* * *

Кишиким бийикракдуур химмати,
Жаҳон аҳлидин камдуур мөхнати.

* * *

Не қушким, баланд ўлса парвоз анга,
Халок истамас новакандоз¹ анга.

* * *

Гадоеки, бўлғай бийик химмати:
Анга паст эрур шоҳлиғ рифъати.

* * *

Деди: «ул кишиким тавонгардуур²,
Анга хайр кўпрак мұяссардуур».

* * *

Деди: «Хайрким қилса аҳли манол³,
Бу ишдин эмастур йироқ икки ҳол.

Бири улки: мавқеъдадур ул иши,
Ишин ғайри мавқеъ қилур ҳам киши.

Гар иш ғайри мавқеъда мавжуд эрур,
Киши ҳар неким қилди, мардуд эрур.

Ва гар ўз еридадуур қилғани,
Не иш қилса мақбул тутсақ ани...»

¹ Новакандоз – ўқ отувчи, мерган.

² Тавонгар – бой-бадавлат.

³ Аҳли манол – мулк әгалари, бойлар.

* * *

Нечукким, эрур адл шахларға зеб,
Эрур ҳам гадо, хокирахларға зеб.

Шаҳеким, адолатдур онинг иши,
Тенг эрмас анга шоҳлардин киши.

* * *

Не шахким, аниң адл кирдоридур¹,
Десам, йўқ ажабким, Худо ёридур.

* * *

Шаҳеким, қилур хайли инсонға амр,
Ҳақ этмиш анга адлу эҳсонға амр.

Агар зулм қилса эрур неча ҳол –
Ки, жонигадур борча онинг вубол².

Бирорким Ҳақ амриға осий бўлур,
Неким қилса, журму маосий³ бўлур.

* * *

Неча зулмким, элга золим қилур,
Ўз-ўзига кўпрак қилур – Ҳақ билур.

* * *

Не золимки, бир кимсага зулм этар,
Ики фоида зулмкашга⁴ этар.

Бир улким, киёмат куни ажри бор,
Ангаким бу зулм айламиш, зажри⁵ бор.

Яна буки, мазлум эрур от анга,
Киши айламас зулм исбот анга.

¹ Кирдор – иш, амал.

² Вубол – гуноҳ.

³ Маосий – гуноҳ.

⁴ Зулмкаш – жафокаш.

⁵ Зажр – зулм, азоб, кийнаш.

Вале кимсаким зулм анга комдур,
Бу оламда мардууда бадномдур.

Макон чун қилур ўзга олам сори,
Үтар бетаваккуф жаҳаннам сори.

* * *

Қаю шоҳким, адлдин фард эрур,
Ҳам ўз жонига зулмидин дард эрур.

Кивурса ўзин одил эл сонига,
Не зулм элга айлар, не ўз жонига.

Агар билса шаҳ адл этар хирфасин¹,
Нечук бергай ўз илгидин сирфасин².

* * *

Деди: «Шаҳки, адл ўлса ойин анга,
Мусаххардуур³ дунёю дин анга».

* * *

Шаҳеким, анга адл бунёд ўлур,
Натижа буким, мулки обод ўлур.

* * *

Қачон қилсалар кин ики нарра⁴ шер,
Яқинким, бўлур навжувонроқ далер.

* * *

Ишеким, зарар нафъидин бўлса қўп,
Эмас қилмоғи ақл оллинда жўб⁵.

¹ *Хирфа* – тадбир.

² *Сирфа* – жабр-зулм.

³ *Мусаххар* – таслим, тобе, қарам бўлиш.

⁴ *Нарра* – эркақ.

⁵ *Жўб* – маъқул, муносиб, лойик.

* * *

Хирадмандлиғ келди хурсандлик,
Кулайсиз тамаъ нохирандмандлик¹.

* * *

Гумон этмаким, молу жохинг сенинг,
Иш ўлғонда бўлғай панохинг сенинг.

* * *

Жаҳон аҳлида йўқ вафо, эй рафик,
Эрур рифқ² алардин жудо, эй рафик!

Адоват била киндур ойинлари,
Туганмас адоват била кинлари.

Жаҳон ичра мавжуд эрур неча хайл –
Ки, боригадур кина қилмоққа майл.

Киши бўлмағай, қилсанг андешае –
Ки, топилмағай анга ҳампешае³.

Қачонким аён бўлди ҳамкорлик,
Не имкон киши бўлмай озорлик.

Билур кимки бир пеша бўлғай фани –
Ки, албатта ҳампешадур душмани.

Бир ишта маҳорат чу зоҳир бўлур,
Яна кимса ҳам анда моҳир бўлур.

Чу ҳар соридин бўлди даъвою лоф,
Аро ерда солур таассуб хилоф.

Бўлур кин иковнинг тунию куни,
Тилар бўлмағай – бу ани, ул муни.

¹ Нохирадмандлиқ – аклсизлик, бефаҳмлик.

² Рифқ – лутф, меҳрибонлик.

³ Ҳампеша – ҳамкасб.

Нединким, бири бўлса туфроққа тенг,
Бу фанда қолур ер яна бирга кенг.

Ким ўлса бирор бирла ҳамфанилиғи¹,
Жиҳат будурур бўлса душманлиғи.

Бу ёлғуз эмас аҳли санъат аро –
Ки, қўпракдуур аҳли давлат аро.

* * *

Неча шоҳларға яқинроқ киши,
Адоват келиб кўпрак онинг иши.

Асофилға² ҳар нечаким жаҳл эрур,
Ва лекин хусуматлари сахл эрур.

* * *

Бирорда бир иш бўлса нодилпазир –
Ки, фоилғадур³ қилмоғи ногузир.

* * *

Бўлур чун низоъ ичра нуқсону суд,
Керак анда бир шарт тутса вужуд –

Ки, буким низоъ ичра тузди асос,
Ўзин айласа хасм бирла қиёс.

Агар ғолиб ўлмоғлигин чоғласа,
Низоъига ул лаҳза бел боғласа,

Ва гар қувватин англаса байн-байн⁴,
Ародад падид этмаса шўру шайн⁵.

¹ Ҳамфан – ҳамкасб.

² Асофил – паст табақадаги кишилар.

³ Фоил – қилувчи, бажарувчи.

⁴ Байн-байн – ора-сира, гоҳ-гоҳ.

⁵ Шўру шайн – тўс-тўполнон, шовқин-сурон.

Ва гар худ ўзин билса мағлубдур,
Насиҳат била иктифо¹ хўбдур.

Керак ул насиҳат доги нармрўй² –
Ки, то мустамеъ³ бўлмағай тундхўй⁴.

Ки тунд ўлса кўп ваҳшат имкони бор –
Ки, носиҳқа ҳам бим нуқсони бор.

Низоъ ичра мундок маротибни бил,
Қила олмоғинг чун яқин бўлди қил.

* * *

Карам айласанг, борча хайлингдуур,
Қилурлар не хизматки, майлингдуур.

* * *

Ки, гар давр оғу берди Дороға⁵ бот,
Скандарга ҳам бермас оби ҳаёт.

* * *

Эрур ит сафолиға қўймок сомон –
Ҳамону сўнгак отқа солмоқ ҳамон.

* * *

Бўрига киши туъма қилса қўзи,
Ўзига бало ҳосил айлар ўзи.

* * *

Эшак олида заъфарон хўб эмас –
Ки, нодонға зарбафт марғуб эмас.

¹ Иктифо – коникиш, кифояланиш.

² Нармрўй – мулоим юзли, очик чехрали.

³ Мустамеъ – тингловчи, эшигувчи.

⁴ Тундхўй – тез табиатли, ўжар.

⁵ Доро – каёнийлар сулоласининг охирги хукмдори бўлган Эрон шохи (вафоти – 330).

* * *

Йилонни киши тутса саркүфта¹,
Балодин қилур ўз йўлин рўфта².

* * *

Китобатда бирдекдур алфу³ алиф,
Ҳисоб ичрадурлар базе мухталиф⁴.

* * *

Биёбонда ўлуб куруғон кашаф⁵,
Эрур ҳайъат⁶ ичра нечукким садаф.

* * *

Эрур нахлдек шамъу муз шушаси,
Мунунг ўт, анинг сувдурур хўшаси⁷.

* * *

Ушоқ қанд ун-тузга монанд эрур,
Ва лекин бири туз, бири қанд эрур.

* * *

Сипаҳдин жудо шоҳ эрур бир киши,
Не бўлғусидур бир кишининг иши.

* * *

Курур чун гулситондин айрилди гул –
Ки, бир луқма этдур бадансиз кўнгул.

¹ Саркүфта – боши янчилган.

² Рўфта – супурилган, тозаланган.

³ Алф – минг. Алиф – араб алифбосининг биринчи ҳарфи – абжад ҳисобида бирга тенг.

⁴ Мухталиф – хилма-хил.

⁵ Кашаф – тошбақа.

⁶ Ҳайъат – шакл, кўриниш, сурат.

⁷ Хўша – бошок.

* * *

Кишида не феълеки мавжуд эрур –
Ки, андин зиён – буд ё суд эрур.

Чу феълиға бокса тааққул била,
Натижасин англар тааммул била.

Билурким, тамаъ айлар элни залил,
Қаноатқа иззу¹ шарафдур далил.

* * *

Қачон нафс ўз комин этти ҳаво,
Килур элни кўп нафъдин бенаво.

* * *

Саодат гулидин барумандлик²
Эрур Тенгри хукмиға хурсандлик.

* * *

Садаф кўксини гар сипехр этти чок,
Шараф тожин этсун макон дурри пок.

* * *

Агар ганж эрур баҳру кондин фузун,
Ва гар худ хизона жаҳондин фузун,

Чу нафъе эмастур алардин гумон,
Алардур ҳамон, тошу туфроғ ҳамон.

Агар нафъдин бўлса маҳзан йироқ,
Анинг лаълидин хора кўп яхшироқ –

Ким, ул хора бир тош эрур безарар,
Вале ганждин элгадур юз хатар.

¹ Изз – куч-кудрат; иззат, шараф.

² Барумандлик – баҳрамандлик.

Кишинингки бенафъ эрур махзани,
Жаҳон ахлидур сарбасар душмани.

* * *

Муни билки, оламда буду набуд¹ –
Ки, кавну фасод ичра тутқай вужуд.

Чу мумкин эмас кимса тадбиридин,
Яқинким эрур Тенгри тақдиридин.

Гадоларга гар подшолиғ берур,
Ва гар шоҳларға гадолиғ берур.

Керак шоҳлар кўрса беҳбуд ани,
Гадолар доғи билсалар суд ани.

Неким амридин ошкородуур,
Ибо қилғали кимга ёродуур.

* * *

Не ишким, насиб этти файёзи жуд²,
Кишининг таманносига не вужуд.

* * *

Тариқи адоват шиор айласанг,
Залолат йўлин ихтиёр айласанг,

Не олингға келтурса чархи дани³,
Кўрар лаҳза кўргил ўзунгдин ани.

* * *

Не қилгай неча жўгийи⁴ сехрсоз,
Бири муҳрадузду⁵ бири хуққабоз⁶ –

¹ Бууду набуд – бору йўқ.

² Файёзи жуд – саховат қилувчи, яъни Худо.

³ Чархи дани – тубан фалак.

⁴ Жўги – лўли.

⁵ Муҳрадузд – найрангбоз, ўйин кўрсатувчи.

⁶ Хуққабоз – найрангбоз.

Ки, ҳикмат эли они дафъ этмагай,
Илайдин¹ не қилғонлари кетмагай.

* * *

Неча бўлса чубчукқа² жоду лақаб,
Кўпидин қилур сайдгар³ кўп тараб.

* * *

Масалдурки: «минг қарғаға бир кесак».

* * *

Бироқим тамаъ риштае қилғуси,
Анинг бирла бўғзидин осилғуси.

* * *

Сафар заҳмати гарчи душвор эрур,
Тенгиз қаърида дурри шоҳвор⁴ эрур.

Мухит⁵ ичра чўммай нечукким наҳанг,
Киши урса бўлғайму гавҳарға чанг?

* * *

Сафар қилмағон одаме хомдур,
Совуқда тўнгар кимга оромдур.

Фалак сайдрин поя топти баланд,
Суқун қилди туфроғни хору нажанд.

* * *

Талаб йўлида қил шитобандалиқ⁶ –
Ки, жўяндаға келди ёбандалиқ.

¹ Илай – олд, хузур.

² Чубчук – чумчук.

³ Сайдгар – овчи.

⁴ Дурри шоҳвор – шоҳона дур, кимматбаҳо дур.

⁵ Мухит – уммон.

⁶ Шитобанда – тез юрувчи.

* * *

Не қилғоликим кимга ниятдуур,
Бурун шарт анга қобилятдуур.

* * *

Ки, ҳар ранждин сүнг бўлур роҳате,
Таабсиз мұяссар әмас ишрате.

* * *

Чу ҳар неча ўт бўлса сўзандарок¹,
Гудоз ичра олтун фурӯзандарок².

* * *

Ки, ожиз бўлуб, азм иши хуш әмас,
Эшитмакка ҳар ерда дилкаш әмас.

* * *

Кишига эрур гарчи уммид умр,
Бирорга эшиттингму жовид умр?

* * *

Кишига амал хирман ар хўшадур,
Неким мунда экти, анга тўшадур.

* * *

На фархундаахтардуур ул киши –
Ки, тоат йигитликта бўлғай иши.

Ўюн вақтида тарк қилгай ўюн,
Неким Тенгри амр этти – сунгай бўюн.

Ризо касбини бартараф қилмағай,
Залолатда умрин талаф қилмағай.

¹ Сўзанда – куйдирувчи, ёндирувчи.

² Фурӯзанда – шулья берувчи, ялтировчи.

* * *

Хушо улки, умрин табоҳ этмади,
Қилур ишларин килмайин кетмади.

* * *

Бирор шахлар ичра эрур мухтарам –
Ки, бўлғай анинг даъби афву карам.

* * *

Ани бил жувонмард ёхуд карим –
Ки, бедодидин бўлмағай элга бим.

* * *

Неким ўз қошингда эрур нораво,
Улусқа ани кўрма аслораво.

* * *

Ёмонга жазо гар сиёсатдуур,
Муруват тариқи раёсатдуур.

Ани қатл айлардаким жони бор,
Ҳаял айла ончаки, имкони бор.

* * *

Бўригаки қўй бўғмоғи пешадур,
Шубон меҳнатидин не андешадур?

* * *

Ва гар айласа ул хатони киши,
Не қилғай бу янглиғ балони киши?

Ва гар кимсаға собит ўлди¹ гуноҳ,
Карам қилсанг ўлғон замон узрехоҳ.

¹ Собит ўлмоқ – қайд этилмок.

Агар одами бўлса, то жони бор,
Яна қилмоқ ул иш не имкони бор?

Ани жон била айладинг муҳтарам,
Сенга зохир ўлди камоли карам.

Тириклиқдин ўлгай анга бу ғараз –
Ки, қилғай сенинг бу ишингга эваз.

Агар топса юз жон, фидо айлагай –
Ки, то ул ҳақингни адо айлагай.

Агар қолса бу орзудин йироқ,
Эваз Тенгридин гар етар яхшироқ.

Эвазға доғи қилмаса илтифот,
Бас эрмасмудур даҳр аро яхши от?

* * *

Ким ўзни карам ичра моҳир қилур,
Карам ўз ҳавосини зоҳир қилур.

* * *

Не феълеки, келди биродин ёмон,
Ёмонлиқ кўрадин анга йўқ омон.

Ва гар яхшилиқ кимга афъол¹ эрур,
Жазоси анинг ганжи иқбол эрур.

* * *

Башар хайликим, жаҳл эрур лозими,
Қачонким бўлурлар ҳар иш озими.

Агар нафъи ул ишта мақсад эмас,
Ул иш кимсадин, билки, мавжуд эмас.

¹ Афъол – феъллар; ахлоқ, одат.

Агар худ ғараз нафъи пинҳони йўқ,
Бирордин бир иш бўлмоқ имкони йўқ.

* * *

Қачон сочса туфроққа буғдой бирав,
Йўқ имконким, ул арпа қилғай дарав¹.

Ва гар арпа ҳам сочса бўлмоққа тўқ,
Анга буғдой ўрмогнинг имкони йўқ.

Киши ҳанзал² экса, аччиғ бар топар –
Ва гар найшакар³ экса, шаккар топар.

* * *

Ки, ҳар ким аён этса яхши қилиғ,
Етар яхшилиқдин анга яхшилиғ

Ва гар кимсадин зоҳир ўлса ёмон,
Кўрар ҳар неким, зоҳир этти ҳамон.

* * *

Иёлу ватан узра то жони бор,
Киши ҳарб этар токи имкони бор.

* * *

Қаю кимсаким, сўзни ёлғон дегай,
Инномаслар ар насси Куръон⁴ дегай.

* * *

Неча бўлса ёлғончи эл аржуманд,
Сўзи анжуман ичрадур нописанд.

¹ Дарав – ўриш.

² Ҳанзал – аччиқ тарвуз.

³ Найшакар – шакарқамиш.

⁴ Насси Куръон – Куръондан далил.

* * *

Бор эрмиш бурун чоғда қозибваше,
Уйига тушуб шуълаи саркаше.

Фигонлар чекар эрмиш истаб мадад,
Эшигтанга бўлмай сўзи мўътамад.

Чу куймиш уйи юмуб-очкунча кўз,
Демиш анга соҳибдиле¹ бўйла сўз.

Ки: «Ёлғон ангаким фаровондуур,
Чини ҳам эл оллинда ёлғондуур.

Агар қилмади эл ҳимоят санга,
Ўзунгдин керактур шикоят санга».

* * *

Эшигтимки, бир шаҳға бўлди ниёз,
Уье айламак бир сутун узра соз.

Кезиб топтилар бир йиғоч бўйла туз
Ва лекин анинг молики бир ажуз².

Бериб ўн баҳо, балки юз, балки минг,
Ризо бермайин хотири золнинг.

Чу байъу широ³ топмайин интиҳо,
Бериб зол ҳамсанги⁴ олтун баҳо.

Ясодилар ул уйни гавҳарнигор⁵,
Сутунни vale қилдилар зарнигор.

Ҳамоноки келди тамошоға зол,
Йиғочин ўпуб, сурди мундоқ мақол –

¹ Соҳибдил – сўфий, ориф, маърифат аҳли.

² Ажуз – жодугар, маккора.

³ Байъу широ – савдо-сотик.

⁴ Ҳамсанг – тенг, баробар.

⁵ Гавҳарнигор – кимматбаҳо безаклар билан безатилган.

Ки: «Солдинг, чу Ҳақ туз яратти сени,
Ҳам ўзунгни олтун аро, ҳам мени».

* * *

Агар тузлук ўлса кишининг иши,
Не васф айлай олғай ишини киши.

* * *

Бироким эрур ростлиқдин йирок,
Анингдек киши бўлмағон яхширок.

* * *

Тааммул била ком пайдо бўлур,
Тахаммул била ғўра ҳалво бўлур.

* * *

Паёпай¹ чучук сўз чу пайғом² ўлур,
Анингдек хашин³ жонвар ром ўлур.

* * *

Нечаким хирад ичра бўлса ками,
Йилондин ёмонроқ эмас одами.

* * *

Такаллум била кимса инсон эрур,
Сўзи йўқ баҳойимға не сон эрур?

Вале сўзда доғи маротибдурур⁴,
Ҳам анда хунар, ҳам маойибдурур⁵.

Ҳам улдурки, айлар тирикни ҳалок,
Ҳам андин ўлук тан топар руҳи пок.

¹ Паёпай – кетма-кет, муттасил.

² Пайғом – хабар, дарак, башорат.

³ Хашин – вахший.

⁴ Маротиб – мартаба, маком, даража.

⁵ Маойиб – айб, нуксон.

Хирад бирла чун яхши сўз бўлди ёр,
Киши ройи¹ сойиб қилур ихтиёр.

Хирадманд бўлса балоғатмаоб²,
Не бўлғай иши ғайри ройи савоб?

Бирорким савоб ўлди ройи анинг,
Берур улча ройи Худойи анинг.

* * *

Хушо улки, жуз базл анга пеша йўқ,
Жаҳон бору йўқидин андеша йўқ.

* * *

Йўқ ул шамъдекким фурӯзандадур³,
Чу парвонаға етти – сўзандадур.

* * *

Сангаким эрур базл қилмоққа тавъ⁴,
Муни англаким, ул эрур неча навъ,

Бир улким, киши бўлса меҳмон санга,
Қилиб сели исроф туғён санга.

Йўқ, ойини иззатфизолиг⁵ учун –
Ки, шухрат била худнамолиг учун.

Бирор олиға хон чу келтургасен,
Киши бир, vale ўн қўй ўлтургасен.

Паёпай асопқурни айлаб равон,
Емакдин бўлуб ожиз ул нотавон.

Анга сен едурмак учун сўз била,
Тикиб кўзки, они ебон кўз била.

¹ Рой – фикр, ўй, рапъ.

² Балогатмаоб – нотик, сўз устаси.

³ Фурӯзанд – шуъла сочувчи.

⁴ Тавъ – рағбат, майл, хавас.

⁵ Иззатфизолиг – хурмат келтирувчилик.

Аннинг олиға ҳар табақким етиб,
Ҳамул ош таъмини таъриф этиб.

Борин ул есун деб, бу авсоф эрур,
Бу бедод қилмоқ не инсоф эрур?

Уюнг шайх Луқмон¹ мазори эмас,
Сени кимса ул буқъа² шайхи демас.

Худо молиға қилмоқ исроф не?
Жунун ахлидек мунча итлоф³ не?

Ки, Ҳақ гарчи дебдур: «Қулу вашрабу»⁴,
Вале ҳам демиштурки: «Ло тусрифу»⁵.

Не қилмиш бу меҳмонки, ўлтургасен,
Анга ёлбориб заҳр едургасен?

Не бир заҳр, ҳар луқма бир заҳри ноб⁶,
Вале луқмаға кимса топмай ҳисоб.

Бу янглиғ зиёфат басе шум эрур,
Хирад ахли олинда мазмум эрур.

Яна бир буким, ҳар қачон келди зайд⁷,
Анга қилғасен бермайин тўъма ҳайф.

Мусоғир ичин куйдуруб иштиҳо⁸,
Вале йўқ сенинг бухлунга интиҳо.

Раво кўрмагинг анга маҳрумлук,
Эрур бурноғидин⁹ батар шумлук.

¹ Луқмон – машхур ҳаким, донишманд.

² Буқъа – бу ерда: мозор маъносида.

³ Итлоф – талафот, йўқ қилиш.

⁴ Қулу вашрабу – енглар ва ичинглар.

⁵ Ло тусрифу – исроф қилманглар.

⁶ Заҳри ноб – ўткир заҳар.

⁷ Зайд – меҳмон.

⁸ Иштиҳо – майл-истак.

⁹ Бурноги – олдинги, аввалги.

Будур даъбким яхшидур, гар ёмон –
Ки, бўлғай сенинг хонинг мекмон.

Бурун лутф бирла тарабнок¹ қил,
Не исроф қилғил, не имсок қил.

Емакка анга ҳар не дархўр² эса,
Санга доғи неким мұяссар эса.

Очуқ юз била чек аниңг қошиға,
Вале истама музд³ подошиға.

Ишингга солиб «Акримиз-зайфа»⁴ нур,
Тутуб мары ойини «Хайр ул-умур»⁵.

Заёфат бу навъ ўлса ойин санга,
Керак мезбонлиқда таҳсин санга.

Бу янглиғ киши мезбон камдуур,
Агар бўлса, донои оламдуур.

* * *

Жаҳон чорбоғики дилкашдуур,
Йигитлик баҳори била хушдуур.

* * *

Кўнгулники, қиши ғунча янглиғ қилур,
Баҳор ўлса, ул гул киби очилур.

* * *

Шак эрмаски, ҳар кимсаким жони бор,
Ҳаётин тилар улча имкони бор.

¹ Тарабнок – шод, хурсанд.

² Дархўр (Дархар) – лойик, муносиб.

³ Музд – хизмат ҳаки.

⁴ Акримиз-зайфа – мекмонни ҳурмат қилиш.

⁵ Хайр ул-умур – ишларнинг яхиси ўртасидир.

* * *

Не хуш дебдур ул дардманди фирок –
Ки: «Оз баҳт кўп ҳусндин яхшироқ».

* * *

Чу ошиққа бўлди мұяссар висол,
Анинг ишқида қолмас аввалғи ҳол.

* * *

Сахо шоҳдин элга матлуб эрур,
Сиёсат ҳам ўз ўрнида хўб эрур.

* * *

Бирор аҳли маъни дей олур ўзин –
Ки, Ҳақ очмиш ўлғай басират кўзин¹.

* * *

Кишиким ғаройибдин истар насиб,
Нима топмоқ ўлғайму мундин ғарив.

Ғаройибқа ҳар кимки хоҳон² эрур
Ҳам ўзинда мақсуди пинҳон эрур.

Не маъники истар, ўзинда топор,
Жаҳонда кезарнинг не маъниси бор?

* * *

Нетарсен тилаб ҳар ажойибқа йўл,
Ажойиб эрур сенда, огоҳ бўл!

* * *

Буким, ашрафи халқ инсон эрур –
Ки, Ҳақ сирри зотида пинҳон эрур.

¹ *Басират кўзи* – қалб кўзи.

² *Хоҳон* – хоҳловчи.

* * *

Агар шер чоғлик аён қилса зүр,
Эрур шер – шер охиру мүр – мүр.

* * *

Навоий, висол одамий комидур,
Ҳаёти абад васл айёмиdur.

Қачон васл топсанг насиб, асра дам,
Агар бир дам ўлсунки, тут муғтанам.

* * *

Неча кимса ҳижронда чекса алам,
Агар оқибат васл топса, не ғам?

Нечаким, фироқ офати жон эрур,
Анга сўнгра васл ўлса, осон эрур.

* * *

Ажаб умр эрур рўзгори фироқ –
Ки, юз қатла андин ўлум яхшиrok.

* * *

Фироқ ўлмаса, ошиқи нотавон,
Богир порасин кўздин этмас равон.

* * *

Бироранглағай ҳажр ўти хирқатин –
Ким, ул чекмиш ўлғай бироранглағай таврдур.

* * *

Фироқ илгидин элгаким жаврдур,
Анинг бу балоси неча таврдур:

Бири олам асбоби ҳижрони бил,
Муассир¹ жаҳон ахлиға они бил.

¹ Муассир – таъсир этувчи.

Бири айру тушмаклик ахбобдин,
Киши бағри ўртандык ул хобдин.

Бири дөғи ҳажри қаробат¹ эрур –
Ки, жон ичра андин маҳобат эрур.

Бир улким, етиб ишқдин хасталик
Бирор жониби² бўлса дилбасталик³.

Бори ҳажр эрур худ уқубат била
Ва лекин эмас бу суубат била.

Буларнинг боридин эрур саъб ул –
Ки, мақсуди аслийға гум бўлса йўл.

* * *

Яна улки, инсонға ахли тамиз⁴,
Билурким, нима жондин ўлмас азиз.

Вале зумраи ишқ⁵ жононини,
Кўп ортуқ кўрарларким, ўз жонини.

Эрур жонсиз ўлмок ўлумдин хатар,
Вале онсиз ўлмок ўлумдин батар.

* * *

Чу охир бўлурбиз адам, эй рафиқ,
Ғанимат тутоли бу дам, эй рафиқ!

* * *

Кўруб умр тарихи мубҳамлиғин,
Ғанимат бил асҳоб ҳамдамиғин.

¹ Қаробат – яқинлик.

² Жониб – томон, тараф; сабаб, боис.

³ Дилбасталик – ошиклик.

⁴ Ахли тамиз – фаросат ахли, донолар.

⁵ Зумраи ишқ – ишқ ахли, ошиклар.

* * *

Ватан таркини бир нафас айлама,
Яна ранжи ғурбат ҳавас айлама.

* * *

Чу охир борурсен, шитобинг недур,
Борурдин бурун изтиробинг недур.

Тараддудни тарқ айлаб, ором тут,
Тузуб базм аҳбоб ила, жом тут.

Йўқ улким, бориб сен, қолурлар бу хайл –
Ки, бордур борига борур сори майл.

Эрурлар ғанимат бори бу замон –
Ки, бир-бирга сиз барчангиз меҳмон.

* * *

Ўзунгизни меҳнат куни овутунг,
Не ғам келса даврондин, осон тутунг.

* * *

Агар ғам етиб, кимса топса алам,
Қилур бир ғамин куч била ики ғам.

* * *

Муни англаким, ошкору ниҳон,
Киро айламас¹ ғам емакка жаҳон.

* * *

Бурунғи куну тонгладин урма дам –
Ки, ул бир адамдур, бу доги адам.

¹ Киро айламас – арзимас.

* * *

Алам ичра дам урмагил, эй кўнгул,
Не ғам етса қайғурмагил, эй кўнгул.

* * *

Мусоғир бўл, аммо ватан ичра бўл,
Тила хилвату анжуман ичра бўл.

* * *

Сафар азми дўзахқа сонидуур¹,
Ватан ҳубби² имон нишонидуур.

* * *

Кишигаким имон эрур сарнавишт,
Неча журми бор, кўргусидур биҳишт.

* * *

Жаҳон мулкин этсанг сафар хушку тар³,
Скандардек олсанг юруб баҳру бар.

Кўюб борин охир чу кетгунгдуур,
Дегинким, олиб они нетгунгдуур.

* * *

Эрур қушқа хушроқ чу боқсанг аён,
Мурассасъ қафасдин тикан ошён.

* * *

Гар истар гадо кунжи вайронини,
Тилар шоҳ доғи қасру айвонини.

¹ Сони(й) – бу ерда ўхшаш, монанд маъносида.

² Ҳубб – севиш, муҳаббат.

³ Хушку тар – ҳўлу қурук.

* * *

Табиатқа ҳар неки одат бўлур,
Чу эскирди одат, табиат бўлур.

* * *

Ки, сув узрадур дахр уйига бино.

Кўнгулни бу уй бирла шод айлама,
Хубоб уйига эътимод айлама.

* * *

Бўлур одамийнинг бийик ҳиммати,
Эрур ҳимматидин фузун ғафлати.

Ўлум солғуси чун димоғига дуд,
Таманно ўтин мунча ёқмоқ не суд?

* * *

Эмас шахлиқ – олмоқ юруб баҳру бар,
Эрур топмоқ андинки, Ҳақ берди бар.

* * *

Жаҳонға чу йўқтур бақо, эй кўнгул,
Тамаъ қилма андин вафо, эй кўнгул.

* * *

Жаҳон недуур – бир улуғроқ кесак,
Йироқ тортқил ул кесақдин этак –

Ки, бор ул кесак сув ичинда ғариқ,
Олиб ўртаға они баҳри амиқ¹.

Эрур онинг уч рубъи² дарё сори,
Яна рубъи келди судин тошкори.

¹ Баҳри амиқ – чукур дарё.

² Рубъ – тўртдан бир.

Неким сув аро топти полудалик¹,
Этак топмағай андин олудалик².

Ҳамул рубъиким, баҳрдин келди фард,
Эрур мумкин андин замирингға гард.

Бу балчиғ била гард аро қилма хўй,
Бўл аниңг фироки сори гармпўй³ –

Ки, кирган бу болчиққа имкон эмас,
Киши ботса, чиқмоғлиғ имкон эмас.

Ҳамул гард аро кимки қўиди аёғ,
Не кўз қолди ошушибидин⁴, не димоғ.

* * *

Қаю шахки, олди жаҳон кишварин,
Тасарруф қилиб баҳру кон зеварин.

Ҳам они жаҳон дарднок⁵ айлади,
Не бергонни олиб, ҳалок айлади.

* * *

Неким қилди жохилки, эрди ямон,
Тутуб акси, топтим ямондин амон.

* * *

Жаҳон таркидур шодлиғ боиси,
Харобидур ободлиғ боиси.

* * *

Неким Ҳак ризоси – ризоманд бўл,
Қазо ҳар неким қилса, хурсанд бўл.

¹ Полуда – соғ, тоза.

² Олуда – аралашган, кўшилган.

³ Гармпўй – тез юрар, тез чопар.

⁴ Ошуб – ғавғо, тўполон, фитна, кўркинч, ҳаяжон.

⁵ Дарднок – дардли.

* * *

Бори элга бу сўзга бор иттифок –
Ки, душвор эрур дарду доғи фироқ.

* * *

Муни билки, ҳар неки бор жунбуши¹,
Нихоятқа етгач, сукундур иши.

* * *

Билурсенки, очилса боғ ичра гул,
Узар боғбон охир андин кўнгул.

Нечаким чароғ ўлса мажлисфурӯз
Ҳам охир бўлур окибат тийрарӯз².

Чу бу навъ эрур даҳр хосияти –
Ки, бўлғай пароканда жамъияти.

Мунга изтироб айламак суд эмас,
Демай судким, жуз зиёнбуд³ эмас.

* * *

Вале қайси дарё яратмиш Худо –
Ки, ул бўлмади ўз дуридин жудо.

Яна қайси конким, мағок ўлмади,
Бориб гавҳари, бағри чок ўлмади.

* * *

Киши топса ҳамдардини ногаҳон,
Не имкон нихон дарди қолмоқ нихон?

¹ Жунбуши – харакат.

² Тийрарӯз – бахти қора, бадбаҳт.

³ Зиёнбуд – зиён, зарар.

* * *

Ки, билгилки, олам вафосиздуур,
Не оламдадур ҳам бакосиздуур.

Неким бўлмағай анда пояндалиқ¹,
Анга яхши эрмас кирояндалиқ².

* * *

Неким Тенгрининг ғайри – ёд этмагил,
Чу ёд айласанг, эътимод этмагил.

* * *

Заифингға гар лутф қил, гар ғазаб,
Қавийдин доғи они қилғил талаб.

* * *

Киши мухр аро ҳар не қилди нигор³,
Варақта ҳамул накш ўлур ошкор.

* * *

Халойиққа кўрма қилиб бенаво,
Ўзунгга раво кўрмаганни раво.

* * *

Сипаҳ тутса оламни андокки дуд,
Зафар бермаса Ҳақ таоло не суд?

* * *

Қачон Ҳақ била сидқинг ўлди дуруст,
Не ҳожат нима халқдин бозжуст⁴.

¹ Поянда – барқарор.

² Кирояндалиқ – арзигулик.

³ Нигор – накш.

⁴ Бозжуст – ахтариш, кидириш.

* * *

Улус ранжиға эхтимом айлама,
Үзүнгга бу отни ҳаром айлама.

* * *

Раяятқа бўлса парокандалик,
Топар салтанат нахли баркандалиқ¹.

* * *

Не тақдирдур, дафъи осон эмас,
Киши кўрмайин они имкон эмас.

* * *

Таваккулдадир гарчи кому нишот,
Вале шарт эрур айламак эҳтиёт.

Риоятда ифрат матлуб эмас,
Таваккулда ғафлат доғи хўб эмас.

* * *

Агар бор эса поклик нияти,
Анга ёр ўлур поклар ҳиммати.

* * *

Қаю шаҳки, йўқ адл ила дод анга,
Улус бирла мулк ўлмас обод анга.

* * *

Агар шаҳфа иш лутфу гар кин эрур,
Элига ҳамул шева ойин эрур.

* * *

Чу ёшларға боғланса мактаб йўли,
Бўлур гум улуғларға мазҳаб йўли.

¹ Барканда – кўупорилган.

* * *

Сахо ул эмастурки, ҳар булҳавас,
Мубоҳот учун сарф этар сийму бас.

Ажаб йўқки, ёрмоқ сочар бехирад¹,
Кумуш банддин рам қилур дому дад².

Тилаб доғи берган саховат эмас,
Сахо ахли они саховат демас.

* * *

Навоий не арз айлагай жуз дуо
Вале бор анга ики сўз муддао:

Бир улким: шариат қўлин тут қавий,
Бори ишта бўл шарънинг пайрави –

Ки, бу жодда бирла хиром айласанг,
Талаб маркабин тезгом³ айласанг.

Ики даҳр коми бўлуб ҳосилинг,
Наби кўйи бўлғай сенинг манзилинг.

Икинч улки, қил хизмати волидайн⁴,
Бил ул икининг қуллуғин фарзи айн⁵.

Агар истасанг дунёу охират,
Бу кун салтанат, тонгла кун – мағфират –

Ки, Ҳақдин ризо ҳосил этмак будур,
Ризо демайин, Ҳаққа етмак будур.

¹ Бехирад – ақлсиз, нодон.

² Дому дад – зулм кўрсатиш.

³ Тезгом – чопқир, илдам.

⁴ Волидайн – ота-она.

⁵ Фарзи айн – энг зарур.

* * *

Санга бор эса сўз билурдин мазоқ,
Ўзум сори боқма, сўзум сори боқ!

* * *

Тахайюл аро борча бир навъ эмас,
Ҳадисин ики кимса бирдек демас.

* * *

Сўз онингдуурким, талабгоридур,
Анингдур гуҳарким, ҳаридоридур.

* * *

Тутай дер эсанг Тенгри амрин қавий,
Бўл охир набий шаръининг пайрави.

Эрур жоддаи шаръ бир шоҳроҳ –
Ки, озмоқтин ул йўлда асрар илоҳ,

Десанг озмайин чикма ул жодадин,
Юруб ком топ баҳти озодадин.

* * *

Навосиз улуснинг навобахши бўл,
Навоий ёмон бўлса, сен яхши бўл.

* * *

Чу давронға йўқтур бақоу сабот,
Ҳам андин эрур бевафороқ ҳаёт.

* * *

Ки, ҳар қулфким, фатхидур нопадид¹,
Анга бор эранлар² дуоси калид.

¹ Нопадид – кўринмас, махфий.

² Эран – валий.

* * *

Сўзунгники, яхши кўрарсен ўзунг,
Кўрунмас ёмон, чун эрур ўз сўзунг.

Кошингда сенинг гарчи кўп вазни бор,
Чу бор ўз сўзунг, йўқ анга эътибор –

Ки, сўз зодаи табъу фарзанд эрур,
Чу фарзанд эрур, жонға пайванд эрур,

Неча зодаи табъ эрур нописанд,
Кишининг ўз олида бор аржуманд.

Неча бум фарзанди манҳусдур,
Ўз олида хушжилва товусдур.

* * *

Хунарпарвар ишни буюргучидур,
Хунарвар, вале, лоф ургучидур.

«ЛИСОН УТ-ТАЙР»дан

Офаринишдин қилиб инсон ғараз,
Они айлаб халқ ичинде беэваз¹.

Кўнглин онинг маҳзани ирфон қилиб,
Ул тилисм ичра ўзин пинҳон қилиб.

Рози маҳфий ганж ўлуб бу турфа жисм,
Сунъидин ул ганж ҳифзиға тилисм.

Ҳам тилисм ул маҳзан узра, ҳам амин²,
Офарин сунъунғға, эй жонофарин³.

Айлаганда розининг ғанжини арз,
Не само айлаб қабул они, не арз⁴.

Ғайри инсонким қилиб они қабул,
Ҳам залум⁵ айлаб хитобин, ҳам жаҳул⁶.

Чун ҳалойиқдин они мумтоз этиб,
«Кунту канзан»⁷ сирриға ҳамроз этиб.

¹ Беэваз – тенгсиз, ўхшаши йўқ.

² Амин – бу ерда ишончли киши маъносида.

³ Жонофарин – жон багишловчи, яъни Худо.

⁴ Арз – ер.

⁵ Залум – золим, қаттиқ ситам қилувчи.

⁶ Жаҳул – ўтакетган нодон.

⁷ Кунту канзан – «Мен бир маҳфий хазина эдим...» деб бошланадиган кудсий ҳадисга ишора.

Бошиға қўюб хидоят тожини,
Қисмати айлаб шараф меърожини¹.

Оlam ичра андоқ айлаб муқтадо² –
Ким, бўлуб хайли малакка пешво.

Чун малак хайлиға ул масжуд³ ўлуб,
Кимки саркашлик қилиб, мардуд ўлуб.

Яъни ул жинну малойик сарвари,
Тахти фармонида олам кишвари.

* * *

Сўз била эл васл ганжин топмамиш.

* * *

Нотавонларга кўп офат қўйди юз.

* * *

Даргаҳеким, пашшадур анда уқоб⁴,
Пашшадин ожизроқ элга не ҳисоб?

* * *

Кўзгу ул бўлғайки, тортиб юз бало,
Бергосен лавҳи замирингга жило.

* * *

Ҳар кишини қилди Ҳақ бир иш учун,
Нўш учун бирнию бирни ниш учун.

¹ Меъроҷ – юқорига кўтарилиш; Муҳаммад алайхиссаломнинг Оллоҳ хузурига кўтарилиши.

² Муқтадо – раҳбар, раҳнамо.

³ Масжуд – сажда қилинадиган, Тангри.

⁴ Уқоб – бургут.

* * *

Одам ўлгон зеби зохирдин демас,
Кимки ондин фаҳр этар, одам эмас.

* * *

Ноз ила ҳусн ўлди шоҳидлар иши,
Дарду меҳнат бирла хуштур эр киши.

* * *

Зеби зоҳир жуз тамасхур келмади,
Кимсага ондин тафоҳур¹ келмади.

* * *

Ўзни бир ҳосиллиқ иш бирла овут.

* * *

Ҳақ насиб эткондин этмак ижтиоб,
Ақл қонунида бўлғайму ҳисоб?

* * *

Эр кирап эр сонига ҳиммат била,
Эр эмас фаҳр айлағон зийнат била.

* * *

Эрга хулқу феъл эрур зебу камол.

* * *

Хўб эмас бир шаҳ қўюб бошиға тож,
Ўзга шаҳга зоҳир этмак эҳтиёж.

* * *

Ҳар киши эрмен дебон эрму бўлур,
Келмас ишни илкидин дерму бўлур.

¹ Тафоҳур – фаҳрланиш, ғуурланиш.

* * *

Чун саромад¹ келди эрликда хурӯс,
Ҳақ анга берди неча зебо арӯс.

* * *

Жаҳлимиз кўптин-кўпу илм оздин-оз.

* * *

Қатранинг дарёга недур нисбати?

* * *

Ишқ ахлидин йироқдур маслаҳат.

* * *

Кимки ошиқдур – анга жондин не бок.

* * *

Кимки бўлса аҳли ишқ, эй пешво,
Бил ани маҳзи адаб, кони ҳаё.

* * *

Ишкни махфий тутарлар аҳли роз,
Фош этардин кўп қилурлар эҳтиroz.

* * *

Эл на ҳуш этгай тамаъ девонадин,
Ё адаб савдо била афсонадин.

* * *

Одами бўлса вафо андин йироқ,
Ит вафо бобида андин яхшироқ.

¹ Саромад – олдинги, илгор, биринчи.

* * *

Үлтурмог била очилмас иш.

* * *

Тош отар тифли лайму шумбахт,
Соя солур бошига олий дарахт.

* * *

Умр этар таъжилу¹ фурсат асру оз.

* * *

Ишқ баҳредурки, йўқ поён анга,
Хар ҳубоби гунбади гардон анга.

Оламедур ишқ, лекин бас васеъ²,
Торамедур ишқ, лек асру рафеъ.

* * *

Ишқ ўтидин етса ногоҳ бир шарап,
Еткуур юз барқдин кўпрак зарар.

* * *

Ҳар жамоатқаки йўқтур пешво,
Йўлға эрмастур қадам қўймоқ раво.

* * *

Кимга-ким айлар назар ахли сафо,
Ул назар туфроғни айлар кимё.

* * *

Тан нечаким бор эса пасту дижам³,
Химмат ар бўлса бийик – ондин не ғам.

¹ Таъжил – шошилинч, тезлик, зудлик.

² Васеъ – кенг, ёйик, бепоён.

³ Дижам – эзилган, ғамгин, азоб чеккан.

* * *

Кимки ошиқ эрмас, ул эрмас киши.

* * *

Ҳар кишига ишқу ҳиммат бўлса ёр,
Буняу¹ тан заъфиға не эътибор.

* * *

Сен жаҳон мулкида минг йил бўлди тут,
Дарду ҳасрат бирла охир ўлди тут.

* * *

Даҳр худ эрмас иқомат манзили,
Кимки бор, охир ўлумдур ҳосили.

* * *

Журм лавсидин² киши маъсум эмас,
Бўйла исмат³ кимсага маълум эмас.

Одам авлодини қилмайдур илоҳ,
Ўйлаким, ондин бош урмайдур гуноҳ.

Бўлмаса сендин гуноҳ, эй бехабар,
Афву раҳмат кимга бўлғай чорагар⁴.

Журмдин улким, юзи бўлғай сариғ,
Тавба айлар ул сариғлиғни ориғ⁵.

* * *

Ким, бориға ҳамнафасдур нафсу рух,
Басталиғ⁶ бирдин етар, бирдин футух.

¹ Буня – киши табиати, яратилиш, борлик.

² Лавс – кир, ифлос.

³ Исмат – поклик, софлик, маъсумлик.

⁴ Чорагар – чора килувчи.

⁵ Ориғ – бу ерда соф, покиза маъносида.

⁶ Баста – боғлик, банд.

Улдур эрким, салб этиб нафсоният,
Голиб этгай зотига рухоният.

Хар кишида бу шараф биззот¹ эрур,
Ул киши поку шариф авқот эрур.

* * *

Токи нафсингдур карин²?
Анга бор иблис шогирди камин³.

Нафс онча күнглунга солур ғуур,
Еткуур онча замирингтага футур –

Ким, они шайтон күруб, ҳайрон қолур,
Водийи ҳайратда саргардон қолур.

Қайси ишдинким етар нафсингға ком,
Топар ондин комини шайтонға мудом.

Нафс ҳукми бирлаким қылсанг ҳар иш,
Иржаюр ул комдин шайтонға тиіш.

Демаким, шайтонға бўлмишмен залил,
Ул сенинг нафсингни айлабтур вакил.

Ҳар не ул қилмоқ керак, нафсинг қилур,
Ҳар неким шайтон билур, ул ҳам билур.

Ҳар не дунёға тааллукдур умур⁴,
Сарбасар шайтонға дохилдур зарур.

Нафсинг андоқ ҳаққу мулк этмиш ани –
Ким, эрур дарж⁵ анда юз шайтон фани.

¹ Биззот – шахсан, бевосита, зотида, аслида.

² Карин – яқин.

³ Камин – бу ерда камтарин маъносида.

⁴ Умур – ишлар, нарсалар, ҳодисалар.

⁵ Дарж – киритиш, қайд этиш.

Нафсинг онча кўргузур талбисни¹ –
Ким, қилур шарманда юз иблисни.

Сенки ёр ўлдунг бу янглиғ нафс ила,
Не учун шайтондин эткайсен гила.

* * *

Сийм севгонким, анга побаст ўлур,
Шавқидин онинг ажойиб масти ўлур.

Ўйладурким, жоҳилу нодон масти,
Сиймдин бут айлаб, ўлғай бутпараст².

* * *

Эр эсанг, мақсуди асли кўзлагил,
Хар неким сўзларсен – ондин сўзлагил.

* * *

Қилма ул ишким, етиб нуқсон санга,
Охири бўлғай вуболи жон санга.

* * *

Ўйлаким, тан куввати – жон сихҳати.

* * *

Хусни зоҳирнинг вафоси йўқтуур,
Ҳам саботу ҳам бақоси йўқтуур.

Ошику шайдо бўлурға арзимас,
Ишқидин расво бўлурға арзимас.

* * *

Кимки келди – оқибат борғусидир,
Кўқсини тифи ажал ёргусидур.

¹ Талбис – хийла, найранг, алдаш.

² Бутпараст – бутга сажда қилувчи.

* * *

Минг йил ўлсанг дахр аро ё бир замон –
Ким, ажал охир санга бермас амон.

* * *

Йўл борурға хотири хуррам керак,
Дахр ранжидин малолат кам керак.

* * *

Ғам еридур меҳнатободи жаҳон,
Онда ҳар навъ элга бир ғамдур аён.

Оlam аҳли кўнглида olam гами,
Худ будур кўпрак бани одам ғами.

* * *

Бўлмаса мақбул кирдори онинг,
Балки тенг бўлса йўқу бори онинг.

* * *

Гавҳар ўлди ҳиммату одам садаф,
Бу садафка ул гухардиндур шараф.

Ҳиммат ўлса, маснаду жоҳ ўлмасун,
Мулку мол ончаки, дилҳоҳ¹ ўлмасун.

Кимки, йўқдур нақддин пиroyasi²,
Билки ҳиммат басдуур сармояси.

Кимсага ҳеч ишта гар етмас илик,
Бок йўқ, гар ҳиммати бўлса бийик.

Эрга ҳимматдин берур юз эътибор,
Жоҳу мулку ганжнинг не дахли бор.

¹ Дилҳоҳ – кўнгил истаги, дилга яқин.

² Пироя – зеб, зийнат, безак.

Мол ўлуб, гар йўқ кишининг ҳиммати,
Маъни аҳли оллида йўқ иззати.

Кимки, бўлғай ҳиммати олий анга,
Бар берур бу ҳиммат иқболи анга.

Шаҳға ҳиммат паст агар берди Худо,
Хушроқ ондин ҳиммати олий гадо.

Подшоҳким, бўлса ҳиммат ичра паст,
Келди ҳимматлиғ гадодин зердаст.

Одамининг зеби ҳимматдиндуур,
Нафснинг таъдиби ҳимматдиндуур.

* * *

Минг адад қўй бирла муздури¹ шубон,
Музд олиб, қўйларға бўлмиш посбон.

Чун бўридин қўйга етса тумтароқ²,
Ул шубондин онда бир ит яхшироқ.

Улки ганжи бору йўқ ҳиммат анга,
Бу шубону қўйгадур нисбат анга.

* * *

Одамиға яхши кўп авсоф эрур,
Лек оларнинг ашрафи инсоф эрур.

Кимгаким инсоф йўқ – инсон эмас,
Мунсиз атворида жуз нуқсон эмас.

Бу сифат келди эранларнинг иши,
Бўйла давлатқа етишмас ҳар киши.

¹ Муздурур – мардикор.

² Тумтароқ – тумтарақай.

Одам эрмас улки, ноинсоф эрур,
Одам инсоф истамас, аммо берур.

Истамаслар элдин инсоф аҳли ҳақ –
Ким, оларға келди мунсифлиғ¹ сабак.

Бермай инсоф, улки инсоф истади,
Үзни ноинсофи мутлақ айлади.

* * *

Хар не маҳбуб айласа, марғуб эрур.

* * *

Ноқис улдурким, ўзин комил дегай,
Комил улким, нуқсин исбот айлагай.

Ўз камолидин демас аҳли камол,
Аҳли нуқсон ичрадур бу қилу қол.

* * *

Ўз камолидин демактур маҳзи жаҳл²,
Жаҳлдин сўз айтқой, ким бўлса аҳл³.

* * *

Ким ўзин комил кўрар, ноқисдур ул,
Нуқс бермайдур камоли сори йўл.

* * *

Ишқ келди машъали гетифурӯз⁴,
Дема машъал, шуълаи оғоқсӯз⁵.

¹ Мунсифлиғ – инсофлилик, адолатлилик.

² Маҳзи жаҳл – ўтга нодонлик.

³ Аҳл – бу ерда лойик, муносиб маъносида.

⁴ Гетифурӯз – оламни ёритувчи.

⁵ Оғоқсӯз – жаҳонни қўйдурувчи.

* * *

Кўймак иштур ошиқи девонаға,
Шуъла ичра ўйлаким парвонаға.

* * *

Барча қушнинг оти булбул бўлмади,
То азалдин ишқ аро кул бўлмади.

* * *

Кўймаган ишқ ичра эрмас ишқбоз¹,
Ошиқ эрмас улки, эрмас жонгудоз².

Шод эрур ишқ ахли ўртамак била,
Бўлмағай бу шева ўрганмак била.

* * *

Дема ошиқ кўнглини оташзада³ –
Ким, они ишқ айламиш оташкада⁴.

Гар тушар оташкада ичра киши,
Не бўла олғай жуз ўртамак иши.

* * *

Ишқ ўртар ким сориким айланур,
Ким тушар ўт даврасига ўртнур.

* * *

Барчадин ашрафки, ул инсон эрур –
Ким, камолида хирад ҳайрон эрур.

* * *

Ошиқеким, ишқида бўлғай камол,
Тенгдуур оллида хижрону висол.

¹ Ишқбоз – ишқка берилган, ошиқ.

² Жонгудоз – жонни кийновчи, азоб берувчи.

³ Оташзада – ўт кетган, ўртанган.

⁴ Оташкада – ўтхона, оловхона; оташпастлар ибодатхонаси.

* * *

Бордур инсон зотида онча шараф –
Ким, ямон ахлоқин этса бартараф,

Бўлмаса фиръавнлиғнинг¹ пайрави,
Қолмас ондин жуз сифоти мусавий².

* * *

Мавж нақшидин тенгизга не зиён.

Сув вужудидин тенгиз бўлди тенгиз,
Бўлса ул гар мавжлук, гар мавжсиз.

* * *

Ўз вужудингға тафаккур айлагил,
Ҳар не истарсен, ўзунгдин истагил.

* * *

Англаким сўз ўзга, маъни ўзгадур,
Маъни онгмос шоғил³ улким сўзгадур.

¹ Фиръавнлиғ – мутакаббирлик, зўравонлик.

² Мусавий – Мусога хос, яъни Мусо алайхиссалом каби.

³ Шоғил – машгул, шуғулланувчи.

«МАХБУБ УЛ-ҚҰЛУБ»дан

Одил подшоҳ Ҳақдин халойикқа раҳматдур ва мамоликка¹ мүжиби амният ва рафоҳият². Қуёш била абри³ баҳордек қора туғроғдин гуллар очар ва мулк ахли бошиға олтун била дурлар сочар. Фуқаро ва нотавонлар анинг рифқ ва мадоросидин осуда, залама⁴ ва авонлар⁵ анинг тиғи сиёсатидин фарсада.

* * *

Ариғларки, ул баҳрдин айрилур,
Биликлик⁶ аларнинг суйин ҳам билур.
Чу бирдур сув дарё била наҳр⁷ аро,
Эмас таъмида ҳожати можаро.

* * *

Қозийи ришвахүр⁸ – ислом хисориға⁹ рахнагар¹⁰. Улки ришват беріб, қазо ола олғай, ришват олиб ҳам шаръни буза олғай. Қозий керакким, жодай шаръдин қадам чиқармағай ва сироти мустакимдин¹¹ ташқари бормағай.

¹ Мамолик – мамлакат, юрт, давлат.

² Рафоҳият – фарованиелик, осойишталиқ.

³ Абр – булут.

⁴ Залама – золимлар.

⁵ Авон – вакт, замон, мавсум.

⁶ Биликлик – билимлик.

⁷ Наҳр – дарё.

⁸ Ришвахүр – пораҳүр.

⁹ Хисор – қалъа, күрғон, истеҳком.

¹⁰ Рахнагар – зарар, зиён етказувчи.

¹¹ Сироти мустаким – тұғри йўл.

* * *

Мустаким¹ хат ҳар қаёнким майл қилди, эгри бўлди. Соз торидекким, эътидолдин тажовуз қилди, тузуки бузулди.

* * *

Улки ҳукми эл моли ва жонига жорий бўлғай, керакким, даъби муқмир шиори бўлғай.

* * *

Муфтиким, ишига музд олиб қиласа рақам,
Музд ортуқ эса, майл керак қилғай кам,
Фатвода чу бўлди музд учун «ло»ву «наам»²,
Қилмоқ керак ул қаламзан илгини қалам.

* * *

Мударриснинг керакки, ғарази мансаб бўлмаса ва билмас илмни айтурға муртакиб³ бўлмаса ва худнамолиг⁴ учун дарс ҳавзасин⁵ тузмаса ва худситонлиг⁶ учун тақаллум ва ғавғо кўргузмаса.

* * *

Олим керакким, муттақий⁷ бўлса ва огоҳ.

* * *

Хозиқ табибки, шафқати бўлғай – Исои Рухуллоҳға⁸ нисбати бўлғай. Исо иши чиққон жонни танға кивурмак дуо била, муунунг тандин чиқадурғон жонға монеъ бўлмоқ даво била.

¹ Мустаким – бу ерда яхши, мустаҳкам, соғлом маъносида.

² «Ло» ву «Наам» – «йўқ» ва «ҳа».

³ Муртакиб – қасд қилмоқ, жазм қилмоқ.

⁴ Худнамолиг – худбинлик, шуҳратпарастлик.

⁵ Ҳавза – доира.

⁶ Худситонлиг – ўзини макташлик.

⁷ Муттақий – тақводор.

⁸ Рухуллоҳ – Оллоҳнинг руҳи: Исо пайғамбарнинг лақаби.

Мундок табибнинг юзи мариз кўнглига маҳбубдур ва сўзи бемор жониға маргубдур. Дами алилларға даво ва қадами хасталарға шифо.

Агар фанида моҳир бўлса, аммо бадхўй¹ ва бепарво ва дурштгўй², маризга, агарчи, бир жонибдин илож еткуур, аммо неча жонибдин тағири мижоз³ еткуур ва лекин омий табибким, эрур шогирди жаллод, ул тиғ била, бу заҳр била қилғувчи бедод. Ул мундин яхшироқдур. Беиштибоҳким, анинг қатили гунахкордур ва мунунг бегунаҳки, ҳеч гунаҳкор анга залил бўлмасун ва ҳеч бегунаҳ мунга алил бўлмасун.

* * *

Ҳозик табиби хушгўй тан ранжиға шифодур,
Омию тунду бадхўй эл жониға балодур.

* * *

Ҳак йўлида ким сенга бир ҳарф ўқутмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳақин юз ганж ила.

* * *

Валоят аҳлиға⁴ жамъи маломатига боқ –
Ки, халқ кўзидин айлар намозини яширун.

Бу турфароқким, намозида мужиби нодон,
Тутар имомат учун хайл қибласида ўрун.

* * *

Кўнгул қуввати – хушнавоздин⁵, рух қути – хушвоздин.

* * *

Юрумагон йўлга элни бошқармоқ – мусофири ни йўлдин чиқормоқдур ва биёбонға кетурмак ва бодияда итурмакдур.

¹ Бадхў(й) – феъли ёмон.

² Дуруштгўй – дағал муомалали, кўпол сўзли.

³ Тайгири мижоз – мижознинг ўзгариши.

⁴ Валоят аҳли – валийлар.

⁵ Хушнавоз – яхши чолғучи.

* * *

Усрукки, элга буюргай ҳушёриқ – уйқучидекдурки, элга буюргай бедорлиқ.

* * *

Аввал бир йўлни бормоқ керак, андин сўнгра элни бошқармоқ керак. Йўлни юрмай кирган итар ва ғайри мақсад ерга етар.

* * *

Воиз улдурки, мажлисиға холи кирган тўлғай ва тўла кирган холи бўлғай.

* * *

Улки, буюруб ўзи килмағай, ҳеч кимга фойда ва асар анинг сўзи килмағай.

* * *

Бозорда савдогар косиб – Тенгриға хоин ва ваъдаға козиб¹. Бирга арзирни юзга сотмоқдин аларга минг мубоҳот, мингга тегарни юзга олмоқдин аларға йўқ бир зарра уёт. Ростлик била савдо аларға зиёнкорлик ва ваъдаға вафо аларға бадкирдорлиқ.

* * *

Дехқонки, дона сочар, ерни ёрмоқ била ризқ йўлин очар.

* * *

Тиланчи ва гадо кўпраги беғайрат ва беҳаё.

* * *

Мувофиқ тушса кадбону, давлат ва жамиятға бўлмоқдуурп ҳамзону. Уйнинг оройиши андин ва уйлукнинг осойиши андин.

¹ Козиб – ёлғончи, мунофик.

Жамоли бўлса марғуб ва салоҳи бўлса жонға матлуб. Оқила бўлса рўзгорға андин салоҳ ва интизом ва маош асбобиға¹ андин тартиб ва саранжом.

Бу навъ жуфт кишига қовушса, балки мундок комгорлик² иликка тушса, ниҳоний ғаму меҳнатда ҳамроҳ ва ҳамдаминг бўлғай ва махфий ва пинҳон дарду машақкатға дамсоз ва марҳаминг бўлғай. Рўзгордин ҳар жафо етса, анисинг ул ва чархи даввордин ҳар ибтило³ келса, жалисинг⁴ ул.

* * *

Ҳақдин ангаким, етти иноят вакти,
Кўнглига ёмон феъли сироят⁵ вакти,
Исёниға фош ўлур ниҳоят вакти,
Бу бўлди ҳидоятқа бидоят⁶ вакти.

* * *

Зухд дунё орзуларидин кечмақдур ва... молу жоҳ хаёли риштасин кўнгулдин узмакдур ва нангу номус бутларин ушатурға ўзин тузмакдур ва қабул умидига риёзат тариқин тутмакдур. Ва шариат жодасида мардона турмокдур. Ва бошни риёйи саждаға индурмамақдур, балки андок тоатни хаёлға кечурмамақдур. Кўзни асрамоқдур барча номаҳрам юздин ва тилни тутмокдур барча номашрӯъ⁷ сўздин.

* * *

... сенинг насибангни яна бирор емас, анинг ҳам насибин сенемак мумкин эмас.

* * *

Тенгри раззоқлигин билган рўзи учун ғам емагай ва қассомлигин⁸ билган киши ризқ озу кўпидагай.

¹ Маош асбоби – тирикчилик воситалари.

² Комгорлик – баҳтиёрлик, мақсадга эришганлик.

³ Ибтило – мубталолик, балога гирифтор бўлиш.

⁴ Жалис – бирга ўтирувчи, ҳамсуҳбат.

⁵ Сироят – ўтиш, таъсир, юқиши.

⁶ Бидоят – бошланиш, ибтидо.

⁷ Номашрӯъ – шариатга хилоф.

⁸ Қассом – таксимловчи.

* * *

Сайы била азал қисматин ортурай деган ёғин риштасиға гирих урай дер. Важд¹ била қалам ёзғон қазони қайтарай деган куруқ ерда кема сурай дер. Бу ишлар күнгли уйи яқын нуридін тиіралар ишидур ва ботиний күзи ҳақиқат қуёшидин хиралар одат ва варзишидур.

* * *

Қаноат чашмаедурким, суви олмок била қурумас ва махзандедурким, нақди сепамоқ² била ўксумас³ ва мазраъедурким тухми иззат ва шавкат бар берур ва шажаредурким, шохи истиғно ва хурмат самар келтуур.

* * *

Конеъ дарвешнинг қуруқ нони томеъ шоҳнинг хитойи хонидин хўброкдур.

* * *

Ҳар кимки, қаноат тарафи нисбати бор,
Борча эл аро тавозуу иззати бор,
Улким, тамаъу ҳирс била улфати бор,
Яхши-ёмон ичра зиллату⁴ нақбати⁵ бор.

* * *

Жаҳон ичра кўп сунъ кўргузди сонеъ⁶,
Эмасдур киши турфа андокки, конеъ.
Кишидин талабсиз гино ҳосил этмас,
Яна жудға бўлмамоқ ҳеч монеъ.

* * *

Кимки бир шиддат аро сабру таҳаммул айлади,
Бахт аниң нишини нўшу хорини гул айлади.

¹ Важд – муҳаббат, ҳаяжон, шавку завқ ҳолати.

² Сепамоқ – сарф қилмоқ.

³ Ўксумоқ – камаймоқ, озаймок.

⁴ Зиллат – хорлик, тубанлик, пастлик.

⁵ Накбат – фалокат, баҳтсизлик.

⁶ Сонеъ – яратувчи, яъни Худо.

* * *

Тавозуъ халқни киши муҳаббатиға шефта қилур.

* * *

Адаб кичик ёшлиғларни улуғлар дуосиға сазовор этар ва ул дуо баракати била умрдин бархурдор¹. Кичиклар меҳрин улуғлар кўнглиға солур ва ул муҳаббат кўнгулда муаббад² колур.

* * *

Муҳаббатга зебу пироя адабдин этар ва муваддатға³ равнак ва баҳо таркидин кетар. Адаб ва тавозуъ кўзгусига жило берур, икки жонибдин ёруғлук еткуур.

* * *

Тавозуъ ва адаб аҳлига таъзим ва ҳурмат этар ва ул донани эккан бу маҳсулни жамъ этар.

* * *

Ишқ ахтаредур дурахшанда, башарият қўзи нур ва сафоси андин ва гавҳаредур раҳшанда, инсоният тожининг зеб ва баҳоси андин.

* * *

Сўзким, дард чошнисидин ҳарорати бўлмағай, нурсиз шамъ бил ва сарварсиз жамъ гумон қил. Ҳосилеким, сўзга бу таронадур ва мундин ўзга барча афсонадур ва сўз ишқ сўзидур ва кўнгулда ҳаёт нашъаси ишқ ўзидур.

* * *

Сўзки, маъносида ишқ ўти нишони бўлмағай,
Бир таҳарруксиз бадан онглаки, жони бўлмағай.

¹ Бархурдор – баҳраманд.

² Муаббад – адабий, доимий.

³ Муваддат – дўстлик.

* * *

Саодатманд агар олим бўлса, нодонлар сўзи анга мужиби ибрат ва эътибор; бесаодат жоҳил бўлса, олим сўзидин анга ор. Ва филҳақиқат, жоҳилликдин бесаодатлироқ не нима бор?!

* * *

Оlam аҳли ўzlари қошида маҳбубурлар ва сўzlари ўz илайларида марғуб. Ba башар жинси бу сифатга мажхулдурлар¹ ва нафслари беихтиёр бу даъвога машгул.

* * *

Хеч ким ўz кўнглиға ғам тиламас ва ўz нафсиға алам истамас.

* * *

... барчаға ўзгадин ўзи азизроқ ва ўзгалар сўзидан ўз сўзи лазизроқ.

* * *

Olam яхшилигини киши ўзидин дариг тутмас, аммо ўзга кишига ёвутмас.

* * *

Эранлар ясанмоғиким, намойиш учундур, хотинлар безан-магидекдурки, оройиш учундур. Агарчи бу маъно иккаласига қабиҳдур, аммо эранларға кўпрак мужиби тафзиҳдур.

* * *

Шаҳватпараст – нафсға зердаст.

* * *

Эшитмак элни тўла қилур ва айтмоқ холи, эшитгувчи ва айтгувчининг будур холи.

* * *

Кўп деган кўп янгилур² ва кўп еган кўп йиқилур.

¹ Мажхул – номаълум, ноаниқ.

² Янгилмоқ – адашмоқ, янглишмоқ.

* * *

Қолаб¹ амрозининг² моддаси кўп емакдур ва қалб амрозининг моддаси кўп демак. Кўп демак сўзга мағрурлук ва кўп емак нафсга маъмурлук.

* * *

Худпарастки, не қилғони ўзига хўбдур, бу нописанд феълға тафовут кўпдур.

* * *

Заррадин минг қатла камракким, қуёшлиқ урса лоф,
Кимки бўлса зарра ақли билурким дер газоф.

* * *

Такаббур шайтон иши ва бийиклик нодон иши.

* * *

Худписанд³ – иши бари элга нописанд.

* * *

Биликиға мағрут билур элга маъюб ва Тенгриға макхур⁴.

* * *

Бутпарастлиқ яхшироқким, худпарастлиқ.

* * *

Эҳсон сифати саодати абад бил, фитна ва офат яъжузи⁵ дафъиға садд⁶ бил. Инсоният боғининг дилписандроқ шажари эҳсондур ва одамийлиқ конининг аржумандроқ гавҳари ҳам

¹ Қолаб – қолип, тан, бадан.

² Амроз – касалликлар, беморликлар.

³ Худписанд – ўз манфаатини кўзловчи, худбин.

⁴ Макхур – қаҳрга дучор; мағлуб.

⁵ Яъжуз – қиёмат арафасида пайдо бўлиб, ер юзини фасод ва ҳаробага тўлдирадиган кўп сонли бузгунчи қавмнинг номи.

⁶ Садд – девор, ғов, тўсик.

эҳсондур. Жамъи писандида¹ сифот ва мустаҳсан² ҳолат эҳсонга тобеъдур ва аниңг зимнида мундариж³ ва воқеъдур; ул барча яхшиликларға жомеъ⁴ ва бари яхшилиглар, филҳақиқат⁵, анга рожеъ.

* * *

Ажаб сифат эрур эҳсонки, ҳар шариф сифат –
Ки, келса жинси башардин анга эрур дохил.

Жавоҳир англа сифот они, жавҳарий қафаси –
Ки, бордур анда қаю бирни истасанг ҳосил.

* * *

Ҳар кимгаким, бир хизмат қилдинг, ўн шиддатға муҳайё турмок қерак ва ҳар кишига юз мулоямат кўргуздунг, минг ғилзат⁶ ва кудуратға сало урмок⁷ қерак.

* * *

Саховат инсоният боғининг борвар⁸ шажаридур, балки ул шажарнинг муфид самаридур. Одамийлиқ кишварининг баҳри мавжвари, балки ул мавж баҳрининг самин гавҳари. Саховатсиз киши – ёғинсиз абри баҳор ва ройихасиз⁹ мушки тотор¹⁰. Мевасиз йиғоч ҳамону ўтун ҳамон ва ёғинсиз булут ҳамону тутун ҳамон. Сахосиз киши бирла гавҳарсиз садафнинг бир ҳукми бор. Дурсиз садаф била ўлуб қуруғон не эътибор.

* * *

Сахий булутдур – иши хирмон, балки маҳзан бермак. Баҳил мўрдур – даъби хўша, балки дона термак.

¹ Писандида – яхши, маъқул, назарга тушган.

² Мустаҳсан – маъқул, таҳсинга сазовор.

³ Мундариж – дарж этилган, дохил қилинган.

⁴ Жомеъ – жамловчи.

⁵ Филҳақиқат – ҳақиқатан, дарҳақиқат.

⁶ Ғилзат – кўполлик, дағаллик.

⁷ Сало урмок – нидо қилмок, жар солмок.

⁸ Борвар – сермева.

⁹ Ройиха – ис, хид, бўй.

¹⁰ Мушки тотор – тоза ва хушбўй мушк.

* * *

Саховат одамиға бадандур ва ҳиммат анга рух ва ҳиммат ахлидин оламда юз минг футух.

* * *

Сохиби ҳикмат муфлислиқ била паст бўлмас, ҳимматсиз ганж топса, бийикларга ҳамдаст бўлмас.

* * *

Исроф сахо эмас ва итлофни маъно аҳли сахо демас. Ҳақ молин куйдурганни девона дерлар ва ёруғ кунда шамъи кофурий¹ ёққонни аклдин бегона дерлар. Мубоҳот учун бермак худнамолик ва анинг била ўзин сахий демак беҳаелиқ. Улки эл қўрмагунча бермас – лаимдур, сахий эмас. Тилаб берганни ҳам саходин йирок бил; ибром² била бергандин бермаганни яхшироқ бил. Бирта ўтмакни³ икки бўлуб, ярмин бир очға берганни сахий де; ўзи емай барин муҳтожга берганни ахий де.

* * *

Маҳаллида берган эски чорпора⁴ тўн – саховат ва бемахал берган зарбофт чорқаб⁵ – шақоват.

* * *

Десангки, таоминг зоеъ бўлмағай – едур ва тиласангки, либосинг эскирмагай – кийдур.

* * *

Карам бир жафокашнинг шиддати юкин қўтармакдур ва ани ул суубатдин ўткармакдур. Бировнинг меҳнати хори ҳамлин⁶

¹ Шамъи кофурий – хушбўй оқ шам.

² Ибром – кисташ, зўрлаш.

³ Ўтмак – нон.

⁴ Чорпора – йиртиқ тўн.

⁵ Чорқаб – кийим, зийнат.

⁶ Ҳамл – қўтариш, бардош бериш.

қабул қилмоқ ва ул тикан нўгидин¹ гулдек очилмоқ ва ул қилғонни тилга келтурмамоқ ва оғизға олмамоқ ва ул кишига миннат қўймамоқ ва анинг юзига солмамоқ.

* * *

Маъдумлукда² мурувват карамнинг уруғ-каёшидур, балки тавъамон³ қариндошидур.

* * *

Карам ва мурувват ота ва онадурлар, вафо ва ҳаё икки ҳамзод⁴ фарзанд.

* * *

Ҳар кўнгулниким, вафо маскан қилур, ҳаё ҳам қилур ва ҳар маскандаким, ул топилур, бу ҳам топилур.

* * *

Вафосизда ҳаё йўқ, ҳаёсизда вафо йўқ.

* * *

Комиллар – аҳли ҳаё ва ноқислар беҳаё.

* * *

Ҳилм инсон вужудининг фавоқиҳлиғ⁵ боғидур, одамийлиғ оламининг жавоҳирлиғ тоғи. Ҳилмни ҳаводис дарёсида кишилик кемасининг лангари деса бўлур ва инсоният мезони тошиға нисбат қиласа бўлур. Ахлоқ шахснинг оғир баҳолиғ либосидур ва ул либос жинсининг сангин⁶ дебоси.

¹ Нўг – уч.

² Маъдумлук – йўқлик, йўқ бўлган.

³ Тавъамон – эгизак.

⁴ Ҳамзод – туғишган.

⁵ Фавоқиҳлиғ – мевали, самарали.

⁶ Сангин – тошдан ясалган.

* * *

Яхшиларға эришмак¹ – итни поклар чаргасига қотти ва ёмонларға қоришмок – анбиё авлодин жаҳаннамға узатти.

* * *

Агар Ҳақдин иноят бўлса, қуллар қули шоҳлар шоҳи, агар ул қўлламаса, олам шайх уш-шуюхи² олам номаи сиёҳий³. Луқмонки, бир қул эрди, ҳикмат ва нубувват била фаркин⁴ кўкка еткурди. Жолутқа⁵ анингдек минг қул эрди, газаб ва сиёсат тифи била бошин ерга тушурди.

* * *

Мазлумға бахшойиш кўргузки, золимдин осойиш кўргайсан. Зердастларға нафъ еткур, агар тиласангки, забардастлардин зарар кўрмагайсен. Хирадманд мухолафатдин қочар ва мувофақатға мулоямат эшигин очар.

* * *

Саодатманд ул йигитдурки, шаҳват майли қилмас, бесаодат қарининг илгидан худ ҳеч иш келмас.

* * *

Киши ўзин ясағон бирла бўлурму ошиқ,
Субҳи козиб ёрумас, уйлаки субҳи содик.

* * *

Хар неким бебакодур, анга кўнгул боғламок хатодур.

* * *

Ишқ бир ўтдурки, онинг шуъласидин бир шарап –
Тушса гардун пардасига, ўртар андоқким ҳарир.

¹ Эришмак – эргашмок.

² Шайх уш-шуюх – шайхлар шайхи.

³ Нома сиёҳий – гуноҳкор.

⁴ Фарқ – бу ерда даражага, мартаба маъносига.

⁵ Жолут – Куръонда номи зикр этилган шахс.

* * *

Валинеъматқа айб рано күргувчи пирига муртад¹ муриддур ва атосиға ҳаромзода ўғил.

* * *

Ҳар кимки, бирор била ёрдур ёки ёрлиғ даъвийси бордур, керакким, ўзига рано тутмогонни ёриға рано тутмаса, кўп нимаким, ўзига ҳам рано тутса, анга тутмаса.

* * *

Ёр улдурки, ҳар нечаким ўзига
Истамас, ёриға ҳам истамагай.
Ўзи истарки, ёр учун ўлгай,
Ани мунда шарик айламагай.

* * *

Кўнгул бадан мулкининг подшоҳидур, анга сиҳҳат, мунга ҳам сиҳҳат, анга табоҳи, мунга ҳам табоҳи. Пас улким, кўнгул мулкининг соҳибжоҳи² бўлгай – шоҳлар шоҳи бўлгай. Бадан салоҳ ва фасоди кўнгул салоҳ ва фасодига тобеъ ва мулк обод ва хароблиги шоҳ адл ва зулмиға рожеъ. Подшоҳ – мулк баданининг жонидур ва кўнгул – бадан мулкининг султони.

* * *

Шоҳдин ҳам лутф марғубдур, ҳам сиёсат матлубдур. Аммо ҳар бири ўз маҳаллида хўбдур. Бас анга дўстдин душманни фарқ этарга кўп мулоҳаза керак ва фаросат ва ёрни ағёрдин ойиругра кўп тажриба керак ва қиёсат³.

* * *

Подшоҳ душманга андоқ ғазаб сурмак керакки, дўст ҳам андин эмин бўлмагай ва мухолифға андоқ сиёсат кўргузмак керакки, мувофиқ ҳам андин мутмаин⁴ қолмағай.

¹ Муртад – диндан қайтган.

² Соҳибжоҳ – мулк эгаси.

³ Қиёсат – фикру андиша.

⁴ Мутмаин – хотиржам, осуда.

* * *

Керакмас мухолифға онча инод –
Ки, қилғай мувофиқни беътимод.

* * *

Фосиқ олим донишваредур¹ ўз нафсиға золим, ганийи баҳил нодонедур, ўз зиёниға надим². Бу икки киши умр зоеъ ўткардилар ва гўрга ҳасрат ва армон олиб бордилар. Бир улким, илм ўрганурга ранж тортию амал қилмади, бир улким, мол йиғарға эмгак чекти-ю сарф қилурин билмади.

* * *

Олимеким, илми эрди беамал,
Ёғанийким, молига бухл эрди ёр,
Ўлдилар юз ҳасрату армон била,
Элга бўлди ишларидин эътибор.

* * *

Ямонларға лутфу карам – яхшиларға мужиби заарар ва алам.
Мушукка риоят – кабутарға офтагдур. Шағол жонибин тутмок –
товук тухмин қурутмоқдур.

* * *

Хайрсиз ғаний – ёғинсиз сахоб ва амалсиз олим – доббаки³,
анга юклагайлар китоб.

* * *

Бахилнинг молин асрардин меҳнати қаттиғ ва ҳасуднинг
феъли ўётидин айши аччиғким, ул ўз аносидин⁴ залилдур ва бу
ўз қилиғидин алил.

¹ Донишвар – оқил, доно, донишманд.

² Надим – хизматкор, маҳрам.

³ Добба – юқ ташийдиган ҳайвон.

⁴ Ано – ранж, машаққат.

* * *

Киши молидин неким баҳра олди анингдур, ҳар неким асрди ўзганинг. Заҳмат била топқонингни ўзунгдин аяма ва меҳнат била ийққонингни дўстлар била душманлар учун асрара.

* * *

Мол улдурким, эл андин топса баҳр,
Душман андин топса тенгдур нўшу заҳр.

* * *

Ҳар душвор ишки, мол сарф этмак била мұяссардур, қилмасанг жонға хатардур, сарфин ғанимат бил ва саломат сори азимат қил.

* * *

Дирам била бўла олса зарарни қайтармоқ,
Хатодуур киши ул ишда айламак таътил¹.

* * *

Ҳар иш кифоятидаким, саранжомида ташаддуд² бўлгай ва табъға тараддуд, ул жонибни тутким, эмгаги озроқ юз бергай ва озори камрак хотирға киргай.

* * *

Нодон пандида ғалат муқаррардур ва душман насиҳатида фириб мутасаввардур³. Андин бози ема ва мундин ўзунгга бози берма.

* * *

Хуштур хиради кўп эл сўзига кирмак,
Не бози емак хушу не бози бермак.

¹ Таътил – бу ерда бўшлиқ, сусткашлик маъносида.

² Ташаддуд – кучайиш, зўрайиш.

³ Мутасаввар – кўринган, тасаввур килинган.

* * *

Нафсдин санга зулм етса, надомат эшикин оч ва Тенгри панохига қоч.

* * *

Нафси кофиридин неким етгай санга,
Тавба айлаб, тавбада мардона бўл.
Йўл икидур, журм бирдур, тавба бир,
Ул йўл ар боғланди, очуғдур бу йўл.

* * *

Мазлумлук ибтиносида бўлғон яхшироқким, золимлиқ балосида.

* * *

Киши минг зулм агар чекса керак бўлмаса қонеъ,
Лек бир зулмға минг навъ керак англаса монеъ.

* * *

Исо ила тенг бўлурму маркаби.

* * *

Ул кўнгулгаким, қаттиғ сўздин решдек бўлғай, аччиғ тил заҳролуд¹ нешдек бўлғай. Кўнгулда тил синони жароҳати бутмас, анга ҳеч нима марҳам ерин тутмас. Ҳар кўнгулки, тил синонидин жароҳатдур ҳам юмшоқ сўз ва ширин тил анга марҳам ва роҳатдур. Мулойим такаллум ваҳшийларни улфат сари бошқарур, фусунгар афсун била йилонни тўшукдин чикорур.

* * *

Хусну жамолсиз киши ширин қалом этса,
Сайд айлар элни нукта фасоҳат била деса.

¹ Заҳролуд – заҳар аралашган, заҳарли.

* * *

Тилга ихтиёrsиз – элга эътиборсиз.

* * *

Ҳарзагўйким¹, кўп такаллум сургай, итдекдурким, кеча тонг откунча ҳургай.

* * *

Ямон тиллик андоқким, эл кўнглига жароҳат еткуур, ўз бошиға ҳам офат еткуур.

* * *

Нодоннинг муваҳхиш² ҳарзага бўғзин қирмоғи – эшакнинг жиҳатсиз қичкирмоғи. Хушгўйким³, сўзни рифқ ва мусово⁴ била айтғай, кўнгулга юз ғам келадургон бўлса, анинг сўзидин қайтғай. Сўздадур ҳар яхшилиқни имкони бор, мунда дебдурларки, нафаснинг жони бор. Масихоким, нафас била ўлукка жон берди, гўё бу жиҳатдин эрди.

* * *

Тилига иқтидорлиғ – ҳакими хирадманд; сўзига ихтиёrsиз – лаими нажанд.

* * *

Тил ва кўнгул хўброк аъзодурлар инсонда; савсан ва ғунча марғуброк раёҳиндурлар бўстонда. Одамий тил била сойир ҳайвондиң мумтоз бўлур ва ҳам анинг била сойир инсонга сарафroz бўлур. Тил мунча шараф била нуткнинг олатидур⁵ ва ҳам нутқдурки, агар нописанд зохир бўлса, тилнинг офатидур.

¹ Ҳарзагўй(и) – сафсата сотувчи, беҳуда гапларни галирувчи.

² Муваҳхиш – вахшатга солувчи, кўрқинчли.

³ Хушгўй – ширинсухан, хушмуомала.

⁴ Мусово – тенг, баробар, ўхшаш.

⁵ Олат – асбоб, қурол.

* * *

Ҳар неча бими ҳажр сўзи ошиқ ўлтуур,
Вуслат¹ башорати яна жисмиға жон берур.

* * *

Чучук тилки, аччиғлиққа эврулди, зарари ом бўлди, қандники,
мускир² бода қилдилар, ҳаром бўлди.

* * *

Ҳар кимки, сўзи ёлғон, ёлғони зохир бўлғоч уёлғон. Ёлғонни
чиндек айтқувчи суханвар³ – кумушни олтун рўкаш⁴ қилувчи
заргар. Ёлғон афсоналарда уйқу келтургувчи, ёлғончи уйқуда
такаллум сургувчи. Ёлғон айтгувчи ғафлатдадур. Сўзнинг
аснофи⁵ бағоят чўқдур⁶, ёлғондин ямонрок синфи йўқдур.

* * *

Бирорким, ёлғон сўзни бирорга боғлағай, ўз қаро бўлғон
юзин ёқлағай, кабира⁷ гуноҳдур. Оз сўз ҳамки ўтрукдур⁸, заҳри
муҳлиқдур, агарчи миқдори ўқсукдур.

* * *

Захрнинг оз эса миқдори доғи муҳлиқдур,
Игнанинг нўғи заиф эрса доғи кўр қилур.

* * *

Улки, сўзни бир ердин яна бир ерга еткургай, элнинг ўтган
гуноҳини ўз бўйниға индургай.

¹ Вуслат – етишиш, эришиш.

² Мускир – масти қилувчи.

³ Суханвар – фасоҳат ва балоғат соҳиби.

⁴ Рўкаш – қалбаки, ясама, қоплама.

⁵ Асноф – турлар.

⁶ Чўх (Чўқ) – кўп.

⁷ Кабир – катта, буюк, улуғ.

⁸ Ўтрук – ёлғон.

* * *

Сўз тергувчининг агар улуғи, агар кичиги, билки, эрурлар тамуғ ўтининг тутруғи¹.

* * *

Ким сўзни териб айтгувчи оғзиға бергай,
Молик² ани дўзах ўтининг дудиға тергай.

* * *

Дунёй дор ул-ҳаводисдур³ ва анга қўнгул боғламоққа ғафлат боисдур. Олам умрдек бевафодур ва аниң давлатиға эътимод қилмоқ хато.

* * *

Умрнинг бу кун-тонглалиғи мағҳум эмас, балки бу кун ахшомғача не бўлурни маълум эмас. Башар хайли дори бақоға⁴ аҳли азиматдур ва тириклик бир неча кун ғаниматдур. Бу дори фанони беш кун ғанимат бил ва дори бақонинг узун йўли яроғин кил.

* * *

Қуш то таманнойи хомға тушмас – сайёд илгига домға тушмас ва анга то ажал қафаси эшиги очилмас, сайёд дому донасиға майл қилмас.

* * *

Ҳукамоким⁵, салотин⁶ ҳоли кайфиятин билибдурлар, аларни ўтқа ташбех қилибдурлар. Ўт нафъ еткуур ҳироқтин, андин мунтафеъ⁷ бўлмоқ авло қироқтин. Оташгоҳ ўти қироқдин нафъ еткуур, ичига тушганни филҳол⁸ куйдуур. Анга ёвумоқ⁹ но-муносибдур ва андоқ балодин ҳазар вожиб.

¹ Тутруғ – тутантариқ, тутатқи.

² Молик – эга, соҳиб, хўжайн.

³ Дор ул-ҳаводис – ҳодисалар уйи.

⁴ Дори бақо – мангалик уйи, яъни у дунё.

⁵ Ҳукамо – ҳакимлар, донишмандлар, табиблар.

⁶ Салотин – сultonлар, подшоҳлар.

⁷ Мунтафеъ – фойдаланувчи, баҳра оловчи.

⁸ Филҳол – дарҳол, шу лаҳза.

⁹ Ёвумоқ – яқинлашмок.

* * *

Үтдин исинурғача овуч оч,
Куйдургудек англасанг, кейин қоч!

* * *

Ёлғончи – унүтқувчи ва тааммул ва эҳтиёт йўлидин канора тутқувчи. Ҳар кимки, сўзи чин бўлмағай, ростлар кўнглида ул сўз қабулойин¹ бўлмағай. Ёлғончи сўзин бир-икки қатла ўткаргай, ўзга нетгай? Ёлғони зоҳир бўлғондин сўнгра анга расвониғ етгай ва сўзи эътибори эл кўнглидин кетгай.

* * *

Кўнгул махзанининг кулфи тил ва ул махзанинг калидин сўз бил.

* * *

Кўнгул ҳолати сўз дегач билгуур –
Ки, махзанда дур ё садафрезадур².

* * *

Чин сўз – мўътабар, яхши сўз – муҳтасар³.

* * *

Сўзида паришонлик, ўзида пушаймонлик. Сўзки, фасоҳат зеваридин музайян эмасдур, анга чинлиқ зевари басдур. Ёлғончи ҳар неча сўзида фасиҳрок, сўзи қабиҳрок. Чин сўз нечаким бетакаллуф, қойилға⁴ иборат содалиғидин йўқ таассуф. Гулга йиртуқ либосдин не зиён, дурға бадшакл садафдин не нуқсон. Ёлғон сўз жуз назмда нописанд ва аниг қойили ноҳирадманд⁵.

* * *

Нодон – эшак. Балки эшакдин ҳам камрак. Эшакка ҳар не юкласанг кўтарур ва қаён сурсанг, ул ён борур, ақл ва тамиз

¹ Қабулойин – қабул бўлувчи.

² Садафреза – садафнинг синиги.

³ Муҳтасар – киска, лўнда, ихчам.

⁴ Қойил – айтувчи, сўзловчи.

⁵ Ноҳирадманд – аклсиз, нодон, ахмок.

даъвийси йўқ. Бермасанг очдур, берсанг тўқ. Забунедур боркаш¹, хоркаш², балки анборкаш³. Нодон бу сифатлардин мубарро⁴, зоти билик ҳулясидин⁵ муарро⁶. Иши ғуурур ва такаббур, хаёлида юз фосид тасаввур. Бари муҳмали ўзига хўб, барча макрух феъли ўз қошида марғуб, кўнглида элга юз озор хаёли ва жаҳлидин улусга минг зарар эҳтимоли. Эшак унидин кулокка озордур, андин ўзга не айби бордур. Тегирмондин уюнгга ун келтуур, ани пишууруга ёзидин ўтун келтуур. Машаққати миннатсиз ва суубати кулфатсиз. Нодонни эшак дегандин мутагайири⁷, эшак қошида ямон ва яхши деган бир.

* * *

Туз борғон мақсадға етти.

* * *

Душман ғууридин ғам ема ва маддоҳ⁸ хушомадин чин демаким, анинг ғарази ўз мақсудига комдур ва мунунг мақсуди сендин мухаққар⁹ инъом.

* * *

Муваҳҳиш ҳабарни чиндур деб дўстға еткурма ва бировнинг айби воқеъ бўлса, юзига урма. Қўйғилки, ул чин ҳабарни душман еткурсун ва таҳаммул қилки, ул айб можаросин адувси сурсун.

* * *

Хирадманд улдурким, ёлғон демас, аммо барча чин дегулик ҳам эмас.

* * *

Ямон-яхшини Тенгридин англағил,
Ямонни ямон, яхшини яхши бил.

¹ *Боркаш* – юқ ташувчи.

² *Хоркаш* – тикан ташувчи, ўтиң ташувчи.

³ *Анборкаш* – юқ ташувчи.

⁴ *Мубарро* – озод, холи.

⁵ *Ҳуля* – кийим, безак.

⁶ *Муарро* – яланғоч, холи.

⁷ *Мутагайири* – ўзгарган, ўзгача.

⁸ *Маддоҳ* – мадҳ этувчи, таъриф килувчи.

⁹ *Мухаққар* – ҳакир, арзимас.

Ямонни агар яхши қилсанг гумон,
Эрур яхшини ҳам дегандек ямон.

* * *

Қаноат – истиғно сармоясидур ва шараф ва иззат пироясидур.
Муфлиси қонеъ – ғаний ва шоху гадодин мустағний. Тамаъ
мазаллатға далил ва ғанийи томеъ – хору залил.

* * *

Қаю матоъким, оз воқеъ ўлса қиймат анга,
Эрур мувофиқ анинг кийматича хурмат анга.

* * *

Сабр била кўп боғлиғ иш очилур, ишда ошуқкон кўп тойилур,
кўп тойилғон кўп йикилур. Ишда ошуқмок ёш ўғлон ишидур,
сабр била иш қилгувчи тажрибалиғ улуғ ёшлиғ киши ишидур.

* * *

Ҳар кимсаки айламас ошуқмоғни хаёл,
Яфроғни ипак қилур, чечак баргини бол.

* * *

Май ичмак нахӣ эрур Тенгри қавли, ҳар ҳол била анинг тарки
авли. Ошкор ва кўп ичмаги носоз, шарти маҳфий ичмакдур ва
оз. Оз ичмаги ҳикматқа дол, маҳфий ичмаги ҳуш аҳлиға хисол.
Яхши ичмаги хилқати солим элга ҳол, мутлақ ичмаги оғиятқа
маол¹.

Улки «умм ул-хабоис»² бўлғай, анга шефта бўлмоққа ҳам
умми хабоиси боис бўлғай. Ямонроқ ичгучи анга мағлуброқ, ҳар
неча ямонлиги зохир бўлса, анинг қошида маҳбуброқ. Бадмастқа
дамодам ичмоғидин не баҳрким, одамийлиғ қатлиға ичар қадаҳ-
қадаҳ заҳр.

* * *

Мастлар орасида бир ҳушёр – ҳушёrlар орасида бир мастер
хукми бор.

¹ Маол – 1) оқибат, натижа; 2) мақсад, мазмун.

² Умм ул-хабоис – барча иллатлар онаси.

* * *

Кўп дегувчи, кўп егувчи – томуғ тўрига ошуқуб кетгувчи.

* * *

Ғийбат дегувчи – нажосат егувчи.

* * *

Эр киши кўп ясанса бева бўлғай, бу сифат зуафога¹ шева бўлғай.

* * *

Эр кишига зебу зийнат – ҳикмату донишдуур²,
Яхши киймак бирла хотунларға оройишдуур.

* * *

Қариким, қилғай раънолик³ – тифледуур ноболиг⁴.

* * *

Эр кишиким, кўп ясанғай, хирад ахли анинг ақлидин ўсанғай⁵.

* * *

Ийд⁶ оқшоми тифл илгида чапу рост ҳино,
Ё шоҳиди шўх эгнига ҳаззу⁷ дебо,
Шоистадуур қари бажуз далку⁸ асо,
Кўргузса сақолиға куларлар уқало.

* * *

Хўб йиртуқ тўн била ҳам хўб, гул ямоғлик чапони била маҳбуб.

¹ Зуафо – аёллар, хотинлар.

² Дониш – илм-маърифат.

³ Раънолик – магрурлик, гўзаллик, ёқимлилик.

⁴ Ноболиг – балоғатга етмаган.

⁵ Ўсанмоқ – безмоқ, зерикмок.

⁶ Ийд (Ид) – байрам, хайит.

⁷ Ҳаз – ипакли мато.

⁸ Далқ – дарвешларнинг жундан тикилган либоси, қаландарлар хирқаси.

* * *

Кампир ҳарам нозанини бўлурму?

* * *

Кишига бўлмаса ўз шаънига шойиста сифот,
Қилмасун айб ўзидекдин доги андоқ ҳаракот.

* * *

Элнинг махфий айбин пайдо қилмоқ – ўзин беъзтиш мод ва
ўзидекни расво қилмоқдур. Йўқким, ўзидекни расво қилмоқ ва
ўзининг ҳам бу навъ айбин ошкоро қилмоқдур.

* * *

Эл айбини айтурға бирорвум узотур тил,
Ўз айбини фош айлагали тил узотур, бил.

* * *

Илм ўқуб, амал қилмағон ерни шиёр¹ қилиб, тухум солмағонға
ўхшар ё тухум солиб, маҳсулидин баҳра олмағонға.

* * *

Илм ўқуб, қилмағон амал мақбул,
Дона сочиб, кўтармади маҳсул.

* * *

Усрук сўзига ҳикмат мухолифи жавоб хирадманд иши эмас
ва телба рамзига акл муктазосидин² ўзга ҳушманд нукта демас.

* * *

Кишига неча келса мушкул ҳол,
Ҳикмату акл анга эрур ҳаллол³.

* * *

Хирадманд пандини кўрган ачиғ,
Сўнгига пушаймонлиги не асиғ.

¹ Шиёр – шудгор.

² Муқтазо – зарурат, талаб, тақозо.

³ Ҳаллол – ечувчи, ҳал килувчи.

* * *

Сайёднинг балиққа шаст солмоғи нафс муддаоси учундур ва баликнинг ҳам қармокқа гирифтор бўлмоғи жуъ балоси учун.

* * *

Бўлди сайёдғау сайдға нафс орзуси қайд,
Йўқса не ул эди сайёд, не бу эрди анга сайд.

* * *

Оз демак ҳикматқа боис ва оз емак сиҳҳатқа боис. Оғизга келганни демак нодон иши ва оллига келганни емак ҳайвон иши.

* * *

Кўп демак бирла бўлмағил нодон,
Кўп емак бирла бўлмағил ҳайвон.

* * *

Голиб душман забунинг бўлса, шод бўлма ва иши андешасидан озод бўлмаким, сиёсатида таҳаммул вожибдур ва риоятида тааммул.

* * *

Душман ражоу¹ хавфи десангким, фан ўлмағай,
Андоқ тирилки, кимса санга душман ўлмағай.

* * *

Олимки, жоҳилни муқобалаға² келтуруб, илзом³ қилмоғи ҳавас бўлғай, анинг ўзига ушбу ихонат-ўқ бас бўлғай. Олим керакки, ўз илмининг поя ва миқдорин асрагай, гавҳарни имтихон учун тошқа урмағай.

* * *

Хораға ҳар кишиким, дурри саминни ургай,
Хирад анғларки, қаю бири бирини синдургай.

¹ Ражо – умид, тилак.

² Муқобала – рўпара келиш, қарши чикиш.

³ Илзом – мулзам, енгилиш.

* * *

Гавҳар балчиққа тушган била қиймати ушалмас ва ўз баҳосидан қолмас. Эшакмунчоғни тожға тиккан била фируза ерин тутмас ва ҳеч ким анинг камбаҳолиғин унутмас.

* * *

Зевар била шакли хўб бўлмас,
Ҳар кизки, эрур ёмон лиқолиғ.
Ҳар неча коронгу бўлса хужра,
Шамъ анда бўлур фузун зиёлиғ.

* * *

Қобилға тарбият қилмамоқ зулмдур ва нокобилға тарбият –
хайф. Ани адами тарбият била зоеъ қилма ва мунга тарбиятингни
зоеъ қилма.

* * *

Қобилға тарбият эрур ул навъким, гуҳар
Тушса нажосат ичра юғай кимса ани пок.
Гар ит узумиға киши май бирла берса сув,
Бу тарбият била қила олғайму ани ток.

* * *

Қила олғонча таъзим ва адаб биносин йиқма ва ҳаёв ва ҳурмат
хилватидин ташқари чиқма.

* * *

Имонға эрур нишон ҳаёв бирла адаб,
Хурмат била таъзим саодатқа сабаб,
Ҳаёву муаддаб ангаким, бўлса лақаб,
Максудига кеч етса ажаб, англа ажаб.

* * *

Фосик бари миллатда нодондур ва покравлар орасида
нодонроқ. Фисқ бари тариқда ёмондур ва порсолик¹ либосида
ёмонроқ.

¹ Порсо – такводор, художўй.

* * *

Хаёву адаб бирла тузгил маوش,
Яна айла таъзиму ҳурматни фош.
Не эл ёри бўлсанг, алар ранги бўл,
Нечук бор эсанг, тутқил ул сори йўл.

* * *

Саҳву хато башарият лозими дур. Хато ва саҳвни анғлаб мутанаббиҳ¹ бўлғон саодатманд одамий дур. Хатосин зойил² қилур улки, эътироф сари қайтгай ва музоаф³ қилур улки, далил ижро қилиб, ҳарза айтқай. Муболагаси неча қўпрак – саҳви пайдорок ва мукобараси⁴ неча ортуқроқ – ўзи элга расвороқ.

* * *

Ҳар ғанийки, тириклигига эҳсонидин кўнгулларни шод қилмағай, ўлганидин сўнгани кимса дуо била ёд қилмағай. Эҳсон тирикликда яхши оттур, ўлгандин сўнг дўзах азобидин нажот.

* * *

Кишида барча ахлоқи ҳамида,
Чу жамъ ўлди, кўярлар отин эҳсон.
Бири андин саходур, бир мурувват,
Булар гар йўқтур, инсон эрмас инсон.

* * *

Бахилнинг андоқки, бугун топқони захира бўлғай, тонгла қабри ҳам бу кунги маоши уйидек тийра бўлғай. Зухду такво барча вактда дилписандтур, йигитликда дилписандроқ. Тавба ва истиғно ҳама вактда судманнатур, қариликда судмандроқ.

Ҳилму ҳаё аҳли ҳар ерда аржумандтур, улуғлар назарида аржумандроқ.

¹ Мутанаббиҳ – ҳушёр, огоҳ.

² Зойил – йўқ бўлувчи, фоний.

³ Музоаф – икки марта орттирилган.

⁴ Мукобара – мағрурлик, тақаббурлик.

* * *

Яхшилиқ ва ёмонлиқни ким қилдиким, жазо кўрмади. Салоҳ ва фасод тухмин ким эктиким, ўрмади.

* * *

Яхшилиқ тухмин сочғилким, будур дехқонға сўз:
Ҳар неким эктинг бугун, борин ҳамон тут они кўз.

* * *

Билмаганни сўруб ўрганганд олим ва орланиб сўрамаган ўзиға золим.

* * *

Оз-оз ўрганиб доно бўлур, қатра-қатра йиғилиб, дарё бўлур.

* * *

Ўрганурдан қочғон лаванд¹ ва юзига ҳиял² ва баҳона эшигин очғон тананд³. Эмгак тортиб илм ўрганганд хирадманд.

* * *

Илмдин орий⁴ улуснинг жоҳили худкомаси,
Ўрганурга жидду жаҳд этган жаҳон алломаси.

* * *

Тинч кўнгул била ёвғон умоч яхшироқким, такаллуф ва машакқат била қандий кулоч.

* * *

Эски чапон била фориғ туфрогда ўлтурмоқ яхшироқким, зарбафт хафтон кийиб бирор олида турмоқ.

¹ Лаванд – ялқов, танбал, дангаса.

² Ҳиял – ҳийлалар, найранглар.

³ Тананд – ялқов, танбал, дангаса.

⁴ Орий – озод, ҳалос, кутулган.

* * *

Ҳар кишиким, бир қавмнинг сулук ва оҳангин тузар, тадриж
била ҳамул қавмнинг рангин тутар. Ҳар кимгаким, пайравлиғ
этар, ул мутобаат¹ хосиятидин ул етган ерга этар.

* * *

Одамий шариф ул-кавнайнур² ва ит нажас ул-айн³, аммо
ҳақношунос⁴ ва бевафо одам ҳақшунос⁵ ва вафолиғ итдин кам.
Вафолиғ кутуз⁶ ит яхшироқким, вафосиз хуш барно йигит.

* * *

Бевафо ҳақношунос элдин йироғлиғ истаким,
Келмади ҳаргиз алардин ғайри бедоду жафо.
Итга итлик айламак жону кўнгул бирла бўлур,
Ҳақшунос ўлсай бўлса анда ойини вафо.

* * *

Нафспарвардин ҳунар келмас – емақдин ўзга ва нафспараст-
дин нафъ етмас – демакдин ўзга. Ул бири бари ҳаром таомдин ва
бу бири барча таърифи каломдин.

* * *

Оқил чу кўрса элда хато ижтиноб этиб,
Андин савоб йўл сори мойил килур ўзин,
Кўймас анинг хатосига эл айлаб эътиroz
Айтурға юзи ўтрусида сахвининг сўзин.

* * *

Йигитлик умр гулшанининг баҳоридур ва ҳаёт шабистонининг
наҳори. Бу биридин айшу нишот гулларининг очуғлиғи ва ул
биридин завқу инбисот уйларининг ёргулиғи.

¹ Мутобаат – эргашиш, итоат қилиш.

² Шариф ул-кавнайн – икки оламнинг азизи.

³ Нажас ул-айн – ифлос, нопок.

⁴ Ҳақношунос – ҳақни танимайдиган, кадрни билмайдиган.

⁵ Ҳақшунос – бирорвнинг ҳақини биладиган, кадрлай оладиган.

⁶ Кутуз – кутурган.

Инсоннинг зебу раънолиги андин ва башарнинг тобу тавонолиги¹ андин.

* * *

Аҳбоб, йигитликни ғанимат тутунгиз,
Ўзни қарилиқ меҳнатидин кўрқутунгуз.
Ойини адовату ҳасаддин ўтунгуз,
Ҳар навъ ила ўзни неча кун овутунгуз.

* * *

Сафар водийсида мусофири аёғиға дарду бало тиканлари кўп сончилур, лекин ҳар тикандин мақсад гули очилур.

* * *

Ҳар кишварнинг оройишини ва ҳар манзилнинг осойишини сафар ахлидин сўр ва мусофиридан кўр. Сафар қилмагон ором фароғатин кайда билсун ва ғурбат чекмаган ватанда ком рафоҳиятин не навъ маълум қилсун.

* * *

Одамийнинг яхшироғи улдурким, порсо ва пок бўлғай ва ҳақ сўзин айтурда беваҳму бок бўлғай. Ўзи поку кўзи покни инсон деса бўлур. Тили ариғ ва кўнгли ариғни мусулмон деса бўлур. Мусулмон улдурки, мусулмонлар анинг тил ва илгидан эмин бўлғайлар ва кўзи кўнглидин мутмайн.

* * *

Яхшидин ёмонлар ҳам ёмонлиғ кўз тутмас, яхши ёмонларға ҳам яхшилиғни унутмас. Яхшилик қила олмасанг, ёмонлик ҳам боре қилма. Яхшилиқдан ёмонлиғни яхширок билмасанг, яхшиларга қўшул, яхшилик теграсига эврула олмасанг, яхшилар теграсига эврул.

* * *

Бир неча журъани² баданға дохил қилиб, бир неча қатрани андин хориж этма. Ул журъа кудуратидин³ сафодин айрилиб,

¹ Тавонолиг – кувватли, бардам, соғлом.

² Журъа – култум, қатра, томчи.

³ Кудурат – хирадлик, ғубор, ғам, андух.

ул қатра хуружидин бало дарёсиға ботмаким, ул журъа селоби балодур, дину имонинг йиқар, ул қатра гирдеби ранжу анодурким, анинг била ҳаётинг нақди чиқар. Бадан дуржидин дурларниким сочтинг, холи бўлдуңг ва жисм шишиасига ул журъалар йўлини очтинг – нафсу ҳаво поймоли бўлдуңг. Ул журъа моддаи фасодтур, танингга ёвутма ва ул қатра нақди ҳаётдур – таркин тутмаким, мунинг қабулидин шайтон макбули ва максудисен ва анинг раддидин Раҳмон мардудисен. Ани ичмак – жигар қонин ичмакдур ва мундин кечмак – бир жигаргўшадин кечмакдур, ул бирин ютмоқдин заҳр ютма, бу бирин сочмоқдин наслинг тухмин курутма.

* * *

Дардлиғ кўнгул – шуълалиғ чароғ, ёшлиғ кўз – сувлук булоғ.

* * *

Тева қушин¹ юклаб, кўчса бўлмас ва чодир қанотин очиб, учса бўлмас.

* * *

Ўт иши қовурмок, ел иши совурмок.

* * *

Сувнинг мазаси муз била, ошнинг мазаси туз била, одам яхшилиғи сўз била.

* * *

Сиҳҳат тиласанг, кўп ема, иззат тиласанг, кўп дема.

* * *

Яхши либос – танға оройиш, яхши қўлдош – жонға осойиш.

* * *

Томеъдин карам тилама, гадодин дирам тилама.

¹ Тева қуши – туюкш.

* * *

Бахилдин амонат ажаб, каримдин хиёнат ажаб.

* * *

Чоқин сиймин ўкса бўлмас, ёғин риштасин тугса бўлмас.

* * *

Телба қулогига панд – куюн аёғига банд.

* * *

Бебок – ҳамдамлиққа ярамас, нопок – маҳрамликка ярамас.

* * *

Ясанчоқ – мардона бўлмас, кўпалак – парвона бўлмас.

* * *

Дўст жавридин ингранма, душман бедодидин гунгранма¹.

* * *

Моллиқ нодоннинг демаги, олтунлук чибиннинг емаги маълум.

* * *

Фосиқдин ҳаё тилама, золимдин вафо тилама.

* * *

Кулар юз билан ато, сахо устига сахо.

* * *

Ишқиз кесак, дардсиз эшак.

¹ Гунгранмоқ – ғазабланмок, аччиқланмок.

* * *

Конеъ тилянмас фарзона, қаноат туганмас хизона.

* * *

Элга қүшулғон оройиш топти, элдин узулғон осойиш топти.

* * *

Хар югурган ёвшымас, ҳар айрулғон қовушмас.

* * *

Жуҳуд ўз динидин мажжур, ҳасуд ўз феълидин ранжур.

* * *

Ҳасм неча ҳақир бўлса, кўнгул қўзғатур ва ҳас неча ушок бўлса, қўз булғатур.

* * *

Душман мақолоти – банг хаёлоти.

* * *

Яхши бўл ё ямон, иккиси бўлурмен деган ҳамону ямон ҳамон. Ямон била яхши орасида кўп фарқдур, икки кеманинг учин тутқон фарқдур. Ҳар қавм ойини била зухур қилсанг алардинсен, алар ямон бўлса, сен – ямон ва алар яхши бўлса, сен яхшилардинсен.

* * *

Ёмондин яхшилиқ қўз тутмоқ фосид хаёлдур, итдин кийикка ва мушукдин кабутарга шафқат маҳолдур. Зоти душман ва мухолифни дўст дема, ўзунгга бози берма ва бози ема.

* * *

Табиий душман вакте дўст бўлгайким, сув ўтни ўчурмагай ва ел туфроғни совурмағай. Инсон била шайтон орасида адоваратдур ва табиий мухолифат: бири ўтдин ва бири туфроғдин. Бу адовар ораларида дур у ҷоғдин ўт ғолиб бўлса, туфроғни кул килур ва туфроғ ғолиб бўлса, ўтни ўчирур.

Одам била шайтон мухолифатин унутма. Ота душманин ўзунгга дўст тутма. Отангни биҳиштдек маъманидин¹ жало қилди ва йиллар хокдон² ғарибистонида залил ва мубтало қилди.

* * *

Нодон дўстни ҳам дўст сонига кивурма.

* * *

Ёмон мижозлиқ зишт³ – деви дўзахсиришт⁴. Муханнас⁵ не ҳашвки демагай, макиён не нажосатки емагай. Эрдин сўз хунар, энчидин⁶ бўз хунар.

* * *

Бефойда сўзни кўп айтма ва фойдалиғ сўзни эшитурдин кайтма. Оз деган – оз енгилур, оз еган – оз йиқилур. Очлиғ ҳикмат сармоясидур ва тўклиғ ғафлат пироясидур. Тўклиғ хирсин кўнгулдин йўқ қил, ўзунг оч бўлиб, бир очни тўқ қил. Ўзунгни зебо либос хаёлидин ўткар, либос зеболигин тиласонг, бир ялангни буткар. Либос ҳар нечаким зебодур, кийганингдин кийдурганинг авлодур.

* * *

Нечаким тўнни риоят бирла кийсанг эскиур,
Чунки кийдурдунг ялангға уфрамас⁷ тўн ул эрур.

* * *

Ҳар кишини дема маҳраму ҳамроздурким, бу матоъ олам ахлида оздур. Башар жинсин розингга маҳрам билма, балки малакни ҳам ўзунгга маҳрам қилма. Ўзунг асрардин агар санга малолдур, яна бирор ани асрамоқ маҳолдур. Ўз маҳзанингни

¹ Маъман – 1) тинчлик, омонлик ери; 2) макон, ватан.

² Хокдон – тупрокхона, яъни олам.

³ Зишт – хунук, ёмон.

⁴ Дўзахсиришт – дўзахий.

⁵ Муханнас – хунаса, ҳезалак.

⁶ Энчи – тўкувчи.

⁷ Уфрамоқ – эскирмоқ, йиртилмоқ.

очсанг ва махфий дурларингни сочсанг, терган киши сепамай неткай ва асра деб муболаға қилғонинг не ерга етгай? Ўзунг ўз сиррингни асрай олмағонингни билурсен, яна бирор ани фош этса, айб ҳам қилурсен.

* * *

Кўзни ўз айбингдин олма ва ўзгалар айбиға кўз солма.

* * *

Чин сўзни ёлғонға чулғама, чин айта олур тилни ёлғонға булғама. Ёлғончи киши эмас, ёлғон айтмоқ эранлар иши эмас. Ёлғон сўз дегувчини безътибор қилур, нечукким, ул гавҳарни хазафдек хор қилур. Улки чин сўзни ёлғонға қотар, дурри саминни нажосатга отар.

* * *

Гавҳареким, шохларға зеби тожу тахт эрур,
Ташлағон они нажосатға ажаб бадбаҳт эрур.

* * *

Ёлғончини дебдурларки, Тенгри душманидур.

* * *

Тилингни ихтиёрингда асрағил, сўзунгни эҳтиёт била дегил. Маҳаллида айтур сўзни асрама, айтмас сўз теграсига йўлама. Сўз борким, эшитувчи таниға жон киюрур ва сўз борким, айтғувчи бошин елга берур. Тилинг била кўнглунгни бир тут, кўнгли ва тили бир киши айтғон сўзла бут. Сўзни кўнглунгда пишқормагунча тилга келтурма, ҳар наким кўнглунгда бўлса, тилга сурма. Агарчи тилни асрамоқ кўнгулга меҳнатдур, аммо сўзни сепамоқ бошқа офтадур. Айтур ерда унутма, айтмас ерда ўзунгни мутакаллим тутма. Айтур сўзни айт, айтмас сўздин қайт. Оқил чиндин ўзга демас, аммо барчә чинни ҳам демак оқил иши эмас.

* * *

Хирадманд чин сўздин ўзга демас,
Вале бари чин ҳам дегулик эмас.

Киши чин сўз деса зебодурур,
Неча мухтасар бўлса, авлодурур.

* * *

Қавий душман забунинг бўлса мурувват кил, карам ва афв
кўргузгил.

* * *

Доно илиқдин борғондин сўз айтмас, ўтган йигитлик орзу
била қайтмас.

* * *

Мозиу мустақбал аҳволин такаллум айла кам,
Не учунким, дам бу дамдур, дам бу дамдур, дам бу дам.

* * *

Кафшизлиқдин малул бўлмағил, аёғсизларга боқиб шукр
кил.

* * *

Кисангда агар дирам йўқ, қўнглунгда кисабур¹ ғами ҳам йўқ.

* * *

Агар отинг йўқтур, арпа ғамин емассен.

* * *

Ҳар шиддатеким, билурсен, андин қатикроқ ҳол бордур
ва ҳар суубатеки, гумон қилурсен, андин саъброқ кўб кишига
гирифтдордур. Ҳар машаққатким, сенда йўқтур, сенингдекда бор.

¹ Кисабур – киссавур, ўтири.

«МУНШАОТ»дан

Хар неким тақдир бўлса, сарбасар топмиш вужуд,
Бовужуди мунча юз минг сен агар йўқсен не суд.

* * *

Неча ганж ичра бўлса гавҳару дур,
Кўрки, бордур анинг калиди темур.

Ганжи мақсуд кимга бўлса умид,
Ул насиҳатлар эрур анға калид.

Куфл очарда гадову соҳибтож
Тенг бўлурлар калидга муҳтож.

* * *

... талаб бўстонида мақсуд гуллари кечрак очилғондин кўнгул
ғунчасин хорхори маломат била реш қилмоқ муносиб эмас.
Нединким, то тақдир чаманидин иноят насими эсиб, меҳнат
хазонин ишрат баҳорига мубаддал¹ қилмағунча мақсуд гули
очилмогининг имкони йўқдур. Мундоқ бўлғондин сўнг таъжил
суд қилмас ва малолатдин ғайри маломат иш очилмас.

* * *

Агар юз қатла булбул чексун афғон,
Баҳор ўлмай гул очилмоқ на имкон,

Агар оламни тутсун шоми дайжур²,
Тонг отмай кун чикормоқ кимга мақдур?

¹ Мубаддал – алмашган, ўзгарган.

² Шоми дайжур – энг коронғи кеча.

* * *

Не қилса қазо килки азалда таҳрир,
Мумкин йўқ анга абадқа тегру тағиیر,
Ақл айласа ҳар амрда юз минг тадбир,
Суди йўқ агар мувофиқ эрмас тақдир.

* * *

Оlamda xargiz дўстлук киши душмансиз бўлмайдур.

* * *

Дўстлар фикридину душманлар макридин бепарволиғ жойиз
эрмас ва бу иш надоматдин ўзга натижа бермас.

* * *

... ҳар киши тиласаким, муроду мақсуди ҳосил бўлиб, офат ва
балодин эмин бўлғай, Тенгри таоло буйруғи била амал қилиб,
нахъдин ижтиоб қилғай.

* * *

... оламда хеч киши йўқтурким, ҳар навъ муроди бўлмағай
ва ўзин балодин эмин тиламагай. Аммо ҳар кишининг муроди
қўпрак бўлса, Ҳақ таоло амриға итоати қўпрак бўлса керак.

* * *

... киши ота ризосин ҳосил қилса, Тенгри таоло ризосини
ҳам ҳосил килмиш бўлғай ва ота ғазабиға учраса, Тенгри таоло
ғазабиға учрамиш бўлғай. Мундоқ бўлғондин сўнгра киши нечук
ота ризосидин айру дам ургай ё қадам қўйғай.

* * *

Фарзанд керак заифлиғида отасига хизмат маҳаллин топтим
деб, жонсипорлик¹ қилса.

¹ Жонсипор – жонини фидо килувчи, садоқатли.

* * *

Бирокки, васл насими тарабфизодур¹ анга,
Чу қадрин англамади, ҳажр ўти сазодур анга.

* * *

Даврон базмида ким бир мурод жоми ичтишим, сўнгра юз номуродлиғ хуноби сумурмади ва сипеҳр анжуманида ким бир иззат маснадига мутакаммин² бўлдиким, оқибат юз мазаллат туфроғига ўлтурмади; абноий замонга ким бир вафо гули очтишим, алардин юз жафо тикани бағриға сончилмади; аҳиббойи³ давронға ким бир муҳаббат эшиги очтишим, алардин юзига юз адоват абвоби⁴ очилмади. Даҳр бозорининг нақди рўйандуддир⁵ ва айём жашнининг⁶ шаҳди захролуд. Бу жиҳатдин кўзларин басират шамъи ёритқонлар дунё сори кўз солмайдурлар ва кўнғулларин ҳидоят зилоли оритғонлар⁷ олам меҳрини зарраи кўнгулга олмайдурлар. Аммо агарчи сипеҳр золининг макри бешумордур⁸ ва лекин хунари дағи бордурким, нечукким, иззу улосининг⁹ мадори йўқтур, банду балосининг ҳам эътибори йўқтур. Андоқким, жоҳу жалолига¹⁰ вафо бўлмас, меҳнат ва малолига дағи бақо бўлмас. Басо бандким, аниң зимнида кўп кушодлар ва басо номуродлиғким, аниң сўнгида ўкуш муродлар бўлғай. Яъс¹¹ қаро шомидин сўнгра субҳи уммид тулувъ¹² этар ва баъс¹³ зулмоти зимнида ҳаёти жовид навиди етар.

¹ Тарабфизо – шодликни оширувчи.

² Мутакаммин – жойлашиш, ўрнашиш.

³ Аҳиббо – дўстлар, севимлилар.

⁴ Абвоб – эшиклар.

⁵ Рўяндуд – ясама, қоплама.

⁶ Жашин – байрам, тўй.

⁷ Оритғон – поклаган.

⁸ Бешумор – сон-саноқсиз, ҳад-хисобсиз.

⁹ Уло – юксаклик.

¹⁰ Жоҳу жалол – шон-шавқат, улуғлик ва мартаба.

¹¹ Яъс – умидсизлик.

¹² Тулувъ – чиқиш, кўриниш (ой, қуёш).

¹³ Баъс – кўркув.

* * *

... хармухра тожга тикилған била фируза бўлмайдур ва мийнойи¹ шиша бўюнға осқон била зумуррад ўрнин тутмайдур.

* * *

... хайнинг² нопок сувин саъй била оби ҳайвон қилурман деган ва кеча ишнар қуртнинг тийра пайкарин жаҳд била хуршиди рахшон ясармен деб, ҳарза хиёл қилғон басоки хижолат бармоғин тишлагай ва пушаймонлиғ овучин бир-бирига қоққай...

* * *

Оlam элиға шафқат этиб аҳли ҳудо³,
Иршод юзидин эттилар бўйла нидо –
Ким, ҳар кишига неъмате берди Ҳудо,
Шукрини анинг вожиб эрур қилмоқ адо.

¹ Мийно – олтин ё қумуш билан безак берилган шиша идиш.

² Ҳай – тер томчиси.

³ Аҳли ҳудо – рахнамолар, пешволар.

«ВАҚФИЯ»дан

Күёшдин тарбият гар топса хоро,
Қилур ёқут ила лаъл ошкоро.

Булутдинким, бўлур сероб туфроқ,
Мулавван¹ гул берур минойи яфрок.

Кишилиқдин нечук урғай киши дам,
Бўлуб туфроқ бирла хородин кам.

* * *

Кулеким, тийра бўлмиш гулхан андин,
Эрур кўзгу жамоли равшан андин.

* * *

Ҳар кимки, бирор ишқиға бўлса дилбанд,
Жон риштасидин қилса керактур пайванд,
Гар ғайр хаёли тушса кўнгулга писанд,
Қилмоқ керак ул кўнгулни юз минг парканд².

* * *

То ҳирсу ҳавас хирмани барбод ўлмас,
То нафсу ҳаво қасри барафтод³ ўлмас,
То зулму ситам жониға бедод ўлмас,
Эл шод ўлмас, мамлакат обод ўлмас.

¹ Мулавван – ранги, ранг-баранг.

² Парканд – парча, бўлак, майда.

³ Барафтод – йикилиш, бузилиш.

«НАЗМ УЛ-ЖАВОХИР»дан

Сўздурки, нишон берур ўлукка жондин,
Сўздурки, берур жонға хабар жонондин,
Инсонни сўз айлади жудо ҳайвондин,
Билким, гуҳари шарифроқ йўқ ондин.

* * *

Қардошинг эмас улки, қўюб бош санга,
Давлат чоғи қилғай ўзни қўлдош санга –
Ким, қилди қатиғликда вафо фош санга,
Ул бўлди ҳақиқат ичра қардош санга.

* * *

Топтинг чу аёл, яхшилиқ еткургил,
Ўргат адабу яхши қилиқ еткургил,
Ҳар неча адаб бўлса қатиғ еткургил,
Хайлингта адаб қилиб, асиғ еткургил.

* * *

Олтин-кумуш этма касб давлат кунидин –
Ким, тортар адаб улусни меҳнат тунидин,
Гар йўқтур адаб, не суд олтун унидин,
Элнинг адаби хушроқ эрур олтунидин.

* * *

Оlam тарки кишига ҳимматдин эрур –
Ким, кўп шиддат ул сори рағбатдин эрур,
Нафсингга қаю аламки шиддатдин эрур,
Махфий тутмоқ они муруватдин эрур.

* * *

Иста ато йўлида жон фидо қилмоқ,
Қуллук анога ҳам улча имкон қилмоқ,
Зухри¹ абад истасанг фаровон қилмоқ,
Бил они ато-аноға эхсон қилмоқ.

* * *

Нафс уйига сабр ила иморат англа,
Бесабрлигин анинг шарорат² англа,
Иш сабр сори анга ишорат англа,
Сабрни зафар сори башорат англа.

* * *

Ҳақ йўлида ҳар кимга ибодат бўлғай,
Яхши амал асбоби саодат бўлғай,
Гар яхши амал кишига одат бўлғай,
Умри бу амал бирла зиёдат бўлғай.

* * *

Гар молни асбоби нажот айлагасен,
Дарвешга³ садқасини бот⁴ айлагасен,
Молингдин агар сарфи закот айлагасен,
Кўпрак бўлурнига илтифот айлагасен.

* * *

Дунё била неча зебу оро қилмоқ,
Ул зеб ила дўзах ўти барпо қилмоқ,
Мумкин эмас эрса тарки дунё қилмоқ,
Уқбо била хушдур ани савдо қилмоқ.

¹ Зухр – захира.

² Шарорат – ёмонлик, ярамаслик.

³ Дарвеш – тасаввуф истилоҳотида изловчи, истовчи маъносини ифодалаб, сўфий, фақир, ошиқ, ориф, сохибдил, сохибасрор, сохибназар каби ўзини Ҳаққа бағишилаган кишиларнинг тимсоли бўлиб келади.

⁴ Бот – тез, дархол.

* * *

Ҳар кимгаки кўп таом емак фандур,
 Билгилки, нажосатқа тани маскантур,
 Корнинг била дўст бўлмасанг аҳсантур¹,
 Невчунки, эр ўғлиға қорин душмантур.

* * *

Сўздин кишиким ғаму бало ҳосилидур,
 Ҳар нукта тили деса бало дохилидур,
 Бесирфа² деган кишига тил қотилидур,
 Алкиссаки, кимсанинг балоси тилидур.

* * *

Жуз жуду сахо уйини манзил қилма,
 Имсокни сахо юзига ҳойил қилма,
 Қил яхшилиқу демакни дохил қилма,
 Миннат била яхшилиғни ботил қилма.

* * *

Эҳсонки бировга сийрату сон келди,
 Ашколи³ спехр олдида осон келди,
 Эҳсон ҳар неча зеби инсон келди,
 Эҳсонда тараб икинчи эҳсон келди.

* * *

Ҳар ишдаки Ҳакқа мултамас бўлғусидур,
 Иш саъб эса Тенгри чорарас бўлғусидур,
 Ҳар йўлгаки, кўнглунгта ҳавас бўлғусидур,
 Тенгрига таваккул санга бас бўлғусидур.

* * *

Не ишки, ёмонлиғ ўлди таъсири анинг,
 Йўқ дарду надамдин ўзга тавфири⁴ анинг.

¹ Аҳсан – таҳсин, оғарин.

² Бесирфа – кўп, ортиқча.

³ Ашкол – бу ерда: киёфа, кўриниш.

⁴ Тавфир – бу ерда: ортириш, кўпайтириш.

* * *

Күнглунгга хирад йўлин падидор¹ айла,
Бу накдқа жонингни харидор айла,
Ҳар ишда хирадни ўзунгга ёр айла,
Журмунг таркидин хирад изҳор айла.

* * *

Таъзимда улки, эҳтимоми бўлғай,
Ул мужиби иззу эҳтироми бўлғай,
Ҳар кимки, тавозуъ амри коми бўлғай,
Ул феъл ила халқ аро кироми² бўлғай.

* * *

Уч феъл эрур кишига қотил охир,
Қотиллик аро заҳри ҳалоҳил охир,
Бухл англа бирин, бирин ҳаво³ бил охир,
Кил ужбни ҳам аларға доҳил охир.

* * *

Уч қисм ила имонға бино фаҳм айла,
Аввалғисини анинг ҳаёфахм айла,
Иккинчисини дағи вафо фаҳм айла,
Учунчини билмасанг, сахо фаҳм айла.

* * *

Адл⁴ айлаки, ул халқ ҳаёти бўлмиш,
Хуш ул кишиким, адл сифоти бўлмиш,
Ҳам мулк била адл жиҳоти⁵ бўлмиш,
Ҳам адл била мулк саботи⁶ бўлмиш.

¹ Падидор – ошкор, аён.

² Киром – азиз, улуғ.

³ Ҳаво – бу ерда: 1) орзу, ҳавас, майл, иштиёқ; 2) кибр, баландимоғлик.

⁴ Адл – адолат, одиллик.

⁵ Жиҳот – томонлар, тарафлар.

⁶ Сабот – барқарор, мустаҳкам, бокий.

* * *

Эҳсонки, килурсен ифтихор айлаб ани,
 Оlamda улук иш эътибор айлаб ани,
 Ҳеч айлама элга гирудор¹ айлаб ани,
 Қилғил ики онча эътизор² айлаб ани.

* * *

Майдони сахо ичра жалодат³ кўргуз,
 Топқонни берур амриға одат кўргуз,
 Бухл айласа, нафсингға адоват кўргуз,
 Ҳар нимаки топилса, саховат кўргуз.

* * *

Яхшилиқдин топса нишон ҳамсуҳбат,
 Берур санга осойиши жон ҳамсуҳбат,
 Чун бўлди малак нафърасон⁴ ҳамсуҳбат,
 Шайтон сангакимдуур ёмон ҳамсуҳбат.

* * *

Йўқ олам ичинда фардлик⁵ меҳнатидек –
 Ким, кимсага қилса ёрлик нисбатидек,
 Бўлғуси хисоли ёрининг хислатидек,
 Бордур кишининг чу феъли ҳамсуҳбатидек.

* * *

Ҳар кимсаки, сўз демак шиоридадурур,
 Маъни гули нутқининг баҳоридадурур,
 Сўзким десун улки, ихтиёридадурур,
 Сўз яхшилиги чу ихтисоридадурур⁶.

¹ Гирудор – 1) ҳукмронлик, ҳукмфармолик; 2) тортишув.

² Эътизор – узр сўраш.

³ Жалодат – улуғлик, баҳодирлик, қаҳрамонлик.

⁴ Нафърасон – фойда етказувчи.

⁵ Фардлик – ёлғизлик.

⁶ Ихтисор – кисқартириш, қисқалик.

* * *

Ёреки, тегар бировга озори анинг,
Акл олдида тенгдуурүр йўқу бори анинг,
Ёреки, эрур ҳамида¹ автори анинг,
Кўрмакка ғанимат ўлди рухсори анинг.

* * *

Жудеки хирад буюрса, тобеъ бўлғил,
Нафс айласа бухл, маръиға монеъ бўлғил,
Оз-кўп аро бир сўзумга сомеъ бўлгил,
Кўп бергилу озға лек қонеъ бўлгил.

* * *

Жаҳл аҳли² била кимгаки улфат бўлғай,
Ул улфати ичра юз минг офат бўлғай,
Фақр аҳли била ангаки сұхбат бўлғай,
Шак йўқки, зиёда шукри неъмат бўлғай.

* * *

Гардунки, халойиққа вафоси йўқ анинг,
Жавр ичра кичик-улукқа поси³ йўқ анинг,
Ҳар кимки кичик бўлса, бақоси йўқ анинг,
Сен они улуқ билки, фаноси йўқ анинг.

* * *

Зевар кишига не тожу не афсар бил,
Ул зевар адаб бирла ҳаё дархар бил,
Ҳар кимки адабсиздур, ишин абтар⁴ бил,
Алқисса⁵, эранларга адаб зевар бил.

¹ Ҳамида – яхши, гўзал.

² Жаҳл аҳли – нодонлар, гумрохлар.

³ Пос – бу ерда: риоя қилиш, саклаш.

⁴ Абтар – 1) ҳароб; 2) хаста нотавон.

⁵ Алқисса – хулласи калом, гапнинг қисқаси, хулоса қилиб айтганда.

* * *

Авжи шараф узра офтоб ўлди ҳаё,
Бўстони саодатга сахоб ўлди ҳаё,
Мазмум хасоилга¹ ҳижоб ўлди ҳаё,
Эл айнига² гўёки ниқоб ўлди ҳаё.

* * *

Бадхўйки, ўз қилғани раҳматдур анга,
Ором ҳалойик сори тухматдур анга,
Ким хўйи ямон бўлса, мاشақкатдур анга,
Ким хўйи анинг яхши, ғаниматдур анга,

* * *

Нафс амрида ҳар нечаки толпингайсен,
Кўп гарчи бутунлук тиласанг, синғайсен,
Ком истаю неча элга ёлинғайсен,
Нафсингға хилоф айлаким, тингайсен.

* * *

Молингки, эрур кому ҳаво йўлида харж,
Жоми маю лаҳни³ жонфизо йўли харж,
Бордур ямон айламак риё йўлида харж,
Яхиси эрур бўлса Худо йўлида харж.

* * *

Ҳирс офатини нафс ҳавоси билгил,
Қўймок ани нафс муддаоси билгил,
Нафсингға алам ҳирс балоси билгил,
Кечмак мундин анинг давоси билгил.

* * *

Кимни тиласанг билай, мақолин англа,
Аслин десанг англайн, фиолин⁴ англа,

¹ *Хасоил* – хислатлар, сифатлар.

² *Айн* – кўз.

³ *Лаҳн* – 1) товуш, овоз; 2) наво, оҳанг.

⁴ *Фиол* – феъл.

Кирдорига бокиб, асл ҳолин англа,
Аслифа далил анинг хисолин англа.

* * *

Жамъ этмак азалда топти тақсим бахил –
Ким, этмади сийм элга таслим бахил,
Чун харж қилур чоғда кўрар бим бахил,
Тош хукмидадурки, жамъ этар сим бахил.

* * *

Ҳар кимки, тамаъдуур гирифторлиғи,
Не суд анга аҳли сахо ёрлиғи,
Иzzат бермас нақду дирам борлиғи –
Ким, бўлди тамаъдин кишининг хорлиғи.

* * *

Ҳаргиз бўлмас жоҳу дирам зори азиз,
Жон нақди бериб сийм харидори азиз.

* * *

Фарзанд ато қуллуғин чу одат қилғай,
Ул одат ила касби саодат қилғай,
Ҳар кимки, атога кўп риоят қилғай,
Ўғлидин анга бу иш сироят қилғай.

* * *

Айлар чу сукут топса тил осойиш,
Ҳам бўлмаса дастрانж эл осойиш,
Рўзини тилар таркини бил осойиш,
Рўзи тилар эрмиш сени, қил осойиш.

* * *

Ким ақл йўлида тутса маъво охир,
Тонг йўқ, эл ичинда бўлса доно охир,
Рифқ айламаги ҳар ишта авло охир –
Ким, ақл далилидур мадоро охир.

* * *

Махрам тиласанг, сидқ ила гуфториға бок.

* * *

Эйким, қиласен жилвау ишрат чоги зеб,
Мустаҳсан эмас эр кишининг қилмоғи зеб,
Гар бўлса ишинг кўпраги ё озроғи зеб,
Зоҳирдин эрур сутуда¹ ботиндоғи зеб.

* * *

Илм ортуқким, икки жаҳон шоҳлиғи.

* * *

Кўнглунгни арит борча ямон хислатдин –
Ким, яхши қилиғ далил эрур раҳматдин,
Бадхўйлик ул ваҳшат эрур шиддатдин –
Ким, элга халослик йўқ ул ваҳшатдин.

* * *

Десанг топай ул замиридин боре хабар,
Сирридин эрур таври намудори хабар,
Таврин кўру равшан айла ҳар сори хабар –
Ким, кўнглидагидин берур атвори хабар.

* * *

Тил илдомидин² бўлур ғаромат³ ҳосил,
Юз навъ надомату маломат ҳосил,
Оз сўзлаганидин истиқомат ҳосил,
Сокитлигидин vale саломат ҳосил.

¹ Сутуда – макталган, мақтовга сазовор бўлган.

² Тил илдоми – тил заҳмати.

³ Ғаромат – 1) товон, жарима; 2) ҳасрат, надомат.

* * *

Ҳар ишки, улус оллида мавзун бўлғай,
Қилғон ани ҳар баҳт ҳумоюн¹ бўлғай,
Иш поёники, зишту вожун² бўлғай,
Улдурки, ямон иш била мақрун³ бўлғай.

* * *

Эл қочса бирордин, эл ямони бил они,
Аҳволидан идбор⁴ нишони бил они,
Феъл ичра улус балойи жони бил они,
Оlam элининг ямон ямони бил они.

* * *

Сабр арчи кишига ранж афзун айлар,
Охир киши фолини ҳумоюн айлар,
Сабринг нечаким қўнгулни маҳзун айлар,
Ҳам сабр сени зафарға мақрун айлар.

* * *

Оз нукта дегил, тилар эсанг жонға салоҳ,
Ташвишли ғалат биймидин имонға салоҳ,
Инсон ани билки, ком эрур онға салоҳ,
Тил ҳифзидадур зумраи инсонға салоҳ.

* * *

Чун синса қўнгул захми забон оғриғидин –
Ким, эрмас анинг оғриғи жон оғриғидин,
Ҳар неки санга етар лисон⁵ оғриғидин,
Билгилки, қатиқдуурүр синон оғриғидин.

¹ Ҳумоюн – кутлуг, муборак.

² Вожун – чаппа, тескари.

³ Мақрун – яқин, пайваста, восил.

⁴ Идбор – баҳтсизлик, тушкунлик, ишнинг орқага кетиши.

⁵ Лисон – тил, нутқ.

* * *

Улким, қўлида дурри лаоли¹ бўлғай,
 Гамнинг анга қайда эҳтимоли бўлғай,
 Муфлис бўлмок тараф заволи бўлғай,
 Гамгиндуур улки, илги холи бўлғай.

* * *

Хайлеки, муваддат ошкор айладилар,
 Авқот ҳазонини баҳор айладилар,
 Жамъики, муҳосамат² шиор айладилар,
 Кенг даҳр ўзига тангу тор айладилар.

* * *

Ножинс ила лутфу инбисот оз айла,
 Ҳампешани ҳамнишину³ ҳамроз айла,
 Ҳаммашраб⁴ ила нишот оғоз айла,
 Ҳамжинс била ҳамиша парвоз айла.

* * *

Золимки, эрур зулму жафо ҳосил анга,
 Зулм этгали-ўқ хотир ўлур мойил анга,
 Бўлмоқ хуш эмас қилғонидин хушдил анга,
 Ўз зулмидин-ўқ ўлғусидур қойил анга.

* * *

Дунё сори хирс ҳар ямондин ортуқ,
 Тарқ этмак ани кавну макондин ортуқ,
 Сусизга су шавқи бўлса жондин ортуқ,
 Бил, сифлаға мол шавқи ондин ортуқ.

¹ *Лаоли* – марваридлар, инжулар.² *Муҳосамат* – адоват, низо, душманлик.³ *Ҳамнишин* – бирга ўлтирувчи, дўст, ҳамсұхбат, улфат.⁴ *Ҳаммашраб* – табиати, феъл-автори ўхшаш.

* * *

Золимки, шиор этти жафо поясини,
Үз воясин¹ истаб, олди эл воясими,
Қайдин топқай ҳаёт сармоясими,
Ҳақ айлади қисқа умрин соясими.

* * *

Ким эгри эса, тузлук эмас пояси ҳам,
Бор ўзиңек эгри суду сармояси эмас,
Тузлук эрмас шифосиу вояси ҳам –
Ким, эгри кишининг эгридур сояси ҳам.

* * *

Қилсанг тамаъ элдин ҳадафи хазлон² бўл,
Саргаштау хору бесару сомон³ бўл,
Тарки тамаъ айла, ҳокими даврон бўл,
Яъники, қаноат айлаву султон бўл.

* * *

Бермас татвил чун сухандон сўзга,
Қил муҳтасар улча бўлғай имкон сўзга,
Кўп айб топар кимса фаровон сўзга,
Чун чекти узокқа, этти нуқсон сўзга.

* * *

Дониш тилаю ҳар сори гар кетгайсен,
Хифз айламасанг, варақ йиғиб нетгайсен,
Саъй айлаки, ҳифзи ганжиға етгайсен,
Йўқ улки, кутуб⁴ саъй ила жамъ этгайсен.

¹ Воя – 1) ҳисса, улуш, насиба; 2) фойда, баҳра.

² Хазлон – хорлик, бадбахтлик.

³ Бесару сомон – баҳтсиз.

⁴ Кутуб – китоблар.

* * *

Гар кимсада зоҳир ўлса тамкини¹ хирад,
 Андин, билгилки, топти тазийини² хирад,
 Андоқ қариким, йўқ анда ойини хирад,
 Ул ёш ортукки, топти талқини хирад.

* * *

Ҳар кимки, ҳалойиқ ичра доно кўрунур,
 Ойини хирад аро тавонो кўрунур,
 Фахр асл била ажаб таманно кўринур,
 Фахр айласа фазл бирла авло кўрунур.

* * *

Нодонлиғ эрур элда малолатға далил,
 Доно улус оллида хижолатға далил,
 Беасл иши бўлмади адолатқа далил,
 Донолиғ эрур элда асолатға³ далил.

* * *

Йўқ лаззати сабрдек мукаддар ниманинг,
 Ўз хурдигадур⁴ завқи муқаррар ниманинг,
 Беаслға йўқ фаҳми мұяссар ниманинг,
 Фаръи берур аслдин хабар ҳар ниманинг.

* * *

Оlam элиға ҳаёт эрур тузлукдин,
 Етмак ғаразига бор эрур тузлукдин,
 Норостқа⁵ кўп уёт эрур тузлукдин,
 Лек эр кишига нажот эрур тузлукдин.

¹ Тамкин – викор, эътибор.

² Тазийин – безаш, зийнатлаш.

³ Асолат – аслик, аслзодалик.

⁴ Хурда – бу ерда: ўз ҳолига.

⁵ Норост – ногўғри, эгри.

* * *

Онинг қаро кошу кўзга машғуллиги,
Мунунг доғи пок сўзга машғуллиги,
Бирнинг тўқумоғда бўзга машғуллиги,
Ҳар қайси кўнгулнинг ўзга машғуллиги.

* * *

Доно киши шукри неъмат айтур жондин –
Ким, неъмати ортуқроқ ўлур Яздондин¹,
Доим бу сифат амр келур ёд ондин –
Ким, неъматини фосид этар куфрондин².

* * *

Сўз зоҳир этар замир иши кўпрагидин,
Тил мухбир³ эрур кўнгул нихон эмгагидин,
Фаҳм айла киши ҳолини сўз демагидин –
Ким, берди ҳабар ҳадиси кўнглидагидин.

* * *

Имон топқон кишига Ҳақ раҳматидин,
Ғам йўқ шайтон васвасау заҳматидин.

* * *

Улким, иши бевакту маҳал бўлмағуси,
Ҳар иштаки, саъй этса халал бўлмағуси,
Қонун била кимгаким, амал бўлмағуси,
Ул қилмоғи жуз ранжу залал⁴ бўлмағуси.

* * *

Эл поясин англай десанг, асрорини бил,
Кўнглидаги муддаосин изҳорини бил,

¹ Яздон – Худо, Тангри.

² Куфрон – кўрнамаклик.

³ Мухбир – ҳабар қилувчи.

⁴ Залал – хато, нуқсон.

Қалбиға кўра таши намудорини бил,
Матлубиға боқу кимса микдорини бил.

* * *

Қари кишиға балки кам эмасдур дард,
Юз сихҳати бўлса, қарилик басдур дард.

* * *

Ҳар кимки ҳасуд эрур сазодур ҳасади,
Ҳақдин бўлғон ямон қазодур ҳасади,
Ўз жонига етгунча балодур ҳасади,
Балким, анга дарди бедаводур ҳасади.

* * *

Олимки, писандадур¹ хисоли билгил,
Ҳилмин тан аро рух мисоли билгил,
Комилда керак ҳилм хаёли билгил –
Ким, хилмдадур илм камоли билгил.

* * *

Йўқ феъл кишига яхширок эҳсондин.

* * *

Бу даҳр ажузеки, вафоси йўқ анинг,
Бир фоҳишадекдурки, ҳаёси йўқ анинг,
Дема муниким, айбу хатоси йўқ анинг,
Айби бас эрур буким, бақоси йўқ анинг.

* * *

Ҳар кимки, чучук сўз элга изҳор айлар,
Ҳар нечаки ағёрдуур, ёр айлар,
Сўз қаттиғи эл кўнглига озор айлар,
Юмшоги кўнгулларни гирифтор айлар.

¹ Писанда – маъқул, яхши.

* * *

Хўб эл била сухбат тутубон хўб ўлғил,
Яхшини талаб қилғилу матлуб ўлғил,
Ширин сўз ила халққа марғуб ўлғил,
Юмшок де ҳадисингни маҳбуб ўлғил.

* * *

Қариға бажуз даҳр азоби эрмас,
Боғида йигитлик обу тоби эрмас,
Одамға ҳаёт жуз шабоби эрмас,
Яъни, қарилик умр хисоби эрмас.

* * *

Ҳар кимдаким, илм қилу қоли бўлмас,
Илм аҳлиға сўз дерга мажоли бўлмас,
Олим мулкининг интиқоли¹ бўлмас,
Шаҳ олим агар бўлса, заволи бўлмас.

* * *

Доноға такаллуф тўни киймак қиндор²,
Ҳар чини³ сори оразида бир чиндор,
Шуҳрат тўни киймагинг руунатдиндор⁴,
Кий хирқаи фақру хотирингни тиндор.

* * *

Ким оз деди нукта, айшу ком ўлди анга,
Сўз қоидасида интизом ўлди анга,
Ҳаддин ўта ҳар кимки қалом ўлди анга,
Ул навъ қаломдин малом⁵ ўлди анга.

¹ Иниқол – кўчиш, вафот этиш.

² Қин – қийин.

³ Чин – бу ерда: тириш, чимирилиш, ажин, печ.

⁴ Руунат – ўзига зеб бериш.

⁵ Малом – айб, таъна.

* * *

Ҳар кимгаки, аччиғ бўлди сўз илқоси¹,
 Бор сухбатидин халқнинг истиғноси,
 Ҳар кимки, чучук нукта эрур иншоси,
 Кошидадур, албатта, улус ғавғоси.

* * *

Ҳар важҳ ила нотавонға ҳамсуҳбатлик,
 Кўп яхшики, комронға ҳамсуҳбатлик,
 Киши хатари ямонға ҳамсуҳбатлик,
 Дарё сафари ҳамонға ҳамсуҳбатлик.

* * *

Ҳар кимсаки, нуктаси фаровон бўлмас,
 Тил ранжига қолмоғлиги имкон бўлмас,
 Кўп сўзлагучиға ғайри нуқсон бўлмас,
 Ҳар кимки ҳамуш бўлди, пушаймон бўлмас.

* * *

Ким олим эса, нуктада барҳақ² де они,
 Гар базм тузар, биҳишти мутлақ де они,
 Ҳар кимсаки, йўқ илм анга, аҳмақ де они,
 Мажлисдаки илм бўлса, учмақ де они.

* * *

Мехнат ародур қушод топмоқ билгил,
 Ранж ичрадурур мурод топмоқ билгил.

* * *

Ҳижрон аро бир рафиқи маҳрам ўтидин,
 Ким куйса томуғни ўртагай ғам ўтидин,
 Фурқатки, кўнгулни куйдуур ҳам ўтидин,
 Билгил ани тезрак жаҳаннам ўтидин.

¹ Илқо – ташлаш, тарк.

² Барҳақ – ҳақ, рост, чин, муқаррар.

* * *

Ҳар кимгаки, эгриликта овозадуур,
Туз жодда ичра йўлидин озадуур,
Тузлукта тараб беҳаду андозадуур,
Ким ростдуур, юзи анинг тозадуур.

* * *

Ким садка берур, агарчи Афридундур
Гар миннат этар бу феъл ила матъундур¹,
Миннат била улки садқа айлар дундур –
Ким, журми анинг савобидин афзундур.

* * *

Ҳар кимга хирад тариқининг нисбати бор,
Давлатқа агар етса, анинг муддати бор,
Аҳмаққа чу етса салтанат, шанъати² бор,
Султонлигининг заволиға суръати бор.

* * *

Хушқўйлиқ илаки, сарнавишт ўлди анга,
Дўзах сўзи лутфидин биҳишт ўлди анга,
Вой ул кишигаким, хулқи зишт ўлди анга,
Бу хулқи била ямон сиришт ўлди анга.

* * *

Бекаслигу дард кўйида гард ўлмоқ,
Хушроқки, ямон била ҳамовард³ ўлмоқ,
Ёлғиз бўл, топма ранжпарвард⁴ ўлмоқ,
Хушроқ чу ямон рафиқдин фард ўлмоқ.

¹ Матъун – таъна, маломатга қолган.

² Шанъат – ёмонлик, хунук иш, ярамас қилик.

³ Ҳамовард – тенг, баробар.

⁴ Ранжпарвард – машаққат билан ўсган.

* * *

Давр ахлиға лутфи жонфизо кўргузгил,
 Эл қиласа ямон, яхши жазо¹ кўргузгил,
 Йўқ, ёринга сидқ ила сафо кўргузгил,
 Ким қилмаса хасмлик², вафо кўргузгил.

* * *

Даҳр уйида улки, ранжпарвард ўлғай,
 Кўп яхшики, бедардға ҳамдард ўлғай,
 Жон гулшанида чу яхши эл вард ўлғай,
 Вой ангаки, яхшилардин ул фард ўлғай.

* * *

Ҳар кимки, ҳасад хислатидур,вой анга,
 Иқбол ила фарқ ўлса фалаксой³ анга,
 Ҳеч офатдин бўлмаса парвой анга,
 Ҳам ўз ҳасади офатидин вой анга.

* * *

Ким кинавар⁴ ўлса, иста ондин қочмок,
 Невчунки, зарурдур ямондин қочмок,
 Эр ўғлиға нафси кинарондин⁵ қочмок,
 Нафъдурким, шери жаёндин⁶ қочмок.

* * *

Ҳар кимсаки, иқбол анинг ёваридур,
 Ҳар ёнки юз урса, ҳиммати раҳбари дур,
 Ҳиммат дури фаҳр тожининг гавҳаридур,
 Чун ҳиммати одам ўғлининг сарваридур.

¹ Жазо – мукофот.² Хасмлик – душманлик, адоват.³ Фалаксой – осмонўпар, баланд, юксак.⁴ Кинавар – кек сакловчи, душманлик килувчи.⁵ Кинарон – душманлик келтирувчи.⁶ Жаён – даҳшатли, кўркинчли, ғазабли.

* * *

Ҳирс аҳлиға ғайри неш сончилмас ҳеч,
Бағридин аниң бу неш ойрилмас ҳеч,
Бу маҳлака¹ ичра фикрини қилмас ҳеч,
Ҳирс они ҳалок этти, ул билмас ҳеч.

* * *

Ҳар кимсаки, ақл күнглидин зойилдур,
Қорун эса, оқыл қошида сойилдур,
Юз ганж кишига ақлдин ҳосилдур,
Йўқтур анга факру фоқаким оқилдур.

* * *

Фисқ аҳлиға бўлмас киши қилмок ҳурмат –
Ким, эрмас аниң ҳолиға равнақ ҳурмат,
Фосиққа насиб этмади чун Ҳак ҳурмат,
Хушроқтур ани тутмаса мутлак ҳурмат.

* * *

Қисматда насиб хайр ё шарр бўлмиш,
Саъй этмайин ул санга мұяссар бўлмиш,
Топмас тағайюр² улча мукаддар бўлмиш,
Етгай санга ҳар неки, муқаррар бўлмиш.

* * *

Ҳар кимки фалак зулму инодига етар,
Сабр айлаган охир эътиқодига етар,
Чун бўлди сабур³, Тенгри додига етар,
Собир⁴ киши оқибат муродига етар.

¹ Маҳлака – хавф-хатар, ҳалокат.

² Тағайюр – ўзгариш, бошқа тусга кириш.

³ Сабур – сабрли, тоқатли.

⁴ Собир – сабр қилувчи.

«МУХОКАМАТ УЛ-ЛУГАТАЙН»дан

Сўз дурредурким, анинг дарёси кўнгулдур ва кўнгул мазҳаредурким¹, жомеъи маонийи жузв ва куллдур². Андоқки, дарёдин гавҳар ғаввос воситаси била жилва намойиш қилур ва анинг қиймати жавҳарига кўра зоҳир бўлур. Кўнгулдин доги сўз дурри нутқ шарафига соҳиби ихтисос василаси била гузориш ва оройиш кўргузур ва анинг қиймати ҳам мартабаси нисбатига боқа интишор³ ва иштихор⁴ топар. Гавҳар қийматиға нечукки, маротиб асру кўпдур, ҳаттоки, бир дирамдин юз тумангача деса бўлур.

* * *

Сўз гавҳаредурки, рутбасининг⁵
Шарҳидадур аҳли нутқ ожиз.

¹ Мазҳар – кўриниш, акс. Бирор нарсанинг зухур этадиган ери.

² Жузву кулл – кисм ва бутун.

³ Интишор – ёйилиш, тарқалиш.

⁴ Иштихор – машхур бўлиш, довруғ таратиш.

⁵ Рутба – маком, мартаба, даражা.

«ТАРИХИ АНБИЁ ВА ҲУКАМО»дан

Тарих аҳлиниңг ихтилоғи кўптур,
«Шаҳнома»нинг¹ ул навъки, лоғи кўптур.
Баъзи мутаассиб эл газоғи кўптур,
Сен ёзғали ҳам нуктаи воғи² кўптур.

* * *

Кўргузмади бу жаҳони ғаддор,
Не яхшиға меҳр, не ёмонга.

* * *

Хизр умрин тиларлар аҳли хирад,
Ёр васлидуур ҳаёти абад.

* * *

Бесабр улус гарчи жаҳондин кетти,
Айюб³ сабур доғи кетмай нетти.

* * *

Кишики қилди амал Тенгрининг ризоси била,
Ҳақ этти охиратин кому муддаоси била.

¹ Шаҳнома – Абулқосим Фирдавсий асари.

² Воғи(й) – тўлик, тугал, комил.

³ Айюб – Айюб пайғамбар. У зот серфарзанд ва бой-бадавлат бўлган. Лекин бирин-кетин бошига фалокат тушади: мол-дунёсидан ажралади – қаноат килади; етти ўғилу етти кизидан жудо бўлади – сабр айлайди; соғлиғи кўлдан кетади – шикоят этмайди. Бу сабру қаноатининг ажри сифатида Оллоҳ таоло унинг барча йўқотишларини қайтариб беради. Айюб – мумтоз шеъриятда сабр-қаноат тимсоли бўлиб келади.

* * *

Чекса душман сенинг салоҳингга тил,
Махзи афсад¹ бўлғусидур бил.

* * *

Тиламай жуд қил сахий эрсанг,
Тиламак муздидур тираб берсанг.

* * *

Шоҳ дарё ва халқ эрур анхор,,
Икисининг суйиға бир маза бор.

* * *

Улус афъолидин сен бўл баруманд,
Йўқ улким, олғай афъолингдин эл панд.

* * *

Зарари борча элга ом ўлғай –
Ким, таом устида таом ўлғай.

* * *

Йигитлиғда йиғ илмнинг махзани,
Қарилиғ чоги харж қилғил ани.

¹ Афсад – ёмон, фосид.

«АРБАЬИН»дан

Мўмин эрмастур улки, имондин
Рўзгорида юз сафо кўргай,
Токи қардошига раво кўрмас –
Ҳар неким ўзига раво кўргай.

* * *

Ким мусулмонлиғ айласа даъво
Чин эмас гар фидо қилур жонлар.
Ул мусулмондурки, солимдур
Тилию илгидин мусулмонлар.

* * *

Мўмин эрсанг қилиб дуррингни нисор,
Эл била равшан ўл нечукким шамъ.
Негаким, Тенгри ҳеч мўминда
Бухлу бадхўйлукни қилмади жамъ.

* * *

Одамиға агарчи воқеъ эрур
Қариған сори барча ишда халал.
Икки феъли vale йигитрак¹ ўлур:
Бири ҳирсу бириси тули амал².

¹ Йигитрак – ёшрок.

² Тули амал – бекорчи хаёл, бехуда умид.

* * *

Улки, Холиқға шукр дер, аввал
Шоқир ўлмоқ керак халойиқдин.
Кимки, махлук шукрини демагай,
Демагай дағи шукр Холиқдин.

* * *

Тенгридин раҳм агар тамаъ қилсанг,
Аввал ўлмоқ керак сен элга раҳим.
Ҳар кишиким улусқа раҳм этмас,
Анга раҳм айламас раҳими карим.

* * *

Раҳмат озодағаки, ул олмас
Даҳр динору¹ дирҳамин ғамға.
Лек лаънат ангаки, қул бўлғай
Хоҳ динору хоҳ дирҳамға.

* * *

Кимки ҳар кимга ваъдае қилди,
Шарт эрур ваъдаға вафо қилмоқ.
Ваъдаким қилдинг, уйладурким дайн²,
Фарздур қарзни адо қилмоқ.

* * *

Қайси мажлисдаким эшитсанг сўз,
Билгил ул сўз санга амонатдур.
Гар ани ўзга ерда накл этсанг,
Ул амонатға бу хиёнатдур.

* * *

Мол базл ила суд агар тиласанг,
Оқибат чун ўлум эрур мавжуд.
Асрарон қолур, улки базл эттинг,
Санға ҳамроҳ борурдин эттинг суд.

¹ Динор – олтин танга.

² Дайн – карз, бурч.

* * *

Хирсдин кечгил, ул ғамедурким,
Хадду ғоят эмас анга пайдо.
Тут қаноатки, ул эрүр моле –
Ки, нихоят эмас анга пайдо.

* * *

Субх уйкусин улки айлар тарк,
Ризқу рўзин ўзига тўш кўргай.
Улки ғафлатдин этти навми сабух¹,
Бу шарафни магарки туш кўргай.

* * *

Ҳар кишига риояте килсанг,
Миннат ўткармагил гумонингға.
Негаким ул кишига офат эрур,
Юкла миннат ва лек жонингға.

* * *

Элга не келса айламас панд,
Улки, кўнглини қилди ғафлат банд.
Кимки панд олди элга тушгандин,
Они билким, эрүр саодатманд.

* * *

Бу ёзук бас кишигаким, элдин
Ҳар на сўзким эшитти – фош этти.
Тоғ эшитганни дер, гуноҳидин
Гўйё Тенгри они тош этти.

* * *

Халқ аро яхшироқ, дединг, кимдур?
Эшитиб, айла шубҳа рафъ² андин,
Яхшироқ бил ани улус ароким,
Етса кўпрак улуска нафъ андин.

¹ Навми сабух – тонг уйкуси.

² Рафъ – бу ерда: узоклаштириш, йўқ қилиш.

* * *

Хақ сени севгай эл била бўлсанг,
 Тилу кўнглунгни қилиб якрўй¹,
 Нукта сурсанг шукуфтау² хандон,
 Зист³ килсанг кушодау хушрўй.

* * *

Дўстлашинглар ҳадиялар беришиб,
 Бахра топқон хирад атиясидин⁴.
 Худ жаҳонда атияе борму,
 Яхширок дўстлик ҳадиясидин.

* * *

Эйки, бир ишда ҳожатинг бўлса,
 Яхши юзлукдин иста баҳшойиш.
 Токи баҳшойишидин аввалроқ
 Кўрмагидин етушгай осойиш.

* * *

Бир-бирин дўстлар агар гах-гах,
 Кўрсалар, дўстлук ўлур ғолиб.
 Шавқдин ихтилот⁵ ўлур матлуб,
 Васл учун орзу ўлур толиб.

* * *

Эй хушо улки, айб кўрмамак ила
 Юз ҳунарвар⁶ маротибин топқай.
 Яъни ўз айби пардаси кўзига
 Ўзга эл айби чехрасин ёпқай.

¹ Якрўй – тўғри сўзлик.

² Шукуфта – очилган.

³ Зист – ҳаёт, тириклик.

⁴ Атия – ҳадя, совға.

⁵ Ихтилот – алоқа, аралашиш.

⁶ Ҳунарвар – ҳунарманд, фазилатли одам.

* * *

Бойлиғ истар эсанг, эл илгидин
Хар на күрсанг, боридин ўл навмид,
Бул ғино, баски, халқдин кечибон
Тутсанг уммид Ҳақдин-ўқ жовид.

* * *

Кимки ислом күзгусида тилар
Хар замон ўзга бир сафо мавжуд,
Кечсун ул навъ борча ишдиким,
Тенгри рози эмас, улус – хушнуд.

* * *

Эмас ул паҳлавонки, ўз қадрин
Бош уза элтибон нигун қилғай.
Паҳлавон они билки, етса газаб,
Нафси амморани забун қилғай.

* * *

Бой эмас улки, мол касратидин
Күрмагай фокая талаб ранжин.
Они билким, Худой бермиш анга
Нафси амморана таркини ганжин.

* * *

Эй хирадманд олимеки, санга
Илмдин рўзи айлади сонеъ.
Киши ўрганса, қилмағил маҳрум,
Ёки нафъ олса, бўлмағил монеъ.

* * *

Яхши сўз бирла ҳожат аҳлин сўр,
Бермасанг яхши тўъмадин нафақа.
Не учунким расул қавли билан
Яхши сўз бордур уйлаким садақа.

* * *

Оналарнинг оёғи остидадур
Равзай жаннату жинон боғи.
Равза боғи висолин истар эсанг,
Бўл онанинг оёғи туфроғи.

* * *

Кимки мўминдуур қачон чидағай,
Ким ўзи тўқу кўшни бўлгай оч.
Анга доғи керак етурса насиб,
Хонида гар кулочу хоҳи умоч.

«ДЕВОНИ ФОНИЙ»дан

Ба пири, эй жавон, гар давлати айн ул-яқин хохи,
Үбори роҳи пирон тўтиё кун дар жавониҳо.

Эй йигит, қариганда асл ҳақиқат гавҳарини топишни истасанг,
ёшлиқда улуғлар изи тупроғини кўзингга тўтиё қил¹.

* * *

Баҳористони гетиро гуле эмин кужо ёби,
Ки набвад сарсари боди хазон андар камин ўро.

Кучли хазон ели эсиб турган дунё баҳористонида омон қолган
гулни қаердан топасан?

* * *

Равшан нашавад шабҳо, бе моҳ зи кавкабҳо.

Ой бўлмаса, тунлар юлдузлардан ёришмайди.

* * *

Умр зоеъ шуд ба «лояъни» пай охир нафас,
Як нафас ҳам сарфа мекун баҳри истиғфорро.

Умр бемаъни ишлар билан зоеъ бўлди, лоақал сўнгги
нафасингни гуноҳларингга тавба қилиш учун сарфла.

¹ Форсий ҳикматларни Эргаш Очилов таржима қилган.

* * *

Дар ин сахро зи боди ҳодиса ҳар сўй чун лола
Ба хок афтода бин тожи ғурури комгоронро.

Бу сахрода орзусига етишганлар ғурури тожининг ҳодиса
елидан лола каби ҳар ёқда тупроққа қоришиб ётганини кўр.

* * *

Умрро як-ду замон дор ғанимат, ки чу умр
На сабот аст замонро, на бақо давронро.

Умрни бир-икки лаҳза ғанимат бил, чунки умр каби на
замоннинг вафоси бордиру на давроннинг бақоси.

* * *

Ба гули умр вафое чу наёбам, чи ажаб,
Гар чу булбул бирасонам ба фалак ағонро.

Умр гулида вафо топмагандан кейин булбул каби фифонимни
фалакка етказсам, сира ажабланадиган жойи йўқ.

* * *

Дар сирри ҳақиқат ба сухан роҳ набошад,
Жое нарасид ар чи басе рафт суханҳо.

Ҳақиқат моҳиятига қуруқ сўз билан етиб бўлмайди. Шунинг
учун агарчи беҳадду ҳисоб сўзлар қалаштириб ташланган бўлса-
да, улар бирор жойга етган эмас.

* * *

Макаш ту доман агар доманат кашад хоре,
Ба хоки ахли вафо чун фитад гузор туро.

Вафо ахлининг хоки покига қадаминг етганида у ернинг
тиканни этагингга санчилганида ҳам сен этагингни тортма.

* * *

Анису ҳамдам агар ҳаст хуб, хубтар аст,
Ки дар жаҳон ба кас афтад анису ҳамдам хуб.

Ҳамдаму ҳамрозинг яхши бўлгани яхши, чунки дунёда
кишига яхши ҳамдаму ҳамроз учраса яхши.

* * *

Агар хароб бувад хонаи жаҳон, чи ажаб,
Ки дид хона, ки обод монд бар сари об?

Агар олам уйи хароб бўлса, бунинг сира ажабланадиган жойи
йўқ, зеро уйнинг сув устида обод турганини ким кўрган?

* * *

Вафои аҳд мажӯ з-аҳли рўзгор, эй дил,
Ки дар жибиллати ин қавм нест аҳди дуруст.

Эй дил, замон аҳлидан аҳдига вафо қилишини истама, чунки
сўзининг устидан чиқиш бу қавмнинг асли зотида йўқ.

* * *

Мард он набвад, ки орад чор зан андар никоҳ,
К-аз зану зансиратон бастан назар мардонагист.

Мардлик тўртта хотинни никоҳига киритиш эмас, балки
хотинлару хотинчалишларга қарамаслиkdir.

* * *

Дар бодияи ишқ ба бози натавон рафт,
К-онжост басе садмату бисёр маҳобат.

Ишқ саҳросига ўйин билан бориб бўлмайди, чунки у ерда
бехисоб хавфу хатарлар бор.

* * *

Гар пора соҳт төғи жафои фалак дилам,
К-ў дил, ки аз жафои фалак пора-пора нест.

Агар фалак жафоси менинг дилимни пора-пора қилган бўлса,
бу дунёда фалак жафосидан пора-пора бўлмаган бирор дил
борми?

* * *

Он к-ў матоъи ҳар ду жаҳон доду васл ёфт,
Гуфтан тавон, ки дурри самин ройгон гирифт.

Ҳар икки дунё бойлигини бериб, васлга етишган кишини
қимматбаҳо гавҳарни текинга олди, деса бўлади.

* * *

Висоли каъбай мақсад агар ҳавас дори,
Ба қатъи бодияи ў на тез бошу на суст.

Мақсад Каъбаси висолига етишиш орзусида бўлсанг, унинг
саҳросини босиб ўтишда шошилма ҳам, имиллама ҳам.

* * *

Кор чун кишта даравдан бувад, он шуд дехқон,
Ки дар ин мазраъа жуз донаи инсоф накишт.

Иш экканни ўриш бўлар экан, бу экинзорга инсоф уруғидан
бошқа нарса экмаган дехқон ҳисобланади.

* * *

Золи гардун чи кунад жилвагари, з-атласи чарх,
Хуб аз хуллаву иксун нашавад шоҳиди зишт.

Фалак кампири чарх атласида ўзини кўз-кўз этиб нима қила-
ди – хунук танноз шоҳию ипакка буркангани билан гўзал бўлиб
қолмайди.

* * *

Бин сўи пиразани ишвагари даҳр, ки чун
Рустаммонанд забунаш, чи ажойиб золест.

Дунё отлиғ нозу ишва қилувчи кампирга қара: Рустам каби
паҳлавонларни мағлуб этган не ажойиб кампир экан-а?!

* * *

Хомаи қудрат чу тарҳи оғариниш зад ракам,
Хуб дидан хуб бошад, зишт дидан ҳаст зишт.

Қудрат қалами яратилиш тарҳини чизганиданоқ яхши кўриш
яхшию ёмон кўриш ёмондир.

* * *

Андарин мазраъ чу дехқон ҳар чи корад бидравад,
Хуррам он, к-ў ҳеч гах жуз донаи неки накишт.

Дехқон каби ҳар ким экканини ўрадиган бу экинзорда
яхшилик уруғидан бошқа нарсани экмаган киши баҳтлидир.

* * *

Бо дили ғофил куништаст, ар ҳарам бошад мақом,
Дил чу бо ёраст хуштар аз ҳарам бошад куништ.

Ғофил кўнгил билан ўтиранг, Каъбанинг ғайридинлар
ибодатхонасидан фарқи йўқ. Дилинг ёр (яъни Ҳақ) билан экан,
ғайридинлар ибодатхонаси ҳам Каъбадан яхширокдир.

* * *

Зери нўҳ токи фалак ғайри кажи кор кужост?
Рости дар ҳами ин гунбади даввор кужост?

Тўққиз қаватли фалак остида эгриликдан ўзга нарса йўқ. Бу
айланувчи гумбазнинг ўзи тўнтарилган бўлса, унда тўғрилик
қаёқдан ҳам бўлсин?!

* * *

Гули бехор кужо, махзани бемор кужост?

Тикансиз гул қайдаю илонсиз хазина қайда?!

* * *

Оғози кори дахр, ки донист, к-он чи буд,
То кас кунад қиёс, ки анжоми кор чист?

Дунё ишининг аввали нималигини ким билидики, то киши
киёс қилиб кўрсин – ишнинг охири нима бўлади?

* * *

Аз рўзгор чун нарасад ғайри тафриқа,
Будан асири тафриқаи рўзгор чист?

Дунёдан паришонликдан бошқа нарса етишмайди. Дунё
паришонлигига гирифтор бўлишнинг нима ҳожати бор?

* * *

Нашкуфт чун зи гулшани дунё гули мурод,
Баргўй, булбул, ин ҳама афғону зор чист?

Бу дунё гулшанида ҳеч қачон мақсад гули очилган эмас.
Шундай экан, эй булбул, мунча фифону зор чекишдан нима наф?

* * *

Жоҳу иқболи жаҳон жумла хаёласту намуд,
Буди ин силсилаи шўъбадасон, ин ҳама нест.

Дунёнинг барча давлату иқболи хаёл ва суратдан бошқа нарса
эмас. Бу макру фириб силсиласининг бору йўғи ҳечдир.

* * *

Ин ҳама шефтаи шоҳиди пуринваи дахр,
Ки шуди, эй дили шўрида, бидон, ин ҳама нест.

Эй бечора, билгилки, дунёнинг серишва гўзалига бўлган
барча мубталолигинг ҳеч нимага арзимайди.

* * *

Ин давр, ба як чашм задан гашта дигаргун,
Эй умр, ба рафтган зи бари мо чи шитоб аст?

Бир кўз очиб-юмгунча замон бошқа тусга киради. Эй умр,
бизнинг ёнимиздан мунча шитоб билан ўтасан?

* * *

Оқибат хоҳад шикаст аз марг шохи нахли умр,
Беҳ зи зўри дасти тақво нафсро додан шикаст.

Охир-оқибат ўлим умр дарахтининг шохини синдиради.
Шундай экан, тақво қўлининг кучи билан нафсни синдирган
яхшидир.

* * *

Барфикан аз рўи даст асбоби олам пеш аз он-к,
Надҳадат суде газидан аз таҳайор пушти даст.

Сени дунё билан боғлаб турган ришталарни эсинг борида
ўзинг узиб ташлаки, кейин афсус-надомат билан бармоғингни.
тишлашдан фойда йўқ.

* * *

Чун баландонро фитодан лозим омад, паст бош,
Нест мумкин уфтодан ҳеч гаҳ бар хоки паст.

Юксакка қўтариғанларнинг бир қуни пастлаши ҳақ экан,
сен пастда юравер, чунки тупроқда ётган кишининг йиқилиши
мумкин эмас.

* * *

Жоҳи дунё чоҳ дон, жастан тавони аз сараш,
Чун дарафтоди дар ў, натвон зи қаъри чоҳ жаст.

Дунё давлатини бир чоҳ билиб, бошдаёқ ундан сакраб ўтишга
ҳаракат қил, чунки унга тушган қайтиб чиқолмайди.

* * *

Пиразан шуд дахр, агар марди, ба гирди ў магард,
Гарчи зан шуд, лек мард онро шумур, к-аз вай бираст.

Дунё бир қари кампирдир – мард бўлсанг, унинг атрофидা
айланма. Хотин бўлса ҳам, унинг тузоғига тушмаганни мард деб
били.

* * *

Бахри гулҳо хори гулзори жаҳон машмор сахл,
З-он, ки ҳукми тир дорад чун даруни чашм ҳаст.

Гуллар туфайли жаҳон гулзори тикани санчилганини енгил
деб ўйлама, чунки кўзга санчилган тикан ўқдан кам эмас.

* * *

Зи баҳри чарх ба киштии умр сад ҳалал аст.

Фалак денгизидан умр кемасига юз зарба етади.

* * *

Умед қатъ кун, эй мурғи дил, зи гулшани дахр,
Ки доми тоири қудси зи риштаи амал аст.

Эй кўнгил куши, дунё гулшанидан умидингни уз, чунки умид
риштаси бу илохий куш учун тузокдир.

* * *

Танҳо на ман ба хоки мазаллат фитодаам,
Ҳаргиз фалак бар аҳли вафо жуз ситам надошт.

Хорлик тупроғига йиқилган ёлғиз мен эмас – фалак вафо
аҳлига ҳеч қачон жабру ситамдан бошқа иш қилмайди.

* * *

Маталаб нахли вафо аз чи, ки дехқони қазо
Ҳаргиз ин тухми ажаб дар чамани дахр накишт.

Вафо нихолини талаб қилмаки, қазо дәхқони бу ажойиб уруғни хеч қачон дунё боғига эккан эмас.

* * *

Хубу зиштии ту вобасту ба раддасту қабул,
Он чу мағист, чи дони, ки ки хубасту ки зишт?

Сенинг яхшию ёмонлигинг рад этишию қабул қилишига боғлиқ. Ким яхшию ким ёмонлиги номаълум, бас, уни сен каердан биласан?

* * *

Афлок разлпарвару дар панжрӯза умр
Гаштан забуни ўзи камоли разолат аст.

Фалак разилпарвардир, беш кунлик дунёда унга мағлуб бўлиш айни разолатнинг ўзидир.

* * *

Доман аз тардоманони даҳр чидан хуштар аст,
Рўяшон чун дидаи гирён надидан хуштар аст.

Чун ба зар поши сафо мумкин набошадшон, чу хок
Мехрсон з-ин тирагон дури гузидан хуштар аст.

Аз тариқи мардуми бошанд чун деви рамон,
Чун пари аз одами з-эшон рамидан хуштар аст.

По кашад аз мардуми, чун сар ниҳи бар поящон,
Аз чунин номардумон доман кашидан хуштар аст.

Ҳар вафоро сад жафо доранд, пас аҳли вафо,
З-ин жафокорон ба як кунже хазидан хуштар аст.

Ҳирсашибон кор аст чун анқо муюссар гар шавад,
Куллаи Кофи қаноатро газидан хуштар аст.

Бу дунё фосикларидан кўл тортмоқ, йиғлоқи кўз каби юзларини кўрмаслик яхширокдир.

Устларидан зар сочсанг ҳам улар тупроқ каби пок бўлмайдилар,
кўёш каби бу нопоклардан узоқ кетган яхшироқдир.

Инсонийлик мазҳабидан дев каби қўркиб қочадилар. Пари
одамлардан кочганидек, улардан қўркиб қочиш яхшироқдир.

Оёклариға бош қўйсанг ҳам одамгарчиликдан оёқ тортадилар.
Бундай нокаслардан этак силкимоқ яхшироқдир.

Ҳар вафога юз жафо қайтарадилар, шундай экан, вафо ахли
бу жафокорлардан бир хилватга бекинишлари афзал.

Ҳирслари шунчалик кучлики, агар Анқо мұяссар бўлса,
қаноат Қофининг чўққисини тишлаш яхшироқдир.

* * *

Раҳ ба маъни талаби, чашм зи сурат дарпўш!

К-аз сувар гашт бари он, ки маони доnist.

Маънога йўл топмокчи бўлсанг, суратдан кўз юм, чунки
маънени билган киши суратдан фориғ бўлди.

* * *

Нафканад мурғи чаман чашм ба гулҳои баҳор,

Ки зи торожи дай, осеби хазони доnist.

Киш торожию куз хазонини билса, чаман куши баҳор
гулларига назар солмайди.

* * *

Бубин баландии чархи барину пастии хок,

Нигун шудан чу наҳоҳи, бисоз худро паст.

Фалакнинг баландлигию заминнинг пастлигини кўр: фалақдек
эгилишни истамасанг, заминдек паст бўл.

* * *

Коре бурун зи амри қазо нест, гар туро

Ранже расад, ба анжуму гардун итоб чист?

Қазо хукмидан ташқари иш йўқ, шундай экан, сенга ранж
етса, нега осмондану юлдузлардан ўпкалайсан?

* * *

Нақди жон шуд як дирам, вобастагони симро,
Нест як жав ганжи Қорун, гар кунад озода харж.

Пул бандалари учун бир танга жон билан баробардир. Саховат аҳлининг сарф-харажати олдида Қорун хазинаси бир арпача эмас.

* * *

Дар шабистони фалак афтода ҳамчун соя бош,
З-он, ки тарки сар кунад чун шамъ он, к-ў сар кашид.

Бу фалак базмгоҳида ерга тушган соя каби бўл. Чунки бош кўтарган киши шам каби бошидан айрилади.

* * *

Ақл дар вазъи фалак пай набарад, бин, ки ҳаким
Ҳалли ин нукта ба андешаи бисёр чи кард?

Ақл фалак аҳволини англашдан ожиз. Қара, бу муаммони ҳал қилиш учун шунча кўп бош қотирган донишманд нимага эришди?

* * *

Бари комил жаҳону ахли ўро вазни хас набвад,
Ғамину хушдил аз аҳволи дун жуз дун наҳоҳад шуд.

Комил инсон учун дунё ва дунё аҳлининг хасчалик аҳамияти йўқ. Пастлардан бошқалар бу тубан дунёнинг ишларидан ғамгин ёки хуррам бўлмайдилар.

* * *

Савти булбул зи чи маъни набувад файзрасон,
Ки зи авроқи гули тоза китобе дорад.

Китоби янги очилган гул варакларидан бўлгач, булбул навоси нега файзбахш бўлмасин?

* * *

Дар талаби васл пеши ҳиммати ошиқ
Даҳру дар ўхар чи ҳаст, муҳтасар ояд.

Висол орзусида бўлган ошиқ ҳиммати олдида дунё ва ундаги
барча нарсаларнинг аҳамияти йўқ.

* * *

Ҳаёти нақд бувад муғтанам, ки чарх ба луъб
Фитода то зи ту нақди ҳаётро бибарад.

Тириклик давлати ғаниматдир, чунки фалак макр билан сени
мағлуб этиб, ҳаёт деб аталган неъматдан маҳрум этмоқчи.

* * *

Тамаъ мадор зи хубон вафо, ки Эзиди пок
Ба ҳар ки дод жамол, аз дилаш вафо бибарад.

Гўзаллардан вафо умид килма, чунки пок Тангри ҳар кимгаки
хусн берган бўлса, кўнглидан вафони олади.

* * *

Қазо нашуд мутағайири, хуш он, ки дод ризо
Ба ҳар чи бар сари баргаштааш қазо овард.

Тақдирни ўзгартириб бўлмайди, шундай экан, бошига тақ-
дирдан нима келса, рози бўлган киши баҳтлидир.

* * *

Аз килки сунъ он чи ракам шуд, савоб дон,
Фикри хато бувад, ки хаёли хато кунанд.

Яратувчи қалами билан нимаики ёзилган бўлса, уни тўғри деб
бил, чунки хато хаёл қилсалар, хато фикр бўлиб чиқади.

* * *

Шояд ар хубии анжом расад з-оғозаш,
Ҳар ки з-оғоз назар жониби анжом афканд.

Бошдан оқибатини ўйлаган кишининг иши яхшилик билан
ниҳоясига етса, ажаб эмас.

* * *

Ҳазор гиръя бувад абрасон зи дунболаш,
Чу барқ ҳар ки дар ў бо ҳавои дил хандид.

Кўнгил орзуси туфайли кимки чақмоқ каби бир кулган бўлса,
ортида булат каби минг йифи келади.

* * *

Чи хуш буди, ки зи аҳли замон наёзурди,
Ҳар он, ки ҳаст дар ин базмгаҳ замоне чанд.

Бу базмгоҳда бир муддат яшаган киши замон аҳлидан озор
чекмаса, кандай яхши бўлар эди.

* * *

Муюширон зи чи хуш нестанд, чун ҳастанд,
Ба базми даҳр ду-се рўза меҳмоне чанд.

Дўстлар нега хурсанд бўлмасинларки, бу дунё базмида икки-
уч кунлик меҳмондирлар.

* * *

Дилрабоён бедилонро дил ба душвори диҳанд,
Лек ҳар гоҳе, ки дил хоҳанд бурд, осон баранд.

Дилраболар ошиқларига қийинчилик билан кўнгил беради-
лару қачонки кўнгил олмоқчи бўлсалар, осонлик билан оладилар.

* * *

Сарсари ишқ чу бар мазраъи оғоқ гузашт,
Хирмани сабру шикебоии мо барҳам зад.

Ишқнинг кучли шамоли олам экинзоридан эсиб ўтгач,
бизнинг сабру қарор хирмонимизни барбод қилди.

* * *

Ба рохи ишқ касе по ниҳад, ки гар ба сараш
Ҳазор тег расад, жониби дигар наравад.

Ишқ йўлига қадам қўйган киши, агар бошига минг тиф етсада,
Бошқага кетмайди.

* * *

Хабар зи ғарқай баҳри фано наёmad боз,
Ба гўр кас пай овардани хабар наравад.

Фано денгизига ғарқ бўлгандан қайта хабар келмади – киши
кабрга хабар келтириш учун бормайди.

* * *

Бад-он монад, ки Юсуфро ба сими қалб созад байъ,
Касе к-ў гавҳари маъни диҳад в-он гаҳ дираам гирад.

Кимки маъно гавҳарини пулга сотса, гўёки Юсуфни арзимаган
кора чақага сотган бўлади.

* * *

Булбулон вакти саҳар аз пай наззорай гул,
Пардаи ғунча ба сад баргу наво бикшоянд.

Булбуллар саҳарда гулни кўриш учун юз бир наво билан ғунча
пардасини очадилар.

* * *

Саг вафодору жафожў ба жаҳон сагманишон,
Ман саги он касам, эй дил, ки вафое дорад.

Ит вафодору жафо қилувчи итдан ҳам баттардир. Эй кўнгил,
мен вафоси бор кишининг итиман.

* * *

Ба ҳаёту жоҳи дахрўза маноз, з-он ки ҳар ду
Чу хаёлу хоб на аслу на эътибор дорад.

Хаёт ва ўн кунлик давлатга ҳаволанмаки, иккаласининг ҳам уйқую хаёл каби на асоси, на эътибори бор.

* * *

Гар умри Нўх ёби, аз он як нафас чу монд,
Вақти шудан ба як нафас афтад шумори умр.

Нух умрига етсангу ундан бир нафас қолса, кетар чоғида умр ҳисоби худди шу бир нафасгагина боғлиқ бўлиб қолади.

* * *

Фоний, ба коми гулшани гети мабанд дил,
Чу мурғи руҳ мепарад аз шохсори умр.

Эй Фоний, дунё гулшани орзусига кўнгил boglamaki, жон қуши умр дарахти шохини бир куни тарқ этади.

* * *

Ғанимат аст баҳори жавони, аз пай айш,
Ки то баҳори жавони бувад чи жои баҳор.

Шодлигу хурсандчилик учун ёшлиқ баҳори ғаниматдир. Токи ёшлиқ баҳори бор экан, баҳорга ҳам ҳожат йўқ.

* * *

Баҳори умр ғанимат шумор, эй Фоний,
Фанояш арчи, ки зудаст чун фанои баҳор.

Эй Фоний, баҳор каби тез ўтиб кетувчи бўлса ҳам умринг баҳорини ғанимат бил.

* * *

Булбул ар шефтаи гулшан гашт,
Дид дар ҳар гулаш аммо сад хор.

Булбул гулшангга ошиқ бўлди-ю, аммо ҳар гулида юз тикан кўрди.

* * *

Тожи Парвезаст лола, к-аш диҳад барбод чарх,
То намояд тождоронро зи баҳри эътибор.

Лола (Хусрав) Парвез тожига ўхшайди – тож аҳлига ибрат
бўлсин деб фалак уни қўкка совуради.

* * *

Зарра моҳияти хуршед надонад маъзур.

Зарра қуёш моҳиятидан бехабар бўлса узрлидир.

* * *

Фоний, ту агар ошики, аз ишқ мазан дам,
Чун рост наояд сухани ишқ ба тақдир.

Эй Фоний, агар ошиқ бўлсанг, ишқдан дам урма, чунки ишқ
сўзини баён этиб бўлмайди.

* * *

Туро чи ҳодиса дар жавфи чархи даввораст
Чу з-он бурун натвони шудан, аз ин магрез.

Бошингта тушадиган ҳар бир иш айланувчи фалакдандир:
унисидан қутуломайсанми, бунисидан ҳам қочма.

* * *

Аз фиреби золи чарх эмин мабош, ар Рустами,
З-он, ки шеронро зи макраш карда ожиз ин ажуз.

Рустам бўлсанг ҳам фалак ёсумани мақрига бепарво бўлма,
чунки бу кампир ҳийла билан шерларни ҳам мағлуб этган.

* * *

Бас ажаб рамзест булбул ошиқу гул ғарқи хун,
Ар ғаробатҳои ишқ афтода беҳад ин румуз.

Булбулнинг ошиғу гулнинг қонга ғарқ бўлиши ажойиб бир
рамз бўлиб, ишқнинг ғаройиботларидан бўлган бундай рамзлар
беҳадду хисобдир.

* * *

Дар ту ҳар айбе, ки пинҳон кард Ҳақ, зохир масоз,
Балки айби ҳалқ ҳам чандон, ки битвони бипўш.

Ҳар айбингники, Ҳақ яширган бўлса, ўзинг фош қилма, балки
кўлингдан келганича элнинг айбини ҳам яшир.

* * *

Мурғи дилро нест як соат ба гулруҳсорае,
Ком ҳосил то ки фарёди ҳазоре набвадаш.

Кўнгил куши минг бор фиғон чекмагунча бир соат гул юзли
ёр висолидан баҳраманд бўлолмайди.

* * *

Аз фалак ҳар давлате к-ояд намонад барқарор,
З-он, ки аз сайри шабонрўзи қароре набвадаш.

Фалакдан келган бирор-бир давлат барқарор эмас, чунки
унинг ўзида кеча-кундуз сайд қилиб қарор йўқ.

* * *

Чун жаҳон беэътибор омад бари арбоби факт,
Ҳар нашоте, к-аз вай ояд, эътиборе набвадаш.

Факт арбоби олдида дунёнинг қиммати йўқ. Ундан келган ҳар
бир хурсандчилик ҳам бирор-бир аҳамиятга эга эмас.

* * *

Чигуна чарх кунад хор он азизеро,
Ки ишқ дар ҳарами васл кард муҳтарамаш.

Ишқ висол ҳарамида муҳтарам қилган азиз кишини чарх
қандай қилиб хор қила олади?

* * *

Ризои Холиқу маҳлук агар ҳамехохи,
Чи оядат зи қазо, бар сари ризо мебош.

Агар Холику махлук ризосини тиласанг, қазодан бошингга нима келса, рози бўл.

* * *

Ба сайди тоири давлат магар ажзу ниёз ори,
Ба дому дона натвони, ки мебинам ажаб сураш.

Давлат қушини дому дон билан қўлга туширолмайсан, у бир ажойиб келинчакдирки, ёлворишу илтижо билан ром бўлади.

* * *

Эй, ки хохи к-аз суубатҳои олам вораҳи,
Иттисоли ёр жў в-аз ҳарчи гайраш инқитоъ.

Оlam ранжу машаққатларидан кутулмоқчи бўлсанг, бошка ҳамма нарсадан узилиб, ёр билан бирга бўл.

* * *

Нест чун қисмат зиёду кам ба саъю коҳили,
Аз пай мақсум, нодонист бо мардум низоъ.

Саъю сусткашлик билан ризкинг кўпу кам бўлмас экан, азалдан белгиланган қисмат учун одамлар билан адватда бўлиш нодонликдир.

* * *

Тиракони безабону нозукони нуктагўй,
Гар бувад яксон ба боғи даҳр, чи булбул, чи зоғ.

Бу дунё боғида тилсиз нодонлару чукур маъноли сўз айтувчи нозикфаҳмлар тенг бўлса, булбул билан зоғ орасида нима фарқ колади?

* * *

Дили ахли суол овар ба даст, албатта, эй мунъим,
Ба шукри он ки масъул ў нашуд дар даҳру ту соил.

Эй неъмат берувчи, бу дунёда гадо бўлиб қолмаганинг шукронаси учун ҳам албатта гадолар кўнглини овла.

* * *

Гар азизат кунад эҳсони касон,
Дар баробар бингар зилли суол.

Эҳсон этиш кишининг азизу тиланиш эса хор қилишини кўр.

* * *

Ба даҳр дил чи ниҳам, Фониё, ки гар сад қарн
Бимонам, охир афтад азимати сафарам.

Эй Фоний, агар юз аср яшасам ҳам, охир-оқибат сафар этар
эканман, қандай қилиб бу дунёга кўнгил қўяй?

* * *

З-ахли ин дайр чи бунёди вафо дорам чашм,
Нест маҳкам чу дар ин дайри куҳан бунёдам.

Бу кўхна дунёда илдизим мустаҳкам бўлмагач, дунё аҳлидан
қандай қилиб вафо кўз тутай?

* * *

Фониё, нест чу маълум, ки аз чист нажот,
Андар ин дайри куҳан ожизу ҳайрон з-инам.

Эй Фоний, бу кўхна дунёда нажот нимаданлиги маълум эмас –
шундан ожиз ва ҳайронман.

* * *

Кор бетақдир чун мумкин набошад, эй ҳаким,
Кай назар бар сайри чарху гардиши ахтар кунам?

Эй ҳаким, бирор иш тақдирдан ташқари бўлмас экан,
фалакнинг айланишию юлдузлар харакатига нега назар солай?

* * *

Зи бевафоии аҳли замон наёзорам,
Вафо, ки дид аз эшон, ки ман тамаъ дорам?

Замон аҳлининг бевафолигидан хафа эмасман, чунки улардан
ким вафо кўрибдики, мен вафо умид қиласман?!

* * *

Махоҳ хостай нафсу ҳарчи ҳоҳи кун.

Нима иш қилсанг қилу нафснинг хоҳлаганини қилма.

* * *

Рўзи муқаддар аст, нагардад зиёду кам,
Гар ту викор варз ва гар изтироб кун.

Хоҳ ҳаракат қилу хоҳ изтироб чек – азалдан белгиланган
ризкинг кўп ҳам, кам ҳам бўлмайди.

* * *

Муғтанам дон, ҳар дам аз умрат, ки як дамро аз ў,
Нест мумкин не Масихо, не Хизр, гаштан зимон.

Умрингнинг ҳар дамини ғанимат бил, чунки унинг бир
лаҳзасига на Исо Масиху на Хизр кафил бўла олади.

* * *

Машав, фирефтаи зулфу холи шоҳиди даҳр,
Ки жаст тоири зирак зи дому донаи ў.

Дунё гўзалининг зулфу холига мубтало бўлмаки, зийрак қуш
бу дому дондан ўзини кутқара олади.

* * *

То чунон фориг шавад хотир зи хубу зишти даҳр,
К-аз тахайюл боз натвон ёфт бешу кам дар ў.

Кўнгил дунёнинг яхшию ёмонлигидан шунчалик фориг
бўлсинки, то ўйлаган билан ундан яна кўпу камни топа олмасин.

* * *

Бари неки талаби тухми бади афшонда,
Ҳосили кишти ту маълум шавад вақти дарав.

Ёмонлик уруғини экиб, яхшилик ҳосилини истайсан – нима ҳосил олишинг ўрим пайтида маълум бўлади.

* * *

Чаро ба рўзии нанҳода ғам хўрам каму беш,
Чу бешу кам нашавад з-он чи ҳаст қисмати ў.

Нима учун ҳали етмаган ризқимни кам ёки кўп деб ғам чекай,
ахир, бу билан тақдир килингган қисмат кўп ёки кам бўлмайди.

* * *

Беҳтар аз биму бало будаст будан дар бало.

Балонинг ичида бўлиш балонинг хавфидан кўра яхшироқдир.

* * *

Гар баҳри раҳмати ў ояд ба мавж ғам нест,
Гарчи зи дуди исён дорем рўсиёҳи.

Исён тутунидан юзимиз қора бўлса-да, Унинг раҳмати денгизи
мавж урса, ғам йўқ.

* * *

Ки н-ояд зи ҳар пашиша фарри ҳумои.

Ҳумо қушининг шон-шавкати ҳар пашишада бўлавермайди.

* * *

Бар дўстии даҳр манеҳ дил, чаро, ки ту
Бас, дўсти заифию ў душмани қави.

Дунё дўстлигига кўнгил берма, чунки сен ожиз дўстсану у
кучли душман.

* * *

Аз авоми тираи пурҳирси дунъё дур бош!
Гар ҳамехоҳи, ки гардад сад мاشаққат аз ту рафъ.
Дур будан беҳ зи ғавғои магас з-он рў, ки ҳаст
Беҳадат ранж зи хужумаш, лек не имкони нафъ.

Юз бир машаққат сендан узоқ бўлишини истасанг, дунёга ҳаддан ташкари хирс қўйган очкўз оломондан узоклаш. Чивин гавфосидан узоқ бўлган яхши, чунки ҳеч бир нафи бўлмаган ҳолда, ҳужум қилиб, кишига ортиқча малол етказади.

* * *

Жавонмард аз қарам муфлис нагардад,
Сахиро аз ато чин нест дар чехр.
Ба пошидан чи нуқс ояд ба дарё,
Ба афшондан чи кам гардад зари меҳр.

Жавонмард ҳиммати туфайли камбағал бўлиб қолмайди, сахийнинг юзидағи ажинлар лутфу эҳсон қилгани сабабли пайдо бўлган эмас. Сепган билан дарёниг суви озаядими? Сочган билан қуёшнинг нури камаядими?

* * *

Сер бар ҳар хўшае даст мазан!
Ки шавад мужиби сад ранжу фасод.

Корнинг тўқ бўлса, ҳар нарсага қўл урма, чунки у юз ранжу фасодга сабаб бўлади.

* * *

Чу олим аз пай боло нишастан
Ба ҳар мажлис равад, хуш пойкўбон.
На олим, жоҳилаш дон в-он, ки ўро
Намояд хуш ба жуз болои хубон.

Агар олим ҳар бир мажлисга тўрга ўтириш мақсадида борадиган бўлса, ундан раққослар яхши. Уни олим эмас, жоҳил деб бил, чунки унга гўзалларнинг қоматидан бошқа нарсаси гўзал кўринмайди.

* * *

Сифла, к-озодаро нагўяд бад,
Ё, наёяд фарози хони касе.
На ба дарё расад забони саге,
Нанишонад ба суфра сагмагасе.

(Қани эди) нокас покиза одамни ёмонотлиқ қилмаса, ё бирор кишининг дастурхонига яқин келмаса. Итнинг оғзи дарёга тегмаса-ю, итпашша дастурхонга қўнмаса.

* * *

Таваккул ҳар ки созад шевай хеш,
Зи бори миннати мардум халос аст.
Ки набвад бори мардумро дар он базм,
Ки ў бар хони неъматҳои хос аст.

Кимнинг табиатида таваккул бўлса, одамларнинг миннати юкини кўтаришдан халос бўлади. Ҳақнинг ўзи берган неъматлар дастурхонида бошқаларнинг бирор нарсаси бўлмагани маъқул.

* * *

Чу иззат боядат, тарки тамаъ кун!
Гадоёнро аз ин маънист хори.

Агар иззат тиласанг, тамани тарк эт, гадоларнинг хорлиги тама туфайлидир.

* * *

Дило, ҳарчанд қоил рост бошад гуфтааш ҳам рост,
Зи ноқил кизб гардад з-он, ки ўро каж бувад поя.

Эй дил, сўзловчи қанчалик ростгўй бўлса, сўзи ҳам шунча рост бўлади, сўзловчининг ўзи эгри бўлса, сўзи ҳам ёлғон бўлади.

* * *

Нуктаи комил, ки дар сидқаш набошад иштибоҳ,
Дар дили қоил ба оини накӯ ояд фуруд.
Лекин андар хотири ноқобилон каж ло бараш,
Лаҳни Довуд ар бувад ояд ҳама хориж суруд.
Чун рухи некӯ, ки дар оина бинмояд накӯ,
Зишту каж бошад агар бини-ш дар шамшеру худ.

Етук сўз, агар унинг ростлигига шубҳа бўлмаса, сўзловчининг дилига жуда осон ўрнашади. Лекин ноқобил кишиларнинг дили

эгри бўлгани учун Довуднинг нағмасини ҳам улар хониш ўрнида кўрмайдилар. Гўзал юз қўзгуда ҳам гўзал кўринади, агар кўз эгри ва қийшиқ кўрадиган бўлса, унга ханжар (уриш) ҳожат эмас.

* * *

Сиҳат ар хоҳи макун майли таом,
То набошад иштиҳои ғолибат.
Лек бояд даст аз ў вақте каши,
Ки ба хўрдан нафс бошад толибат.

Агар сиҳат тиласанг, иштаҳанг очилмай туриб, овқатга майл кўрсатма. Лекин (овқатга ўтирганингда) ҳам егинг келиб тургани ҳолда, ундан кўл тортган маъқул.

* * *

Душманат гар ҳасуд шуд, нек аст,
Ки ба ранж ояд зи феъли бадаш.
Феъли ў ёру душманат бошад,
Аз пай қасди жисму жони худаш.

Душманинг агар ҳасадгўй бўлса, бу – яхши, у ўзининг ёмон феълидан дилтанг бўлади. Унинг феъли ўзига ҳам дўсту ҳам душман бўлса, ўзининг жисму жонига қасд қилиш пайидан бўлади.

* * *

Хунари хешу айби кас диди,
Нести кўр, акси ин ҳам бин.

Ўзингнинг фазилатингни-ю, ўзгаларнинг айбини кўрасан,
агар кўр бўлмасанг, бунинг аксини ҳам бир кўр!

* * *

Сахи аз ҳарчи дорад меқунад базл,
Зи камтар кам, вале аз бештар беш.
Зи дарё дур, зи кўза қатраи об
Бувад, ҳар як аз инҳо дархури хеш.

Сахий бор нарсасидан – камидан кам, кўпидан кўп: дарёдан – дур, кўзадан – бир қатра сув, (яъни) буларнинг ҳар биридан ўзига муносиб эҳсон қилади.

* * *

Сахо набвад, ки бошад жамъ кардан,
Ҳама кори баҳили ҳиятандеш.
Сахи онро шумур, к-аз харчи дорад
Сахо, бо ҳар ки пеш ояд барад пеш.

Мол-дунё тўплаш сахийлик эмас, бу барчаси хийлагар баҳилнинг ишидир, қўлида борини дуч келган кишига бериб кетадиган одамни сахий ҳисобла.

* * *

Накўи бо бадон камтар кун, аммо
Ба некон бештар кун некии хеш.
Ба некў бад баробар гар куни лутф,
Фитад бо некўвон кам, бо бадон беш.

Ўз яхшилигингни ёмонларга камроқ, аммо яхшиларга кўпроқ қилгин. Агар яхшию ёмонга баробар лутф кўрсатсанг, яхшиларга кам, ёмонларга эса кўп яхшилик қилган бўлиб чиқасан.

* * *

Гар наҳоҳи дод чизе бо касе, гуфтан ки чи?
Чунки гуфти: саъй кун албаттаву он гуфта дех.
Гуфта нододан на кори одами, дон зинҳор,
Гар тавон ногуфта дех, к-ин доданат ногуфта бех.

Агар бировга бир нарсани беришни хоҳламасанг, айтиб нима қиласан? Магар айтдингми, албаттга ҳаракат қилу айтган ўша нарсангни бер. Шу нарсани яхши билки, айтиб туриб бермаслик одамийликдан эмас, қўлингдан келса, айтмай туриб бер, берганингни ҳам айтмаганинг яхши.

* * *

Чу фарзанди некўст аз марди нохуш,
 Таҳайор наёд, таажжуб нашояд.
 Зи хоро агар гавҳар ояд ажаб нест,
 В-ар аз пайкари хорбун гул кушояд.

Қаттиқ тошдан гавҳар пайдо бўлиб, тикандан гул очилгани
 ажабланарли бўлмагани сингари ёмон одамдан яхши фарзанд
 туғилса, ҳам ҳайрон бўлиб, таажжуб килиш керак эмас.

* * *

Дило, дар даври гардун гўшае гир,
 Ки аз гирдоб бех жустан каноре.
 Канора гар муюссар нест, худро
 Маяфкан андарин ғарқоб боре.

Эй дил, ҳар лаҳза ўзгариб турган бу замонда ўзингни бир
 чеккага ол, чунки гирдоб пайтида қиргоқни излаган яхши. Агар
 қиргоққа чиқиш муюссар бўлмаса, ўзингни батамом гирдоб
 ихтиёрига ҳам топширма.

* * *

Булбуло, машъуфи ишқи гул машав,
 Ёд кун аз шиддати хори фироқ.
 З-он, ки бандад бор гул дар панж рўз,
 Соле афтад бар дилат бори фироқ.

Эй булбул, гул ишқига кўп ҳам масрур бўлма, айрилик
 тиканининг азоблари борлигини ҳам унутма. Чунки гул бор-
 йўти беш кунгина очилиб туради, кейин бутун бир йил давомида
 айрилик дардини чекасан.

* * *

Зи сар то по набошад шеъри кас хуб,
 Ки ин мумкин набошад ҳеч касро.
 Баду нек ар баробар ҳаст, бад нест,
 Басе доранд ин неку ҳавасро.
 Зи бад гар неки ў бошад зиёда,
 Надид аз сад яке ин дастрасро.

Ҳеч кимнинг шеъри бошдан-оёқ бир хилда яхши бўлмайди,
бу деярли мумкин эмас. Агар яхши-ю, ёмони баробар бўлса,
бу – ёмон эмас, буни кўпчилик орзу қиласи. Ёмонидан яхшиси-
нинг кўп бўлиши юздан бир шоирга ҳам мұяссар бўлган эмас.

* * *

Гар касе ёри мувофиқ дорад, эй дил, бок нест,
Гар зи даврони мухолиф жони зоре бошадаш.
Дарду ғам набвад касеро аз жафои даҳр агар,
Дардро ҳамдарду ғамро ғамгусоре бошадаш.

Эй дил, агар кишининг мувофиқ ёри бўлса, бу ғаддор замондан
кўнгли озор чекса ҳам зарари йўқ. Агар дардига ҳамдарду ғамига
ғамгусори бўлса, дунё ҳар қанча жафо қилса ҳам кишининг
дарду ғами бўлмайди.

* * *

Сарой даҳр, ки ҳар лаҳза корвони дигар
Дар ў нузул кунад, баҳри хўрдану хуфтсан.
Муқим ношуда табли раҳил кўбад боз.
Бад-ин жиҳат шавадаш корвонсаро гуфтан.

Дунё саройига ухлаш ва ейиш мақсадида ҳар лаҳза карвонлар
келиб-кетиб туради. (Улар бу ерда) бир нафас турмасдан кўчиш
ноғораси чалинади, шунинг учун ҳам уни карвонсарой дейдилар.

* * *

Олиму жоҳил агарчи ҳар ду жинси мардуманд.
Фарқ бошад дар миён аз осмон то хоки раҳ.
Дурру жола ҳар ду аз абранду дар ҳайъат шабех,
Он равад бар тожи шах, ин лек дар хоки сиях.

Олим ҳам, жоҳил ҳам инсон қавмидан бўлишига қарамай,
уларнинг орасида ер билан осмонча фарқ бордир. Дур ҳам, дўл
ҳам булатдан пайдо бўлиб, кўринишда бир-бирига ўхласалар-
да, дур подшоҳ тожини безаб, дўл қора тупрокка сингади.

* * *

Эй ғани, аз мол базли аҳли истеҳқоқ кун,
Вақтро фурсат ғанимат дор аз баҳри қарам.
Дар жавони барфишон ҳар сў дирамро, пеш аз он,
К-ў, фитад аз раъшаи дастат гаҳи пири дирам.

Эй давлатманд, молингдан фақирларга эҳсон қил, қарам
килишда фурсатни ғанимат бил. Кексаликда қўлинг қалтираб,
пулни ҳам тутолмай колишинг мумкин, бинобарин, йигитликда
ҳар томонга пулларингни соч!

* * *

Ҳар ки ў рост гашту равшандил,
Дар сияҳжоли даҳр бадрӯзаст.
Шамъ, к-ўро байтасту базмафрӯз,
То дами мурданаш ҳама сўз аст.

Ким тўғри-ю, кўнгли покиза бўлса, дунёнинг коронғи зин-
донида унинг куни корадир. Шамга бок: хонадоннинг равшанию
базмларинг гули бўлса-да, сўнгги нафасигача қисмати қуйишдан
иборат.

* * *

Ҳар чиз расад зи аҳли даврон маҳурӯш,
В-аз қисми азал зиёдаро беш макӯш,
Барбанд зи ношундани раҳнаи гўш,
В-аз ҳарчи нагуфтани, забон дор хомӯш.

Замон аҳлидан (сенга) ҳар нимаки етмасин нолима, азалдан
белгиланган тақдирингга рози бўлу уни ўзгартиришга бехуда
уринма. Эшитиш жоиз бўлмаган гап-сўзларга қулогингни кар
кил, айтиш лозим бўлмаган ҳар қандай гапдан тилингни тий.

* * *

Лоф аз дониш нест ба жуз нодони,
Донистани жаҳл илм шуд то дони,
Мушкил ба худат кор чаро гардони,
Чун бошад як нею ҳазор осони.

Илму маърифатдан лоф уриш нодонликдан бошка нарса эмас, агар билсанг, нодонликни билишнинг ўзи илмдир. Нима учун ўз ишингни мушкиллаштирасан, чунки битта «йўқ»дан мингта осонлик юзага келади.

* * *

Дил, ки жўяд ком ҳар жониб зи гулзори дигар,
Фош гуфтам, то бубинад ҳар тараф хори дигар.

Дил ҳар томонга боқиб, ўзга гулзорлардан ўз мақсадини изласа, очиқ айтаманки, ҳар тарафда ўзга тиканларни кўради.

* * *

Берафиқон ба бог кун манзил,
То бубини жаҳим, vale хосил.

Дўстларсиз бокқа борсанг, боғ ўрнида жаҳаннамни кўрасан.

* * *

Тухми расвои дихад бар донаи тасбеҳи зарк,
Оре-опе, дона жинси хешро боровар аст.

Риё тасбеҳининг донасидан расволик уруги унади. Зеро, уруг ўз жинсига мансуб мева беради.

* * *

Жониби жавр ар бигирад аҳл бешак жоҳил аст,
Жоҳил ар ёбад ҳалос аз жаҳл илмаш мазҳар аст.

Жабру жафо йўлини тутган эл шубҳасиз жоҳилдир. Жоҳил жаҳолатдан қутулибдими, демак, илм хосил қилибди.

* * *

Нуктai нодон зи баҳри ришханди ўнакӯст,
Мўхраи ҳар дархури тазийини афсори ҳар аст.

Эшакмунчоқ эшак нўхтасини безашга муносиб бўлганидек, нодоннинг сафсалалари ҳам факат уни масхара килишга арзиди.

* * *

Сифла гар мирад пай иксуну атлас дур нест,
Хаст аз баҳри кафан кирме, ки абрешимгар аст.

Агар тубан кимса шохию атлас кияй деб ўлса, бунга сира
ажабланмаслик керак, ипак қурти ҳам ўзига ўзи ипакдан кафан
тўкийди.

* * *

Дил зи беишқи сияҳ бошад, зи ишқ оташфишон,
Хаст аз сарди зугол он к-ўзи гарми ахгар аст.

Совуклиқдан кўмир, ҳароратдан олов ҳосил бўлганидек,
ишклизикдан кўнгил зимзиё бўлса, ишқ туфайли шуъла сочади.

* * *

Сифларо ҳар нақд, к-андар даст дорад боқи аст,
Хуфтаро ҳар айш, к-андар хоб бинад бовар аст.

Бахил қўлига кирган барча нарсани абадий деб ўйладиди.
Үйқупараст тушида кўрган ҳар айшу ишратга ҳақиқат деб
ишонади.

* * *

Бармакаш теги забон ҳар дам, к-аз ин рў шамъро,
Сар буранд ар чи ба фарқ аз шўъла заррин миғфар аст.

Ҳадеб тил тифини тортаверма, чунки шуъладан тилла кулохи
бўлса ҳам, айни шунинг учун шамнинг бошини кесадилар.

* * *

Бегуноҳро сохтан озурда аз теги забон,
Нотавон кардан раги беранжро аз наштар аст.

Бегуноҳга тил тифи билан озор етказиш соғлом томирга
ништар уриб, уни майиб қилиш кабидир.

* * *

Дар туфулият чи омўзи ба пири аз бар аст.

Ёшлигингда нимани ўрганган бўлсанг, қариганингда ҳам ўша нарса ёдингда бўлади.

* * *

Мард аз зан кам на дар гавҳар чи гар бошад ҳакир,
Дур зи байза кам на дар қимат агарчи асғар аст.

Эркак азалдан ҳақир бўлса ҳам хотиндан паст эмас. Дур агарчи кўринишда тухумдан кичик бўлса ҳам қимматда ундан баланддир.

* * *

Меҳнати ифлоси муфрит дар гарони Қоф дон.

Ҳаддан зиёд камбағаллик азобини Қоф тоғидан ҳам оғир деб бил.

* * *

Ахли ҳимматро зи ноҳамвории гардун чи бок,
Сайри анжумро чи ғам к-андар замин жўю жар аст.

Юлдузлар ҳаракат қиласар экан, ердаги ариғу жарликларнинг ғамини емаганидек, ҳиммат ахли дунёнинг нотекислигига парво килмайди.

* * *

Ишқ асфалро ба чашм аъло дарорад жилвагар,
Шамъро қомат бари парвона сарви Кашмар аст.

Ишқ тубан кишини кўзга олижаноб қилиб кўрсатади,
парвонага шамнинг қомати Кашмир сарви каби туюлади.

* * *

Эй, басо нуқсон, ки дар зимнаш бувад як навъ суд.

Кўп кусурлар борки, ичida бир қадар фойдалар ҳам бўлади.

* * *

Жаҳонки, марҳалаи танги шоҳроҳи фаност,
Дар ў мажӯй иқомат, ки роҳи шоҳу гадост.

Дунё фано шоҳкӯчасининг мўъжаз бир бекатидир, унда абадий
яшашни ўйламаким, у шоҳу гадонинг ўтиб-қайтар йўлидир.

* * *

Ҳазор сол дар ин кўҳан дайр агар мони,
Ки муддаташ ба яке ламҳа гар ниҳи на сазост.

Бу кўхна оламда минг йил яшасанг ҳам, бу муддат бир лаҳзага
тeng бўлмайди.

* * *

Зи мўр агарчи ҳаме шарза шер дар ранж аст,
Чи суд, чунки худаш поймол дар таҳи пост.

Чумолининг ўзи оёқ остида бўлгач, ундан кучли шерларга
озор етишининг нима фойдаси бор.

* * *

Ҳаво мумидди хаёт аст ҳалқро, лекин,
Нигар, ки чун зи тааффун аз ў ба даҳр вабост.

Ҳаво – ҳалқ тириклигининг манбаи, лекин у айниса, оламга
вабо тарқалади.

* * *

Агарчи «ҳаст минал-маи кулла шайъин ҳай»,
Фарики ўро мавт аст, аз ў кужо эҳъёст.

Агарчи ҳамма нарса мавжудлигининг сабаби сув бўлса ҳам,
унга ғарқ бўлганга нажот йўқ – у ўлади.

МУНДАРИЖА

Хикмат бўстони (Эргаш Очилов)	3
«Бадоэъ ул-бидоя»дан	13
«Гаройиб ус-сиғар»дан.....	16
«Наводир уш-шабоб»дан.....	67
«Бадоэъ ул-васат»дан.....	110
«Фавойид ул-кибар»дан	142
«Ҳайрат ул-аббор»дан	181
«Фарҳод ва Ширин»дан.....	225
«Лайли ва Мажнун»дан.....	240
«Сабъаи сайёр»дан.....	247
«Садди Искандарий»дан	255
«Лисон ут-тайр»дан	291
«Махбуб ул-кулуб»дан	304
«Муншаот»дан	341
«Вакфия»дан.....	345
«Назм ул-жавохир»дан	346
«Муҳокамат ул-луғатайн»дан	366
«Тарихи анбиё ва хукамо»дан.....	367
«Арбаин»дан.....	369
«Девони Фоний»дан	375

Алишер Навоий.

Ҳикматлар / Алишер Навоий; тўпловчи, сўз боши ва изоҳлар
Н 14 муаллифи Э. Очилов. – Т.: O'zbekiston, 2011. – 408 б.

ISBN 978-9943-01-628-6

УДК: 821
ББК 84 (5ў)1

Адабий-бадиий нашр

АЛИШЕР НАВОЙ

ҲИКМАТЛАР

Мухаррир *A. Шеров*

Бадиий мухаррир *P. Зуфаров*

Техник мухаррир *T. Харитонова*

Мусаххихлар *M. Исҳоқов, X. Жўраев*

Компьютерда тайёрловчи *F. Тугушева*

Нашр.лиц. А1 158, 14.08.09. Босишига руҳсат этилди 27.12.2010.

Бичими 60×90^{1/16}. Офсет көғози. Таймс гарнитурасида оғсет усулда босилди.

Шартли босма табоғи 25,5. Нашр табоғи 11,86. Нусхаси 5000.

Буюртма № 10-339

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг «O'zbekiston» нашриёт-матбаа
ижодий уйи.

100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Тел.: (371) 244-87-55, 244-87-20. Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.

e-mail: iptduzbekistan@mail.ru

www.ppch-uzbekiston.uz

